

NUORTEN IDENTITEETTI JA MARGINAALISUUS

Kvantitatiivinen tutkimus identiteettityön kohdentamisen painopistealueista

Sirpa Kannasoja
Pro Gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
kevät 2006

TIIVISTELMÄ

Nuorten identiteetti ja marginaalisuus: Kvantitatiivinen tutkimus identiteettityön kohdentamisen painopistealueista

Sirpa Kannasoja

Jyväskylän yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Sosiaalityö

Ohjaajat: Mikko Mäntysaari ja Pertti Jokivuori

kevät 2006

136 sivua, liitteet 12 sivua

Tutkimuksen pääkäsitteitä ovat identiteetti, identiteettityö ja inklusiivinen marginaalisuus. Inklusiivisen marginaalisuuden käsite lähestyy tarkasteltavaa ilmiötä suhteessa olemisen kautta, mutta se myös mahdollistaa sekä kasautuvan marginaalisuuden että yksilön voimavarojen huomioimisen samanaikaisesti. Kokonaisuutta lähestytään lapsilähtöisesti elämänpolun näkökulmasta nuorten osallisuuden ja toimijuuden vahvistamiseksi oman yksilöllisen identiteettipolkunsa rakentamisessa. Tutkimuksen tehtävänä oli selvittää, mitkä ovat identiteettityön kohdentamisen painopistealueet nuorten marginaalisten tilojen eli marginaliteettien vähentämiseksi ja helpottamiseksi mahdollisimman tehokkaasti? Tarkoituksena oli tutkia nuorten identiteetin ja marginaalisuuden välisiä yhteyksiä sosiaalityössä tehtävän ammatillisen identiteettityön avuksi. Ammatillisen identiteettityön tarkoituksena on tukea nuoren yksilöllistä identiteettityötä nuoren marginaalisuuden vähentämiseksi.

Tutkimuksen aineistona on keväällä 2003 pienehkön maalaiskunnan 13–15-vuotiailta nuorilta kerätty kyselylomakeaineisto (N=183). Analyysin aluksi aineistosta etsittiin eksploratiivisen faktorianalyysin avulla käsitteellisesti samaa ilmiötä mittaavasta muuttujajoukosta yhteisiä piirteitä identiteetin ja marginaalisuuden osa-alueilta. Nuorten identiteetin osa-alueiksi nousivat sosiaalisuus, elämänasenne ja itseluottamus. Marginaalisuuden laajemmiksi kokonaisuuksiksi nousivat turvattomuuden ja pelon tunteiden osa-alue, vuorovaikutuksen osa-alue ja muiden marginaalisuustekijöiden osa-alue. Identiteetin ja marginaalisuuden välisiä yhteyksiä tutkittiin ristiintaulukoinnin, t-testin, korrelaatioiden ja erotteluanalyysin avulla.

Nuorten tilanne näyttää tutkimuksen valossa valtaosin hyvältä. Huolestuttava kuitenkin on erityisesti niiden nuorten tilanne, joiden osalta marginaliteetit ovat kasautuneet. Heitä ovat hajanaisen identiteetin omaavat nuoret (n=11, 6 %). He ovat kielteisen elämänasenteen ja heikon itseluottamuksen omaavia epäsosiaalisia nuoria. Tutkimuksen päätuloksena saatiin selville, että ensisijainen identiteettityön kohdentamisen painopistealue on elämänasenne. Lisäksi tutkimuksen avulla saatiin selville muun muassa nuorten perustarpeista huolehtimisen heikkouksien olevan vahvimmin yhteydessä sekä nuorten kielteiseen elämänasenteeseen, heikkoon itseluottamukseen että epäsosiaalisuuteen. Tulosten pohjalta nostettiin esiin ammatillisen identiteettityön kohdentamisen kannalta huomioitavia aihealueita. Niiden pohjalta on mahdollista löytää suuntaviivoja nuorten yksilöllistä identiteettityötä tukevan ammatillisen identiteettityön toteuttamiseksi ja näin nuorten marginaalisuuden vähentämiseksi mahdollisimman tehokkaasti.

Avainsanat: identiteettityö, identiteetti, marginaalisuus, marginalisaatio, nuoret.

SISÄLLYS

1	Johdanto.....	4
2	Nuoruus	7
3	Identiteetti ja identiteettityö.....	12
3.1	Käsitteellistä ymmärrystä etsimässä.....	12
3.2	Identiteettityö.....	14
3.2.1	Identiteettityön aktivoituminen	14
3.2.2	Identiteettityö prosessina	15
3.3	Identiteetin käsite identiteettityön kautta ymmärrettynä.....	20
4	Syrjäytymisen ilmiö.....	23
4.1	Syrjäytymisen ja marginaalisuuden käsitteelliset erot	24
4.2	Syrjäytyminen.....	26
4.3	Marginaalisuus	29
4.3.1	Eksklusiivinen marginaalisuus	32
4.3.2	Inklusiivinen marginaalisuus.....	33
5	Marginaalisuuden ja identiteettityön prosessi(t).....	36
6	Tutkimustehtävä, aineisto ja metodologiset valinnat	44
6.1	Tutkimuksen kohde ja aineiston kerääminen	44
6.2	Tutkimuksen eettisyys	47
6.3	Tutkimustehtävä	49
6.4	Aineiston kuvailu, järjestäminen ja analyysimenetelmät	52
6.4.1	Muuttujien kääntäminen ja uusien muuttujien muodostaminen.....	53
6.4.2	Eksploratiivinen faktorianalyysi.....	54
6.4.3	Summamuuttujien muodostaminen ja dikotomisoiminen	70
6.4.4	T-testi.....	77
6.4.5	Erotteluanalyysi	77
7	Aineiston analysointi ja tulokset	79
7.1	Sosiaalisuus, elämänasenne ja itseluottamus.....	80
7.1.1	Sosiaaliset ja epäsosiaaliset	81
7.1.2	Myönteinen elämänasenne ja kielteinen elämänasenne	87
7.1.3	Vahva itseluottamus ja heikko itseluottamus	91
7.1.4	Pohdintaa identiteetti- ja persoonallisuudesta.....	95
7.1.5	Miten tästä eteenpäin?	99
7.2	Identiteettityypit: identiteettipolulla kohti eheää identiteettiä.....	103
7.2.1	Hajanaisen identiteetin omaavat nuoret.....	108
7.2.2	Ensimmäinen siirtymä: kielteisestä elämänasenteesta myönteiseen elämänasenteeseen.....	110
7.2.3	Toinen siirtymä: heikosta itseluottamuksesta vahvaan itseluottamukseen	111
7.2.4	Kolmas siirtymä: epäsosiaalisuudesta sosiaalisuuteen.....	113
7.3	Yhteenveto.....	114
8	Johtopäätökset	118
	Lähteet.....	128
	Liitteet.....	137

KUVIOT

KUVIO 1. Syrjäytyminen ja marginalisaatio suhteessa valtavirtaan ja yhteiskunnalliseen statukseen (Järvinen & Jahnukainen 2001, 142)	25
KUVIO 2. Inklusiivinen yhteiskunta (Helne 2002, 188)	34
KUVIO 3. Sosiaalisuuden, elämänasenteen ja itseluottamuksen normaalisuudet	74
KUVIO 4. Poikien ja tyttöjen identiteetti- ja ominaisuuspiirteiden keskiarvot luokka-asteittain	97

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Köyhyyttä ja syrjäytymistä kuvaavat käsitteet	26
TAULUKKO 2. Ongelmien kasautumisen ymmärtäminen (Rönkä 1999, 181)	27
TAULUKKO 3. Koulun luokkakoot (n), sukupuolijakauma (n) ja kyselyyn vastanneiden määrät (n, N ja %)	46
TAULUKKO 4. Identiteettiä kuvaavien kysymysten vastausjakaumat (N, %)	57
TAULUKKO 5. Identiteetti- ja ominaisuuspiirteiden keskiarvot, kommunaliteetit, faktorilataukset, ominaisarvot ja selitysasteet	60
TAULUKKO 6. Turvattomuutta ja pelon tunteita kuvaavien kysymysten vastausjakaumat (N, %)	63
TAULUKKO 7. Turvattomuuden ja pelontunnemuuttujien keskiarvot, kommunaliteetit, faktorilataukset, ominaisarvot ja selitysasteet	64
TAULUKKO 8. Vuorovaikutusta kuvaavien kysymysten vastausjakaumat (N, %)	65
TAULUKKO 9. Vuorovaikutusmuuttujien keskiarvot, kommunaliteetit, faktorilataukset, ominaisarvot ja selitysasteet	66
TAULUKKO 10. Muita marginaalisuustekijöitä kuvaavien kysymysten vastausjakaumat (N, %)	68
TAULUKKO 11. Muiden marginaalisuusmuuttujien keskiarvot, kommunaliteetit, faktorilataukset, ominaisarvot ja selitysasteet	69
TAULUKKO 12. Kysymykset, joista on muodostettu identiteetin ja marginaalisuuden osa-alueita mittaavat summamuuttujat ja niiden reliabiliteetit	73
TAULUKKO 13. Keskiarvojaolla ja keskipistejaolla identiteetin osa-alueista (N) muodostetut identiteetti- ja ominaisuuspiirteet (% , n)	75
TAULUKKO 14. Tilastollisesti merkitsevien marginaliteettien, identiteetin osa-alueiden ja yksittäisten muuttujien keskiarvot, keskiarvoerojen tilastolliset merkitsevyydet ja korrelaatiot suhteessa sosiaalisuuspiirteisiin	83
TAULUKKO 15. Marginaliteettien, identiteetin osa-alueiden ja yksittäisten muuttujien keskiarvot, korrelaatiot ja keskiarvoerojen p-arvot sukupuolittain suhteessa sosiaalisuuspiirteisiin	85
TAULUKKO 16. Kavereiden kotiin tuominen (keskiarvot) sukupuolittain suhteessa sosiaalisuuspiirteisiin	86
TAULUKKO 17. Marginaliteettien, identiteetin osa-alueiden ja yksittäisten muuttujien keskiarvot, korrelaatiot ja keskiarvoerojen p-arvot suhteessa elämänasennepiirteisiin	87
TAULUKKO 18. Marginaliteettien, identiteetin osa-alueiden ja yksittäisten muuttujien keskiarvot, korrelaatiot ja keskiarvoerojen p-arvot sukupuolittain suhteessa elämänasennepiirteisiin	89
TAULUKKO 19. Marginaliteettien, identiteetin osa-alueiden ja yksittäisten muuttujien keskiarvot, korrelaatiot ja keskiarvoerojen p-arvot suhteessa itseluottamuspiirteisiin	91

TAULUKKO 20. Marginaliteettien, identiteetin osa-alueiden ja yksittäisten muuttujien keskiarvot, korrelaatiot ja keskiarvoerojen p-arvot sukupuolittain suhteessa itseluottamuspiirteisiin	93
TAULUKKO 21. Poikien itseluottamuksen keskiarvot suhteessa perhemuotoon.....	94
TAULUKKO 22. Nuorten identiteettityypit ja nuorten määrät identiteettityypeittäin	100
TAULUKKO 23. Identiteettipolkujen siirtymävaihtoehdot hajanaisesta identiteetistä eri identiteettityyppiryhmien kautta eheään identiteettiin	101
TAULUKKO 24. Identiteettipolku 6 hajanaisesta identiteetistä eheään identiteettiin: marginaliteettien keskiarvot suhteessa neljään erilaiseen identiteettityyppiryhmään	106

1 Johdanto

Syrjäytymisen hinta on kova. Kajanojan (2000, 233) mukaan yhden henkilön koko työiän kestävä työelämästä syrjäytyminen tuottaa noin puolen miljoonan euron kansantulon menetyksen ja noin 330 000 euron menetyksen julkiselle taloudelle. Irmeli Järventien (1999, 37, 122; ks. myös 2000, 142; 2001, 89) tutkimuksen mukaan 7-14-vuotiaista lapsista elää syrjäytymisriskin alaisena 74 %. Lapsista 29 prosentilla on vakava syrjäytymisriski. Tällaiset syrjäytymisen käsitteeseen pohjaavat ”kylmät totuudet” saivat minut pohtimaan syrjäytymisen ilmiötä: sen ilmenemistä ja prosessia. Onko uloslyöväälle syrjäytymiselle vaihtoehtoa?

Sosiaalityössä syrjäytymisen tematiikka on keskeisesti esillä sekä sosiaalityön tavoitteiden kansainvälisen määritelmän (Sewpaul & Jones 2004) että Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeuksien julistukseen pohjaavan Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian (2005; ks. myös Raunio 2004, 79) eettisten periaatteiden mukaan. Kansainvälisen määritelmän mukaan syrjäytymisen ilmiöön keskeisimmin liittyviä sosiaalityön tavoitteita ovat marginaalisten, sosiaalisesti syrjäytyneiden, osattomien, haavoittuvien ja näiden riskiryhmien osallisuuden helpottaminen, yhteiskunnassa vallitsevien rajojen, epätasa-arvon ja epäoikeudenmukaisuuden osoittaminen ja asettaminen kyseenalaiseksi sekä ihmisten puolustaminen muuttamalla poliittisia ja rakenteellisia ehtoja, jotka ylläpitävät ihmisiä muun muassa marginaalisissa, osattomissa ja haavoittavissa asemissa. Talentian eettisistä periaatteista syrjäytymisen ilmiöön liittyviä periaatteita yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta ovat negatiivisen syrjäytymisen estäminen, erilaisuuden tunnustaminen, tasapuolinen voimavarojen jakaminen, mutta myös epäoikeudenmukaisen politiikan ja toimintatapojen vastustaminen (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian 2005, 9). Sekä kansainvälisten sosiaalityön tavoitteiden että Talentian eettisten periaatteiden pohjalta tämä tutkimus argumentoituu hyvin vahvasti: liikutaan keskeisten sosiaalityöhön ja yhteiskuntaan liittyvien aihealueiden ympärillä.

Järventien tutkimus (1999; ks. myös 2000; 2001) sai minut kiinnostumaan myös identiteetistä ja sen myötä identiteettityöstä. Tässä tutkimuksessa nivon yhteen keskeiset kiinnostukseni kohteet: nuoret, syrjäytymisen ilmiön, marginaalisuuden, identiteetin ja identiteettityön. Tutkimusaineiston keräsin keskisuomalaisen pienehkön kunnan peruskoulussa keväällä 2003. Kyselylomakeaineiston kohderyhmäksi muodostuivat 7–9-luokkalaiset nuoret (N=183). Tämän ikäiset nuoret valikoituivat tutkimukseni kohderyhmäksi, koska olen kokenut oman nuoruuteni vahvimman identiteettityövaiheen 13–15-vuotiaana. Koen nuoruuden tällöin määrittäneen melko ongelma- ja aikuislähtöisesti sekä hyvin institutionaalisesti (nuoret koululaisina). Nämä ajatukset saivat minut pohtimaan nuoruutta erilaisista näkökulmista.

Tutkimuksen kolme pääkäsitettä ovat identiteetti, identiteettityö ja inklusiivinen marginaalisuus. Inklusiivinen marginaalisuus on tarkoituksenmukainen käsite haluttaessa tarkastella yhtäaikaaisesti toiseutta, kasautuvaa marginaalisuutta että voimavaroja. Tarkasteltavia ilmiöitä lähestyn uuden lapsilähtöisen ajattelutavan kautta. Lapsilähtöisyys ei ole tutkimuksen keskeisimpiä teorioita, vaan se on näkökulma, joka ohjaa ajatteluani koko tutkimuksen ajan. Nostan esille nuorten elämään osallisten kykyä ymmärtää nuoria enemmän lapsilähtöisesti: nuorten toimijuutta, osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia on vahvistettava kaikilla elämänalueilla. Tutkimuksen keskeisimpänä tarkoituksena on huomioida näiden tekijöiden käänttöpuoli, eli sivuun jääminen (marginaalisuus) nuorten identiteetin näkökulmasta tarkasteltuna. Marginaalitulojen yhteyksien tarkasteleminen suhteessa identiteettiin on tärkeää, jotta erilaiset yhteydet tulisivat nähtäville, ymmärrettäviksi ja huomioon otettaviksi niin arjen sosiaalityössä kuin muuallakin nuorten kanssa työtä tehtäessä ja toimittaessa.

Jan Fook (2003, 78; ks. myös Jokinen 1995, 127–154) esittää, että sosiaalityössä on tärkeää tunnistaa, arvioida ja keskustella asiakkaan identiteetistä. Haasteita sosiaalityölle esittävät arvo- ja merkitysmaailmojen monimuotoistuminen sekä yhteiskunnallisten ja kulttuuristen muutosten kiihtyminen tuottaen identiteettien muotoutumista avoimemmiksi ja epävarmemmiksi ja samalla ehkäisten yksilöllisen identiteetin ylläpitomahdollisuuksia (ks. Fornäs 1998, 294; Kotkavirta 2000, 10; Lahikainen 2000, 84). Vaatimukset jatkuvasta identiteettien kehittämisestä lisääntyvät (Fornäs 1998, 294). Kaikki eivät kuitenkaan lisääntyvistä identiteettityön vaatimuksista ja hajanaisen identiteetin tuottamista seurauksista selviä, mikä tuottaa yksilöille erilaisia marginaalisuuden

kokemuksia. Yksilöllisen identiteettityön avuksi ja tueksi tarvitaan yhä useammin sosiaalityössä tehtävää ammatillista identiteettityötä. Tätä tarvitaan, jotta yksilö tulisi tietoisemmaksi itsestään: kuka ja millainen hän on. Jos nuorilta puuttuvat tärkeät samaistumiskohteet ja näin ollen myös yhteisyyden kokemukset, nuorille voi aiheutua erilaisia selviytymisen vaikeuksia ja syvenevää marginalisoitumista. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa ammatillista identiteettityötä tekeville sosiaalityöntekijöille nuorten yksilöllisen identiteettityön tukemiseksi, jotta nuorten marginaaliset tilat saadaan purettua ja ennaltaehkäistyä toiseudesta yhteisyyden kokemuksiksi. Näin tuetaan nuorten voimaantumista osallisiksi ja vaikuttajiksi omaan elämäänsä liittyvissä asioissa, nuorten kykyä tehdä valintoja refleksiivisesti sekä kykyä rakentaa omaa yksilöllistä identiteettipolkuaan. Tutkimustehtävänä on selvittää, *mitkä ovat identiteettityön kohdentamisen painopistealueet nuorten marginaalisten tilojen mahdollisimman tehokkaaksi vähentämiseksi ja helpottamiseksi?*

Tutkimustehtävään etsin vastausta selvittämällä aineistosta eksploratiivisen faktorianalyysin avulla, mitkä muuttujat mittaavat identiteetin ja marginaalisuuden osa-alueita (ks. luku 6.4.2). Luvussa 6.4.3 identiteetin osa-alueita kuvaavista summamuuttujista muodostetaan nuorten identiteetti-piirteitä kuvaavia dikotomisioita, eli kaksiluokkaisia muuttujia. Luvussa 7.1 tutkin ja kuvaan t-testin sekä pakottavan ja askeltavan erotteluanalyysin avulla, miten ja mitkä aineistosta esille nousevista marginaalisuuden osa-alueista ovat yhteydessä nuorten identiteetti-piirteisiin. Luvussa 7.1.5 muodostetaan identiteetti-piirteiden avulla erilaisia identiteettityyppejä ja identiteettipolkuja, joiden avulla saadaan vastattua varsinaiseen tutkimuskysymykseen identiteettityön kohdentamisesta (ks. luku 7.2).

2 Nuoruus

Tutkimusta aloittaessani ajattelin kohderyhmäni olevan yläasteikäiset nuoret, mutta pohtiessani asiaa tarkemmin, totesin, että se ei riitä: mielessäni pyöri lukuisia kysymyksiä, kuten kuka on nuori, mitä nuorena oleminen tarkoittaa ja mitä erityispiirteitä juuri nuoruus tuo tutkimukselleni. Kysymysteni ja tutkimuksen onnistumisen vuoksi minun oli pohdittava asiaa enemmän. Vaikka käsittelen tutkimuksessani nuorten marginaalisuutta, tarkoitukseni ei ole esittää nuoruutta ongelmallisena ikäkautena. Tutkin eri marginaalisuuden osa-alueiden yhteyttä nuorten identiteettiin. Tällöin ongelmallisena ei nähdä nuoruutta, vaan nuorten elämään liittyvä marginaalisuus, jota sosiaalityössä tehtävän yksilön identiteettityötä tukevan ammatillisen identiteettityön avulla voidaan lieventää. Seuraavaksi selvitän näkökulmat, joista nuoruutta voidaan lähestyä, jotta nuoruuden moniulotteisuus tulisi havaituksi.

Nuoruus on yleisesti nähty hyvin muutosaltiina elämänvaiheena muun muassa aika-kaudesta ja sosiaalisesta luokasta riippuen. Nuoruudessa onkin jotakin hyvin erityistä muihin elämänvaiheisiin verrattuna: myllertäähän nuorten elämä jatkuvasti sekä fyysisesti, psyykkisesti että sosiaalisesti. (Fornäs 1998, 292.) Nuoruus näyttäytyy kuitenkin myös hyvin kiistanalaisena ja monesti eri tavoin ymmärrettynä. Esimerkiksi Jukka Hankamäki (2003, 200, 344) kuvaa saaneensa Aalbergin ja Siimeksen kirjasta Lapsesta aikuiseksi (1999) vaikutelman nuoruudesta sairautena. Päivi Harinen (2000, 38) taas esittää, että nuoruuden kulttuurinen ihannointi viittaa siihen, että nuoruutta kyllä ihannoidaan, mutta ei nuoria. Nuoria kuvataan myös ”ihan kivoiksi”, mutta kypsymättömiksi sekä nuoruutta odotustilaksi, jolloin pitäisi kypsyä ja järkevöityä eli aikuistua (Hoikkala 1993, 239; Aapola & Kaarninen 2003, 12; ks. myös Järvinen & Jahnukainen 2001, 142). Jos nuoruutta ajatellaan vain siirtymävaiheena aikuisuuteen, ei nuorille anneta heille kuuluvaa kykeneväisyyttä ja mahdollisuutta vaikuttaa oman elämänsä sisältöön eli subjektiutta, joka on edellytyksenä yksilön kokemukselle yhtenäisestä ja pysyvästä yksilöllisyydestä, ainutkertaisuudestaan.

Ikää ja elämää voidaan lähestyä muun muassa elämänkaaren, elämänkulun sekä elämänpolun käsitteiden kautta. Elämänkaari psykologisena käsitteenä kuvastaa elämän lineaarisuutta, joka on jaettavissa selkeisiin osiin, elämänvaiheisiin (Aapola & Kaarninen 2003, 12). Elämänkaari painottaa yksilön sisäisten tekijöiden tärkeyttä yksilön elämässä (Marin 2001, 28). Elämänkulku, enemmänkin sosiologisena käsitteenä, on puolestaan erilaisista elämäntapahtumista tai tapahtumakokonaisuuksista koostuva, prosessuaalisempi käsite kuin elämänkaaren käsite (Marin 2001, 34). Elämänpolun käsite puolestaan korostaa elämän muodostumista tehtyjen valintojen kautta (Marin 2001, 38), jotka ovat sekä tiedostettuja että tiedostamattomia (Fornäs 1998, 216, 270, 272; Mustonen 2001, 139; vrt. Vuorinen 1990, 61; 1997, 132). Elämänpolulla voidaan kulkea toisilta saatujen käskyjen perusteella, refleksiivisesti valiten, seuraamalla sekä ajelehtimalla valintojen tiedostamattomuuden elementin mukaisesti (ks. Burr 2004, 158). Kokonaisuudessaan elämä on polkujen viidakko, jossa yksilö seikkailee valintojaan tehden, jolloin valitulla polulla on aina myös sivupolut ja vastapolut, eli kaikki se, mitä yksilö ei ole valinnut (Marin 2001, 38). Hallin (2002, 251–252) mukaan valitsematta jäävät asiat ovat marginaalissa ikään kuin odottamassa mahdollista uudelleen valintaa. Elämänpolun käsite mahdollistaakin elämän ymmärtämisen yksilöllisenä polkuna, joka voi kulkea mihin suuntaan tahansa: palaamisen, paikallaan kulkemisen ja hyvin päämäärätietoisien etenemisen. Toisaalta se myös kuvastaa päämäärän tuntemattomuutta (Marin 2001, 29) ja näin ollen epävarmuutta tulevasta.

Tarkasteltaessa ikää elämänpolun näkökulmasta se tulee ymmärrettäväksi vuosien karttumisenä, mutta ei ikävaiheina. Kuten Hoikkala (1993, 251) asiaa ilmentää: yksilöt voivat tehdä ja joutuvatkin tekemään samanikäisinä eri asioita ja eri-ikäisinä samoja asioita. Yksilöllinen elämänpolku ei muodostu tyhjiössä, vaan yhdessä toisten elämänpolkujen kanssa, vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa (Rantamaa 2001, 82). Vuorovaikutuksessa ovat mukana myös muun muassa yhteiskunnalliset instituutiot, taloudelliset rakenteet ja koulutusjärjestelmä (Aapola & Kaarninen 2003, 12). Käsitteenä elämänpolku on sosiaalinen käsite ja näin ollen soveltuu erityisen hyvin sosiaalityön tutkimukselliseksi ja ammatilliseksi käsitteeksi.

Nuoruus, nuori ja nuoriso määritellään hyvin erilaisilla tavoilla esimerkiksi asiantuntijasta, tieteenalasta ja näkökulmasta riippuen. Nuoruus on hyvin monikerroksinen ja moniulotteinen ilmiö, jonka merkitys muotoutuu omassa kulttuurisessa ja historiallisessa

kontekstissaan (Fornäs 1998, 292; ks. myös Hoikkala 1989, 22). Nuoria ja nuorisoa on ollut aina, kautta historian. Ymmärrys nuorista on kuitenkin ollut hyvin vaihteleva aikakaudesta riippuen. Lakitekstit sisältävät jo 1300-luvulta alkaen nuoriin henkilöihin liittyviä säädöksiä, mutta varsinaisesti nuoruuden voidaan sanoa tunnistetun erityiseksi elämänvaiheeksi Suomessa vasta reilut sata vuotta (Aapola & Kaarninen 2003, 15). Tänä aikana nuorten kasvatuksellinen piiri on ollut hyvin muutosaltista. 1900-luvun alun nuoret ovat kasvaneet yhteisöllisyyden suojissa, joka on vuosisadan loppupuolella siirtynyt ensin vapautta ja sitten yksilöllisyyttä korostavaksi ajanjaksoksi, mikä on sekä syy että seuraus yhteisöllisyyden murenemiselle (Aapola & Kaarninen 2003, 16, 23–24).

Voidaksemme ymmärtää käsitettä nuoruus, meidän on osattava erottaa se sanoista nuori ja nuoriso. Sanaa nuori voidaan käyttää sekä adjektiivina että substantiivina. Adjektiivina nuori kertoo iällisestä tai kokemuksellisesta nuoruudesta suhteessa vertailtavaan yksilöön tai ryhmään. Substantiivina se kertoo yksilöstä, joka kuuluu johonkin tai joihinkin nuorten ryhmiin tai nuorisoon. Erotuksena tästä on huomattava, että nuoreksi kuitenkin nimitetään myös vanhemman (työ)porukan nuorinta. Tällöin nuori (työntekijä) kuuluu esimerkiksi keski-ikäisiin (työntekijäryhmänä).

Nuoriso on kategorisointi, johon kuuluvat nuoret vaihtelevat sen mukaan, miten käsitteet nuori ja nuoruus määritellään, ja mistä näkökulmasta nuorisoon kuuluvia ollaan valitsemassa. Jos nuorisoa tarkastellaan nuorisokulttuurisesta näkökulmasta, teknologianuoriso on ryhmänä erilainen kuin esimerkiksi työtön nuoriso. Tällöin se näyttäytyy ryhmänä, joka voidaan nimetä ominaispiirteidensä (käyttäytymiseen liittyvän toiminnon tai ilmiön) avulla. (Hoikkala 1989, 22–25.) Näin muodostuu ryhmätasoisia yleiskategorioita, jotka ovat nuorten osalta usein liian helppo hahmottaa ongelmalähtöisesti (Pohjola 2001, 189; ks. myös Aapola 1999, 216, 350; Aapola & Kaarninen 2003, 12–13).

Nuorisoa voidaan lähestyä myös ikäkategorioina. Tällöin luokitteluperusteena on samankäisyys. Tästä eroava tapa on nuorison tarkasteleminen sukupolvi-kategoriana. Tämä tarkastelunäkökulma kuitenkin kohtaa nuorison pääosin vasta sitten, kun nuoriso on jo saavuttanut aikuisuuden. Tämä johtuu siitä syystä, että sukupolvi yleensä määrittyy vasta nuoruusiässä, noin 17 ikävuoden tienoilla, koettujen avainkokemusten seurauksena. Avainkokemusten luonne on tietoisuudessa vasta aikuisuudessa, kun nuoruuden yhteisten kokemusten linjat ovat yleisesti verrattavissa ja tutkimuksen piirissä. Suku-

polvien muodostamia avainkokemuksia ovat vahvat yhteiskunnalliset murrokset, kuten sota ja lama. Nämä tuottavat hämmennystä nuorten mielessä, ja jäävät näin vaikuttaviksi, yhteistä kokemusta tuottaviksi. (Virtanen 2003, 36–38.) Berry Mayallin näkemys sukupolvista kuitenkin eroaa Virtasen näkemyksestä. Mayallin (2002, 40) mukaan nuoruus määrittyy suhteessa aikuisuuteen ja aikakauteen; ne, jotka ovat aikuisia, määrittelevät oman aikakautensa nuoruutta.

Tarkasteltaessa nuoria iän ja sukupolven mukaan, eri ryhmiin kuulumisen erona on, että iän mukaiseen jaotteluun nuori kuuluu vain tietyn ajan, mutta sukupolven mukaiseen jaotteluun nuori kuuluu koko ikänsä. Tietyllä ikäryhmällä on omat erityispiirteensä, jotka eivät kuitenkaan ole sukupolvesta toiseen samoja. Toisaalta myös sukupolvilla on omia erityispiirteitään, jotka eivät ole ikäsidonnaisia, vaan ne ovat pysyviä erityispiirteitä koko sukupolven elinajan. (Fornäs 1998, 291–296.)

Nuoruutta on tarkasteltu pääasiassa nuoren iän, elämänvaiheen ja kehitystehtävien kautta. Iän perusteella nuori on erilaisten määritelmien mukaan noin 7–30-vuotias. Kuitenkin jopa 40-vuotias voidaan määritellä nuoreksi (ks. Laki maa- ja puutarhatalouden kansallisista tuista 1559/2001 2 §). Aikajakso onkin pidentynyt pidemmälle aikuisuuteen johtuen muun muassa koulutusmahdollisuuksien, kouluttautumisen ja median vaikutuksista (Aapola & Kaarninen 2003, 12). Nuoruutta jaotellaan usein ikävuosien mukaisesti ryhmiin (ks. esim. Pulkkinen 1984, 17). Puhuttaessa esimerkiksi varhaisnuoruudesta tarkentuu ymmärrys aivan eri ajanjaksoon yksilön elämässä kuin puhuttaessa myöhäisnuoruudesta. Elämänvaiheena nuoruus on aika lapsuuden ja aikuisuuden välissä, jolloin tehtävänä on kasvaa ja kehittyä aikuiseksi (ks. esim. Aapola & Kaarninen 2003, 12; Alanen 2001, 164). Kehitystehtävien kautta määrittyvässä nuoruudessa viitekehyksenä on yleensä jokin kehityspsykologinen jaottelu, esimerkiksi Eriksonin (1982, 239–257; 1994a, 57–107; 1994b, 94) kehitystehtäväjaottelu.

Näen nuoruuden omana yksilöllisenä aikana ihmisen elämässä, jota lähestyn lapsilähtöisen ajattelun näkökulmasta. Lapsilähtöisyys käsitteenä tarkoittaa yksilöiden välistä tasarvoa ja lapsen yksilöllistämistä. Lapsilähtöisyys ei tarkoita lasten ja aikuisten yhtäläisiä oikeuksia ja velvollisuuksia, vaan lasten mielipiteiden huomioon ottamista ja yhteisymmärrystä tehdyistä päätöksistä ja sopimuksista. (Forsberg 2004.) On kyettävä katsomaan asioita lapsen näkökulmasta (Pulkkinen 2002, 115). Lapsilähtöisyys ei tarkoita

ainoastaan yhtä oikeaa näkökulmaa asioihin, vaan myös lasten ja nuorten sosiaalista toimijuutta ja osallisuutta yhteiskuntaelämään (Alanen 2001, 173; Ridge 2002, 6). Lapsilähtöinen näkökulma korostaa lapsuutta ja nuoruutta, ei aikuisuuteen valmistavana elämänvaiheena (Alanen 2001, 173; Ridge 2002, 6), vaan omana yksilöllisenä aikana ihmisen elämänpolun varrella (Marin 2001, 38), jossa yksilöllä on sille kuuluva subjektiivisuus (Raitanen 2001, 187). Forsbergin (2004) mukaan lapsilähtöisyydessä on myös sävyeronsa. Näitä ovat lapsilähtöiseltä näyttävä aikuisjohtoisuus ja uusi lapsilähtöisyys. Edellinen painottaa lapsen ja aikuisen välillä vallitsevaa valtaeroa, lapsen kohtelemista lapsena ja lapsen oikeutta lapsuuteen. Jälkimmäinen painottaa lapsista käsin liikkeelle lähtemistä, lasten toimijuutta ja erityisyyttä, lasten omia kokemuksia ja sitä, että aikuisen tehtävänä on yrittää ymmärtää lasta. (Forsberg 2004.)

Kokoavasti voidaan sanoa, että tässä tutkimuksessa lähestyn nuoruutta lapsilähtöisesti elämänpolun näkökulmasta. Tästä näkökulmasta tarkastellen nuoruus ei määriy ongelmakategoriaksi, vaan yksilöllisyyttä, osallisuutta, toimijuutta ja nuorten voimavaroja korostavaksi ajaksi nuoren omalla yksilöllisellä elämänpolulla. Nämä tekijät ovat tärkeitä tämän tutkimuksen keskeisiä käsitteitä: identiteettiä, identiteettityötä ja marginaalisuutta tarkasteltaessa.

3 Identiteetti ja identiteettityö

3.1 Käsitteellistä ymmärrystä etsimässä

Identiteetti-käsitettä on käytetty tutkimuksissa hyvin vaihtelevissa merkityksissä (Mustonen 2001, 119–120). Tutkijat ovat kiistelleet identiteetin prosessimaisesta luonteesta, kunnes ovat enenevässä määrin tulleet siihen tulokseen, että identiteetissä on kyse enemmän prosessista ja erilaisuudesta kuin samanlaisuudesta. Samanlaisuudesta identiteetin jossakin määrin samanlaisena pysymisenä sekä yksilöiden samankaltaisuuksien kautta syntyvien kollektiivisten identiteettien kautta (Fornäs 1998, 277). Erilaisuudesta siinä mielessä, että identiteettiä ei löydetä, eikä se pysy elämänsä aikana samanlaisena, vaan muuttuu ja sitä prosessoidaan elämän aikana kysellen jatkuvasti kuka minä olen, kuka minä olen ollut ja millaiseksi minä olen tulossa? (Hall 2002, 223–225; Fornäs 1998, 277; Burr 1995, 30–31; vrt. Berger & Luckmann 1979, 190; 1994, 193). Identiteettityö edellyttääkin jatkuvaa menneisyyden tapahtumien ja ennakoitun tulevaisuuden työstämistä ja peilaamista nykyhetken tapahtumiin (Giddens 1995, 114; ks. myös Kotkavirta 2000, 7).

Identiteetin käsite sisältää samankaltaisia piirteitä lähikäsitteidensä minäkäsityksen, egon ja minuuden kanssa. Minäkäsitys tarkoittaa yksilön tietoista ajatus- ja tunnemaailmaa itsestään (piirteistään, motiiveistaan ja toiminnastaan) ja sitä miten tämä tieto vaikuttaa hänen itsestään ja toisista vastaanottamansa tiedon prosessointiin (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 1999, 361–366; Vuorinen 1997, 50). Egon käsite on ollut tyypillinen psykoanalyttiselle koulukunnalle (Helkama ym. 1999, 366). Egolla tarkoitetaan minuuden sitä puolta, joka on yhteydessä vallitsevaan todellisuuteen (Pulkkinen 1984, 224–225) ja näin pyrkii ylläpitämään psyykkistä tasapainoa (Vuorinen 1997, 337). Meadin (1963, 173) mukaan minuus jakautuu subjektiminään (I) ja objektiminään (me). Subjektiminä on itsetietoisuus, yksityinen kokemus, joka syntyy aistimusten ja tunteimusten kautta. Objektiminä on sosiaalinen puoli, joka muodostuu sosiaalisissa tilanteissa ja on subjektiminän refleksiivisen ajattelun kohde. (Mead 1963, 173–178, 192–200.)

Minäkokemus (minuus) on Risto Vuorisen (1997, 50) määrittelyn mukaan tietoisten ja tiedostamattomien ajatusten, mielikuvien, tunteiden ja toiveiden kokonaisuus, jonka sisältönä ovat yksilö itse ja hänelle tärkeät ihmissuhteet. Identiteetin käsite korostaa minäkokemuksen niitä sisältöjä, jotka ovat riippuvaisia ympäristössä vallitsevista oloista (Vuorinen 1997, 141).

Psykologinen käsitys identiteetistä painottaa yksilön tärkeinä pitämien tekijöiden samana säilyttämistä pystyäkseen vastaamaan kysymykseen kuka minä olen. Identiteetin tulisi olla mahdollisimman yhteneväinen kokonaisminän kanssa, jotta yksilö olisi sisäisesti eheä (Reenkola 1983, 157–158, Vuorisen 1997, 208 mukaan). Identiteetti on kokemus yhtenäisestä ja pysyvästä yksilöllisyydestä, ainutkertaisuudesta.

Miten jatkuvassa muutoksessa oleva identiteettini voisi olla jatkuvasti samanlainen ja mahdollisimman samanlainen kokonaisminäni kanssa? Jos en kykene ymmärtämään identiteetti-käsitteen kautta itseäni, kuinka voisin yrittää ymmärtää, saati tutkia ketään muutakaan? Käsitteellinen ymmärrys identiteetistä on muotoutunut lukemisen, itsetutkiskelun ja refleksiivisyyden pohjalta: alkaen psykologisista teorioista ja jatkuen kulttuurintutkija Stuart Hallin (2002) identiteettiteorioiden kautta media- ja viestintätutkimuksen professori Johan Fornäs (1998) kulttuuriteorioihin. Luettuani Stuart Hallin postmodernin subjektin määrittelyn, uskoin löytäväni tien itseni ymmärtämiseen. Stuart Hall (2002, 23) kuvaa identiteettiä ”liikkuvaksi juhlaiksi”. Tällä hän tarkoittaa sitä, että huomioitaviksi tulevat muun muassa kulttuuristen järjestelmien sekä ajalliset että paikalliset prosessuaaliset vuorovaikutukset yhdessä toisten subjektien kanssa sekä vuorovaikutuksissa tuotetut representaatiot ja tavat, jotka tuottavat meille erilaisia, jopa ristiriitaisia identiteettejä. (ks. myös Fornäs 1998, 268–280.)

Totesin kuitenkin identiteetin itsessään olevan liian vaikea käsite määriteltäväksi tutustumatta siihen oleellisesti kietoutuneeseen identiteettityön prosessiin. Käsitteet ovat yhteydessä toisiinsa, toinen toisensa ymmärtämiseen vaikuttaen sekä abstrakteina ja monimuotoisina käsitteinä hyvin vaikeasti hahmotettavia kokonaisuuksia.

3.2 Identiteettityö

Seuraavaksi avaan lukemaani teoreettista keskustelua, jonka pohjalta käsitykseni identiteettityöstä ja siihen liittyvistä tekijöistä muodostui. Tässä tarkastellaan yleistä identiteettityön prosessia erottelematta yksilöiden tekemää eli yksilöllistä identiteettityötä ja sosiaalityössä tehtävää eli ammatillista identiteettityötä toisistaan.

Sekä yksilöllinen että ammatillinen identiteettityö toimivat saman perusrakenteen pohjalta. Yksilöllistä identiteettityötä yksilö tekee läpi elämän itseymmärrykseen pyrkien. Ammatillinen identiteettityö kohtaa yksilön erityisissä elämän kriisitilanteissa. Yhteistä yksilölliselle ja ammatilliselle identiteettityölle on niiden sosiaalinen luonne. Erona näillä on se, että ammatillista identiteettityötä on tekemässä sosiaalialan ammattilainen, joka toimii yksilöllistä identiteettityötä tekevän yksilön tukena yksilön elämänhallintaa tukien. Teoreettisen keskustelun ja identiteettityön prosessin ymmärryksen kautta pyrin saamaan otetta identiteetin käsitteestä ja sen sisällöstä.

3.2.1 Identiteettityön aktivoituminen

Identiteettityö on koko elämän jatkuva prosessi, joka aktivoituu erityisesti identiteetikriisin yhteydessä. Kriisi tarkoittaa ”ratkaisevaa käännettä, äkillistä muutosta tai kohtalokasta häiriötä” (Cullberg 1991, 12). Hyvin eritasoisina esimerkkeinä kriisistä mainittakoon läheisen kuolema, koulun vaihto, marginaalinen asema tai sivullisuus, jonka vallitessa yksilöllä ei ole riittäviä keinoja elämäntilanteensa hallitsemiseen (Vuorinen 1997, 339). Nuoruuteen liittyvän kriisin tekee erityiseksi se, että nuoren pitää hypätä hyppy tuntemattomaan löytääkseen oman identiteettinsä, löytääkseen vastauksen kysymykseen kuka minä olen (Vuorinen 1997, 208–209). Bauman (1999, 140) määrittelee osuvasti kriisin käsitteen tarkoittavan valinnan tekemisen ajankohtaistumista. Kriisillä onkin turhaan hyvin kielteinen kaiku. Todellisuudessa se on yksilön kehityksen oleellinen tekijä: se on edellytys yksilön henkiseen kasvuun ja kehitykseen (Vuorinen 1997, 339). Kriisistä selviytyminen on riippuvainen yksilön kokemuksista ja niistä luoduista tulkinnoista, joiden perusteella yksilö luo omat myönteiset tai kielteiset selviytymisstrategiansa (Hyväri 2001, 76).

Identiteettityö ei kuitenkaan lähde liikkeelle pelkästään identiteetikriisin johdosta eikä edellytä marginaalisuuden kokemusta (Hyväri 2001, 110, 127–129). Identiteettityö voi aktivoitua myös yksilön kokemuksesta itsestään vääränlaisena suhteessa toiseen tai toisiin. Tämä voi ilmetä riittämättömyytenä tai huonommuutena, mutta joskus myös parremmuuden kokemuksena yksilön verratessa itseään toisiin. Tämä saa aikaan pohdiskelun omasta identiteetistä, millainen on ja millaiseksi haluaa muuttua. Pohdinnan tuloksen mukaisesti yksilö voi huomata olevansa arvokas ja riittävä juuri sellaisena kuin on tai hän voi muutosta halutessaan työstää itselleen erilaisten tai uusien roolien kautta tyydyttävää identiteettiä.

3.2.2 Identiteettityö prosessina

Identiteettityö alkaa syntymästä ollen elinikäinen prosessi (Fornäs 1998, 281). Lapsi samaistuu eli identifioituu ihmisiin ja yhteiskuntaan. Identiteetti onkin ilmiö, joka muotoutuu yksilön ja yhteiskunnan välisessä dialektiikassa. (Berger & Luckmannin 1979, 152–153, 195; 1995, 151–152, 197.) Identiteettityö tapahtuu siis vuorovaikutuksessa sekä itsen että toisten kanssa (Bauman 1999, 38). Tällöin yksilö tekee jatkuvaa julkista itsemäärittelyä eli esittäytymistä (Helkama ym. 1999, 373). Yksilö antaa toisille tietoa joko todellisesta minästään tai sitten hän pyrkii antamaan halutunlaisen vaikutelman itsestään, koska aina hän ei halua näyttää ulospäin muille sitä mitä hän todellisuudessa on (Baumeister 1997, 196; ks. myös Hall 2002, 151). Tämän tiedon avulla yksilö pyrkii saamaan toiset ihmiset ymmärtämään ja kohtelemaan itseään haluamallaan tavalla (Helkama ym. 1999, 373). Aina hän ei kuitenkaan onnistu pyrkimyksissään saada tavoittelemaansa ymmärrystä ja kohtelua. Näin tapahtuu siitä syystä, että toiset ihmiset luovat konstruktion yksilön itsestään lähettämästä tiedosta sekä mahdollisesti muualta saadusta tiedosta, jotka ovat täysin riippuvaisia toisten ihmisten halusta, kyvystä ja suopeudesta ymmärtää häntä ”oikein” (ks. Helne 2002, 37). Vuorovaikutuksessa rakentuva minäkäsitys (identiteetti) onkin samanaikaisesti sekä vuorovaikutuksen tulos että sen tekijä (Helkama ym. 1999, 380), mutta samalla myös prosessoija. Toisin sanoen sekä omat että toisten tulkinnat luovat meistä sen, mitä me olemme.

Vuorovaikutustilanteissa yksilöillä on erilaisia tilannesidonnaisia rooleja ja valtasuhteita, jolloin myös sosiaaliset identiteetit vaihtelevat (Hyväri 2001, 102–109; ks. myös

Kivikuru 2002, 322–323). Vuorovaikutuksessa luoduista rooleista toiset voivat olla itse otettuja tai luotuja, jopa kilpailtuja, toiset annettuja (Hyväri 2001, 102–109). Roolit neuvotellaan ja uudelleen rakennetaan vuorovaikutuksessa aina uudelleen ryhmän, ryhmän jäsenten tai osallisten määrän vaihtuessa (Sulkunen 1989, 143; Hyväri 2001, 139–140, 153). Näin ollen siirtyminen roolista toiseen tapahtuu aina suhteessa menneeseen sekä vaikuttaa aina toisten rooleihin ja näin johtaa useampiin roolisiirtymiin (Rantamaa 2001, 82; Hyväri 2001, 104).

Roolit, jotka yksilö kokee itselleen tärkeimmiksi, vaikuttavat minäkäsitykseen hallitsevimmin (Helkama ym. 1999, 364). Berger ja Luckmann (1979, 169–172; 1994, 169–172) pitävät tärkeänä yksilön elämän merkityksellisten ihmisten tärkeyttä identiteetin ensisijaisina muokkaajina (samaistumiskohteina) ja vähemmän merkityksellisiä ihmisiä toissijaisina. Rooleihin perustuvan maailmankuvan omaksuminen liittyy oleellisesti sosialisointiin (Bergerin & Luckmannin 1979, 158; 1995, 157), joka jatkuu läpi elämän yhdessä identiteettityön kanssa (Fornäs 1998, 280).

Bergerin ja Luckmannin (1979, 152–153, 195; 1995, 151–152, 197) näkemyksen mukaan identiteetti rakentuu sosialisointiprosessin kautta, joka paikantuu tiettyyn objektiiviseen maailmaan. Sosialisointi tarkoittaa aikaa, jolloin ihmiselle opetetaan muun muassa käyttäytymissäännöt ja asenteet. Ne omaksumalla yksilö oppii toimimaan ja käyttäytymään yhteiskunnan jäsenenä, yhteiskunnan vaatimalla ja sallimalla tavalla (Bauman 1999, 42; vrt. Helkama ym. 1999, 82). Aluksi sosialisointiossa lapsi kohdistaa ohjeet ja kiellot niiden antajaan. Vähitellen hän ymmärtää, että ohjeet ja kiellot liittyvät asenteisiin ja käyttäytymiseen yleensä. Tällöin lapsi samaistuu eli identifioituu ihmisiin ja yhteiskuntaan. (Berger & Luckmann 1979, 153; 1994, 151.)

Lapsilähtöisen näkemykseni mukaan sosialisointi käsitteenä ei sovellu tämän tutkimuksen kontekstiin, koska käsitteenä sosialisointi on aikuisten ja yhteiskunnan valtaa lapsia ja nuoria kohtaan korostava käsite. Sosialisointi-käsitteen kautta lapset ja nuoret tulevat ymmärretyiksi sosiaalistettavina, aikuisiksi yhteiskunnallisiin rooleihin muokattavana massana (Alanen 2001, 172; Puolimatka 1996, 95). Oma käsitykseni lapsilähtöisestä yhteiskunnan osallistujasta ja toimijuudesta muotoutuu lasten ja nuorten omaksumisen kautta.

Lapsuudessa asioita ja ihmisiä havainnoidaan, havainnoinnin tuloksena saatua tietoa omaksutaan sekä asioihin ja ihmisiin joko samaistutaan tai niistä erottaudutaan. Näin opitaan erilaisia yksilöllisiä toimintamalleja. Nuoruudessa omaksuminen muuttuu vielä enemmän valikoivaksi ja refleksiiviseksi omaksumiseksi. Omaksumisen prosessin myötä yksilöstä muotoutuu valinnoistaan ja toimistaan vastuuta ottava ja kantava subjekti. (vrt. Bauman 1999, 38–39.) Tähän liittyy läheisesti Lahikaisen (2000, 75) ajatus identiteetistä yksilöllisyyden rakentumisena tahtoon kiinnitettynä. Yksilö voi haluta, valikoida ja omaksua refleksiivisesti tahtoen. Käytettäessä omaksumisen käsitettä sosialisaa-tion sijasta, ymmärrettäväksi tulee yksilöstä käsin havainnoituva maailma. Omaksumisen käsite on yksilön valtaa suhteessa itseensä korostava käsite, joka ottaa huomioon yksilön halun valita itselleen tärkeitä asioita ja rooleja, joiden pohjalta hän rakentaa omaa arvomaailmaansa, omaa identiteettiään.

Näkemykseni mukaan rooleihin perustuvan maailmankuvan omaksuminen liittyy oleellisesti identifikaatioon. Oma yksilöllinen identiteetti luodaan jatkuvassa identifikaation prosessissa, joka on oleellinen osa identiteettityötä (ks. Burr 1995, 30). Identifikaatio ymmärretään yleensä samaistumiseksi. Mustosen (2001, 123–125) mukaan se tarkoittaa ihmisten ja tilanteiden sijaiskokemusten saamista, jotka kehittävät roolinottotaitoja ja näin kehittää yksilön eläytymiskykyä. Tässä tutkimuksessani ymmärrän identifikaatiokäsitteen hieman laajemmin. Mielestäni identifikaatio sisältää sekä samaistumisen että erottautumisen. Erottautuessaan yksilö erottautuu jostakin, mutta samalla hän myös samaistuu erottautumisen vastapuoleen. Samaistuessaan yksilö taas samaistuu johonkin, mutta samalla myös erottautuu samaistumisen vastapuolesta (vaihtoehtoisista valinnoista).

Hall (2002, 12–13, 251–252; myös Bauman 1999, 70, 74) esittää, että identiteetin kehitymisprosessissa olennaista on sen muodostuminen erojen kautta. Erilaisuus voi olla sekä myönteistä että kielteistä vuorovaikutuksessa tapahtuvaa erottautumista toisista, mikä on välttämätöntä identiteettityössä muodostettaessa käsitystä itsestä (Hall 2002, 160).

Erottautumisen vastakohta ja siihen sisältyvä toiminto on samaistuminen. Samaistumisessa on kysymys yksilön pyrkimyksestä olla joiltakin osin samanlainen kuin hänelle tärkeä samaistumisen kohde. Samaistuessaan yksilö omaksuu identiteettinsä osaksi tiet-

tyjä samaistumiskohteensa piirteitä (Burr 1995, 30). Tällöin yksilö valitsee ja muokkaa mielikuvien avulla niitä samaistumiskohteen ominaisuuksia, jotka hän hyväksyy osaksi minäkokemustaan. (Vuorinen 1997, 130.) Tämä tapahtuu samaistumalla erilaisiin identifikaatiotyyppeihin, mieluiten positiivisesti muista erottuvien yksilöiden tai ryhmien piirteisiin (Mustonen 2001, 122), mutta myös esineisiin ja värimaailmaan voi samaistua. Esimerkiksi mainoksessa erilaisia samaistumisen kohteita ovat muun muassa yrityksen arvomaailma, henkilö, musiikki ja yleisö (Fornäs 1998, 276). Tämä voi tapahtua ostamalla ”identiteettitavaratalosta” valittua roolia tukevaa rekvisiittaa, kuten vaatteita, tatuointeja ja hiustyyliä (Packard 1962, 51) tai pyrkimällä roolien kautta tiettyihin luonteenpiirteisiin (ks. Hyväri 2001, 126). Media onkin yksi tärkeä nuorten samaistumisen kohde asettaen nuorten identiteetin muotoutumiselle erityisiä haasteita (ks. esim. Aaltonen 2001, 119).

Identifikaation prosessi ei liity pelkästään yksilön henkilökohtaiseen identiteettiin, vaan me luomme jatkuvasti yhtäläillä sekä globaaleja, kansallisia että paikallisia identiteettejä identifioituessamme niiden identifikaatiotyyppeihin, esimerkiksi historian tapahtumiin, yhteisiin arvoihin, musiikkiin ja erilaisiin toisten ihmisryhmien rooleihin (Hall 2002, 64; Fornäs 1998, 276). Kollektiivinen identiteetti syntyy kuten yksilöllinenkin identiteetti yhteisyyden, identifikaation ja erilaisten identiteettiyhdistelmien kautta (Kivikuru 2002, 321–325).

Identiteettityötä tehdessään yksilö tekee valintoja: valitsee joitain toisilleen mahdollisesti ristiriitaisiakin (rooli)identiteettejä (identiteettejä muokkaavia arvoja ja tekijöitä) omakseen ja työntää jotain pois, marginaaliin (Hall 2002, 251–252; Fornäs 1998, 278; ks. myös Hyväri 2001, 89). Identiteettiä muokkaavat tekijät ovat näin ollen tarvittaessa käytettävissä ja uudelleen valittavissa (Hall 2002, 251–252). Valinnat eivät kuitenkaan aina ole itse valittuja, vaan yksilö voi myös joutua esimerkiksi kategorisoiduksi ryhmään, johon hän voi kokea kuuluvansa, eli samaistuvansa vain osittain tai ei ollenkaan (Fook 2003, 71).

Ihmiset eivät jäljennä mitään suoraan eivätkä identifioidu mihinkään suoraan, vaan he reflektoivat näkemäänsä ja kuulemaansa, tekevät valintoja ja toimivat (useimmiten) valintojensa mukaisesti (Fornäs 1998, 260.) Refleksiivisyys on kyky, jolla yksilö rakentaa ja työstää identiteettiään (Fornäs 1998, 62). Refleksiivinen ihminen on tietoisempi

itsestään ja itseään kyseenalaistavampi (Fornäs 1998, 16; Beck 1995, 17, 51; ks. myös Adams 1996, 51; 2003, 55). Hän hyväksyy erilaisten näkökulmien, jopa vastakkaisten vaihtoehtojen olemassaolon (Hyväri 2001, 120). Hänellä on kyky ymmärtää ja tunnustaa, onko jokin asia tai tekijä hyvä vai huono, vaikka hän ei itse siitä pitäisikään (Fornäs 1998, 251).

Yksilöt tekevät valintojaan tiedostaen, mutta myös tiedostamattaan (Fornäs 1998, 216, 270, 272; Mustonen 2001, 139; Bauman 1999, 135–156). Tiedostamatonta toimintaa ohjaavat muun muassa vietit, halut, torjutut tunteet sekä asenteet (Mustonen 2001, 139; Hall 2002, 140; Bauman 1999, 139). Näin refleksiivisyys jää taustalle, eikä yksilö aina itsekään ole aivan varma päätöstensä perusteista ja joskus hän saattaa yllättää itsensä valitsemalla järkensä vastaisesti. Tiedostamattomien valintojen lisäksi refleksiivisyyttä heikentävät arkirutiinit, joiden pohjalta toimiessaan ihminen kyseenalaistaa valintojaan vain ajoittain jonkin riittävän voimakkaan tapahtuman herättäessä problematisoimaan toimiaan (Berger & Luckman 1979, 37–46; 1994, 33–42).

Identiteettityössä yksilön tietoista refleksiivisyyttä tuottavia tekijöitä ovat tilanteet, joissa yksilön huomio kiinnittyy häneen itseensä (minätietoisuus) joko myönteisen tai kielteisen palautteen, huomion tai myös identifikaation kautta (Fornäs 1998, 258, ks. myös Helkama ym. 1999, 367). Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi esityksen pitäminen, kiusaaminen tai mainoksen malliin samaistuminen. Tilanteen tulkintaan vaikuttaa se, millaisen kuvan olemme itsestämme muodostaneet. Tämä taas vaikuttaa itsestämme vastaisuudessa vastaanotettavaan uuteen tietoon ja siihen, milloin olemme kykeneväisiä uutta tietoa vastaanottamaan. (Helkama ym. 1999, 363.) Refleksiivisyys ei ole pelkästään myönteinen käsite, vaan se on liiallisena itsetarkkailuna haitallista. Yksilö voi tiedostamattaankin jatkuvasti reflektoida ja verrata itseään toisiin. Tällöin refleksiivisyyttä onkin tarpeen vähentää, jotta se ei tuottaisi esimerkiksi itsetunto-ongelmia. (Fornäs 1998, 336.)

Refleksiivisyyden edellytys on tietoinen kyky dialogiin itsen kanssa. Dialogi itsen kanssa on yksilön sisäistä puhetta (ks. Berger & Luckmann 1979, 91; 1994, 87; Hyväri 2001, 112, 123), joka on välttämätöntä, jotta ihminen oppisi tuntemaan itsensä (Hankamäki 2003, 178–179). Keskustelun ei tarvitse tapahtua minkään koneen tai tekstin välityksellä, vaan keskustelu on ajatuksenomaista minän eri puolten välistä keskustelua

(Hankamäki 2003, 179). Refleksiivisyyden tuloksena ei ole pyrkimys yksimielisyyteen, vaan pyrkimys yhteisymmärrykseen minän eri puolten ja toisten ihmisten kanssa (ks. Fornäs 1998, 253–254, 261; ks. myös Bauman 1999, 285). Yhteisymmärrys eri osapuolten kesken toimii pohjana sekä vanhan tiedon uudelleen käsittelylle että uuden tiedon vastaanottamiselle ja reflektoinnille (Isaacs 2001, 40).

3.3 Identiteetin käsite identiteettityön kautta ymmärrettynä

Seuraavassa vielä edellisessä luvussa esitetystä identiteettityön prosessin kuvauksesta yhteenvedonomainen katsaus identiteettityön luonteeseen, jonka pohjalta oma käsitykseni identiteetin käsitteestä muodostui. Identiteettityö on identiteetin rakentamista ja näin ollen pyrkimystä ymmärtää itseään (vrt. Kotkavirta 2000, 7). Identiteettityö, jossa osallisina ovat sekä tiedostetut että tiedostamattomat tekijät, tapahtuu dialogissa ja vuorovaikutuksessa sekä itsen että toisten ihmisten kanssa (Hyväri 2001, 112). Ihmisen tunteilla, ajatuksilla, eleillä ja teoilla on merkitystä myös silloin, kun niihin ei liity toimintaa (Hankamäki 2003, 218). Tällöin yksilön ajatuksilla ja tunteilla on merkitys ihmisen tajunnassa, vaikka sillä ei (identististä) vastinetta todellisuudessa olisikaan. Vuorovaikutuksessa toisten kanssa yksilö määrittelee itseään, kertoo itselleen ja toisille sekä sanattomasti että sanallisesti, kuka ja millainen hän itse on. Hän punnitsee omia sekä yhteisön ja yhteiskunnan arvoja ja normeja, ja sitä kuinka hän itse sekä kuinka toiset ihmiset asettavat hänet suhteessa niihin. Itsensä määrittelyn seurauksena yksilö joko identifioituu toisiin ihmisiin.

Vuorovaikutustilanteeseen, ja näin ollen myös toisen ihmisen luomaan konstruktion, vaikuttavat muun muassa vuorovaikutuksen konteksti ja situaatio. Vuorovaikutuksessa käydään dialogia tietyssä roolissa (esim. kotiäitinä, koulun rehtorina) toisten kanssa, jotka myös ovat tietyssä roolissa (esim. opettajana, vanhempana). Yksilöllä voi olla yhtä aikaa useampiakin rooleja, jotka keskustelevat sekä toistensa että yksilön minän kanssa. Roolissa toimivat toiset luovat todellisina itsenään konstruktion yksilön tuottamasta kuvasta, millaisena he yksilön ymmärtävät ja näkevät. Luotuaan kuvan yksilöstä, he välittävät luomansa konstruktion erilaisissa tilannesidonnaisissa rooleissa toimivalle toisen yksilön minälle, joka käy dialogia oman todellisen minänsä kanssa. Konstruktio

voi tukea tai murentaa yksilön identiteettiä. Jos konstruktio ei tue yksilön identiteettiä, vaan pyrkii esimerkiksi luokittelemaan tai kuvaamaan identiteetin yksilön mielestä väärin tai toisin kuin yksilö itse kokee, hän pyrkii refleктоimaan ja peilaamaan tätä konstruktioita siihen, millainen hän todellisuudessa kokee olevansa. Jos yksilö reflektionin jälkeen edelleen on sitä mieltä, että luotu konstruktio ei vastaa hänen identiteettiään, hän pyrkii muuttamaan tätä käsitystä oikeaksi. Jos hän ei onnistu käsitystä muuttamaan, hän joutuu tyytymään annettuun luokitteluun. Joissain tapauksissa yksilö voi mukautua tietoisesti tai tiedostamattaan luodun konstruktion kaltaiseksi. (Hankamäki 2003, 238–239; ks. rooleista esim. Bauman 1999, 38,39, 99–104.)

Identiteettityön kautta esille tullut sisäinen dialogi sai minut lopulta hahmottamaan ymmärrystäni omasta identiteetistäni, käsitteenä. Pohdintojeni kautta löysin ymmärryksen myös tutkimukseni nuorten identiteettien tarkasteluun ja ymmärrykseen heidän identiteetistään. Pohdin pitkään, ketkä sisälläni käyvät dialogia? Teoriaan peilaten löysin vastaukseksi niiden olevan ”minä” ja ”rooliminä”, joiden suhdetta jo edellisessä kappaleessa hieman avasin. Minä on se osa minua, joka on minä aidoimmillaan. Minä sisältää muun muassa itsesuojeluvaiston sekä eletyn elämän muokkaaman elämän kunnon ja moraalitason, joiden kautta määrittyy yksilön rehellisyyden taso. Rooliminä jakautuu rooliensa mukaisesti osiin, esimerkiksi äiti ja sosiaalityöntekijä. Yksilöllä on usean eri rooliminän mukaisia vuorovaikutuksissa konstruoituja identiteettejä (identiteetin monikerroksisuus), jotka ovat hyvin muutosalttiita ja toisiinsa nähden jopa ristiriitaisia (Fook 2003, 74; Jokinen 1995, 129; ks. myös Burr 1995, 29–30).

Jokainen meistä tietää kuinka helposti itseään(kin) voi huijata. Tämä johtuu identiteetin jonkin tai eri osa-alueiden piilossa olemisen mahdollisuudesta (Baumeister 1997, 197–198). Itsensä huijaaminen tapahtuu uskottelemalla itselleen (rooliminä uskottelee dialogissa minälle) haluttua väritettyä, vääristettyä tai tavoitteelle edullista tietoa. Minän rehellisyyden tasosta tai ehkä paremminkin sen vahvuudesta riippuu, kuinka helposti itsensä huijaaminen onnistuu. Tämän esimerkin kautta tulee ymmärretyksi asioiden arvottamisen, tulkinnan ja valintojen tekemisen tärkeys. Kotkavirran (2000, 9) mukaan kohdattavien asioiden arvottaminen ja tulkinta ja näin ollen myös tehdyt valinnat pyrkivät ylläpitämään yksilön identiteetin jatkuvuutta ja yhtenäisyyttä. Näen tulkintojen funktion kuitenkin toisin. Tulkinnat ovat sekä yksilö- että kontekstisidonnaisia. Tulkintojen tehtävänä on tuottaa tulkitsijalle yksilön haluamaa, toivomaa tai refleksiivisesti

tuotettua yksilölle todentuntuista tietoa. Sen tarkoituksena on ylläpitää sen hetkistä roolia sekä toimia identiteetin rakennusaineena rooliminnan ja todellisen minän välisessä dialogissa.

Saman esimerkin kautta tulee ymmärretyksi myös minän ja rooliminnan välinen dialoginen suhde. Identiteettityön kannalta tässä keskustelussa tärkeää on se, että dialogi loisi uusia mielipiteitä ja johtaisi minän eri puolten väliseen yhteisymmärrykseen itsestä, suhteessa menneeseen ja tulevaan (Hankamäki 2003, 177, 237; Hyväri 2001, 121). Tätä yhdessä tuotettua ymmärrystä voidaan kutsua identiteetiksi. Identiteetin kuvaus kertoo kysymyksiimme vastaukseksi: tällainen minä olen ollut, olen ja millainen tulen mahdollisesti olemaan. Tällöin tulee ymmärrettäväksi yksilön identiteetin prosessuaalinen ja kontekstissään tulkittava luonne (Fook 2003, 74; Fornäs 1998, 281; Lahikainen 2000, 79).

Kootusti voidaan sanoa, että identiteetti on yksilön elämänpolun varrella vuorovaikutuksessa luotu, muuttuva ja muutettavissa oleva tuotos (Hyväri 2001, 126), jonka muotoon oleellisesti vaikuttaa muiden ihmisten hyväksyntä ja arvostus sekä omat valinnat ja erityisesti itsensä hyväksyminen (Lahikainen 2000, 76; ks. myös Kivikuru 2002, 322). Näin ollen identiteettiä ei voida tutkia täysin yhdenmukaisilla mittareilla, vaan jokaisen yksilön identiteetti on erilainen ja muuttuva. Mahdollista on tutkia tiettyjä identiteetin osa-alueita tai identiteettiipiirteitä, joita esimerkiksi tämän tutkimuksen nuoret omaavat. Tutkimuksen näkökulma ja luonne määrittävät sen millaisiin identiteettiipiirteisiin kulloinkin halutaan keskittyä. Tässä tutkimuksessa tarkasteltaviin identiteetin osa-alueisiin tutustutaan tarkemmin luvussa 7.1.

4 Syrjäytymisen ilmiö

Eri tutkijat ovat hyvinkin eri mieltä syrjäytymisen ilmiöstä ja sen käsitteellisistä. Järvinen ja Jahnukainen (2001, 145) ovat sitä mieltä, että syrjäytymistä ja marginalisatiota pitäisi tarkastella erillisinä ja omanlaisinaan ilmiöinä. Näin saataisiin selkeytettyä tutkimusta ja yleistä keskustelua käsitteiden osalta. Syrjäytyminen ilmiönä on vaikeasti haltuun otettava, hyvin moniulotteinen ja prosessimaisuudessaan hyvin vaikeasti ymmärrettävä ja kuvattava (Helne 2002, 13). Se miten ymmärrän syrjäytymisen ilmiönä, ja minkä ilmiötä kuvaavan käsitteen valitsen, vaikuttaa tutkimukseni kulkuun sen käsitteellisten määrittelyiden kautta.

Ymmärrän syrjäytymisen ilmiön sisältävän erilaiset syrjäytymistä ilmentävät käsitteet, kuten eksklusion, marginalisaation ja syrjäytymisen. Eksklusio on tiukimpia rajanvetoja tekevä yksilöt yhteisyydestään ulossulkeva käsite, kun marginalisaatio yleensä ymmärretään liukuvien, muuttuvien ja relationaalisten rajanvetojen käsitteeksi (Helne 2002, 174). Syrjäytymistä on useimmiten lähestytty äärimmäisen huono-osaisuuden kautta (Järvinen & Jahnukainen 2001, 127, 139–146).

Syrjäytyminen ilmiönä syntyy aina suhteessa toisiin ihmisiin, ja tästä syystä syrjäytyminen ilmiönä tulee ymmärtää relationaalisesti (Helne 2002, 176; ks. myös Svedberg 1995, 140). Relationaalisuuden huomioonottaminen kääntää orientaation tutkimuskohdetta lähestyttäessä suhteessa olemiseen, jolloin tarkastellaan marginaalisten (tai syrjäytyneiden) välisiä suhteita tai heidän suhdettaan muuhun yhteiskuntaan, ei niinkään marginaalisia (tai syrjäytyneitä) (Helne 2002, 9).

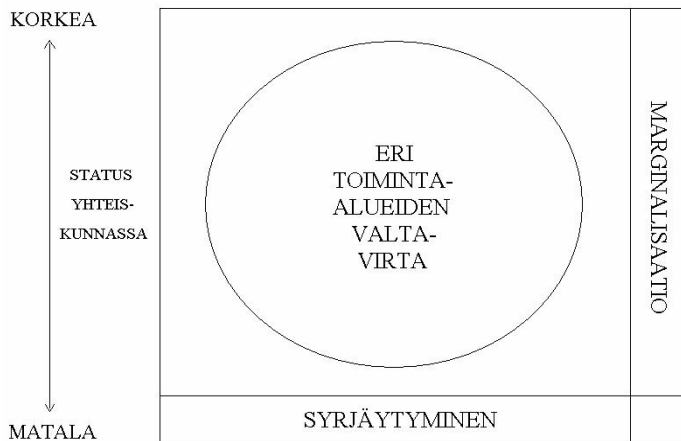
Syrjäytymisen ilmiön ollessa yksilöiden vuorovaikutuksessa luoma kontekstisidonnainen konstruktio (Helne 2002, 8) voidaan miettiä ilmiön määrittelyn tarkoitusta. Miksi me pyrimme määrittelemään käsitettä, joka on alati muuttuva ja yhteydessään tulkittava? Pitäisikö meidän vain määritellä syrjäytymisen ilmiölle reunaehdot ja tuottaa tarkempi sisältö tutkimusyhteydessään? Tähän kysymykseen palaan vielä luvun 5 lopussa,

kun ensin on perehdytty syrjäytymisen ilmiön käsitteisiin: syrjäytymiseen, eksklusiiviseen ja inklusiiviseen marginaalisuuteen.

Käsitteiden tarkasteleminen pohjautuu hyvin moniin syrjäytymisen ilmiötä erilaisista näkökulmista käsitteleviin kirjoituksiin. Pääpaino kuitenkin on Tuula Helneen (2002) syrjäytymistä ilmiönä sekä Susanna Hyvärin (2001) ja Lars Svedbergin (1995) syrjäytymistä eksklusiivisen marginaalisuuden näkökulmasta tarkastelevissa teksteissä. Helne (2002) tarkastelee syrjäytymistä ilmiönä hyvin laaja-alaisesti. Tarkasteltaessa syrjäytymistä ilmiön tasolla se tuntuisi kuitenkin menettävän käsitetarkkuuttaan. Miten lähteä käsitteelliseen tarkasteluun teoksen avulla, joka ei keskity itse syrjäytymisen, eksklusion ja marginaalisuuden käsitteisiin? Yhteiskunta sekä tuottaa syrjäytymiskeskustelua että muotoutuu syrjäytymisen ilmiön keskusteluissa (Helne 2002, ix), joten ymmärrys on haettava sosiaalista ja yhteiskuntaa koskevasta puheesta; mikä siinä keskustelussa on, ei niinkään marginaalista, vaan marginaalisuutta ilmentävää.

4.1 Syrjäytymisen ja marginaalisuuden käsitteelliset erot

Tutustuttuani syrjäytymisen ilmiön kirjallisuuteen pohdin käsitteiden marginaalisuus ja syrjäytyminen sisällöllisiä eroavaisuuksia. Ymmärsin käsitteiden olevan erilaisia erityisesti rajakysymystensä kautta, millaisten rajakysymysten kanssa käsite kamppailee ja ketä se hyväksyy tai hylkää yhteisyydestään (ks. esim. Helne 2002, 178–192). Rajat ovat käsite- ja aikasidonnaisia sekä jatkuvasti entistä monimuotoisemmiksi, relationaalisemmiksi ja hämärtyvämmiksi muuttuvia (Helne 2002, 178–181; ks. myös Hyväri 2001, 73). On mahdotonta saavuttaa yhteistä ymmärrystä jo pelkästään normaaliudesta, erilaisuudesta ja poikkeavuudesta (Helne 2002, 179). Mikä tekee eron meidän ja muiden, normaalin ja poikkeavan välille? Kuinka piirtää rajaviivan marginaalisten ja keskuksessa olevien välille (ks. Hyväri 2001, 96)? Ketä ovat syrjäytyneet ja ketä marginaaliset? Mikä näitä erilaisia ryhmiä kuvaa: yhdistää ja erottaa? Seuraavana olevasta kuviosta 1 selviää yksinkertaistetusti syrjäytymisen ja marginalisaation käsite-ero katsottaessa käsitteitä tutkittavien näkökulmasta.

KUVIO 1. Syrjäytyminen ja marginalisaatio suhteessa valtavirtaan ja yhteiskunnalliseen statukseen (Järvinen & Jahnukainen 2001, 142)

Kuvio 1 kuvaa marginalisaation ja syrjäytymisen oleellista eroa: syrjäytyneitä ovat vain kaikkein huono-osaisimmat, kun marginalisaatio on valtavirran ulkopuolella olemista, johon voi liittyä, mutta ei välttämättä liity, huono-osaisuutta (Järvinen & Jahnukainen 2001, 127, 139). Järvisen ja Jahnukaisen (2001, 138) mukaan marginalisaation käsite soveltuu minkä tahansa kohdejoukon kuvaamiseen, koska kenen tahansa on mahdollista asettua, tai hänet voidaan asettaa, syrjään joltakin elämän toiminta-alueelta.

Marginalisaation käsite ei siis edellytä huono-osaisuutta, vaan marginalisaatio voidaan ymmärtää erilaisten elämäntilanteiden ja kulttuuristen tekijöiden kautta, jolloin käsite ottaa huomioon yksilön erilaiset elämisen tasot. Näin ollen marginalisaation käsite on moniulotteisempi kuin syrjäytymisen käsite ja käsitteet näyttävät hyvin erilaisina. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 142; Granfelt 1998, 82.) Voidaan sanoa, että syrjäytymistä sanana, mutta myös ilmiönä on pidetty kielteisenä, kun taas marginaalisuuteen on liitetty negatiivisten merkitysten ohella positiivisia uusien polkujen ja mahdollisuuksien suuntia (Helne 2002, 100).

Seuraavissa alaluvuissa tutustutaan syrjäytymisen ja marginaalisuuden käsitteisiin tarkemmin, jolloin käsitteiden erot tulevat tarkemmin esille ja huomataan marginaalisuuden jakautuvan kahteen sisällöllisesti erilaiseen lähestymistapaan, eli eksklusiiviseen ja inklusiiviseen marginaalisuuteen. Lisäksi kuvailen tutkimuskontekstiin valitun inklusiivisen marginaalisuuden käsitteen, ja käsitteen kaipaamat tarkennukset. Tarkennusten jälkeen käsitteeseen löytyy rakenteellista ryhdikkyyttä.

4.2 Syrjäytyminen

Syrjäytymisen käsite on lähtöisin köyhyyden tutkimuksesta. Tämä antaa historiallisen leimansa käsitteelle. Tutkimuksissa käytettyjä erilaisia käsitteitä ovat olleet syrjäytyminen, köyhyys ja huono-osaisuus, mutta mitä eroa käsitteillä on? Käsitteitä voidaan tarkastella seuraavan taulukon (1) avulla.

TAULUKKO 1. Köyhyyttä ja syrjäytymistä kuvaavat käsitteet¹

	Staattinen tila	Dynaaminen prosessi
Tulot	Köyhyys	Köyhtyminen
Moniulotteinen	Huono-osaisuus	Sosiaalinen syrjäytyminen

Taulukosta 1 käy selville köyhyyden, köyhtymisen, huono-osaisuuden ja sosiaalisen syrjäytymisen erot. Köyhyys on lähinnä toimeentuloköyhyyden tuottama tila, mitä voidaan tarkastella myös prosessina, jolloin kohteena on köyhtyminen. Tarkasteltaessa köyhyyttä moniulotteisesti tietynä hetkenä on tarkastelun kohteena huono-osaisuus. Tällöin tarkastellaan ihmisten elinoloissa ja hyvinvoinnissa esiintyviä ongelmia. Kun huono-osaisuutta tarkastellaan prosessina, on tarkastelun kohteena sosiaalinen syrjäytyminen. Tutkittaessa staattista, pysyvää tilaa, sitä voidaan tutkia ilman dynaamisen prosessin huomioon ottamista, mutta tarkasteltaessa prosessia on prosessin tuottama tila otettava huomioon. Köyhtymisen ja sosiaalisen syrjäytymisen tuloksena on tila, jota voidaan kuvata tietyn tarkasteluhetken jollakin tavalla mitattavana köyhyytenä ja huono-osaisuutena. Kuviossa sosiaalinen syrjäytyminen nähdään prosessina, mutta yleisesti syrjäytymisestä puhuttaessa syrjäytyminen ymmärretään myös syrjäytymisprosessin tuottamana tilana.

Helne (2002, 7) on esittänyt, että syrjäytymisen käsitettä on haluttu alun perin käyttää korostamaan sen prosessiluonteisuutta, mutta käytännössä se osoittaa prosessin lopputulosta, eli syrjäytyneitä. Tällöin myös syrjäytyneiden paikka on muotoutunut ennalta olemassa olevaksi (esim. lähiönuoret), eikä sosiaalisissa käytännöissä tuotettavaksi po-

¹ Mukaillen lähteestä: Työmarkkinoilta syrjäytyminen, tulonjako ja köyhyys 2001, 27, alun perin Berghman 1995.

sitioksi (Helne 2002, 7). Lisäksi Helne ja Karisto (1992, 524–525) ovat syrjäytymisen historiaa pohtiessaan päätyneet käsitteen kehityskaaren kulkeneen avoimesta syrjinnästä (eli torjumisesta) persoonattomaan, kasvottomaan syrjäyttämiseen (eli poistoon). Torjunta on tunnepohjaisiin reaktioihin perustuva sosiaalisesta yhteydestä pois sulkemista (esim. rasismi), kun poisto on vallan käyttöön pohjautuvaa, yleensä makrotasolla tapahtuvaa syrjäyttämistä (esim. rakennetyöttömyys). Erona näiden osakäsitteiden välillä on syrjäyttämisen tarkoituksellisuus. (Helne & Karisto 1992, 523–525.) 2000-luvun alussa katsottuna tutkimus on näyttänyt tarkastelleen syrjäytymisen ilmiötä yhteiskunnan, sosiaalisten ryhmien ja yksilöiden näkökulmista (Järvinen & Jahnukainen 2001, 127). Yhteiskunnallisen tason tarkastelu tapahtuu lähinnä poliittisten ja kulttuuristen tekijöiden kautta. Sosiaalisten ryhmien tasolla ovat kohteena esimerkiksi leipäjonoissa käyvät ihmiset. Yksilöiden tasolla tarkastelun kohteena ovat yksittäisten ihmisten sosiaaliset ongelmat ja niiden kasautuminen, jolloin puhutaan usein myös moniongelmaisuudesta. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 127–129; ks. myös Lehtonen, Heinonen & Rissasen 1986, 15–18.)

Lehtonen ja kumppanit (1986, 14) huomauttavat, että syrjäytymisen käsitteen määrittelyssä ja käytössä on vaaratekijä. Tämä tulee heidän mielestään esiin silloin, kun käsite merkitsee vain hyvinkin erilaisten tilannetekijöiden kasautumista, jolloin prosessinomaisuus ja yhteys yksilöllisiin ratkaisuihin ovat vaarassa jäädä pimentoon. Tällöin käsite lähinnä vain tuottaa nimiä erilaisille sosiaalisen poikkeavuuden muodoille. Tämä on yhteydessä monien tutkijoiden (esim. Järventie & Sauli, 2001, 10) esittämälle leimamismuhkalle. Rönkä (1999, 8) on erilaisten ongelmatekijöiden kasautumisen yhteyttä sosiaaliseen selviytymiseen tutkittuaan kuitenkin sitä mieltä, että ongelmatekijöiden kasautumisen tutkimus on edellytys muun muassa syrjäytymisen ehkäisyn tarkoituksenmukaiseen suunnitteluun. Seuraava taulukko (2) kuvaa ongelmien kasautumista, jota voidaan tarkastella Anna Rönkön (1999, 181) mukaan neljällä eri tavalla.

TAULUKKO 2. Ongelmien kasautumisen ymmärtäminen (Rönkä 1999, 181)

Tarkastelun kohde	Ajallinen perspektiivi	
	Tila	Prosessi
Yksilö	Ongelmien yhdenaikaisuus	Ongelmien ketjuuntuminen tai laajentuminen
Väestöryhmä	Ongelmien keskittyminen	Polarisoituminen

Kasautumista voidaan siis tarkastella yksilön näkökulmasta joko ongelmien yhdenaikaisuutena tietyssä hetkenä tai ongelmien ketjuuntumisena pitkällä aikavälillä useilla elämänaikavälillä. Tarkasteltaessa kasautumista väestöryhmien tasolla, voidaan tarkastella (ala)ryhmien ongelmien keskittymistä tietyssä hetkenä tai väestöryhmien polarisoitumista (esim. hyvä- ja huono-osaisiin) pitkän ajan kuluessa. (vrt. Lehtonen ym. 1986, 15.)

Miten syrjäytyminen sitten voidaan määritellä? Siljander (1996, 8–9) määrittelee syrjäytymisen tarkoittavan syrjäytymistä yhteiskunnan valtakulttuurin määrittelemästä elämänmuodosta (kulttuurit ja tavat) sekä arvo- ja normijärjestelmistä. Syrjäytyjät koetaan tällöin ongelmatapauksiksi, jotka joko tahallisesti tai tahattomasti toimivat vastoin valtakulttuurin arvoja ja normeja, eli eivät mahdu ihmisten asettamiin raameihin.

Siljander (1996, 8–9) näkee syrjäytymisen olevan suhdekäsite: syrjäytyminen tapahtuu suhteessa johonkin, se ei ole vain määritelty olomuoto tai olotila. Syrjäytymiseen kuuluu aina yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden ristiriita. Syrjäytymistä ei aiheuta mikään yksittäinen tekijä, vaan sen nähdään olevan yksilön elämäntilanteiden menettämistä, siihen kuuluvan vieraantumisen tunteen kokemusta ja ulosajautumista keskeisiltä yhteiskunnallisilta foorumeilta sekä yksilöllisten ja yhteiskunnallisten normijärjestelmien suhteen kriisiä. Sipilän (1982, 19) mukaan syrjäytyminen voi olla myös sekä syrjäyttävää että omaehtoista syrjäytymistä. Syrjäytymistä tapahtuu yleensä lähipiirissä, kun taas omaehtoinen syrjäytyminen johtuu tietynlaisesta avuttomuudesta toimia toisten ihmisten kanssa.

Järvisen ja Jahnukaisen (2001, 143, 145) mukaan syrjäytymisen käsite lähestyy syrjäytymistä ilmiönä useimmiten vain objektiivisesta näkökulmasta. Syrjäytymistä objektiivisesti tarkasteltaessa liitetään tutkimukseen havaittavissa olevaa huono-osaisuutta, jolloin tutkimuksen kohde kiinnittyy yleensä yhteiskunnan alimpiin sosiaalisiin kerrostumiin. Tällöin sidokset yksilön ja yhteiskunnan välillä ovat jo pahasti katkeilleet. Hyvärin (2001, 71) mukaan ongelmana köyhyyttä ja syrjäytymistä tarkastelevien käsitteiden yhteydessä onkin, etteivät ne tavoita ja huomioi ihmisten elämismailmaa, kokemuksia ja arkea. Ihmisen ollessa tuloköyhä tai yksin puutteellisesti asuva, hän ei välttämättä koe itseään syrjäytyneeksi tai huono-osaiseksi. Hänellä voi olla muuta hänelle tärkeää elämän sisältöä, joka voi toimia elämää kannattelevana voimavarana.

Syrjäytyminen vaikuttaa näyttäytyvän melkoisen negatiivisena, totaalisenä ja usein myös pysyvänä elämäntilanteena (Järvisen & Jahnukaisen 2001, 145). Syrjäytymisen käsite on kuitenkin niin laajassa käytössä, että sillä on varmasti myös hyvät puolensa. Granfeltin (1998, 78–79) mukaan syrjäytymisen käsite on niin suosittu, koska sillä on kyky saada lähes kaikki ihmiset ymmärtämään syrjään, tarpeettomaksi, osattomaksi ja ulkopuoliseksi jäämisen tunteet ja merkitykset. Rahoituspäätösten puoltamisen ja tunnettuuden lisäksi käsitteelle löytyy varmasti myös tutkimuskohteita. Hyväri (2001, 72) on sitä mieltä, että perinteinen syrjäytymisen käsite sopii erityisesti paikannettaessa rakenteita ja niihin kietoutuvia syrjäyttäviä prosesseja. Järvinen & Jahnukainen (2001, 126, 132–138; ks. myös Raitanen 2001, 215) esittävät käsitteen soveltuvan ennen muuta kaikkein huono-osaisimman joukon elämäntilanteen, lähinnä huono-osaistumisprosessin kuvaamiseen.

4.3 Marginaalisuus

Marginaalisuus on tarkoituksenmukainen käsite tarkasteltaessa erilaisten ihmisten tai ryhmien elämäkokemuksia ja tarinoita, joista on löydettävissä heidän itsensä luomia merkityksiä elämälle, jossa sivullisuus tai toiseus ovat osa sosiaalisia suhteita (Hyväri 2001, 72; Granfelt 1998, 80). Marginaalisuus konstruoituu siitä keskustelevien ihmisten, heidän valitsemansa näkökulman ja tulkinnan kautta, ei marginaalisuuden ”omasta olemuksesta” (Helne 2002, 74–75). Marginaalisuudesta keskustelevat kaikki ihmiset joka-päiväisten valintojensa kautta muokaten sosiaalista todellisuutta. Keskustelu muotoutuu valittujen käsitteeseen liittyvien aiheiden kautta, mutta yhtä tärkeitä ovat myös keskustelusta pois rajattujen aiheiden, eli marginaalisuuskeskustelun marginaalin kautta tuotetut ymmärrykset (Helne 2002, 75; ks. myös Hall 2002, 251–252).

Marginaalisuuden käsite on saanut alkunsa Georg Simmelin vierauden pohdinnoista, joiden pohjalta Robert Park (1967, 194, 201; ks. myös Helne 2002, 174–175) kehittäi 1920-luvulla marginal man-käsitteen. Parkin (1967, 194–206) määrittelyn mukaan ”marginal man” on useimmiten kahden kulttuurin välissä elävä maahanmuuttaja, joka elää vieraana, kuulumatta täysin kumpaankaan kulttuuriin. Tästä johtuen kaksikulttuurisen ihmisen minäkäsitys on Parkin mukaan kaksijakoinen ja epäjohdonmukainen, mikä

asettaa hänet marginaaliseen asemaan, erilaisena, suhteessa valtakulttuurissa eläviin toisiin. Näin marginaalisuus on määrittynyt jo alun alkaen erilaisuuden ja suhteessa olemisen kautta.

Marginaalisuutta määrittelevät kaikki ihmiset omalla toiminnallaan, mutta ketkä pääsevät keskukseen ja ketkä joutuvat marginaalisiin asemiin? Mikä on näiden toisilleen hyvin erilaisten ryhmien positio? Tämä näyttäytyy meille sosiaalisen maailman rakentumisen kautta. Fornäs (1998, 156) esittää, että sosiaalinen maailma on joukko toisiinsa kietoutuvia verkkoja, joilla kaikilla on keskuksensa ja periferiansa, mikä on marginaalisuudelle tuttua keskus-periferia -ajattelua (ks. esim. Helne 2002, 174; vrt. Svedberg 1995, 43–44). Ihmiset samaistuvat kaltaisiinsa ihmisiin ja samalla erottautuvat erilaisista ihmisistä. Näin muodostuu meidän ja muiden ryhmiä, eli keskukseen ja marginaalisiin kuuluvia ihmisiä ja ryhmiä. Keskukseen kuuluvilla ja marginaalisilla on kolme oleellista eroavaisuutta: keskuksilla on valtaa, keskuksiin kulkee tieto sekä periferioita on enemmän kuin keskuksia (Fornäs 1998, 81). Voisi siis olettaa keskuksessa olevien ja marginaalisten olevan kaksi melko tarkkaan rajattua erilaista ryhmää, joiden suhteessa keskuksessa olevat ovat erityisen etuoikeutettuja. Baumanin (1999, 25–26) mukaan keskuksessa oleminen ei kuitenkaan aina ole etuoikeutettujen paikka, vaan keskus, kuten marginaalistenkin asemat ovat alati liikkeessä ja suhteessa toisiksi koettuihin. Marginaalisuuden positiot ymmärretäänkin reunalla tai syrjässä olemiseksi, sivullisuudeksi, joka on aina suhteessa keskuksessa olijoihin (Helne 2002, 7, 172, 212; ks. myös Hyväri 2001, 79, 95–96).

Mitä sitten ovat sivullisuus ja reunalla oleminen (Helne 2002, 78)? Näitä voidaan ymmärtää kysymällä, mitä on syrjäytymisen (ilmiönä) vastakohta. Mitä syrjäytyminen ilmiönä ei ole tai mitä siitä puuttuu? Helne (2002, 2) näkee syrjäytymisen ilmiön ”sosiaalisen” hajoamiseksi tai jakautumiseksi, jonkin osasen irtoamiseksi kokonaisuudesta, yhteydestään. Näin syrjäytyminen tulee ymmärretyksi sekä yhteisyyden vastakohdaksi että yhteisyyden sisältämäksi ilmiöksi (Helne 2002, 2–3). Sivullisuus ja reunalla oleminen ovat siis ulkopuolisena olemista siitä yhteydestä, joka keskukseen kuuluvilla on, mutta koska ulkopuolisuutta kokevat ovat kuitenkin suhteessa keskuksessa oleviin, he ovat samalla sisäpuolisia.

Marginaalissa olevat koetaan hyvin erilaisiksi ja jopa uhaksi keskuksesta katsottaessa. Toisiin (tai toiseuteen eli marginaalisiin) liitetyt mielikuvat ovat pelkojen, vierauden ja erilaisuuden tasoilla arvottomuuden, paikattomuuden, sivullisuuden ja ristiriitaisuuksien ylläpitämiä ja tuottamia (Helne 2002, 78–86, 154–155; Hyväri 2001, 96). Tällaisten jossakin määrin kiusallisten tunteiden tunnistaminen itsessä tuottaa tunteiden siirtämistä yleensä vihana ja hyljeksintänä toisiin ja kohdistamista useimmiten itseä alempaan tai alempiin ihmisiin tai ryhmiin, yleensä marginaalisiin (Helne 2002, 154–155). Helneen (2002, 43) mukaan tällaiset meidän oman ryhmän toisista erottavat kielteiset tunteet ja jopa uhan kokemukset pitävät meidät ryhmänä ja meidän yhteishengen koossa suhteessa toisiksi koettuihin.

Marginaalisiin siis liitetään poikkeavuuden ja epänormaaliuden mielikuvia. On syytä miettiä, miten normaalius ymmärretään ja miten mielikuvat muodostuvat. Tämä ei ole mitenkään yksiselitteistä, vaan yhteyteensä sidonnaista tulkintaa (Helne 2002, 152). Hackingin (1997, 242–245) mukaan ”normaali” on ymmärretty aikojen saatossa poikkeavan ja patologisen vastakohtana, huonona tai tavallisen keskivertona. Helneen (2002, 82; Svedberg 1995, 84, 105, 134–136) mukaan yksilön on täytettävä tietyt normaalisuuden liitetyt hyvin normatiiviset vähimmäisvaatimukset, jotta häntä ei armottomasti luetaisi yhteiskunnan marginaalisiin. Näitä vähimmäisvaatimuksia aikuisille ovat muun muassa palkkatyö, joka takaa riittävän kulutustason, asunto, kohtuullinen sosiaalinen verkosto ja riittävän päihteetön elämäntapa. Nuorille nämä vähimmäisvaatimukset esitetyvät riittävän kouluttautumisen ja riittävän sosiaalisen käyttäytymisen muodossa.

Normaalisuuden ehdot eivät ole marginaalisille kovin helppoja vaatimuksia. Siksi marginaalissa oleva ihminen voi pyrkiä jättäytymään sivulliseksi, etteivät erityisesti keskuksessa olevat ihmiset huomaisi hänen marginaalisia piirteitään. Sivullinen yksilö ei kuitenkaan ole näkymätön tai piilossa oleva, vaan syrjässä olemisensa ja siihen liitettyjen mielikuvien vuoksi usein juuri erityisen näkyvillä (Hyväri 2001, 137). Tämä johtuu toiseuden saamasta vähempiosaisen ja epänormaalin leimasta (Helne 2002, 117–118).

Toiseudella on hyvin oleellinen merkitys, kuinka sen ajatellaan liittyvän marginaalisuuteen. Jos toiseuden ymmärretään liittyvän marginaalisuuteen ulkopuolisuutena, marginaalisuus nähdään tällöin eksklusiivisesti. Knut Halvorsen (1996a, 13) on määritellyt eksklusion vastakohtaksi integraation. Toiseus integraation yhteydessä tarkoittaa jos-

takin ulkopuolella olevan yhteisyyteen palauttamista (Helne 2002, 92). Jos toiseuden ymmärretään liittyvän marginaalisuuteen suhteessa olemisen kautta, marginaalisuus on tällöin inklusiivista. Seuraavaksi esitellään lyhyesti eksklusiivinen marginaalisuus, jonka jälkeen syvennyttään tarkemmin inklusiiviseen marginaalisuuteen.

4.3.1 Eksklusiivinen marginaalisuus

Svedberg (1995, 9, 17–44) on tutkinut marginaalisuus-käsitteen kehitystä historiassa ja havainnut neljä kehityslinjaa, joiden mukaisesti tutkimuksen kohdetta on pääasiallisesti tarkasteltu. Marginaalisuuden käsitettä on käytetty tutkimuksissa kulttuuristen, sosiaalipsykologisten, sosiokulttuuristen ja sosioekonomisten näkökulmien kautta lähestyen. Näissä marginaalisuus määrittyy ulkopuolisuudeksi – tai suojaattomuudeksi, kuten Knut Halvorsen (1996a, 13) esittää – ja tarkoittaa yksilön rajattua asemaa, erityisiä käytäntöjä ja määrättyä sosiaalista asemaa. Tällainen näkemys marginaalisuudesta on eksklusiiviseen marginaalisuuteen pohjautuvaa toiseutta.

Eksklusiivisen marginaalisuuden mukaan marginaaliset nähdään keskus-periferia – ajattelun mukaisesti, jolloin marginaaliset liikkuvat ankkuroituneiden ja uloslyötyjen (elämänhallinnan ja syrjäytymisen) välisissä asemissa (Svedberg 1995, 9, 43–44). Tulkintani mukaan myös Baumanin (1999, 53–54, 70–74) näkemys on samansuuntainen, koska hän jakaa ryhmät sisä- ja ulkopuolisiin sekä muukalaisiin. Tällaisen näkökulman mukaan yksilön tai ryhmän yhteisyydestä ulos joutuminen on mahdollista, haluaa ulos joutuva sitä tai ei (ks. Halvorsen 1996b, 94, 114; vrt. Helne 2002, 186–188).

Eksklusiivinen marginaalisuus painottaa yleensä tutkimuskohteen negatiivisia piirteitä ja tekijöitä. Tavanomaista on myös, että köyhyys, marginaalisuus ja köyhyyskulttuuri ovat toisiinsa ja tutkimuskohteeseen oleellisesti liittyviä². Svedberg (1995, 33–34) pitää kuitenkin tärkeänä, että tutkimuskohteita tutkittaessa pystyttäisiin kuvailemaan mahdollisimman tarkasti sekä rakentavat että tuhoisat piirteet, jotka kenties ovat marginaalisuuden tuottamia piirteitä, mutta jotka voivat olla myös myötävaikuttamassa marginaalisen aseman syntymisessä. Näin ollen marginaalisuutta ei voida tarkastella pelkästään

² Tästä näkökulmasta esimerkkinä mainittakoon Einar Øverbyen ja Gunnar Sæbøen (1996, 69–92) artikkeli, jossa köyhyys nousee esille sosiaaliasiakkuuden kautta.

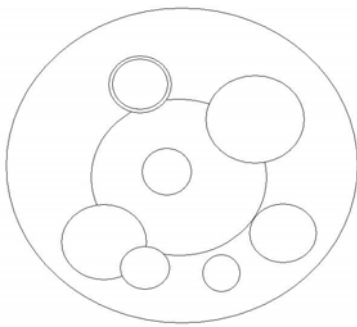
yksilön muuttumattomana marginaalisuustilana, kuten yleensä on tehty, vaan painotetaan marginaalisuuden prosessimaista tarkastelua. Eksklusiivinen marginalisaatioprosessi tarkoittaa liikehdintää ankkuroitumisesta kohti epävakaa asemaa, jolloin marginaalinen tila on ikään kuin nivel ankkuroituneiden ja uloslyötyjen välisessä prosessissa, ei niinkään pysyvä paikka tai asema, vaan alati liikkeessä suhteessa toisiin. Kuitenkin Svedbergin (1995, 42) mukaan paras vaihtoehto on marginaalisuuden tilan ja prosessin samanaikainen tarkasteleminen, jolloin marginaalisuus on nähtävissä enemmän suhteellisenä kuin absoluuttisena käsitteenä. (Svedberg 1995, 28–29, 33–34, 42–44.)

4.3.2 Inklusiivinen marginaalisuus

Tuula Helne (2002, 186–188) on sitä mieltä, että eksklusiivisen marginaalisuuden mukainen ulkopuolisuus ei ole mahdollista, koska ihmiset kuuluvat aina johonkin yhteisyyteen voimatta olla ulkopuolisia. He ovat Helneen näkemyksen mukaisesti aina suhteessa johonkin. Tämä havahdutti hänet pohtimaan syrjäytymisen (ilmiönä) olemusta ja marginaaliseksi määrittymistä.

Pohdinnat rajoista ovat marginaaliseksi määrittymisen osalta oleellisia. Helne (2002, 183–185, 187) on kyseenalaistanut marginaaliseksi määrittävien rajojen tarpeellisuuden, tai että rajoja pitäisi ainakin tarkastella aivan uusilla tavoilla. Mutta mikä on tällainen uusi tapa tarkastella rajoja? Eksklusiivisuuteen pohjautuvassa marginaalisuudessa marginaalisten on mahdollista päätyä ulos yhteiskunnallisilta areenoilta (ks. Svedberg 1995, 44). Hyväri (2001, 73–74) ymmärtää eksklusiivisen marginaalisuuden mahdolliseksi vain uloslyövän kokemuksen kautta niin, että yksilö voi olla vallan läpäisemässä paikattomassa tilassa. Tällöin paikattomuus ei ole yksioikoisesti keskuksen ja periferian välissä. Yksilö on aina jossakin, mutta Hyvärin mukaan hän voi olla kuitenkin sosiaalisesti paikaton. Helneen (2002, 186) mielestä eksklusiivinen syrjäytyminen on kuitenkin mahdottomuus. Hänen mielestään ei voi olla sellaista kenttää, jonka ulkopuolelle voisi päästä. Näin ollen kukaan ei voi olla totaalisen ulkopuolinen. Rajat on kuitenkin ymmärrettävä konstruktioiksi ja sellaisina vuorovaikutuksessa jatkuvasti tuotettaviksi ja uudelleenkonstruoitaviksi. Jos rajoja ja niiden muodostamia kategorioita ei ymmärretä konstruktioiksi, seurauksena on eksklusiivista, eli yhteisyydestään poissulkevaa toiseutta (Helne 2002, 185).

Helne (2002, 46, 51, 79, 176, 189) on sitä mieltä, että marginaalisuuden käsite tulisi nähdä relationaalisenä, koska käsite syntyy aina suhteessa toisiin ihmisiin. Tällöin marginaaliset määrittyvät sen mukaan, mistä heitä katsotaan. Tarkoituksena ei ole marginaalisten ihmisten jatkuvasti tarkempi kuvaus, vaan erilaisten suhteiden ja yhteyksien ymmärtäminen. Relationaalisuus antaa yksilölle mahdollisuuden käyttää valtaa omien rajojensa suhteen, jolloin yksilö asettaa ja kokee itsensä suhteessa toisiin (Helne 2002, 191). Helne (2002, 177) kirjoittaakin kuvaavasti marginaalisuuden relationaalisuudesta: ”Reuna voi olla keskellä, inklusio voi olla eksklusiota ja eksklusio inklusiota. Se, miksi ne luetaan, riippuu – relationaalisuuden ajatuksen mukaisesti – pitkälti siitä, kuka ilmiöstä puhuu ja millainen hänen positionsa, näkökulmansa ja tavoitteensa on.” Tätä havainnollistaa seuraava Helneen (2002, 188) inklusiivisen yhteiskunnan kuvio, jossa erilaiset rajat sulautuvat kaikki ihmiset yhteisyyteensä vetäväksi.

KUVIO 2. Inklusiivinen yhteiskunta (Helne 2002, 188)

Kuvio 2 kuvaa suhteessa olemista, miten inklusiivisesti ymmärretty marginalisaation käsite mahdollistaa yksilöiden eri ryhmiin kuulumisen ja ryhmästä toiseen liikkumisen tarkastelun. Toisilla elämänalueilla yksilö voi olla ”hyvin menevässä valtavirrassa” eli keskustassa, kun taas toisilla elämänalueilla yksilö voi samanaikaisesti olla marginaalisissa. Nämä erilaiset tasot kuitenkin saattavat vaihdella yksilön elämäntilanteen mukaan. Yksilö voi esimerkiksi käyttäytyä koulussa ja harrastuksissa odotusten ja eri ryhmiin kuulumisensa normien mukaisesti, kun taas vaikkapa perheen erittäin heikon taloudellisen tilanteen vuoksi hän saattaa kuulua marginaaliryhmään. (Helne 2002, 186–192; ks. myös Hyväri 2001, 72–73; Järvinen & Jahnukainen 2001, 143–144.)

Inklusiivisen eli mukaanlukevan tarkastelun etuna on juuri marginalisaatio-käsitteen myönteisyys. Inklusiivisissa erotteluissa väliinputoaminen ei ole poikkeus vaan sääntö,

ja ilmiötä tarkastellaan sekä yhdistävien tekijöiden että erojen kautta. Tällöin yksilöt huolitaan sisäpuolisiksi identifikaation käsitteen mukaisesti, eli eroavaisuuksien ja samanlaisuuksien kautta. Marginaalisuuden ei pidä kuitenkaan muuttua sen myönteisyydestä huolimatta tavoiteltavaksi elämäntavaksi tai asemaksi, vaikka siinä ei aina poikkeavuutta tai negatiivisuutta nähtäisikään (Hyväri 2001, 80).

Inklusiivisesti ymmärretty marginaalisuus on ”vielä enemmän kuin sekä-että – ajattelu”. Tällä tavalla ymmärrettynä käsite menettää osan syrjäyttävästä voimastaan ja leimaavuudestaan. (Helne 2002, 188.) Näin ollen yksilön elämässä on mahdollisuus muutokseen, joka voimistaa ja valtaistaa yksilöä, mutta samalla muutos on mahdollinen yhteiskunnan ja koko maailman tasolla (ks. esim. Helne 2002, 100).

Mielestäni Helneen esittämä inklusiivisen yhteiskunnan ajatus on erinomainen lähestymistapa tarkastella ja löytää jäsenyys marginaalisuuden käsitteelle. Inklusiivisuuden anti meille on sen rajoja rikkovassa ja ihmiset yhteisyyteensä lukevassa tavassa hyväksyä erilaisuutta, joka lopulta palautuu inklusiiviseksi samanlaisuudeksi.

5 Marginaalisuuden ja identiteettityön prosessi(t)

Aluksi selvennän lukemani ja kirjoittamani pohjalta muodostunutta marginaalisuuden käsitettä. Huomasin marginaalisuuteen liittyvissä teksteissä käytettävän vain sanoja marginalisaatio, marginaalisuus, marginaalinen ja marginaali. Tilaa ja prosessia kuvaamaan on käytetty samaa sanaa marginalisaatio, joskus myös marginaalisuus. Tällöin ei aina käy selville tarkoitetaanko todellisuudessa tilaa vai prosessia. Kaikkia sanoja käytetäänkin melko sekavasti miettimättä näiden sisällöllisiä eroja. Nämä tuottavat tiettyjä epäselvyyksiä käsitteen teoreettiseen ymmärrettävyyteen. Haluaisinkin selkeyttää marginaalisuuden eri puolia seuraavilla käsitteillä: marginaalisuus tulisi ymmärtää pääkäsitteeksi; marginalisaatio prosessia kuvaavaksi käsitteeksi; marginaalinen yksilöä, ryhmää, aluetta, asemaa, asiantilaa tai ilmiötä kuvaavaksi käsitteeksi; marginaliteetti marginaalista tilaa kuvaavaksi käsitteeksi sekä marginalismi³ tilaan eli marginaliteettiin reagoivien ihmisten toimiksi ja liikkeiksi. Marginalisaatio johtaa marginaliteettiin, jossa ihmiset elävät. Marginalismi tarkoittaa esimerkiksi yksilön tekoja, jotka tuottavat yksilölle marginaliteettia. Luokitteluthan ovat ihmisten tuottamia, joten ihmisten on mahdollista myös muuttaa niitä (Helne 2002, 24). Kuitenkin tiedeyhteisö viime kädessä päättää niiden teoreettisesta kelpoisuudesta. Minäkin tutkimuksellani luon ja muokkaan merkityksiä ja todellisuutta (ks. Helne 2002, 20). Käsitteellisen tarkennuksen jälkeen siirrytään marginaalisuuden ja identiteettityön väliseen suhteeseen: miten nämä kaksi erilaisilta vaikuttavaa prosessia nivoutuvat tosiasiasa selkeästi yhteen. Mielenkiinto kohdistuu lähinnä siihen, miten marginaalinen asema muodostuu suhteessa identiteettityöhön ja miten marginaalinen identiteetti tässä prosessissa rakentuu.

Kategorisointi on tapa tuottaa erojen ja erilaisuuden, eli rajojen asettamisen ja toiseuden kautta luokiteltavista erilaisista ryhmistä (ks. esim. Helne 2002, 183–184). Bauman (1999, 187) esittää sosiaalisen maailman konstruoituvan vastinparien avulla. Vastakohdat ovat kuin kolikon kaksi eri puolta, sidoksissa ja aina suhteessa toisiinsa (Bauman 1999, 186–

³ Marginalismin käsitettä en marginaalisuuteen liittyvässä tutkimuskirjallisuudessa kohdannut. Sen sijaan taloustieteessä marginalismi tarkoittaa rajahyötytarkastelua (ks. Kuuluvainen & Valsta 2005, 8). Lisäksi Junttila ja Lautala (2001) määrittävät Suomen sosiaalipolitiikkaa ennen toista maailmansotaa leimanneen marginalismin ainoastaan kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin keskittymiseksi.

187). Juuri vastakkaisuuden perusteella ihmiset jaottelevat vuorovaikutuksessa toisten kanssa sekä itsensä että toisiksi kokemansa yksilöt erilaisiin uskottaviin ryhmiin (Bauman 1999, 54). Tämä tapahtuu identifikaation prosessissa erottautumalla toisista heidän erilaisuutensa perusteella ja samaistumalla heihin, jotka yksilö kokee mahdollisimman samanlaisiksi kuin itse on. Erottautuminen toisista tuottaa sivullisuuden kokemuksia, jonka seurauksena yksilö pohtii omaa asemaansa ja ryhmään kuulumistaan. Yksilöillä onkin voimakas tarve kokea johonkin kuulumista eli yhteisyyttä (Hyväri 2001, 87–91, 167, 173).

Mitä yhteisyys on? Yhteisyys on ihmisen perustunteena syrjäytymisen vastakohta, halua kuulua johonkin ja kokea osallisuutta. Kun ryhmän tai yhteisön yhteisyydessä on jokin ominaisuus, johon haluamme samaistua, huomaamme kokevamme halua kyseisen ryhmän yhteisyyteen. Ihmiselle on tärkeää, että hän on merkityksellinen toiselle (Lahikainen 2000, 78). Jos näin ei ole, hän kokee marginaalisuutta suhteessa toiseen ihmiseen tai ryhmään. On huomattava, että yhteisyys on eriasteista erilaisissa ryhmissä sekä paikallisella että yhteiskunnallisella tasolla. Yksilöllä voi myös olla jo voimakas yhteisyyden tunne, mutta rajanvedot ja kategoriat heikentävät tätä tuottaen eriasteisia paikallisia ja ryhmätasoisia yhteisyyksiä. (ks. Helne 2002, 43.) Tällöin erilaisten ryhmien ja yhteisöjen ominaisuudet ovat erilaatuisia, jolloin ne myös täyttävät yksilön erilaisia tarpeita. Yksi yhteisyyden funktio on sen tuottama turvallisuuden tunne yksilön kokeman toivotuna ja hyväksyttävänä olemisen kautta (Lahikainen 2000, 77). Myönteisen yhteisyyden menettäminen tuottaa pienemmän tai suuremman identiteettikriisin, joka johtaa identiteettityön aktivoitumiseen ja voi näyttäytyä toiseuden kokemusten myötä ahdistuneisuutena tai itseluottamuksen heilahteluina (Lahikainen 2000, 78).

Näen toiseuden tutkimuksessani me-muut -jaottelun mukaisesti erontekojen tuottamana asemana, en totaalisesti poissulkevana jaotteluna (ks. Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 16). Näin ollen me ja muut ovat suhteessa toisiinsa, jolloin ne voivat olla ainoastaan analyttisesti toisensa poissulkevia. Toisin sanoen he, joista yksilö johonkin samaistuessaan erottautuu, koetaan toisiksi (Lahikainen 2000, 81), mutta samalla he ovat inklusiivisen ajattelun mukaisesti suhteessa meihin. Marginaalisten kokiessa identiteettityön prosessissaan yhteenkuuluvuutta, he samaistuvat toisiinsa, ja ovat paradoksaalisesti yhtä aikaa sekä keskuksessa että marginaalisia. Näin toiset määrittyvät marginaalisten keskuksesta heiksi, jotka marginaaliset kokevat toisiksi. Näin toiseus on relatio-

naalinen kuten marginaalisuuskin. Nämä toiset, jotka me yksilöinä ja ryhminä koemme toisiksi, ovat oleellisina osallisina identiteettityössämme (Helne 2002, 123; Hyväri 2001, 95–97). Toiseuden voidaan siis sanoa syntyvän identifikaation kautta yksilön identiteettityön prosessissa.

Marginaaliset näyttäytyvät aina erilaisina, samoin kuin keskuksessa olevatkin. Näin ollen myös marginaalisten ja keskusten väliset suhteet vaihtelevat hyvin paljon riippuen juuri marginaalisten suhteesta keskuksessa oleviin ja kuinka marginaalisuus on näiden asemien välisessä vuorovaikutuksessa syntynyt. Keskuksessa olevien ja marginaalisten asemat tuotetaan ja uusinnetaan yhteiskunnallisissa vuorovaikutustilanteissa, niin kielellisissä kuin ei-kielellisissäkin tilanteissa erontekojen kautta (ja samaistumisten kautta). Samalla tavalla yksilön marginalisoituminen tuottuu yksilön identiteettityön rinnalla, suhteessa toisiksi määrittyviin. (Ks. Jokinen ym. 2004, 10–12.) Marginaaliryhmät ja keskuksessa olevat pitäisikin saada vuorovaikutukseen keskenään, koska se edistää näiden ryhmien sisäistä tasa-arvoa ja hyväksyntää (Fiske 2003, 134; ks. myös Goffman 1986, 131).

Jos yksilö ei koe yhteisyyttä, vaan tuntee itsensä hyvin erilaiseksi ja sivulliseksi suhteessa toiseen yksilöön tai vastaryhmään, hän työstää vuorovaikutuksessa omaa sosiaalista identiteettiään (Juhila 2004, 23). Samalla hänelle muotoutuu ryhmäidentiteetti niiden ryhmien osalta, jotka ovat osallisia yksilön vuorovaikutussuhteissa (Bauman 1999, 54–55, 74). Tällöin muotoutuu myös ryhmien sisäinen eheys ja solidaarisuus, joka pyssyy koossa toisiksi koettujen uhan avulla (Helne 2002, 43). Nämä vuorovaikutuksessa luodut erilaiset ryhmäkategorioiden ovat kuitenkin vain kontekstisidonnaisia konstruktioita. Kategorioiden olemusta kuitenkin uusinnetaan liian helposti miettimättä niiden sisältöä sen enempää. (Juhila 2004, 21; ks. myös Helne 2002, 38–39.) Yhteisesti jaettu ymmärrys kategorian sisällöstä helpottaa meitä toimimaan vuorovaikutustilanteissa tarkoituksemukaisella tavalla (Juhila 2004, 24; Lahikainen 2000, 82), mutta erimielisyys toisten kanssa itseä koskevasta luokittelusta tuottaa marginaalisuuden kokemuksia (Hyväri 2001, 71; ks. myös Fook 2003, 71).

Kategorisoimalla ihmisiä yksilön kokemuksen vastaisesti tiettyyn luokkaan, hänet työnnetään syrjään meidän ryhmästä muiden ryhmään ja mahdollisesti tuotetaan pakkointegraatiota. Pakkointegraatiossa ihmiset pyritään saamaan osallisiksi jonkin ryhmän jäse-

nyydestä ja heidät ymmärretään luokitteluryhmän tietynlaisten piirteiden mukaisesti. Tällöin keskuksessa olevat eivät halua integroitavien, eli marginaalisten myönteisiä puolia nähdä eikä huomioida (Helne 2002, 92; Juhila 2004, 23; Granfelt 1998, 94, 96). Helne (2002, 133) nimittää tätä samanlaisuuteen ja yhteisyyteen vetämistä ”yhtenäisyysloukuksi”. Pakolla toteutettu integraatio kuitenkin pyrkii erottautumaan uudestaan ja eroamaan yhteisyydestä. Toisten integroiminen yhteisyyteen on sosialisaaion yksi muoto, joka tapahtuu keskuksessa olevien ehdoin. (Helne 2002, 153.)

Joutuessaan ulkopuoliseksi keskuksesta marginaalisten ryhmään yksilö pohtii identifioitumisen (erottautuminen ja samaistuminen) prosessissa omaa identiteettiään, millainen olen ja mihin kuulun? Jos yksilö hyväksyy hänelle annetun marginaalisuutta ilmentävän kategorian, hän ikään kuin vieraantuu itsestään, siitä kuka ja millainen hän todella on (Dubet & Lapeyronnie 1992, 119–120, Helneen 2002, 33 mukaan, ks. myös Goffman 1986, 19–45, 129–136). Tällöin yksilö voi omaksua hänelle määritellyn luokittelun mukaisia arvoja ja piirteitä, mikä tuottaa ja vahvistaa marginalisoitumista.

Marginaalinen asema kokemuksena voi olla passivoiva, mutta se voi tuottaa myös tarvittavaa etäisyyttä arkielämästä (Hyväri 2001, 123). Tällöin mahdollistuu arkielämän, rutiiniksi muodostuneiden toimintojen kyseenalaistaminen sekä oman sivullisuuden ja marginaalisuuden kokemusten muutosprosessi. Yksilö voi kyseenalaistaa hänelle annetun marginaalisuuskategorian ja pyrkiä purkamaan omaa, toisten väärin kategorisoimalla tuottamaa luokitteluansa identiteettityön avulla. Tämä tapahtuu vastapuheen kautta, joka voidaan jakaa tavallisuusretoriikaksi ja eron politiikaksi (Juhila 2004, 29). Yksilö voi pyrkiä tuomaan esiin leimatun ryhmän ja oman identiteettinsä välisten piirteiden erot tavallisuusretoriikan avulla, ja näin irrottautua ryhmästä ja siihen liittyvistä ominaisuuksista. Eron politiikan kautta yksilö pyrkii vastustamaan toisten ihmisten suunnalta tuotettuja kategoriointeja asettumalla ”etuoiikeutettujen” tai ”valtakategorioiden” rinnalle positiivisesti tuotettujen erojen avulla. (Juhila 2004, 30–31.) Näin ollen vastapuhe näyttää määrittyvän identifioitumisen ja reflektoinnin tulokseksi, joka arkipäiväisyydessään prosessoituu enemmän tai vähemmän refleksiivisesti jokapäiväisissä vuorovaikutustilanteissa (ks. Juhila 2004, 32).

Vastapuheen yksi muoto on vaikeneminen. Vaikeneminen on keino suojautua kritiikiltä sekä keino pitää yllä omaa tilaa. (Raitakari 2004, 73.) Vaikeneminen voi olla myös ää-

nekäs protesti kieltäytymällä kokemustensa jakamisesta toisten kanssa (Hyväri 2001, 161). Lisäksi vaikenemisen avulla yksilön on helppo saada huomio pois itsestä tekeytymällä ikään kuin näkymättömäksi (ks. Goffman 1986, 80; vrt. Salmi 2004, 187). Tämä tapahtuu välttämällä itseä puolustavan vastapuheen tuottamaa asioiden ryöstäytymistä käsistä äärimmäisiin mittasuhteisiinsa, mikä itsessään tuottaa yksilön kategorioimista uuteen tai itseään vahvistavaan kategoriaan.

Marginaalisuuden murtaminen on mahdollista tarkasteltaessa marginaalisuutta tuottavia valtasuhteita hierarkkisina. Näiden hierarkkisten valtasuhteiden näkyväksi tekeminen ja purkaminen tiivistää marginaalisen ryhmän yksilöiden välisiä suhteita ja nostaa heidän ääntään kuuluville (Hyväri 2001, 160). Näin myös marginaaliset voivat itse käyttää valtaa, valita ja näin erottautua keskuksessa olevista. Mutta miksi marginaalisuutta ylläpitävien hierarkkisten valtasuhteiden ja marginaalisuuskategorioiden kyseenalaistaminen ja vastustaminen on marginaalisille usein todella vaikeaa? Marginaalisesta asemasta ei uskaltauduta ulos omien pelkojen vuoksi. Helpompaa on olla kyseenalaistamatta marginaalista asemaa kuin tuoda itsensä kaikkien nähtäville ja kuuluville kyseenalaistuksineen. Marginaalista murtautuminen asettaisi itsen alttiiksi erityisesti keskuksessa olevien asenteille ja mielipiteille. Tällainen kokemus voi olla liian kova marginaaliselle ilman riittäviä voimavaroja ja tukea.

Niin toiseus kuin yhteisyyskin tuotetaan identiteettityön prosessissa, jossa identifikaation kautta joko erottaudutaan tai samaistutaan johonkin. Näin ollen identifikaation kautta myös toiseus näyttäytyy osana meitä, identiteettiämme. Myös marginaalisuutta pitäisi lähestyä identifikaation käsitteen kautta, jolloin saataisiin selville yksilölähtöistä asenne- ja arvomaailman prosessuaalista ymmärrystä. Näen yksilön marginaalisuuskokemusten syntyvän yksilön identiteettityön prosessissa, kun rooleissa toimivat yksilöt ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, identifioituvat suhteessa toiseen tai toisiin ja miettivät kuka minä olen? Yksilön kokiessa enemmän erilaisuutta kuin samanlaisuutta toisen ja/tai toisten kanssa, syntyy kokemus marginaalisuudesta.

Voidaan huomata, että myös roolit ovat osa marginaalisuutta. Hyvärin (2001, 139) mukaan suhteet ja roolit luovat marginaalin tilaa, jota voivat olla roolit, mutta myös kuvat ja symbolit, mielen maisemat ja tunnetilat. Roolit voivat olla erilaisissa asemassa, eli keskuksessa tai marginaalisia identifikaation prosessista riippuen. Nämä erilaiset asemat

joko vahvistavat tai heikentävät yksilön identiteettiä (Hyväri 2001, 124). Näin myös identiteetit voivat olla marginaalisia. Hieman toisesta näkökulmasta identiteettityön osuutta marginaalisuuteen ovat lähestyneet Jokinen, Huttunen ja Kulmala (2004, 12). He ovat sitä mieltä, että marginaalisuuden tila (marginaliteetti)⁴ syntyy keskuksessa olevien ja marginaalisten välisessä vuorovaikutuksessa identiteettityön rinnalla sekä tuloksena. Tästä syystä tärkeää olisi pyrkiä tulkitsemaan keskuksen ja marginaalisten välistä suhdetta, jotta marginaalisuuden yleensä olisi mahdollista tulla ymmärretyksi.

Yksilölle toinen on itsestä, omasta identiteetistä erottautuva (erilainen kuin itse), silloin kun toinen ei kyseisellä identifikaatiotapahtuman hetkellä tarkasteltavan asian tai ominaisuuden osalta tuota yhteistä samanlaisuuden kokemusta, johon voisi samaistua. Paradoksaalisesti ihminen kokee samanaikaisesti kaikki muut ihmiset sekä erilaisiksi (toisiksi) että samanlaisiksi kuin itse on. Toisin sanoen ihminen ymmärtää olevansa sekä ainoa, lajissaan täysin omanlaisensa että pohjimmiltaan täysin samanlainen, ihmisiin lukeutuva, kuin kaikki muutkin ihmiset. Näin tulee ymmärretyksi inkluusiivinen yhteiskunta ja inkluusiivinen maailma, jonka muutos on mahdollinen näin ymmärretyn marginaalisuuden käsitteen kautta (ks. esim. Helne 2002, 100).

Helneen (2002, 186) mielestä syrjäytymisen ilmiötä on mahdollista tarkastella vain inkluusiivisen marginaalisuuden kautta, joka käsitteenä ottaa huomioon sekä yksilöllisyyden ja erilaisuuden että yksilöiden kuulumisen erilaisiin ryhmiin ja liikkumisen ryhmästä toiseen. Tällöin käsite on myös positiivisempi mahdollistamalla muun muassa yksilöiden voimavarojen huomioon ottamisen. Helne esittääkin, että inkluusiivinen marginaalisuus voi tarjota positiivisia näkökulmia ilmiöiden tutkimiseen, mutta toisaalta huomauttaa, ettei käsitteen vaihtaminen pysty ratkaisemaan kaikkia syrjäytymisen käsitteen ongelmia. (Helne 2002, 186.) Syrjäytymisen käsite on syvälle juurtunut sekä suomalaiseen ja eurooppalaiseen päätöksentekoon että ammatilliseen ja arkiseen kielenkäyttöön, ettei käsitteen vaihtaminen tai poistaminen ole mahdollinen tai ainakaan nopeasti toteutuva muutos.

Tapa, miten itse olen marginaalisuuden ymmärtänyt ja tutkimuskontekstissani määritellyt, muuttaa marginaalisuuden sosiaalisen tutkimuksen kontekstissa tärkeäksi ja valtais-

⁴ Jatkossa käytetään samaa tarkoittavina molempia käsitteitä: marginaaliset tilat ja marginaliteetit.

tavaksi käsitteeksi, mutta samalla se menettää yhteiskunnallista mielenkiintoaan. Käsite, joka ei luo sosiaalista järjestystä muutosalttiiseen yhteiskuntaamme ja maailmaamme vaikka eriarvoisuudenkin kautta (ks. Helne 2002, 38–39), koetaan yhteiskunnallisesti turhaksi ja nopeasti keskustelussa sivuutettavaksi. Samalla vähenee käsitteen merkitys muun muassa yhteiskunnallisen rahoituksen hakemisessa (ks. Heikkilä 2000, 168; Helne 2002, 5), mutta määrittelytapani vähentää myös käsitteen eriarvoisuutta luovaa ja ylläpitävää voimaa. Käsitteen intensiteetti on sen muutosvoimassa. Ymmärrettäessä marginalisaation prosessia ja sen kohtaamispiintoja suhteessa identiteettityön prosessiin, meillä on mahdollisuus ymmärtää sekä yksilö-, yhteisö- että yhteiskunnallisen tason marginaalisuuden kokemuksia ja niiden syntymistä. Tällöin meillä tutkijoina on myös mahdollisuus löytää identiteetin eri osa-alueita, joiden kanssa meidän sosiaalityöntekijöiden tulisi työskennellä yhdessä yksilön kanssa, jotta hänen erityisen raskaalta tuntuvat marginaalisuuden kokemuksensa olisivat mahdollisimman vähäisiä.

Palaan aikaisemmin esittämäni kysymykseen syrjäytymisen ilmiön määrittelemisestä. Aluksi tutkittuani syrjäytymisen käsitteellistä sisältöä tutustumatta tarkemmin marginaalisuuden käsitteeseen, olin syrjäytymisen käsitteen tarkan määrittelyn kannalla. Nyt tutustuttuani laajemmin marginaalisuuden käsitteeseen, olen samaa mieltä kuin Granfelt (1998, 83), että marginaalisuuden käsite on väljä kattokäsite, jonka alla voi olla erilaisia ilmiötä tarkentavia alakäsitteitä. Myös Helneen (2002, 101) mielestä marginaalisuuden käsitettä on turha määritellä sen ambivalentin luonteen vuoksi liian tarkasti. Käsite vaatii moniulotteisuudessaan tilaa ympärilleen, jotta se olisi käyttökelpoinen hyvinkin erilaisten tutkimusasetelmien kontekstissa (Helne 2002, 100). Väljemmin määritellyn marginaalisuuden avulla marginaalisia ei voida kategorisoida liian tarkasti, jolloin saadaan vähennettyä syrjäytymisen ilmiölle ominaista negatiivisuuden kaikua.

Miettiessäni marginaalisuuden määrittelemistä, koen tärkeäksi käsitteen sisällöllisten lajierojen (marginalisaatio, marginaliteetti, marginalismi) esiintuomisen. Näiden kautta marginalisaatioprosessin selvittäminen yksilöiden välisessä vuorovaikutuksessa ja osana identiteettityötä avaisi meille näköalan marginaalisuuden ilmiöön. Tutustuessani aiempaan marginaalisuutta ja identiteettiä yhtäaikaisesti tarkastelemaan tutkimukseen, yllätyin empiirisen tutkimuksen vähäisyyteen. Teoreettisesti ilmiötä on yhdessä tarkasteltu jonkin verran, mutta empiirisesti hyvin vähän. Ainoat kohtaamani empiiriset tutkimukset, joissa tarkasteltiin marginaalisuutta ja identiteettiä yhdessä olivat Lars Svedbergin

(1995, ks. erityisesti sivut 76–79, 101–104, 117–119) ja Susanna Hyvärin (2001) tutkimukset. Molemmat tutkimukset pohjautuivat eksklusiivisen marginaalisuuden käsitteeseen. Svedberg (1995) on tutkinut marginaalisuutta tarkastelemalla nuorten työttömien suhdetta työhön, heidän identiteettiään ja elinolojaan. Hän painottaa koko sosiaalisen tilanteen selvittämistä yksilön marginaalisuutta tutkittaessa (Svedberg 1995, 142). Hyvärin (2001) tutkimus Vallattomuudesta vastuuseen tarkastelee yksilön selviytymistä kriisi- ja syrjäytymiskokemusten tuottamista marginaalisista asemista. Selviytymisessä syrjäyttävien roolien purkaminen, eli identiteettityön sisältämä vastapuhe, on avainasemassa (Hyväri 2001, 109–123; ks. myös Juhila 2004, 29).

Mielenkiintoinen tutkimus, jossa identiteetti yhdistettiin syrjäytymisen ilmiöön, oli Irmeli Järventien (1999) tutkimus Syrjäytyvätkö lapset?. Tämä tutkimus pohjautui syrjäytymisen käsitteeseen syrjäytymisriskin näkökulmasta. Järventien (1999; 2000; 2001) tutkimukseen ja siihen liittyviin artikkeleihin on viitattu paljon erityisesti haluttaessa korostaa syrjäytymisriskin kohtaavien lasten suurta määrää. Tällöin halutaan tuoda ilmi, että lasten tilanne on erittäin huono. Järventien (1999, 37, 122; 2000, 142; 2001, 89) tutkimuksen mukaan 7–14-vuotiaista lapsista elää syrjäytymisriskin alaisena 74 % ja 29 prosentilla lapsista on vakava syrjäytymisriski. Tämä tutkimusmenetelmiltään mittareiden jakamisen ja ryhmien muodostamisen osalta⁵ kyseenalainen tutkimus nostaa syrjäytymisriskin kohtaavien lasten määrän liian korkeaksi. Lisäksi syrjäytymisen käsitteeseen pohjatessaan tutkimuksessa ei huomioida lasten voimavaroja. Marginaalisuuden käsite on tarkoituksenmukainen erityisesti tarkasteltaessa kokonaisvaltaisesti tutkimuskohdetta. Tällöin kyetään ottamaan huomioon sekä myönteiset että kielteiset marginaalisuutta tuottavat tekijät (ks. Svedberg 1995, 33–34). Marginaalisuuden rajat ovat kuitenkin ikuisessa liikkeessä. Tästä syystä ajattelen marginaalisuuden ilmiönä olevan määriteltävissä tarkoituksenmukaiseen muotoonsa vasta tutkimuskontekstissaan. Mutta reunaehdot käsitteellä on oltava. Katselemmeko tutkimustamme inklusiivisesti vai mahdollisesti perinteisemmin eksklusiivisesti? Minä valitsen inklusiivisen, ja samalla sen erilaisuutta hyväksyvän ja tasa-arvoistavan yhteisyyden näkökulman.

⁵ Järventien (1999) tutkimuksessa identiteetin ja perushoivan mittarit jaettiin kumpikin eri kohdista kolmeen osaan jakauman pohjalta. Jakaminen tapahtui kohdista, joissa selkeästi on havaittavissa muutos tutkittavien määrän jakautumisesta eri luokkiin. Näistä sekä identiteetin että perushoivan kolmeluokkaisista mittareista muodostettiin 3 x 3, eli 9-luokkainen taulukko. Taulukosta vain yksi ruutu merkitsi sitä, että tähän luokkaan kuuluvilla lapsilla ei ollut riskiä syrjäytyä. Loppuihin kahdeksaan ruutuun, eli syrjäytymisen riskiä kuvaavaan luokkaan kuuluvilla lapsilla oli riski syrjäytyä joko identiteetin, perushoivan tai molempien osalta. (ks. tarkemmin Järventie 1999, 20–37.)

6 Tutkimustehtävä, aineisto ja metodologiset valinnat

6.1 Tutkimuksen kohde ja aineiston kerääminen

Tutkimus on toteutettu kahdeksansivuisen kyselylomakkeen (ks. liite 1) avulla. Rakennin kyselylomakkeen keväällä 2003 muodostaen kysymyksiä identiteetin ja syrjäytymisen näkökulmasta. Keräsin aineiston kandidaatin tutkielmaani varten, joka käsitteli nuorten syrjäytymisriskin määrää ja osa-alueita. Kyseisessä tutkielmassani kiinnostukseni nuoria, identiteettiä ja syrjäytymistä kohtaan kasvoi. Huomasin aineistoa analysoidessani muun muassa turvattomuuden olevan nuorten keskuudessa todella suurta. Erilaisten asioiden, kuten liikenteen, päihteiden, toisten häiritsevän käyttäytymisen ja tulevaisuuden tuottamaa turvattomuutta nuorista koki 27,4–68,1 % osa-alueesta riippuen. Totesin kandidaatin tutkielmani jälkeen, että tutkimukseni nuorilla on vielä paljon kerrottavaa elämästään. Koska aineisto oli kerätty niiden ilmiöiden ympärille, jotka minua tätä pro gradu-tutkimustani ajatellen kiinnostivat, päätin käyttää mielestäni varsin hyvin toteutettua ja kerättyä aineistoa tehdäkseen tutkimusta nuorten identiteetin ja marginaalisuuden näkökulmasta.

Keskisuomalaisen pienehkön kunnan peruskoulun 7–9-luokkalaisilta, eli pääosin 13–16-vuotiailta nuorilta 23.5.2003 keräämäni poikittaisaineiston⁶ keräämisen aikaan koulussa oli kirjoilla yhteensä 204 oppilasta. Kyselyyn vastanneet nuoret olivat tällöin valtaosin tutkimuksen kohdekunnan nuoria, vain 4 (2,2 %) nuorista asui naapurikunnassa. Kyseisen kunnan nuoret valitsevat kuudennella luokalla viimeisten peruskoulun luokkien kohdekoulun. Nämä 4 naapurikunnan nuorta olivat valinneet tutkimuksen kohdekunnan koulun, ja näin ollen he ovat mukana tässä tutkimuksessa. Ovathan he oleellinen osa koulun sosiaalisia ryhmiä ja näin osaltaan vaikuttamassa koulun nuorten (sekä itsensä että toisten) identiteetin rakentumiseen ja myös marginaalisuuden kokemuksiin.

⁶ Poikittaisaineisto tarkoittaa sitä, että tietty aineistokokonaisuus on kerätty tietyssä ajankohtana tai hyvin lyhyenä ajanjaksona yhden kerran tietyltä kohderyhmältä. Näin ollen poikittaisaineisto kuvastaa tutkimuksen kohdeperusjoukkoa tietyssä ajankohtana.

Tutkimuksen kohderyhmän ollessa peruskoululaisia nuoria ikä määrittyy institutionaalisesti, koulun tuottaman ikäkategorioiden kautta (ks. Aapola 1999, 231–233). Vaikka tutkimuksen kohderyhmä on valikoitunut institutionaalisesti, tutkimuksen kohteena ovat kuitenkin nuoret, eivät koululaiset tai oppilaat. On oleellista ymmärtää tutkimuksen näkökulman kannalta, että nuoria ei tarkastella oppilaina koulukontekstissa, vaan nuorina nuoruus- ja koko elämänpiirikontekstissaan, johon liittyvät niin koti, koulu kuin vapaa-aikakin.

Kyselyt keräsin liikuntasalissa vuosiluokka kerrallaan. Liikuntasaliin saapuessaan nuoret saivat valita paikkansa kyselylomakkeen ääreltä lattialta, jolle olin lomakkeet järjestellyt mahdollisimman kauaksi toisistaan. Tällä pyrin varmistamaan sen, että jokainen nuori sai riittävästi yksityisyyttä lomakkeen täyttämiseen. Jokaisen luokan kanssa korostin itsenäisesti vastaamisen tärkeyttä. Tästä huolimatta oli joitakin nuoria, jotka päätyivät täyttämään omia lomakkeitaan, mutta keskustellen. Tällaisessa tilanteessa nuoret tuntuivat mielellään vaihtavan tietojaan kaverin kanssa, mutta vastaavan hyvinkin omaa tilannettaan kuvaavasti.

Nuorten valittua paikkansa, aloitin kertomalla lyhyesti opinnoistani ja nuorille täytettäviksi tuotujen kyselylomakkeiden tärkeydestä opinnoilleni. Kerroin tutkimuksesta, että sen tarkoituksena on tutkia nuoria, esimerkiksi heidän vaikuttamismahdollisuuksiaan, harrastuksiaan, kavereitaan ja viikonloppunviettoaan. Kerroin lyhyesti muodostavani nuorista vastausten perusteella kuvauksia, millaisia ryhmiä he muodostavat ja minkä tyyppisiä oppilaita näihin kuuluu. Pyrkimyksenäni oli, etten käyttäisi kuvailussani sanaa syrjäytyminen, joka voi ohjata nuoria vastauksissaan. Nuoret kuitenkin tiesivät tutkimuksen aiheen etukäteen, koska koulun rehtori oli laittanut opasteen nuorille oikeaan aikaan liikuntasaliin siirtymistä varten ja siinä mainittiin kyselyn olevan syrjäytymistutkimus. Jälkikäteen on mahdotonta sanoa, vaikuttiko tieto vastaushalukkuuteen tai vastauksiin. Uskon, että ei vaikuttanut, koska nuorten vastaukset olivat hyvin johdonmukaisia, enkä saanut nuorilta huonoa palautetta kyselyä koskien.

Ennen kuin annoin nuorille luvan ryhtyä vastaamaan kysymyksiin, selvensin ja tarkensin muutamaa kysymystä, mitä kysymyksillä tarkoitetaan ja miten kyselylomakkeen kysymyksiin on tarkoitus vastata. Erityisesti Likert-asteikollisen mittarin kuvaaminen ja ymmärtäminen janamaiseksi oli tärkeää tähän kyselyyn vastaamisen kannalta, koska en

ollut mittareiden numeroita 1–5 vastaavia kaikkia vastausvaihtoehtoja kyselylomakkeelle sanallisesti kirjoittanut. Kerroin myös mittareiden olevan erisuuntaisesti (1–5 ja 5–1) toisiinsa nähden. Tässä yhteydessä korostin huolellisuutta vastaamisessa. Mittareiden eri suuntaisuudella pyrin ehkäisemään osin ehkä tiedostamattomankin vain tiettyjen arvojen vastaamisen, eli esimerkiksi vain vasemman tai oikean laidan vastausvaihtoehtojen käyttämisen, jolla nuoret olisivat ehkä pyrkineet vastaamaan hiukan todellista tilannettaan kaunistellen tai kärjistäen.

Lomakkeen täytti liikuntasalissa kyseisenä päivänä 175 nuorta. Poissaolijoita (n=29) oli näin ollen aika paljon, joten jätin kyselylomakkeita koululle. Opettajien toimesta kerättiin seuraavalla viikolla mahdollisimman monta poissaolijaa yhteen luokkaa ja kerrottiin kyselyn täyttämisohteet. Tästä tuloksena oli vielä kymmenen vastauslomaketta. Kaiken kaikkiaan kyselyyn vastasi 90,7 % (N=185) koulun nuorista. Jouduin kuitenkin hylkäämään kaksi vastauslomaketta. Toisen hylkäsin siksi, että pienluokasta oli luokkansa mukana saapunut kuudesluokkalainen vastaamaan kysymyksiin ja toisen siksi, että vastaukset olivat täysin epäjohdonmukaisia. Näiden kahden lomakkeen hylkäämisen jälkeen tutkimukseen osallistuneiden määrä, eli kyselyn vastausprosentti oli 89,7 % (N=183). Taulukossa 3 näkyvät luokkakoot, sukupuolijakaumat ja vastanneiden määrät sekä frekvensseinä että prosentteina.

TAULUKKO 3. Koulun luokkakoot (n), sukupuolijakauma (n) ja kyselyyn vastanneiden määrät (n, N ja %).

luokka	vastanneet				vastanneet		oppilas- määrä	kaikki vastanneet	
	poikia	pojat	pojat	tyttöjä	tytöt	tytöt		n	N
	n	n	%	n	n	%	n		%
7	34	31	91,2	36	36	100	70	67	95,7
8	41	30	73,2	38	37	97,4	79	67	84,8
9	30	25	83,3	25	24	96	55	49	89,1
yhteensä	105	86	81,9	99	97	98	204	183	89,7

Taulukosta 3 voidaan huomata, että tytöistä ainoastaan kaksi (2,0 %), mutta pojista 19 (18,1 %) jätti osallistumatta kyselyyn. Mielenkiintoinen sukupuolittainen ero, mutta tämän syytä on mahdollista vain arvailla. Syytä pohtiessani oletin koulusta ”lintsaamisella”, eli parin tunnin koulusta poissaolon hyväksymisellä ja tottelevaisuudella (ks. liite 1, kysymykset 40A ja 37) olevan sukupuolittain niin suurta eroa siten, että pojat ovat tottelemattomampia ja lintsaamisen hyväksyvämpiä, että se selittäisi, miksi 19 poikaa

jätti vastaamatta kyselyyn. Tätä eroa aineistosta ei kuitenkaan löytynyt. Tytöt ja pojat ovat lähestulkoon yhtä tottelevaisia (keskiarvot: pojat 2,49⁷ ja tytöt 2,44, $p=.691$) ja lintaamisen hyväksyviä (keskiarvot: pojat 2,65 ja tytöt 2,53, $p=.597$). Toisin sanoen, aineistosta, etenkin lintaamisesta ja tottelemattomuudesta, ei löydy selitystä tai tukea oletukselle 19 pojan kyselyyn vastaamattomuudelle.

Lähes 90 %:n vastausosuus on lomakekyselylle todella korkea. Aineiston keräämisen tapa nosti vastausprosenttia korkealle verrattuna esimerkiksi perinteiseen postikyselyyn, koska vastaamiseen osallistuminen oli tehty helpoksi ja jopa houkuttelevaksi kesken koulupäivän. Vastausprosentin ollessa noin 90 ja tutkimuksen ollessa kokonaistutkimus (eli perusjoukko = kohdeperusjoukko), voi tutkimuksen sanoa kuvaavan ja kertovan erittäin hyvin kohdekunnan nuorten elämäntilanteesta. Koko perusjoukon tutkiminen mahdollistui, koska kyseessä on pienehkö, noin 5000 asukkaan kunta. Tällöin nuorten määrä on kohtuullinen ja tavoitettavissa oleva. Lisäksi kunnan sosiaaliosasto oli omalta osaltaan auttamassa tutkimuksen käynnistämistä osallistumalla tutkimuksen aineiston keräämisestä aiheutuneisiin kustannuksiin. Tällainen rahallisesti pienimuotoinen, mutta ajatuksellisesti suuri tuki on ollut oleellisesti tukemassa päätöstäni kerätä tämän tutkimuksen aineisto juuri lomakemuotoisena. Tutkimuksen lomakemuotoinen, eli tässä tapauksessa määrällinen aineisto on johdattanut minut mielenkiintoiselle matkalle kvantitatiivisen tutkimuksen maailmaan.

6.2 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksen eettiset lähtökohdat sivuutetaan usein hyvin lyhyesti, erityisesti lasten ja nuorten ollessa kyseessä. Kuitenkin juuri lasten ja nuorten osalta nämä ovat erityisen tärkeitä huomioitavia asioita. Nykyisin on herätty yhä useammin nostamaan esille pohdintaa lapsilähtöisyydestä ja juuri lapsilähtöisyyden ansiosta pohdintaa lapsiin ja nuoriin liittyvästä tutkimuseetiikasta.

Lapsia ja nuoria ei ole aina pidetty luotettavan tiedon tuottajina, edes oman elämänsä osalta, vaan näitä asioita on pääosin kysytty luotettavammiksi koetuilta vanhemmilta.

⁷ Keskiarvojen vaihteluväli on 1–5.

Aineiston luotettavuutta ja validiteettia on yleensä pyritty nostamaan aineistotriangulaation avulla, jolloin lasten ja nuorten itsensä tuottaman tiedon ohella myös muilta kerätyillä, kuten vanhempien, koulun ja päiväkodin henkilökunnan ja mahdollisesti sosiaali-toimiston tuottamalla tiedolla on pyritty selvittämään lasten ja nuorten elämismailman ”oikeampaa” todellisuutta. (Ritala-Koskinen 2001, 65–67.) Ritala-Koskinen (2001, 68–70) on kuitenkin sitä mieltä, että lapset ja nuoret ovat päteviä tuottamaan omaa elämänsä koskevaa merkityksellistä tietoa. Tärkeintä on saada ymmärrystä siitä, kuinka lapsi tai nuori reflektoi ja jäsentää elämänsä ja millaisia merkityksiä hän antaa niin myönteisille kuin kielteisille tapahtumille elämässään.

Tutkimuseettiset kysymykset ovat erityisen pohdinnan alla silloin, kun lapsia haastatellaan heidän elämänsä sosiaaliin ongelmiin liittyen (Ritala-Koskinen 2001, 75). Kyselylomake on hiukan neutraalimpi tutkimusaineiston keräämisen muoto, koska lapsi tai nuori voi ottaa kyselylomakkeeseen enemmän etäisyyttä kuin haastattelutilanteeseen. Kyselylomakkeen käyttö ei kuitenkaan missään tapauksessa poista tutkimuseettisten kysymysten huomioimista.

Tilanne, jossa aineisto kerätään, ei saisi jättää lapsille ja nuorille ahdistuksen tunteita (Ritala-Koskinen 2001, 75). Näin ollen kysymykset eivät saa olla liian ahdistavia ja pitkälle vietyjä. Kyselylomakkeessani pyrin muotoilemaan kysymykset siten, että ne kuvaisivat ja mittaisivat mahdollisimman arkisesti nuorten elämää. Vaikka tutkimuksen kannalta olisi mielenkiintoista selvittää esimerkiksi kuinka moni nuori on joutunut kotoon perheväkivallan kohteeksi, muotoilin kysymykseni (ks. liite 1, kysymys 47) seuraavasti: Aiheuttavatko seuraavat asiat sinulle turvattomuuden tunnetta? (H.) kotiväkivalta. Kysymykseen nuoret vastasivat Likert-asteikolliselle mittarille. Tällaisella kysymyksen asettelulla saadaan poistettua kysymyksen mahdollisesti herättämää ahdistuksen ja pelon tunnetta. Kysymykseen nuoren on myös mahdollista purkaa omaa turvattomuuttaan ja kokea vastaaminen ikään kuin pelottavan kokemuksen kertomisena jollekin, mikä saattaa helpottaa oloa. Vastaamisesta ja reflektoinnista voi olla myös hyötyä itsensä paremmin ymmärtämisessä. Tieteellisellä tutkimuksella ei ole yleensä tällaisia terapeuttisia tavoitteita, mutta joskus tällainen jopa hyödyllinen sivuvaikutus on mahdollinen (Zwiers & Morrissette 1999, 138; Ritala-Koskisen 2001, 75 mukaan).

Lapsilähtöistä tutkimusta tehtäessä tutkijan on tiedostettava myös omat tutkimusmetodologiset valintansa ja niiden pätevyys (Alanen 2001, 176; ks. myös Ridge 2002, 3–8). Kvantitatiivisen tutkimusaineiston kautta en pääse täysin uuden lapsilähtöisyyden mukaiseen nuorten äänen kuuluville saamiseen ja nuorten osallisuutta ja toimijuutta kasvatavaan tutkimukselliseen lähestymistapaan (ks. esim. Ridge 2002, 3–4). Onhan kyselylomakkeeni hyvinkin aikuislähtöisesti rakennettu. Koen kuitenkin onnistuneeni aineiston keräämisen, teorian muodostuksen ja analysoinnin osalta hyvin. Käsitellessäni aineistoa, teoriaa ja tutkimustuloksia pyrin sekä oman elämänhistoriani että havaintojeni kautta ymmärtämään nuoruutta, nuoruuden valintoja ja tuntemuksia. Yhden erityisen onnistumisen kokemuksen koin oltuani paikalla koulussa nuorten täyttäessä kyselylomakkeita, vastailtuani heidän kysymyksiinsä ja avattuani vaikeilta tai epäselviltä tuntuvia kysymyksiä arkikielelle. Kiitokseksi onnistumisestani sain seuraavanlaisen kyselylomakkeen (nro 137) reunaan kirjoitetun palautteen: ”*Hyvä kysely! Kysymykset oli järkeviä, päinvast. kuin joissakin aiemmissa kyselyissä. Tack.*”.

Näkisin kyselyn toimineen hyvin, eikä se vaikuttaisi aiheuttaneen ahdistuneisuutta, pikemmin tyytyväisyyttä kyselyyn ja mahdollisesti kyselyn tuottamaan vapaatuntiin. Myös kyselylomakkeen täyttötilanne sujui rauhallisesti ja jokainen vaikutti saaneen tarvitsemansa yksityisyyden. Nämä olivat kyselyn onnistumisen kannalta sekä omasta että nuorten osalta varmastikin ne tärkeimmät tekijät.

6.3 Tutkimustehtävä

Tutkimuksessa tarkastellaan nuorten elämää nuorten identiteetin ja marginaalisuuden näkökulmasta. Tarkoituksena on selvittää pääasiassa sosiaalityön, mutta myös kaikkien nuorten kanssa työskentelevien tarpeisiin, kuinka nuorten identiteettiä tukevaa ammatillista identiteettityötä tulisi kohdentaa nuorten marginaalisten tilojen poistamiseksi ja helpottamiseksi. Tutkimuksen pääasiallisena tarkoituksena on vastata kysymykseen: *mitkä ovat ne identiteettityön kohdentamisen painopistealueet nuorten marginaalisten tilojen eli marginaliteettien vähentämiseksi ja helpottamiseksi mahdollisimman tehokkaasti?* Löytääkseni vastauksen tähän päätutkimuskysymykseen, minun oli ensin vastattava seuraaviin neljään alatutkimuskysymykseen:

- Millaisia erilaisia identiteetin osa-alueita, identiteettiipiirteitä ja identiteettityyppöjä nuorilla on aineiston mukaan?
- Mitä erilaisia marginaalisuuden osa-alueita⁸ aineistosta nousee esiin?
- Mitkä ja miten eri marginaliteetit ovat yhteydessä nuorten identiteettiin?
- Millaisia vaihtoehtoisia identiteettipolkuja nuorilla on aineiston mukaan?

Tutkimustehtävän muotoutuminen edellä olevien kysymysten muotoon oli pitkä prosessi. Minulla oli valmis aineisto, kiinnostus nuoria, syrjäytymisen ilmiötä ja identiteettiä kohtaan, mutta varsinainen tutkimustehtävä puuttui hyvin pitkään. Miten tehdä tutkimusta, jos ei ole kysymystä, johon etsii vastausta? Huomasin, että tutkimuskysymyksen etsiminen ja täsmentyminen oli pitkä, mutta tarpeellinen prosessi. Aluksi tutustuin tutkimuksen keskeisiin käsitteisiin teorian kautta mahdollisimman laajasti, mikä avasi ymmärrystäni marginalisaation ja identiteettityön prosessien vuorovaikutuksellisesta suhteesta ja omasta maailmankäsityksestäni. Teoreettisen tarkastelun jälkeen tutustuin nuorten tuottamaan aineistoon ja erilaisiin määrälliseen tutkimukseen liittyviin monimuuttujamenetelmiin. Ymmärrettyäni nuorten tuottamia ”kertomuksia” (aineistoa) ja pohdittuani erilaisia analysointivaihtoehtoja suhteessa aineistoon, ymmärsin mitä nämä nuoret ovat minulle juuri tällä aineistolla kertomassa. Koska varsinainen tutkimuskysymys selvisi minulle vasta tutkimusprosessin edettyä, tutkimustehtävä esitetään vasta nyt: tutkimuskohteen, aineiston keräämisen ja eettisen pohdinnan jälkeen.

Tutkimuksen analyttisessä osassa lähdetään liikkeelle etsimällä aineistosta esille nousevia nuorten identiteetin ja marginaalisuuden osa-alueita. Nuoret ovat kyselylomakkeen kautta kertoneet elämästään ja minä olen etsinyt vastauksista edellä mainittuihin ilmiöihin liittyviä asiakokonaisuuksia. Toisin sanoen minulla ei ollut etukäteen tiedossa millaisia identiteetin ja marginaalisuuden osa-alueita olen tutkimuksellani halunnut löytää, vaan olen eksploratiivisen tutkimuksen mukaisesti etsinyt niitä aineistosta. Eksploratiivisesti siksi, koska minulla oli käytössäni valmis aineisto, mutta myös siksi, että identiteetti ja marginaalisuus ovat niin laajoja ilmiöitä, ettei niitä ole yhdessä, eikä useammassa tutkimuksessa mahdollista operationalisoida kattavasti.

⁸ Marginaalisuuden osa-alueet nimetään niiden muodostamisen jälkeen nuorten marginaalisiksi tiloiksi eli marginaliteeteiksi.

Löydettyäni erilaiset identiteetin ja marginaalisuuden osa-alueet olen muodostanut identiteetin osa-alueista dikotomisii eli kaksiluokkaisia identiteetti-*piirteitä* ja tutkinut, minkälainen yhteys aineistosta esille nousevilla marginaalisuuden osa-alueilla eli marginaliteeteilla on nuorten identiteetti-*piirteisiin*. Tutkittaessa nuorten marginaliteettien yhteyttä identiteettiin voidaan saada vastauksia esimerkiksi kysymyksiin: millaiset marginaliteetit liittyvät heikkoon itseluottamukseen, ovatko epäsosiaalisesti käyttäytyvät nuoret marginaalisempia kuin sosiaalisesti käyttäytyvät ja ovatko kielteisen elämänasenteen omaavat nuoret marginaalisempia kuin epäsosiaalisesti käyttäytyvät nuoret.

Nuorten identiteetti-*piirteiden* avulla olen jakanut nuoret erilaisiin identiteettityyppiryhmiin. Nuorten identiteettityyppien kautta olen muodostanut erilaisia identiteetti-*polkuj*a, joiden kautta olen pystynyt vastaamaan varsinaiseen tutkimuskysymykseen, eli selvittämään identiteettityön kohdentamisen painopiste-*alueet*. Lisäksi selviävät identiteettityön kohdentamisen vaikutukset, eli mitkä marginaliteetit vähenevät ja helpottuvat onnistuneen identiteettityön kohdentamisen seurauksena.

Tutkimuksella saadaan siis vastauksia hyvin monenlaisiin kysymyksiin jo ennen varsinaiseen tutkimustehtävään vastaamista. Sen sijaan vastauksia ei etsitä esimerkiksi siihen, millainen yhteys nuorten identiteetillä on nuorten marginaalisuuteen, eikä pääasiallisesti tutkita, millaisia luokittaisia eroja aineistossa esiintyy. Luokittaisia eroja kuitenkin tarkastellaan, jos ne ovat tilastollisesti merkitsevässä asemassa yhteyksiä luomassa. Tarkoituksena ei myöskään ole määritellä sosiaalityössä tehtävän nuorten identiteettiä tukevan identiteettityön mallia, vaan se olisi jo uuden tutkimuksen tehtävä.

Lähdin siis liikkeelle tutkimuksessani aineistolähtöisesti etsien aineistosta esille nousevia osa-*alueita* ja *piirteitä* tutkittaviin ilmiöihin liittyen. Tästä syystä minulla ei ole etukäteen ollut minkäänlaisia hypoteeseja tutkimukselleni. Tutkimuksen edetessä kuitenkin joitakin oletuksia nousi mieleeni. Niitä esitän tulosten ohessa, kun matka tutkimuksen tulosten kanssa etenee. Olen ikään kuin heittäytynyt seurustelemaan aineiston kanssa ja odottanut, mitä kerrottavaa nuorilla on. Tutkimusmatka on ollut täynnä etsimisen, löytämisen, pohtimisen ja uusien polkujen kiertoa.

6.4 Aineiston kuvailu, järjestäminen ja analyysimenetelmät

Kvantitatiivisessa maailmassa kulkeminen on kuin vaikean, mutta uuden ja antoisan kielen opettelemista, oppimista ja lopulta sisäistämistä. Tässä tutkimuksessa käytetyt menetelmät eivät ole ainoat oppimani, vaan valikoidakseni parhaat mahdolliset menetelmät tutkimustehtävään vastatakseni olen opetellut suuren joukon erilaisia tilastollisia testejä ja monimuuttujamenetelmiä. Niiden joukosta olen valinnut juuri nämä tässä tutkimuksessa käyttämäni menetelmät. Tutkimushan ei ole vain tilastollisten menetelmien käyttämistä, vaan tarkoituksenmukaisten analyysimenetelmien valitsemista ja käyttämistä suhteessa tutkimustehtävään. Näin ollen tutkiminen on eräänlaista vuoropuhelua aineiston kanssa ja tuloksista tehtyjä tulkintoja ja johtopäätöksiä (Jokivuori & Hietala 2005, 2).

Aineiston analysoimisessa on käytetty SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 11.5 for Windows -ohjelmaa. Aluksi aineistoa on muokattu ja järjestelty analyysiä varten. Se helpottaa aineiston jatkokäsittelyä ja analyysijä. Oleellimmat aineiston järjestämiseen liittyvät toimet ovat olleet kyselylomakkeelta muodostuneiden muuttujien mittariston kääntämiset, uudelleen luokittelut, jatkokäsittely uusiksi muuttujiksi, valituille muuttujille toteutetut faktorianalyysit sekä muodostettujen summamuuttujien jakaminen, eli dikotomisointi.

Seuraavaksi kerron vuorotellen aineiston järjestämisestä analysoinnin pohjaksi sekä teoreettisesti että analyttisesti. Lähdän liikkeelle muuttujien kääntämisestä ja uusien muuttujien muodostamisesta, jatkan kuvaamalla aineistoa sekä kertomalla identiteetti- ja marginaalisuusmuuttujien eksploroineista, joiden pohjalta muodostetaan dikotomisoitavat identiteetin summamuuttujat sekä marginaalisuuden summamuuttujat. Tarkka menetelmien kuvaileminen lisää tutkimukseni luotettavuutta, kun tutkijana tekemiäni valintojen ja päätelmien muodostuminen tulevat näkyviksi ja ymmärrettäviksi.

Keskeisiä aineiston tutustumiseen ja kuvailemiseen liittyviä analyysimenetelmiä ovat olleet keskiarvovertailut, ristiintaulukoinnit ja korrelaatiot. Aineistoon tutustumisen jälkeen lähdin etsimään, mitkä ja miten erilaiset marginaaliteetit ovat yhteydessä identiteettiin, jolloin pääasiallisina analyysimenetelminä käytin t-testiä ja erotteluanalyysiä.

Tutkimuksen luonne on siis selittävä, vaikka tutkimus sisältääkin runsaasti kuvailevan tason tuloksia. Selittävän tutkimuksen pyrkimyksenähän on tuottaa tulkittua ja tutkimusongelman kannalta relevanttia tietoa erilaisista yhteyksistä (Jokivuori & Hietala 2005, 6). Tällöin tutkimus sisältää aina myös erilaisia kuvailevia tietoja tutkimuskohteesta (ks. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 131).

6.4.1 Muuttujien kääntäminen ja uusien muuttujien muodostaminen

Ensimmäisenä aineiston järjestelemisessä on tehty tarvittavien muuttujien kääntäminen, eli rekoodaukset. Muuttujien mittariston kääntäminen tarkoittaa joidenkin mittareiden kääntämistä päinvastaiseksi kysymyslomakkeella olevasta mittaristosta, jotta kaikki samaa ilmiökokonaisuutta mittaavat mittarit olisivat analyysiä varten valmiiksi samansuuntaisia. Muuttujien mittarien kääntäminen samansuuntaisiksi on aineiston käsittelyn ja analysoinnin tuotosten tulkinnallisuuden vuoksi tärkeää. Esimerkiksi muuttujien käyttäminen faktorianalyyseissä edellyttää, että jatkuvien muuttujien mittareiden on oltava samansuuntaiset.

Kyselylomakkeen kysymyksistä valtaosa on Likert-asteikollisia muuttujia, joiden asteikko on yhdestä viiteen. Muuttujat, joiden mittaristossa arvo 1 on mitannut syrjäytymisen ilmiön tai identiteetin kannalta marginaalista tilaa, on käännetty päinvastaisiksi. Tarvittavien muuttujien kääntämisen jälkeen jokaisen muuttujan arvo 1 tarkoittaa myönteistä, arvo 3 tarkoittaa keskinkertaista tai neutraalia ja arvo 5 tarkoittaa kielteistä tarkasteltavan asian, eli marginaalisuuden tai identiteetin kannalta. Pistemäärän kasvu tarkoittaa siis marginaalisen tilan voimistumista tai identiteetin kuvainnollista hajanaisuutta tai heikkoutta muuttujasta riippuen.

Tarvittavien rekoodausten jälkeen on luotu analyysissä tarpeellisia uusia muuttujia. Uusia muuttujia on rakennettu esimerkiksi perheen rakenteeseen ja asuinalueeseen liittyvistä kysymyksistä. Näin on saatu uudet 3-luokkaiset muuttujat: nuoren perhemuoto (yh-perhe, uusperhe, ydinperhe) ja asuinalue (kirkonkylä, sivukylä, naapurikunta). Muita uusia muuttujia ovat erilaiset keskiarvomuuttujat, faktorianalyysein kautta luodut summamuuttujat ja summamuuttujat dikotomisoimalla saadut 2-luokkaiset muuttujat, joiden muodostamisesta tarkemmin faktorianalyysein yhteydessä.

6.4.2 Eksploratiivinen faktorianalyysi

Rekoodausten jälkeen aineistoa järjestettiin yksinkertaisempaan ja tulkinnallisempaan muotoon. Tämä tapahtui eksploratiivisen faktorianalyysin, eli eksploroinnin avulla. Eksploratiivinen faktorianalyysi on aineistolähtöinen tutkimusmenetelmä, jolla etsitään aineistosta erilaisia käsitteellisesti yhteneviä ulottuvuuksia (Tabachnick & Fidell 2001, 583–584).

Faktorianalyysi ei nimestään huolimatta ole varsinainen analyysimenetelmä, jolla tutkimusaineistosta pyrittäisiin saamaan kohdejoukkoa kuvaavia tilastollisia tuloksia. Ennen 1980-lukua vanhan survey-tutkimuksen aikaan, kun kvantitatiiviset menetelmät olivat vallalla, faktorianalyysiä käytettiin nimenomaan analyysitarkoituksessa. Tällöin faktorianalyysin tulokset olivat jo itse tuloksia, eivätkä jatkoanalyysiin johtavia välivaiheita. Faktorianalyysi on pikemminkin yksi aineiston järjestämisen tapa, jotta aineiston käsittely ja kohdejoukkoa kuvaavien tulosten löytäminen ja selittäminen olisi yksinkertaisempaa ja selkeämpää (Metsämuuronen 2003, 517; Tabachnick & Fidell 2001, 582–583, 585; Robson 2002, 433). (Jokivuori & Hietala 2005, 12, 32.)

Jatkossa käydään läpi tarkemmin eksploratiivista faktorianalyysiä. Kirjoitettaessa käytetään lyhyemmin vain muotoa faktorianalyysi. Tätä ei kuitenkaan tule sekoittaa konfirmatoriseen faktorianalyysiin, josta käytetään myös nimitystä SEM-analyysi. Konfirmatorinen faktorianalyysi tutkii, antaako aineisto tukea valmiille mallille tai teorialle. (Metsämuuronen 2003, 551.) Seuraavaksi siis eksploratiivisen faktorianalyysin yleisiin toimintaperiaatteisiin. Tämän jälkeen kuvaillaan identiteetti- ja marginaalisuusmuuttujien eksploroiminen.

Faktorianalyysin yleiset toimintaperiaatteet

Faktorianalyysi on monimuuttujamenetelmä, jonka avulla pyritään löytämään käsitteellisesti samaa ilmiötä mittaavasta muuttujajoukosta yhteisiä piirteitä tai ulottuvuuksia. Näitä kutsutaan lineaarikombinaatioiksi tai muuttujajoukon taustalla oleviksi latenteiksi tekijöiksi, jotka muodostetaan kullekin ulottuvuudelle latautuneiden muuttujien avulla. Latenttia tekijää voidaan kutsua myös summamuuttujaksi. Summamuuttuja on yksittäis-

ten muuttujien arvoista muodostettu ilmiötä kuvaava uusi ja ikään kuin vahvempi, latautuneempi muuttuja. (Metsämuuronen 2003, 534; Jokivuori 2002, 42).

Faktorianalyysi mittaa samalla mitta-asteikolla mitattujen muuttujien välisiä suhteita korrelaatiokertoimen avulla. Tästä syystä muuttujien välillä tulisikin olla aitoja, pääsääntöisesti yli 0.30 suuruisia korrelaatioita (Tabachnick & Fidell 2001, 587). Analyysin perustuessa korrelaatiokertoimeen, muuttujien tulee olla vähintään hyvällä järjestysasteikolla mitattuja. Korrelaatioiden avulla faktorianalyysi pelkistää usean muuttujan muodostaman avaruuden mahdollisimman harvaan faktoriin. Analyysin tuloksena tulostuu jokaisen muuttujan lataus kullekin faktorille. Jos analyysin yhteydessä ei ole valittu rotaatiota, saattavat lataukset latautua vahvasti monelle eri faktorille. Saadakseen tulokinnallisesti mahdollisimman selkeän ratkaisun, tutkijan on valittava tutkittavalle ilmiölle tarkoituksenmukaisin rotaatio. Rotatoiminen tarkoittaa alkuperäisen faktoriratkaisun teknistä kääntämistä faktorilatausten suhteen latausten selkeämmäksi erottelemiseksi. (Metsämuuronen 2003, 534–536, 546.)

Varimax ja (direct) Oblimin ovat yleisimmin käytettäviä rotaatioita. Varimax on suorakulmainen rotaatio, jota käytettäessä faktoreiden välinen kulma ei muutu. Suorakulmaista rotaatiota käytetään silloin kun oletetaan, että tutkittavat ilmiöt eivät korreloi keskenään, eli ovat riippumattomia toisistaan. Oblimin on tunnetuin vinokulmainen rotaatio, jota käytettäessä faktoreiden välinen kulma muuttuu mahdollisimman suurten faktorilatausten saavuttamiseksi. Vinokulmaista rotaatiota käytetään silloin, kun tutkittavien ilmiöiden ja näiden tuottamien faktoreiden sallitaan korreloida keskenään. Oblimin-rotaatio sallii maksimaalisen korreloinnin faktoreiden välillä. Tästä syystä valitut muuttujat voivat latautua vahvasti useammalle kuin yhdelle faktorille. Oblimin-rotaation käyttö on tarpeen esimerkiksi asenteita mittaavien muuttujien faktoroinnissa. (Metsämuuronen 2003, 536–537, 547; Tabachnick & Fidell 2001, 584–585.)

Faktorianalyysissä muuttujien latausten etsimisen menetelmäksi on mahdollista valita useista erilaisista vaihtoehdoista. Yleisimmin käytettyjä menetelmiä ovat pääkomponenttianalyysi, pääakselifaktorointi ja suurimman uskottavuuden menetelmä (Robson 2002, 433). Menetelmät eroavat toisistaan varianssin analysoinnin tavassa ja korrelaatiomatriisin käsittelytavassa (Metsämuuronen 2003, 541). Tässä tutkimuksessa käytettiin faktorianalyysin menetelmänä pääakselifaktorointia (principal axis factoring).

Seuraavaksi käydään lävitse, miten aineiston eri ilmiöitä mittaaville muuttujille suoritettiin faktorianalyysit. Samalla käydään lävitse faktoreittain kysymysten vastausjakaumat. Eksploroiminen suoritettiin ensin identiteettimuuttujille ja tämän jälkeen kolmella eri ajolla marginaalisuusmuuttujille (turvattomuus ja pelon tunteet, vuorovaikutusmuuttujat ja muut marginaalisuusmuuttujat). Ensin siis identiteettimuuttujien eksplorointiin.

Identiteettimuuttujien faktorianalyysi

Ensimmäisenä etsin kyselylomakkeelta identiteettimuuttujat. Kyselylomaketta suunnitelllessani muodostin kysymyksiä, jotka mittasivat identiteetin eri puolia. Ryhtyessäni valikoimaan kyselylomakkeelta identiteettiä mittaavia kysymyksiä päätin kuitenkin lähteä liikkeelle vielä kerran ilman ennakoajatuksiani näistä muuttujista. Pohdin, mitkä muuttujat mittaavat nuorten kysymyksiä omasta itsestä, millaisia he ovat, eli kuinka he näkevät itsensä sekä millaiset asenteet mahdollisesti heitä kuvaavat. Faktorianalyysiin valitut nuorten identiteettiä mittaavat yhdeksän kysymystä ja niiden vastausjakaumat ovat seuraavat:

TAULUKKO 4. Identiteettiä kuvaavien kysymysten vastausjakaumat (N, %)⁹

Identiteettiä kuvaavat kysymykset	N	Vastausvaihtoehdot (mittarin skaala 1-5)				
		1 %	2 %	3 %	4 %	5 %
34. Oletko tyytyväinen omaan ulkonäköösi?	181	16,0	44,2	28,2	7,7	3,9
35. Koetko olevasi iloinen ja onnellinen?	182	22,0	52,2	17,6	6,6	1,6
37. Jos sinua pyydetään tekemään kotitöitä (esim. siivousta tai puiden hakua), mutta et itse halua, niin mitä silloin teet?	182	12,6	37,4	42,9	4,9	2,2
38. Syntykö sinulla usein ja helposti erimielisyyksiä ja vaikeuksia ihmisten (esim. vanhempien, opettajien, kavereiden) kanssa? (käännetty)	182	29,7	29,7	28,0	8,2	4,4
40. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä omalla kohdallasi?						
A. Koulusta voi olla pois pari tuntia silloin tällöin ilman perusteltua syytä. (käännetty)	182	36,8	17,6	13,2	15,4	17,0
B. Minusta on hauska aiheuttaa välikohtauksia ja riidellä opettajien ja/tai vanhempien kanssa. (käännetty)	182	54,4	20,9	14,3	7,7	2,7
C. Voisin olla yöstä pois kotoa ilmoittamatta siitä etukäteen vanhemmilleni. (käännetty)	183	54,6	16,4	17,5	4,4	7,1
D. Minusta on mukava käydä koulua.	183	11,5	31,7	31,1	9,8	15,8
41. Kun pyrit johonkin tavoitteeseen (millaiseen tahansa), kuinka hyvin koet yleensä onnistuvasi toimissasi ja tavoitteen saavuttamisessa?	183	3,3	62,3	30,1	2,7	1,6
42. Koetko olevasi yhtä hyvä kuin muut nuoret?	183	32,2	41,5	16,4	6,0	3,8
43. Kuinka usein koet olevasi yksinäinen? (käännetty)	183	23,5	38,8	29,5	4,9	3,3
44. Oletko huolestunut erilaisista asioista? Vaivaavatko asiat mieltäsi?	182	9,3	30,8	31,9	17,0	11,0

Kaikki faktorianalyseissä, niin identiteettimuuttujien kuin myöhemmin esiteltävien marginaalisuusmuuttujien eksploroinnissa mukana olevien vastausten, eli analyysitasolla muuttujien vastausvaihtoehdot ovat yhdestä viiteen. Vastausjakaumista on nähtävissä, että pääpaino vastaamisessa on mittaristolla välillä 1–3 (ks. taulukko 4). Tästä huomataan, että valtaosa nuorista on vastannut kysymyksiin siten, että ne kuvaavat nuorten identiteetin olevan eheä. Nuorten vastausten keskihajonnat valituilla identiteettimuuttujilla vaihtelivat .647 ja 1.513 välillä. Nämä arvot kertovat, että yksittäisten kysymysten vastauksissa on vaihtelua vastaajittain. Kukin nuori voi myös vastata eri identiteetin

⁹ Taulukon 4 (ja samalla myös taulukoiden 6, 8 ja 10) ohje: Mittariston vastausvaihtoehtojen skaala on aina 1–5, joiden sanalliset vastineet ovat nähtävissä kyselylomakkeelta (ks. liite 1). Joidenkin kysymysten perässä on suluisa sana käännetty. Tämä tarkoittaa sitä, että kyselylomakkeella olevan kyseisen kysymyksen mittaristo on rekoodattu eli käännetty päinvastaiseksi eli samansuuntaiseksi kuin muidenkin identiteetin ja marginaalisuuden ilmiöitä mittaavien muuttujien mittaristot. Jokaisen muuttujan arvo 1 tarkoittaa myönteistä, arvo 3 tarkoittaa keskinkertaista tai neutraalia ja arvo 5 tarkoittaa kielteistä tarkasteltavan asian, eli (marginaalisuuden tai) identiteetin kannalta. Pistemäärän kasvu tarkoittaa siis (marginaalisen tilan voimistumista tai) identiteetin kuvainnollista hajanaisuutta tai heikkoutta muuttujasta riippuen.

osa-alueita mittaaviin kysymyksiin skaalan eri päihin. Näin ollen jakaumista ei vielä voida vetää kovin pitkälle vietyjä johtopäätöksiä nuorten identiteetistä.

Kysymysten valitsemisen ja tarkastelemisen jälkeen varmistin, onko jokainen nuori vastannut kaikkiin 12 muuttujaa vastaavaan 9 kysymykseen. Nuorelta numerolla 172 oli jäänyt vastaamatta kysymyksiin sivulla 5, jolla identiteetikysymykset pääasiallisesti olivat. Tästä syystä jätin kyseisen nuoren pois identiteettifaktoreiden analyysistä. Neljältä nuorelta puuttui vastaus jokaisella vain yhdestä kysymyksestä, enkä aineiston piene-
nemisen vuoksi halunnut jättää näitä nuoria analyysistä pois, vaan käytinfaktorianalyy-
sissä puuttuvien tietojen yhteydessä valintaa replace with mean¹⁰. Komento ottaa mu-
kaan yksittäiset puuttuvat havainnot korvaamalla ne muiden samaan kysymykseen vas-
tanneiden keskiarvolla. Komento on varsin käyttökelpoinen, eikä oleellisesti vaikuta
tulosten suuruuteen tai suuntaan, kun puuttuvia havaintoja on vähän ja epäsäännönmu-
kaisesti (Tabachnick & Fidell 2001, 59–62, 588).

Korrelaatiokertoimet osoittavat muuttujien väliset korrelaatiot, eli mitkä valituista muut-
tujista ovat yhteydessä toisiinsa, kuinka vahvasti ja minkä suuntaisesti. Korrelaatioker-
toimista lähes puolet oli yli 0.30 korrelaatioita, joten muuttujat ovat yhdessä kelvollisia
faktorianalyyysiin (Tabachnick & Fidell 2001, 587). Kaiserin testi (Kaiser-Meyer-Olkin
Measure of Sampling Adequacy, eli KMO) ja Bartlettin sväärisyydestä ilmaisevat muut-
tujien välisestä korreloituneisuudesta ja osoittavat korrelaatiomatriisin kelvollisuudesta
faktorianalyyysiin. Kaiserin testin arvon tulisi olla suurempi kuin 0,6 ja Bartlettin testin
tulisi olla tilastollisesti merkitsevä. (Metsämuuronen 2003, 543; Tabachnick & Fidell
2001, 589). Nämä vaatimukset täyttyivät KMO-testin ollessa .811 ja Bartlettin svää-
risyydestin merkitsevyyden ollessa pienempi kuin .001.

Muuttujien kommunaliteetit kertovat, kuinka luotettavasti muuttujat mittaavat faktorei-
ta. Kommunalteettien arvot (Extraction) kertovat, kuinka monta prosenttia kunkin
muuttujan varianssista pystytään selittämään faktoreiden avulla. Arvojen tulisi pääsään-
töisesti olla yli .30. Kuitenkin sisällöllisistä syistä voidaan ottaa mukaan muuttujat, jot-
ka alittavat tämän arvon. Aineiston identiteettimuuttujien kommunaliteetit olivat .248 ja

¹⁰ Vastaavasti on toimittu myös marginaalisuuden faktorianalyyseissä.

.678 välillä (ks. taulukko 5, s. 60), joista voidaan havaita niiden mittaavan suhteellisen luotettavasti analyysin tuloksena syntyneitä faktoreita (ks. Metsämuuronen 2003, 544).

Faktorianalyysiä suoritettaessa tulostuu rotatoimaton faktorimatriisi (Factor Matrix), josta selviävät muuttujien alkuperäiset lataukset kullekin faktorille. Nämä lataukset ovat tulkinnallisesti hankalia. Jotta saataisiin tulkinnallisesti mahdollisimman selkeä ratkaisu, käytetään apuna rotaatiota. (Metsämuuronen 2003, 546–547.) Suorakulmaisessa rotaatiossa tulostuvan taulukon nimi on Rotated Factor Matrix, kun vinokulmaisen rotaation yhteydessä sen nimi on Pattern Matrix. Faktorilataukset voivat olla samalla tai eri faktoreilla etumerkiltään miinus- ja plusmerkkisiä. Etumerkit on mahdollista haluttaessa vaihtaa faktoreittain ja tulkinta pysyy samana. Etumerkkejä vaihdettaessa on kuitenkin aina muistettava, että etumerkit on vaihdettava kyseisen faktorin jokaiselle muuttujalle. (Metsämuuronen 2003, 547–548.)

TAULUKKO 5. Identiteettimuuttujien keskiarvot, kommunaliteetit, faktorilataukset, ominaisarvot ja selitysasteet

Identiteettiä kuvaavat kysymykset	keski- arvot	kommuna- liteetit	Faktorit Oblimin-rotaatiolla		
			sosiaali- suus	elämän- asenne	itseluotta- mus
34. Oletko tyytyväinen omaan ulkonäköösi?	2.39	.309	.061	.332	.319
35. Koetko olevasi iloinen ja onnellinen?	2.14	.497	.094	.476	.339
37. Jos sinua pyydetään tekemään kotitöitä (esim. siivousta tai puiden hakua), mutta et itse halua, niin mitä silloin teet?	2.47	.248	.490	.035	.005
38. Syntyykö sinulla usein ja helposti erimielisyyksiä ja vaikeuksia ihmisten (esim. vanhempien, opettajien, kavereiden) kanssa?	2.28	.470	.613	.190	.043
40. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä omalla kohdallasi?					
A. Koulusta voi olla pois pari tuntia silloin tällöin ilman perusteltua syytä.	2.57	.509	.704	.097	-.053
B. Minusta on hauska aiheuttaa välikohtauksia ja riidellä opettajien ja/tai vanhempieni kanssa.	1.84	.667	.830	.064	-.228
C. Voisin olla yötä pois kotoa ilmoittamatta siitä etukäteen vanhemmilleni.	1.91	.483	.700	-.129	.026
D. Minusta on mukava käydä koulua.	2.88	.487	.631	-.256	.233
41. Kun pyrit johonkin tavoitteeseen (millaiseen tahansa), kuinka hyvin koet yleensä onnistuvasi toimissasi ja tavoitteen saavuttamisessa?	2.36	.278	-.058	.002	.537
42. Koetko olevasi yhtä hyvä kuin muut nuoret?	2.07	.678	.192	.346	.556
43. Kuinka usein koet olevasi yksinäinen?	2.25	.510	.008	.678	.083
44. Oletko huolestunut erilaisista asioista? Vaivaavatko asiat mieltäsi?	2.90	.620	-.016	.812	-.066
Ominaisarvo			3,88	2,34	1,06
Selitysosuus (yht. 60,7 %)			32,3 %	19,5 %	8,9 %

Taulukosta 5 nähdään kootusti jokaisen muuttujan keskiarvot, kommunaliteetit sekä muuttujien latautuminen kullekin faktorille. Lisäksi taulukon alalaidassa ovat kunkin faktorin ominaisarvot ja selitysosuudet, jotka on saatu selville faktoreita kuvaavasta ominaisarvotulosteesta (Total Variance Explained). Ominaisarvo kertoo, kuinka hyvin faktorit selittävät muuttujien vaihtelua. Yleensä mukaan otetaan ne faktorit, joiden ominaisarvo (Initial Eigenvalues) ylittää arvon yksi (Metsämuuronen 2003, 544) sekä ne, joiden selitysaste on suurempi kuin 5 prosenttia. Taulukosta nähdään myös kunkin faktorin selitysaste samoin kuin faktoreiden kyky yhdessä selittää muuttujien varianssia (Metsämuuronen 2003, 545). Taulukosta on nähtävissä, että muuttujista muodostuu kolme faktoria, jotka pystyvät selittämään yhteensä 60,7 % valittujen muuttujien va-

rianssista. Ensimmäinen faktori on vahvin selittäjä. Se selittää 32,3 %, toisen faktori 19,5 % ja kolmas faktori selittää 8,9 % muuttujien varianssista.

Taulukosta 5 Faktorit Oblimin-rotaatiolla -otsikon alta on nähtävissä kunkin muuttujan latautuminen faktoreille. Aineistossani tutkittavan ilmiön luonteen vuoksi on hyväksyttävä faktoreiden korreloivuus, joten päädyin käyttämään rotaationa vinokulmaista Obliminia. Yksilön identiteetit eivät ole erillisiä, vaan suhteessa toisiinsa. Jokin identiteetin osa-alue on jossakin tilanteessa enemmän esillä kuin jokin toinen identiteetin osa-alue, joten identiteettien esilläolo vaihtelee tilanteittain (Fook 2003, 74; Jokinen 1995, 129; ks. myös Burr 1995, 29–30). Hyväksyttäessä faktoreiden korreloivuus sama muuttuja voi latautua useammalle faktorille lähes yhtä voimakkaasti. Muut muuttujat latautuvat pääosin vain yhdelle faktorille, mutta kysymys tyytyväisyydestä omaan ulkonäköön (k34) latautuu lähes yhtä voimakkaasti sekä toiselle että kolmannelle faktorille. Tyytyväisyyden omaan ulkonäköön voidaankin ymmärtää mittaavan sekä elämänasennetta (kuinka asennoidun ulkonäköni kertoo asenteestani elämään) että itseluottamusta (kuinka asennoidun ulkonäköni kertoo itseluottamukseni vahvuudesta).

Tärkeä vaihe faktorianalyysissä on analyysin tuloksena syntyneiden faktoreiden nimeäminen. Nimeäminen tapahtuu rotatoidun faktorimatriisin, eli taulukkoon 5 koottujen latausten avulla. Tällöin tarkastellaan kullekin faktorille latautuneita muuttujia ja annetaan faktorille muuttujien mittaamaa ilmiötä kuvaava nimi¹¹. (Metsämuuronen 2003, 548.) Ensimmäiselle faktorille latautuvat muuttujat, jotka liittyvät tottelevaisuuteen, erimielisyyksien ja vaikeuksien syntymiseen, lintsamiseen, riitelemiseen ja välikohtauksen aiheuttamiseen, luvatta yötä pois kotoa olemiseen ja koulunkäynnin mukavuuteen. Tämä faktori mittaa nuorten identiteettiä sosiaalisuuden tasolla. Toiselle faktorille latautuvat nuorten elämänasennetta mittaavat muuttujat: nuorten tyytyväisyys omaan ulkonäköön, iloisuus ja onnellisuus, yksinäisyyden kokeminen ja huolestuneisuus asioista. Kolmannelle faktorille latautuvat nuorten itseluottamusta mittaavat muuttujat, jotka liittyvät onnistumiseen tavoitteiden saavuttamisessa ja kokemukseen onko yhtä hyvä kuin muut nuoret. Kyseiset kolme faktoria kuvastavat nuorten identiteetin osa-alueita.

¹¹ Nimet ovat selvyuden vuoksi esillä jo taulukossa 5.

Marginaalisuusmuuttujien faktorianalyysit

Identiteettimuuttujien eksploroinnin jälkeen kiinnostuksen kohteena olivat marginaalisuusmuuttujat. Kyselylomake sisälsi paljon erilaisia marginaalisuusmuuttujia. Muuttujien valintaperuste marginaalisuuden faktorianalyysiin oli se, että muuttujan täytyi mitata sivuun jäämistä, jonkin asian vaikeutta, kielteiseksi koettavaa asiantilaa tai ilmenemistä tai jostakin paitsi tai jotakin ilman jäämistä. Päädyin jakamaan marginaalisuutta mittaavat muuttujat mahdollisimman hyvin niiden ilmentämää marginaalisuuden tilaa kuvaaviin ryhmiin. Näitä olivat turvattomuus ja pelon tunteet, vuorovaikutus sekä muut marginaalisuustekijät. Ryhmät ovat samaa ilmiötä (marginaalisuutta), mutta hyvin erilaisia marginaalisuuden ulottuvuuksia kuvaavia. Faktorianalyysissä hyvin erilaisten muuttujien käsittely yhtäaikaaisesti olisi ollut teknisesti ja tulkinnallisesti vaikeaa, joten oli tarpeen suorittaa marginaalisuuden faktorianalyysit kolmella erillisellä ajolla.

Kuvailen kaikki marginaalisuuden eri osa-alueiden faktorianalyysit esittämällä kuhunkin osa-alueeseen kuuluvat kysymykset, vastausjakaumat ja muuttujien muodostamat marginaalisuuden ulottuvuudet. Välivaiheiden tarkemman tarkastelun ohitan toteamalla vain, että KMO-testi ja Bartlettin sväärisyystesti olivat kunnossa jokaisen eksploroinnin yhteydessä.

Turvattomuuden ja pelon tunteiden marginaalisuusfaktorit

Turvattomuuden ja pelon tunteiden osa-alueen muodostavat seuraavat kaksi kysymystä, joista muodostui 21 muuttujaa. Kysymysten asettelu liittyy nuorten turvattomuutta ja pelkoa aiheuttaviin tai aiheuttaneisiin asioihin ja tilanteisiin. Seuraavana olevasta taulukosta 6 on nähtävissä eksplorointiin valitut kysymykset ja vastausjakaumat. Vastausjakaumista on nähtävissä, että monet asiat ja tilanteet aiheuttavat nuorille paljonkin pelkoa ja turvattomuutta. Liikenne aiheuttaa 50 (27,4 %) nuorelle vähintään jonkin verran turvattomuutta, kun esimerkiksi huumeiden käytön ja/tai käyttäjien aiheuttamaa turvattomuutta esiintyi 125 (68,1 %) nuorella. Erilaisista tilanteista nuoria on pelottanut harvimmin kaverin luona ja useimmin liikenteessä, koulutunnilla ja kotona, erityisesti yöllä. Luvut ovat korkeita, katsoo niitä sitten yksittäisinä tai kokonaisuuksina.

TAULUKKO 6. Turvattomuutta ja pelon tunteita kuvaavien kysymysten vastausjakaumat (N, %)

Turvattomuuden ja pelon tunteita kuvaavat kysymykset	N	Vastausvaihtoehdot (mittarin skaala 1-5)				
		1 %	2 %	3 %	4 %	5 %
47. Aiheuttavatko seuraavat asiat sinulle turvattomuuden tunnetta? (käännetty)						
A. alkoholin käyttö/käyttäjät	181	34,8	28,7	26,0	6,6	3,9
B. huumeiden käyttö/käyttäjät	182	19,8	12,1	24,7	19,2	24,2
C. liikenne	182	44,0	28,6	18,1	6,6	2,7
D. kouluväkivalta/kiusaaminen	183	35,5	23,5	27,3	7,1	6,6
E. rikollisuus	181	23,8	22,1	32,6	13,3	8,3
F. seksuaalinen häirintä/ahdistelu	182	34,1	21,4	16,5	13,2	14,8
G. jengit/kaveriporukat	180	41,1	25,6	22,8	5,0	5,6
H. kotiväkivalta	181	59,1	9,4	13,3	8,8	9,4
I. maailmantilanne/tulevaisuus	181	38,7	21,5	22,1	9,4	8,3
J. oma tulevaisuutesi	182	39,6	23,6	22,0	7,1	7,7
48. Onko sinua pelottanut seuraavissa tilanteissa?						
A. liikenteessä	182	37,4	29,7	29,7	2,7	0,5
B. koulumatkalla	182	62,6	23,6	12,1	1,6	0,0
C. tunnilla koulussa	183	74,9	12,0	9,3	1,6	2,2
D. kouluruokailussa	183	83,6	9,8	4,4	0,5	1,6
E. kaveriporukassa	182	73,6	18,1	6,6	0,0	1,6
F. kotona						
- päivällä	183	82,5	8,7	8,2	0,5	0,0
- yöllä	183	69,4	12,0	15,3	1,6	1,6
- viikonloppuna	183	76,5	10,9	9,8	1,6	1,1
G. ulkona vapaa-aikana	183	60,1	30,6	7,7	0,5	1,1
H. harrastuksissa	182	77,5	13,2	8,2	1,1	0,0
J. kaverin luona	175	82,9	13,1	4,0	0,0	0,0

Eksploroitua varten varmistin jälleen, onko jokainen nuori vastannut kaikkiin muuttujia vastaaviin kysymyksiin. Nuorilta numerolla 133 ja 174 oli jäänyt vastaamatta useisiin kyseisen aihealueen kysymyksiin, joten jätin pois kyseiset nuoret turvattomuus ja pelon tunteet muuttujien eksploroinnista.

Myös marginaalisuusmuuttujien kanssa päädyin käyttämään Oblimin-rotatiota, koska se huomioi faktoreiden väliset korrelaatiot. Yksilön elämässä olevat marginaliteetit eivät ole suljettuja ja yksittäisiä, vaan ovat suhteessa muihin marginaalisuuden tiloihin, eli ne ikään kuin korreloivat toistensa kanssa (Helne 2002, 186–192; ks. myös Hyväri 2001, 72–73; Järvinen & Jahnukainen 2001, 143–144).

TAULUKKO 7. Turvattomuuden ja pelontunneuttujien keskiarvot, kommunaliteetit, faktorilataukset, ominaisarvot ja selitysasteet

Turvattomuutta ja pelon tunteita kuvaavat kysymykset	keskiarvot	kommunaliteetit	Faktorit Oblimin-rotaatiolla			
			turvattu- muus/ulkoi- set tekijät	pelon tunteet/ lähipiiri	pelon tunteet/ ryhmä	turvattu- muus/koti- väkivalta
47. Aiheuttavatko seuraavat asiat sinulle turvattomuuden tunnetta?						
A. alkoholin käyttö/käyttäjät	2.16	.641	.824	-.037	.002	.129
B. huumeiden käyttö/käyttäjät	3.15	.546	.789	.003	.132	.169
C. liikenne	1.95	.548	.698	.021	-.082	.039
D. kouluväkivalta/kiusaaminen	2.26	.665	.764	.004	-.061	-.109
E. rikollisuus	2.60	.745	.886	-.046	.045	-.063
F. seksuaalinen häirintä/ahdistelu	2.54	.611	.673	.054	.091	-.325
G. jengit/kaveriporukat	2.08	.645	.740	-.034	-.162	.006
H. kotiväkivalta	2.00	.487	.394	.070	-.130	-.419
I. maailmantilanne/tulevaisuus	2.27	.498	.629	.011	-.132	-.038
J. oma tulevaisuutesi	2.19	.468	.346	.182	-.225	-.250
48. Onko sinua pelottanut seuraavissa tilanteissa?						
A. liikenteessä	2.01	.323	.410	.180	-.080	-.062
B. koulumatkalla	1.53	.419	.289	.397	-.068	-.116
C. tunnilla koulussa	1.44	.601	.083	.065	-.689	-.074
D. kouluruokailussa	1.27	.731	-.021	-.086	-.909	.026
E. kaveriporukassa	1.38	.780	-.035	.126	-.820	.037
F. kotona						
-päivällä	1.27	.610	-.121	.689	-.204	-.033
-yöllä	1.55	.628	-.022	.716	.059	-.346
-viikonloppuna	1.40	.662	-.050	.814	-.014	-.072
G. ulkona vapaa-aikana	1.52	.486	.284	.362	-.208	.241
H. harrastuksissa	1.33	.590	.071	.666	-.084	.276
J. kaverin luona	1.21	.370	.105	.530	-.032	.201
Ominaisarvo			8,56	2,73	1,26	1,11
Selitysosuus (yht. 65,0 %)			40,7 %	13,0 %	6,0 %	5,3 %

Taulukosta 7 on nähtävissä, että analyysillä syntyy neljä nuorten marginaalisuuden ulottuvuuksia turvattomuuden ja pelon tunteiden osalta kuvastavaa faktoria. Nämä pystyvät selittämään yhteensä 65,0 % valittujen muuttujien varianssista. Näistä ensimmäinen on selkeästi vahvin selittäjä. Faktorit Oblimin-rotaatiolla -otsikon alta näkyvät muuttujien lataukset faktoreille, joiden mukaan tapahtuu nuorten marginaalisuuden ulottuvuuksien, eli faktoreiden nimeäminen. Ensimmäiselle faktorille latautuvat muuttujat, jotka kuvaavat ja mittaavat nuorten marginaalisuutta turvattomuuden osalta ulkoisten tekijöiden suhteen. Ulkoiset tekijät tarkoittavat tässä yhteydessä sellaisia elämän turvattuustekijöitä, joihin nuori itse ei omalla toiminnallaan oleellisesti ja suoranaisesti pysty vaikuttamaan. Toiselle faktorille latautuvat muuttujat, jotka mittaavat nuorten marginaalisuutta lähipiirissä koettavien pelon tunteiden osalta. Lähipiiriksi määritetty tuttu vapaa-ajan

tai kodin toimintaympäristö. Kolmannelle faktorille latautuvat muuttujat, jotka liittyvät pelon tunteisiin ryhmässä. Neljännelle faktorille latautuu pääasiallisesti vain kotiväkivallan aiheuttamasta turvattomuudesta kertova muuttuja. Sisällöllisen mielenkiintoisuutensa vuoksi on kuitenkin huomattava, että seksuaalisen häirinnän aiheuttama turvattomuus latautuu melkein yhtä vahvasti neljännelle faktorille, jonka nimesin kotiväkivallan aiheuttamaksi turvattomuudeksi. Tämä kertoo siitä, että kotiväkivallan aiheuttamaa turvattomuutta kokevat nuoret kokevat hyvin usein myös seksuaalisen häirinnän tuottamaa turvattomuutta. Niiden välillä onkin voimakas korrelaatio ($r=.625$, $p<.001$).

Vuorovaikutuksen marginaalisuusfaktorit

Vuorovaikutuksen osa-alueen muodosti yksi kysymys, jonka kysymyksen asettelu liittyy nuorten kertomisen helppouteen vaikeista tai tärkeistä asioista läheisille tai erilaisille koulun kautta tutuille työntekijöille. Kysymyksestä muodostui 11 muuttujaa, jotka kuvastavat nuorten tilannetta vuorovaikutuksen tasolla. Kysymys ja vastausjakaumat nähdään taulukosta 8.

TAULUKKO 8. Vuorovaikutusta kuvaavien kysymysten vastausjakaumat (N, %)

Vuorovaikutusta kuvaava kysymys	N	Vastausvaihtoehdot (mittarin skaala)				
		1	2	3	4	5
		%	%	%	%	%
46. Miten helppoa tai vaikeaa sinun on kertoa seuraaville henkilöille asioistasi, jotka ovat sinulle tärkeitä tai jotka todella vaivaavat sinua?						
A. isälle	178	11,8	31,5	26,4	20,8	9,6
B. äidille	181	25,4	39,2	19,9	12,2	3,3
C. tyttö/poikakaverille	164	21,3	40,9	28,7	4,9	4,3
D. sisaruksille	177	23,7	33,9	27,1	9,0	6,2
E. parhaalle ystävälle	179	42,5	35,2	13,4	5,6	3,4
F. kaverin vanhemmille	179	2,8	14,5	21,2	30,7	30,7
G. isovanhemmille	179	8,4	21,2	31,8	17,9	20,7
H. opettajalle	180	6,1	16,1	29,4	21,7	26,7
I. opolle	177	9,6	27,7	28,8	19,2	14,7
J. sosiaalityöntekijälle	176	5,7	19,3	32,4	19,3	23,3
K. terveydenhoitajalle	177	9,6	31,1	29,9	17,5	11,9

Vastausjakaumien mukaan nuorten on keskimäärin helppo kertoa asioistaan erilaisille ihmisille. Kuitenkin hajontaa vastauksissa on valtavasti ja esimerkiksi hyvin vaikeaa (vastausvaihtoehto 5) asioista kertominen on hyvin suurelle osalle nuoria. Vastausjakauma osoittaa, että nuorten näyttäisi olevan helpompi kertoa asioistaan perheen ja ka-

veripiirin ihmisille ja vaikeampi esimerkiksi kaverin vanhemmille ja kouluun liittyville työntekijöille. Seuraavaksi tarkastellaan, millaisia ulottuvuuksia muodostuu eksploratiivisen faktorianalyysin avulla, joka tarkastelee muuttujien välisiä suhteita korrelaatioker-toimen avulla. Eksplorointia varten tarkastin taas puuttuvat tiedot, jonka tuloksena jätin muuttujien eksploroinnista pois nuoret numerolla 95, 106, 120 ja 132 useiden kysymykseen vastaamatta jääneiden kohtien vuoksi.

TAULUKKO 9. Vuorovaikutusmuuttujien keskiarvot, kommunaliteetit, faktorilataukset, ominaisarvot ja selitysasteet

Vuorovaikutusta kuvaava kysymys	keski- arvot	kommuna- liteetit	Faktorit Oblimin- voroaiku- tus/etäisiksi koetut	rotaatiolla voroaiku- tus/läheisiksi koetut
46. Miten helppoa tai vaikeaa sinun on kertoa seuraaville henkilöille asioistasi, jotka ovat sinulle tärkeitä tai jotka todella vaivaavat sinua?				
A. isälle	2.86	.463	.538	.246
B. äidille	2.30	.419	.296	.462
C. tyttö/poikakaverille	2.30	.428	-.138	.701
D. sisaruksille	2.40	.448	.113	.613
E. parhaalle ystävälle	1.93	.334	.043	.559
F. kaverin vanhemmille	3.71	.447	.644	.054
G. isovanhemmille	3.22	.553	.728	.034
H. opettajalle	3.46	.657	.805	.013
I. opolle	3.01	.602	.768	.017
J. sosiaalityöntekijälle	3.35	.650	.858	-.148
K. terveydenhoitajalle	2.91	.634	.808	-.029
Ominaisarvot			5,04	1,60
Selitysaste (yht. 60,3 %)			45,8 %	14,5 %

Taulukosta 9 näkyvät eksploroinnin tuottamat keskiarvot, kommunaliteetit, faktorilataukset, ominaisarvot ja selitysasteet. Muuttujista muodostuu kaksi nuorten marginaali-suutta vuorovaikutuksen ulottuvuudella kuvastavaa faktoria, jotka pystyvät selittämään yhteensä 60,3 % valittujen muuttujien varianssista. Näistä ensimmäinen selittää 45,8 % ja toinen selittää 14,5 % muuttujien varianssista.

Seuraavaksi katsotaan muuttujien faktorilatauksia. Ensimmäiselle faktorille latautuvat muuttujat, jotka kuvaavat nuorten vuorovaikutuksen helppoutta etäisiksi koettuihin ihmisiin. Etäisiksi koettuja ihmisiä ovat yllättäen isä sekä ilmeisemmät ihmiset, kuten kaverin vanhemmat, isovanhemmat, opettaja, oppilaanohjaaja, sosiaalityöntekijä ja terveydenhoitaja. Toiselle faktorille latautuvat muuttujat, jotka mittaavat nuorten vuoro-

vaikutuksen helppoutta läheisiksi koettuihin ihmisiin. Läheisiksi ihmisiksi lukeutuivat äiti, tyttö- ja poikakaveri, sisarukset ja paras ystävä.

Muiden marginaalisuustekijöiden marginaalisuusfaktorit

Muiden marginaalisuustekijöiden faktorit rakentuivat 15 kysymyksen muodostamasta 23 muuttujasta. Näiden kysymysten asetellut liikkuvat koulunkäyntiin, harrastamiseen, vaikuttamiseen, päihteisiin, tarvikkeisiin, syömiseen, nukkumiseen, oireiluun, vanhempien lupauksien pitämiseen ja kiinnostukseen nuoresta. Faktorianalyysiin valitut kysymykset ja niiden vastausjakaumat ovat nähtävissä taulukosta 10.

Vastausjakaumien mukaan vastausvaihtoehdot 1 ja 2 painottuvat vastauksissa. Kysymyksittäin on myös vaihtelua. Esimerkiksi vaikuttamisen määrää mitattaessa valtaosa nuorista on sitä mieltä, että he voivat vaikuttaa omiin asioihin asioihinsa aika paljon tai paljon. Kuitenkin niitä nuoria, jotka voivat vaikuttaa asioihinsa liian vähän tai ei ollenkaan, on 20 (10,9 %). Lisäksi oirehtimisen osalta on huomattavissa, että suuri osa nuorista ei oirehdi lähes koskaan. Kuitenkin selkä ja hartiakivut (18,8 %) sekä väsymys ja heikotus (18,3 %) ovat usealle nuorelle vähintään kerran viikossa koettavia oireita.

Seuraavana siirrytään muuttujien eksplorointiin, jonka avulla selvitetään suuresta muuttujamäärästä löytyviä laajempia kokonaisuuksia eli marginaalisuuden osa-alueita. Analyysistä jätettiin pois nuori numerolla 120, koska häneltä oli jäänyt vastaamatta kaikkiin oireilua mittaaviin kysymyksiin.

TAULUKKO 10. Muita marginaalisuustekijöitä kuvaavien kysymysten vastausjakaumat (N, %)¹²

Muita marginaalisuustekijöitä kuvaavat kysymykset	N	Vastausvaihtoehdot (mittarin skaala)				
		1 %	2 %	3 %	4 %	5 %
9. Miten koulunkäyntisi sujuu?	183	20,8	50,3	26,8	2,2	0,0
10. Onko sinun helppo keskittyä tekemääsi asiaan (esim. läksyihin, lukemiseen yleensä)?	183	26,2	44,3	19,7	8,2	1,6
11. Ovatko läksyt sinulle pääosin helppoja vaikeita?	182	14,8	51,1	31,3	1,6	1,1
19. Saatko harrastaa itse valitsemiasi harrastuksia? (käännetty)	182	80,8	8,2	6,0	2,7	2,2
21. Koetko saavasi välttämättömäksi kokemasi välineet/tavarat (esim. musiikki- ja harrastusvälineet)? (käännetty)	182	8,8	40,1	42,9	7,1	1,1
22. Koetko saavasi välttämättömäksi kokemasi määrän elämiseen tarvittavia perustarvikkeita (esim. vaatteet, hygienia- ja kauneudenhoitotuotteet)? (käännetty)	183	47,5	33,9	14,8	2,7	1,1
23. Mikä seuraavista vaihtoehdoista kuvaa parhaiten nuuskan käyttöäsi ja/tai tupakointiasi? (käännetty)	183	51,9	23,5	10,4	7,7	6,6
24. Kuinka usein kaiken kaikkiaan käytät alkoholia? (käännetty)	182	52,7	9,3	11,0	19,2	7,7
25. Oletko koskaan itse kokeillut tai käyttänyt huumeita (esimerkiksi marihuana, kannabis)?	182	93,4	3,8	0,0	1,6	1,1
27. Kuinka paljon voit mielestäsi vaikuttaa omiin asioihisi?						
A. koulussa	182	14,3	40,1	34,1	9,9	1,6
B. kotona	183	41,5	42,6	10,9	4,4	0,5
C. vapaa-aikana	182	47,8	41,8	7,7	2,7	0,0
30. Syötkö kouluruoan lisäksi lämpimän aterian joka päivä? (käännetty)	183	61,7	18,0	13,7	4,9	1,6
33. Kuinka pitkät yöunet nukut?	182	22,0	48,4	24,2	4,9	0,5
36. Ollaanko kotona kiinnostuneita sinusta, tekemisistäsi, elämästäsi (esimerkiksi kaveristasi, harrastuksistasi jne.)? (käännetty)	182	31,3	36,8	25,3	5,5	1,1
45. Onko sinulla viimeksi kuluneen puolen vuoden aikana ollut jotakin seuraavista oireista ja kuinka usein?						
A. vaikeuksia päästä uneen tai heräilemistä öisin	181	53,6	22,7	7,7	11,0	5,0
B. selkä- tai hartiakipuja	181	48,1	25,4	7,7	11,6	7,2
C. vatsakipuja tai huonovointisuutta	179	52,0	27,4	13,4	5,6	1,7
D. hermostuneisuutta / kiukunpurkauksia	181	37,6	30,9	13,8	11,0	6,6
E. päänsärkyä	179	34,1	29,1	22,3	12,3	2,2
F. väsymystä tai heikotusta	181	44,2	23,8	13,8	12,2	6,1
G. ruokahaluttomuutta	181	75,1	9,4	5,5	7,7	2,2
49. Koetko, että sinulle annetut lupaukset pidetään/täytetään?	182	8,8	65,4	20,9	3,3	1,6

¹² Kysymyksen 23 ja 33 vastaukset on luokiteltu uusiksi 5-luokkaisiksi muuttujiksi faktorianalyysiä varten. Kysymyksen 23 uudet luokat ovat: 1. en tupakoi koskaan, 2. olen kokeillut, 3. tupakoin harvemmin kuin kerran viikossa, 4. tupakoin päivittäin 1–6 kpl/krt, 5. tupakoin päivittäin 7–20 kpl/krt. Kysymyksen 33 osalta ensin laskettiin jokaiselle nuorelle viikonpäiviä vastaavista yöunien tuntimääristä keskiarvo. Tämän jälkeen kaikkien nuorten saamat keskiarvot on luokiteltu nuoren keskimäärin nukkuman yöunen mukaan seuraavasti: 1. 8,8–10 tuntia, 2. 7,6–8,8 tuntia, 3. 6,4–7,6 tuntia, 4. 5,2–6,4 tuntia, 5. 4,0–5,2 tuntia.

TAULUKKO 11. Muiden marginaalisuusmuuttujien keskiarvot, kommunaliteetit, faktorilataukset, ominaisarvot ja selitysasteet

	Faktorit / Oblimin rotaatio						
	keski- arvot	kommun- aliteetit	koulun- käynti	ter- veys	päih- teet	perus- tarpeet	vaikutta- minen
9. Miten koulunkäyntisi sujuu?	2.10	.707	.780	-.018	-.130	.036	-.086
10. Onko sinun helppo keskittyä tekemääsi asiaan (esim. läksyihin, lukemiseen yleensä)?	2.15	.589	.652	-.174	.013	.181	-.078
11. Ovatko läksyt sinulle pääosin helppoja vaiko vaikeita?	2.23	.554	.693	.097	-.025	-.074	.216
19. Saatko harrastaa itse valitsemiasi harrastuksia?	1.36	.334	.007	.068	-.048	.278	.430
21. Koetko saavasi välttämättömäksi kokemasi välineet/tavarat (esim. musiikki- ja harrastusvälineet)?	2.51	.266	.111	.077	.083	.405	.172
22. Koetko saavasi välttämättömäksi kokemasi määrän elämiseen tarvittavia perustarvikkeita (esim. vaatteet, hygienia- ja kauneudenhoitotuotteet)?	1.75	.381	.141	-.071	.129	.530	.076
23. Mikä seuraavista vaihtoehtoista kuvaa parhaiten nuuskan käyttöäsi ja/tai tupakointiasi?	1.93	.757	.001	.015	-.891	-.102	.068
24. Kuinka usein kaiken kaikkiaan käytät alkoholia?	2.19	.636	.178	-.042	-.680	.051	-.095
25. Oletko koskaan itse kokeillut tai käyttänyt huumeita (esimerkiksi marihuana, kannabis)?	1.13	.260	-.008	-.047	-.469	.072	.046
27. Kuinka paljon voit mielestäsi vaikuttaa omiin asioihisi?							
A. koulussa	2.44	.253	.085	-.072	-.070	-.019	.447
B. kotona	1.79	.649	.139	-.093	-.031	-.002	.729
C. vapaa-aikana	1.65	.360	-.043	-.199	.124	.143	.484
30. Syötkö kouluruoan lisäksi lämpimän aterian joka päivä?	1.66	.462	.095	-.183	-.326	.402	-.150
33. Kuinka pitkät yöunet nukut?	2.13	.263	.035	-.070	-.126	.458	-.159
36. Ollaanko kotona kiinnostuneita sinusta, tekemisistäsi, elämästäsi (esimerkiksi kavereistasi, harrastuksistasi jne.)?	2.07	.183	.097	.034	-.066	.303	.130
45. Onko sinulla viimeksi kuluneen puolen vuoden aikana ollut jotakin seuraavista oireista ja kuinka usein?							
A. vaikeuksia päästä uneen tai heräilemistä öisin	1.91	.436	-.079	-.660	.050	.156	-.083
B. selkä- tai hartiakipuja	2.04	.348	.047	-.566	-.066	-.072	-.020
C. vatsakipuja tai huonovointisuutta	1.78	.608	.041	-.769	.057	.028	.042
D. hermostuneisuutta / kiukunpurkauksia	2.18	.523	.038	-.545	-.116	.038	.280
E. päänsärkyä	2.20	.385	-.039	-.629	-.021	-.114	.008
F. väsymystä tai heikotusta	2.12	.539	-.024	-.666	-.072	-.020	.180
G. ruokahaluttomuutta	1.52	.353	.115	-.544	-.034	.000	.003
49. Koetko, että sinulle annetut lupaukset pidetään/täytetään?	2.24	.514	-.091	.065	-.118	.611	.259
Ominaisarvot			5,80	2,50	2,10	1,30	1,10
Selitysaste (yht. 56,0 %)			25,2 %	11,0 %	9,2 %	5,7 %	4,8 %

Faktoriansalyysissä faktorirajana on pidetty ykkösen ominaisarvoa ja yli viiden prosentin selitysstetta. Tällä kerralla yli ykkösen ominaisarvon saavia faktoreita muodostui alun perin kuusi, joista kaksi oli alle viiden prosentin selityssteen faktoria. Nämä faktorit ovat niin heikkoja selittäjiä, että päätin pakottaa muuttujat viiteen faktoriin. Näin sain sisällöllisesti yksiselitteiset ja selityssteeltaan paremmat faktorit.

Taulukon 11 alalaidasta on nähtävissä, että analyysillä muodostuneet viisi faktoria pystyvät selittämään yhteensä 56,0 % valittujen muuttujien varianssista. Näistä ensimmäinen on vahvin selittäjä kahden viimeisen faktorin jäädessä melko heikoiksi selittäjiksi. Sitten katsotaan muuttujien faktorilatauksia. Ensimmäiselle faktorille latautuvat muuttujat, jotka kuvaavat nuorten marginaalisuutta koulunkäynnin osa-alueella. Toiselle faktorille latautuvat nuorten oirehtimista kuvaavat muuttujat, joten faktori nimettiin terveysmuuttujaksi. Kolmas faktori kuvaa nuorten päihteidenkäyttöä. Neljäs faktori kertoo nuorten perustarpeiden ja perushoivan toteutumisesta. Viides on nuorten vaikuttamisen tasoa kuvastava faktori. Nämä viisi faktoria kuvastavat nuorten marginaalisuutta hyvin erilaisilla nuorten toimintaan ja tarpeisiin liittyvillä elämän osa-alueilla.

6.4.3 Summamuuuttujien muodostaminen ja dikotomisoiminen

Faktoriansalyysin avulla saatiin selville käsitteellisesti samaa ilmiötä mittaavasta muuttujajoukosta yhteisiä piirteitä ja ulottuvuuksia. Nuorten identiteettiä kuvastaviksi osa-alueiksi nousivat sosiaalisuus, elämänasenne ja itseluottamus. Marginaalisuutta kuvastaviksi osa-alueiksi nousivat turvattomuus ulkoisten tekijöiden suhteen, pelon tunteet lähipiirissä, pelon tunteet ryhmässä, kotiväkivallan aiheuttama turvattomuus, vuorovaikutus etäisiksi koettuihin, vuorovaikutus läheisiksi koettuihin, koulunkäynti, terveys (jatkossa kutsutaan myös oirehtimiseksi), päihteet, perustarpeet ja vaikuttaminen. Faktoriansalyysillä selvisi kullekin faktorille, eli kullekin identiteetin ja marginaalisuuden osa-alueelle latautuvat muuttujat. Näille muuttujille on kohdejoukkoa kuvaavien tulosten löytämisen ja selittämisen helpottamiseksi aiheellista tehdä tiivistystä. Tästä syystä kaikista samalle faktorille latautuneista muuttujista muodostettiin summamuuttujia. Summamuuuttuja on useista muuttujista luotu, yhtä muuttujaa vahvempi ja voimakkaampi tarkasteltavaa ilmiötä kuvaava muuttuja (Jokivuori 2002, 42). Summamuuuttuja voi mita-

ta esimerkiksi itseluottamusta ylipäänsä, jolloin ei olla niinkään kiinnostuneita itseluottamuksen muuttujakohtaisista yksityiskohdista (Metsämuuronen 2003, 435).

Summamuuttujat voidaan muodostaa faktorianalyysin yhteydessä suoraan faktoripistemääräisiksi summamuuttujiksi. Näin tehdään silloin kun halutaan tarkempia, kaikkien samaa ilmiötä mittaavien muuttujien vaikutukset huomioivia summamuuttujia. Tämä tarkoittaa sitä, että kukin faktorianalyysissä samalla kerralla mukana oleva muuttuja painottuu faktorilatauksensa verran summamuuttujaa muodostettaessa. Tällöin jonkin muuttujan sisältämä informaatio huomioidaan esimerkiksi faktorilatauksen .812 suuruisesti, kun jonkin toisen muuttujan sisältämä tieto voi tulla huomioiduksi esimerkiksi faktorilatauksen -.256 suuruisesti. Toisin sanoen muuttujia painotetaan summamuuttujaa muodostettaessa sen tutkittavalle ilmiölle antaman sisältöarvon, eli faktorilatauksen mukaisesti.

Olen muodostanut summamuuttujat toisella mahdollisella tavalla, eli summaamalla kullekin faktorille latautuneiden muuttujien arvot yhteen ja jakamalla summan havaintojen määrällä. Tällaisia summamuuttujia kutsutaan keskiarvoaggregoiduiksi summamuuttujiksi. Keskiarvoaggregoitujen summamuuttujien muodostamisessa käytettiin ohjelman mean-funktiota, joka ottaa huomioon mahdolliset puuttuvat havainnot. Näin tuloksista saadaan tarkempia kuin käyttämällä esimerkiksi sum-funktiota, joka laskee havaintojen summan, mutta ei näin ollen osaa huomioida mahdollisia puuttuvia havaintoja. (Metsämuuronen 2003, 432; Jokivuori & Hietala 2005, 36–37.)

Erona faktoripistemääräisen ja keskiarvoaggregoidun summamuuttujan välillä on se, että faktoripistemääräinen summamuuttuja muodostuu kaikista saman faktorianalyysin muuttujista painokertoimien avulla, kun keskiarvoaggregoitu summamuuttuja muodostuu vain ja ainoastaan sen omalle ulottuvuudelle latautuvien muuttujien keskiarvosta. Näin ollen faktoripistemääräinen summamuuttuja huomioi tarkasteltavan ilmiön kaikkien muuttujien vaikutuksen, mutta summamuuttuja ei näin tee. Tässä yhteydessä on syytä huomata, että faktorianalyysin avulla syntyneet faktorit ja summamuuttujat sisältävät tarkasteltavan ilmiön osalta päävaikutuksiltaan samat muuttujat, eli molemmat mittaavat samaa ilmiötä.

Päätin siis käyttää summamuuttujien muodostamisessa mean-funktiota. Päädyin tähän siksi, että olen tutkimassa identiteettiä laajana kokonaisuutena ja marginaalisuutta ilmiönä ja niiden toisilleen hyvinkin erilaisia ulottuvuuksia (marginaalisuuden osalta esim. päihteet, koulunkäynti, vaikuttaminen). Marginaalisuuden osalta minun täytyi jakaa marginaalisuutta mittaavat kysymykset faktorianalyysin suorittamista varten kolmeen ryhmään sivulla 62 kuvatulla tavalla. Nämä kolme ryhmää olivat turvattomuus ja pelon tunteet, vuorovaikutus sekä muut marginaalisuustekijät.

Edellä mainittuja ryhmiä oli analyysissä tarkasteltava erillisinä, jotta faktorianalyysi löytäisi marginaalisuuden ulottuvuudesta sisällöllisesti yhteneväisiä piirteitä. Kun saman ilmiön erilaisia osa-alueita tarkastellaan erillisinä, ottavat muuttujat kullekin osa-alueelle, eli faktorille, latautuneet muuttujat toistensa vaikutuksen huomioon, mutta ne eivät osaa ottaa eri osa-alueiden, eli eri faktorianalyysissä analysoitujen samaa ilmiötä mittaavien muuttujien vaikutusta huomioon. Tästä eri faktorianalyysissä analysoitujen muuttujien vaikutusten huomioonottamisen ongelmasta päästään eroon tuottamalla summamuuttujat mean-funktion avulla. Tämä kylläkin pudottaa summamuuttujien Cronbachin alfaa (α), eli reliabiliteettiarvoa verrattuna faktoripistemääräisen summamuuttujan reliabiliteettiarvoon. Tähän on syynä se, että faktoripistemääräinen summamuuttuja maksimoi reliabiliteetin huomioimalla muuttujat mukaan summamuuttujaan painokertoimien avulla. Reliabiliteetti tarkoittaa mittarin konsistenssia, eli sisäistä yhtenäisyyttä. Reliabiliteetti osoittaa kuitenkin pääasiassa vain mittarin luotettavuutta perustaen alfa arvon muuttujien välisiin korrelaatioihin (Metsämuuronen 2003, 98). Se ei mittaa niinkään sisällön validiteettia, joka on tutkijan omilla teorian pohjaavilla muuttujavalinnoilla tuotettua.

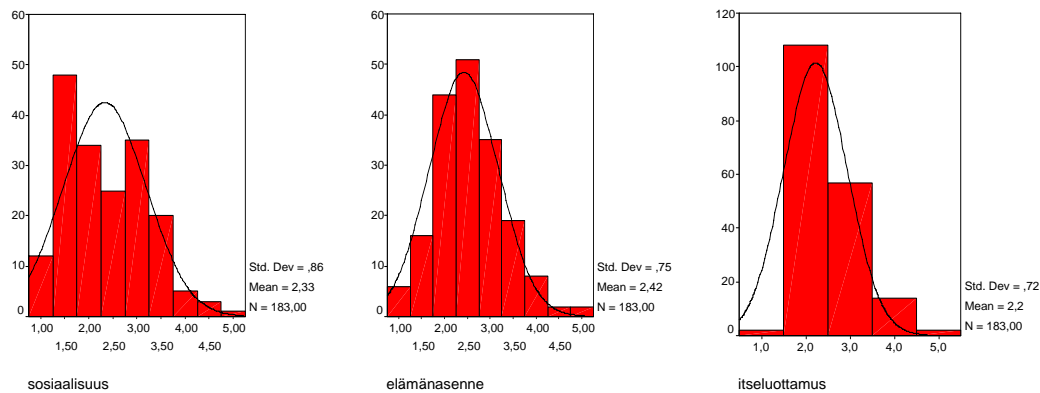
TAULUKKO 12. Kysymykset, joista on muodostettu identiteetin ja marginaalisuuden osa-alueita mittaavat summamuuttujat ja niiden reliabiliteetit

Identiteettiipiirteet	kysymykset	reliabiliteetit
sosiaalisuus	37-38, 40A-D	.82
elämänasenne	34-35, 43-44	.75
itseluottamus	41-42	.51
Marginaliteetit		
turvattomuus/ulkoiset tekijät	47A-47G, 47I-J, 48A	.91
pelko/lähipiiri	48B, 48F-H, 48J	.83
pelko/ryhmä	48C-E	.86
kotiväkivalta	47H	.62
vuorovaikutus/etäisiksi koetut	46A, 46F-K	.90
vuorovaikutus/läheisiksi koetut	46B-E	.72
koulunkäynti	9-11	.79
terveys	45A-G	.84
päihteen	23-25	.73
perustarpeet	21-22, 30, 33, 36, 49	.69
vaikuttaminen	19, 27A-C	.66

Taulukossa 12 on vielä kertauksen vuoksi esitetty faktorianalyysin avulla eksploroituiden identiteetin osa-alueet ja marginaliteetit sekä niille latautuneet muuttujat. Näistä kullekin osa-alueelle latautuneista muuttujista on muodostettu summamuuttujat, jolloin sekä faktori että summamuuttuja rakentuu samoista muuttujista. Esimerkiksi marginaliteetin vaikuttaminen osa-alueen osalta on jokaiselle nuorelle laskettu arvo, joka saadaan laskemalla yhteen (mean-funktion avulla) kysymysten 19, 27A, 27B ja 27C vastausten saamat arvot yhteen ja jakamalla summa summattavien lukujen määrällä, eli tässä tapauksessa neljällä. Lisäksi taulukosta näkyvät summamuuttujien reliabiliteetit, jotka on muodostettu reliabiliteettianalyysin avulla. Kotiväkivallan reliabiliteetti on kuitenkin laskettu faktoripistemäärien pohjalta, koska faktorille latautui vain yksi muuttuja. Tällöin ei reliabiliteettia voida laskea samoin kuin muille summamuuttujille. Faktoripisteiden pohjalta laskettu reliabiliteetti on tässä tapauksessa vain suuntaa antava, koska se on eri tavalla laskettu kuin muiden summamuuttujien osalta. Kotiväkivallan faktorin voidaan sanoa olevan luotettava, koska sen reliabiliteetti-arvo on yli .60 (vaihteluväli 0–1), jota on yleisesti pidetty nyrkkisääntönä alfan alarajaksi (Metsämuuronen 2003, 395). Tämä ei kuitenkaan ole mikään ehdoton raja, koska esimerkiksi samaa ilmiötä voidaan mitata erityyppisesti asetetuilla kysymyksillä ja mittareilla.

Seuraavaksi kuviossa 3 on esitetty kunkin identiteetin osa-alueen normaalijakaumat. Voidaan huomata, että jakaumat ovat kutakuinkin normaalisia. Jakaumista on nähtävissä, että nuoret jakautuvat valtaosin keskiarvojensa (2,2–2,42) läheisyyteen. Näin ollen

nuoria, jotka ovat todella sosiaalisia sekä, joilla on myönteinen elämänasenne ja vahva itseluottamus sekä näiden vastakohtanuoria on aineistossa melko vähän.

KUVIO 3. Sosiaalisuuden, elämänasenteen ja itseluottamuksen normalisuudet¹³

Summamuuttujien muodostamisen jälkeen identiteetin osa-alueita mittaavat keskiarvo-aggregoidut summamuuttujat vielä dikotomisoitiin, eli jaettiin kahteen luokkaan. Näin tehtiin siitä syystä, että saataisiin selville nuorten erilaiset identiteettiipiirteet, eli kumpaan dikotomian puoleen kukin nuori kuuluu. Hall (2002, 12–13, 251–252) sekä Bauman (1999, 70, 74) ovat sitä mieltä, että identiteetin kehittämisessä olennaista on sen muodostuminen erojen kautta. Identifikaatio, johon erottautuminen (ja erot) oleellisesti liittyy, auttaa yksilöä muodostamaan käsitystä itsestään (Hall 2002, 160). Näin ollen tärkeää on tarkastella niitä kaksiluokkaisia identiteettiipiirteitä, joista toiseen, eheään tai hajanaiseen identiteettiin, kukin nuori kunkin identiteettiipiirteiden osalta kuuluu.

Summamuuttujien jakaminen voidaan tehdä usealla eri tavalla. Ei ole mitenkään merkityksentöntä tulosten ja tulosten vertailemisen kannalta, minkä vaihtoehdon valitsee. Erilaisia bifurkaatiomenetelmiä eli kahtia jakamisen tapoja ovat mediaanijako, keskiarvojako ja keskipistejako (Bemmels 1995, 402, 410; Jokivuori 2002, 83–84; Jokivuori & Hietala 2005, 114). Nimiensä mukaisesti jakaminen tapahtuu summamuuttujan mediaanin, keskiarvon tai keskipisteen kohdalta. Mediaanin kohdalta tapahtuvassa jaossa summamuuttujan jakaminen tapahtuu suuruusjärjestyksessä olevien havaintojen, tässä tapauksessa nuorten saamien keskiarvojen keskimmäisenä olevan arvon kohdalta. Täl-

¹³ On huomattava, että sosiaalisuuden ja elämänasenteen asteikko (0–60) on erilainen kuin itseluottamuksen asteikko (0–120). Tämä on syytä ottaa huomioon, mikäli lukija käyttää kuviota muuhun kuin normaalisuuden tulkintaan. Normaalisuuden tulkintaan asteikkoero ei vaikuta.

löin havaintoja on puolet mediaanin kohdalta molempiin suuntiin. Näin muodostuu kaksi suunnilleen yhtä suurta ryhmää. Keskiarvon kohdalta tapahtuvassa jaossa summamuuttujan jakaminen tapahtuu kaikkien havaintoarvojen pohjalta lasketun keskiarvon kohdalla. Keskipisteen kohdalla tapahtuvassa jaossa summamuuttujan jakaminen tapahtuu mittarin keskipisteen kohdalla. Jos mittari on, kuten tämän aineiston summamuuttujien mittarit ovat, Likert-asteikolla 1–5 (vastausvaihtoehdot 1, 2, **3**, 4, 5), summamuuttuja katkaistaan keskipisteen kohdalla, eli keskimmäisen mittarin arvon kohdalla. Tässä tapauksessa mittari siis katkaistaan kolmosen kohdalla. Näin arvoa kolme pienemmät luvut saivat muuttujatasolla uudeksi arvokseen nolla, kun arvo kolme ja sitä suuremmat luvut saivat arvokseen luvun yksi.

Taulukosta 13 nähdään keskiarvojaolla ja keskipistejaolla dikotomisoidut identiteetin osa-alueet¹⁴. Keskipistejaolla muodostettu dikotomisointi eroaa suuresti keskiarvojaolla tuotetusta. Esimerkiksi sosiaalisten ryhmään keskiarvojaon mukaan lukeutuu 94 (51,4 %) nuorta, kun keskipistejaon mukaan sosiaalisia nuorista on 132 (79,2 %).

TAULUKKO 13. Keskiarvojaolla ja keskipistejaolla identiteetin osa-alueista (N) muodostetut identiteettiipiirteet (% , n)

Identiteetin osa-alueet	Bifurkaatiomenetelmä	keskiarvojako		keskipistejako	
	Identiteettiipiirteet	%	n	%	n
sosiaalisuus (N=183)	sosiaalinen	51,4	94	72,1	132
	epäsosiaalinen	48,6	89	27,9	51
elämänasenne (N=183)	myönteinen elämänasenne	51,4	94	74,9	137
	kielteinen elämänasenne	48,6	89	25,1	46
itseluottamus (N=183)	vahva itseluottamus	60,1	110	79,8	146
	heikko itseluottamus	39,9	73	20,2	37

Dikotomisoidessaan summamuuttujia tutkijat käyttävät hyvin vaihtelevasti erilaisia menetelmiä. Bemmelsin (1995, 402) mukaan käytetyt bifurkaatiomenetelmät ovat usein mielivaltaisia ja epäjohdonmukaisia. Lisäksi hänen mukaansa erilaisissa tutkimuksissa käytettyjä bifurkaatiomenetelmiä kirjoitetaan harvoin auki ja perustellaan. Harvemmin tullaan huomanneeksi, kuinka suuri merkitys bifurkaatiomenetelmän valinnalla on tutkimuksen jatkoanalyysille ja tutkimustuloksille. Taulukko 13 havainnollistaa sen, ettei ole yhdentekevää, minkä bifurkaatiomenetelmän valitsee: ryhmien koot vaihtelevat

¹⁴ Taulukossa ei ole mediaanijakoon perustuvaa dikotomisointia, koska tämä ei ole mahdollinen vaihtoehto tämän tutkimuksen yhteydessä. Mediaanijakohan tuottaa mediaanin kohdalla kaksi (suunnilleen) yhtä suurta ryhmää, mikä ei ole tämän tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukaista.

huomattavasti. Bemmels (1995, 402) sekä Sverke ja Sjöberg (1994, 554) kannattavat yleensä käytettäväksi keskipistejakoon perustuvaa bifurkaatiota. Summamuuttujaa jaettaessa ei kuitenkaan voi vain valita jotakin tiettyä bifurkaatiomenetelmää miettimättä ja suhteuttamatta valittua menetelmää muuttujan mittaristoon. Jos mittaristo olisi sen mitaaman ilmiön ja tutkimustehtävän kannalta järkevää katkaista esimerkiksi kolmosen sijasta kakkosen kohdalla, tällöin olisi syytä tehdä juuri niin ja perustella valintansa. Esimerkiksi tilanteessa, jossa mittari mittaa jonkin asian ilmenemistä tai ei-ilmenemistä, tällainen mittarin katkaisukohta voi olla varsin perusteltu. (ks. Jokivuori & Hietala 2005, 122–123.) Aina on siis valittava tarkoituksenmukainen bifurkaatiomenetelmä sen mukaan, minkälaisen mittariston mukaan rakennettua summamuuttujaa ollaan jakamassa ja mihin tarkoitukseen uutta muuttujaa on tarkoitus käyttää.

Summamuuttujaa jaettaessa on myös syytä pohtia, onko tutkimuksen tarkoituksena vertailla tuloksia aikaisempiin tuloksiin. Erilaisilla menetelmillä tuotettuja tuloksia on vaikea verrata toisiinsa ja tästä syystä vertailut ovat vain suuntaa antavia (Bemmels 1995, 402). Snapen ja Chanin (2000, 455–456) mielestä vain keskipistejakoa käyttämällä saadaan todella keskenään vertailtavissa olevaa tietoa edellyttäen, että tutkimuksissa käytetyt mittarit ovat lähestulkoon samanlaiset (Bemmels 1995, 402). Tässä tutkimuksessa nuorten identiteettipiirteiden selvittämiseksi bifurkaatiomenetelmänä käytettiin keskipistejakoa, joka osoittaa parhaiten tutkimuksen kannalta oleellisten identiteetin osa-alueiden ilmenemisen.

Jokainen nuori ($N=183^{15}$) kuuluu kolmella identiteettipiirteellä toiseen kaksiluokkaisen muuttujan ryhmästä. Identiteettipiirteitä ovat sosiaalisuuden osa-alueen osalta sosiaalinen ($n=132$) ja epäsosiaalinen ($n=51$), elämänasenteen osa-alueen osalta myönteinen ($n=137$) ja kielteinen elämänasenne ($n=46$) sekä itseluottamuksen osa-alueen osalta vahva ($n=146$) ja heikko itseluottamus ($n=37$). Toisin sanoen jokainen nuori kuuluu kolmen eri identiteettipiirteen osalta joko sosiaalisiin tai epäsosiaalisiin, myönteisen tai kielteisen elämänasenteen ja vahvan tai heikon itseluottamuksen ryhmään. Ryhmien koot ovat nähtävissä vielä kootusti edellisen sivun taulukosta 13 keskipistejako sarakkeen kohdalla.

¹⁵ Joitakin nuoria jätettiin pois analyysistä puuttuvien tietojen vuoksi faktorianalyysijä suoritettaessa. Näiden suorittamisen jälkeen nuoret on otettu takaisin mukaan kokonaisaineistoon, koska nuorten vastaamatta jääneet tiedot (puuttuvat arvot) jakautuivat yksittäisiksi eri faktoreille. Näin toteutettuna maksimoidaan analysoitava nuorten määrä (N).

6.4.4 T-testi

Muun muassa edellä rakennettujen identiteetti- ja riippuvuusryhmien erilaisten keskiarvojen tutkimiseen käytettiin t-testiä, joka on yleisin keskiarvoerojen testausmenetelmä. Silloin, kun mittaus on suoritettu vähintään intervalliasteikollisella mittarilla ja kun otos on ainakin kohtuullisella varmuudella peräisin normaalisti jakautuneesta populaatiosta, keskiarvoerojen vertaamiseen voidaan käyttää hyödyksi jakaumaoletusta. Jakaumaoletus tarkoittaa oletusta tarkasteltavan ilmiön jakaumasta. Erityisesti pienten otosten osalta on normaalijakauman sijasta syytä tehdä oletus t-jakaumasta. (Metsämuuronen 2003, 324, 356, 361; Robson 2002, 439.)

T-testiä voidaan käyttää vertaamalla otoskeskiarvoa vakioon sekä vertaamalla kahta keskiarvoa toisiinsa varianssien ollessa joko samansuuruiset tai erisuuruiset. Vakioon verrattavaa otoskeskiarvoa käytetään esimerkiksi verrattaessa omasta aineistosta saadun tietyn muuttujan ja rekisteristä saadun arvon ryhmäkeskiarvoja. Omassa analyysissäni olen käyttänyt kahden ryhmäkeskiarvon vertaamista varianssien ollessa samansuuruisia tai erisuuruisia. Tällöin ollaan kiinnostuneita siitä, eroavatko kaksi tiettyä ryhmää tilastollisesti merkitsevästi toisistaan. (Metsämuuronen 2003, 324–331; Robson 2002, 439–440.)

6.4.5 Erotteluanalyysi

Erotteluanalyysin avulla pyritään selvittämään, mitkä etukäteen valitut tekijät luonnehtivat jotain ryhmää verrattuna johonkin toiseen ryhmään. Toisin sanoen pyritään joko ennustamaan ryhmään kuulumista tai selvittämään, mitkä muuttujat aineistotasolla parhaiten erottelevat kahta tai useampaa ryhmää toisistaan. Analyysimenetelmä ottaa huomioon kaikkien valittujen muuttujien, eli koko selittäjäjoukon yhtäaikaisten erottelukyvyn selitettävien, eli eroteltavien ryhmien suhteen. Erotteluanalyysillä ei ole vaatimuksia eroteltavien ryhmien koon suhteen. (Metsämuuronen 2003, 700–701; Tabachnick & Fidell 2001, 456–457.)

Erotteluanalyysi toimii parhaiten tilanteissa, jolloin selitettävänä on luokittelumuuttuja ja monta selittävää muuttujaa. Luokittelumuuttuja voi olla joko dikotominen, eli vain

kaksi arvoa saava tai rajallisen määrän arvoja saava nominaaliasteikollinen muuttuja. (Metsämuuronen 2003, 701.)

Erotteluanalyysissä erottelevat muuttujat voidaan valita tutkimusongelmaan tarkoituksenmukaisimman menetelmän mukaan erotteleviksi muuttujiksi joko pakottavalla, poistavalla, lisäävällä tai askeltavalla menettelyllä. Poistava menettely poistaa kaikkien valittujen selittävien muuttujien joukosta järjestyksessä heikoimmat selittävät muuttujat pois. Poistaminen loppuu, kun muuttujia ei voi vähentää ilman erottelukyvyn vähene- mistä. Lisäävä menettely on päinvastainen poistavalle menettelylle, eli muuttujia lisä- tään, kunnes erottelukyky ei enää oleellisesti lisäännä. (Metsämuuronen 2003, 705.)

Tässä tutkimuksessa olen päättänyt käyttämään sekä pakottavaa että askeltavaa menette- lyä. Pakottava menettely ei poista eikä lisää muuttujia, vaan muodostaa kaikista muuttu- jista mallin, joka erottelee parhaalla mahdollisella tavalla ryhmät toisistaan. Mallin avul- la voidaan nähdä, missä järjestyksessä selittävät muuttujat erottelevat ryhmiä sekä erot- teluvoimakkuuden tilastolliset merkitsevyydet. Askeltava menettely yhdistää sekä lisää- vän että poistavan menettelyn. Tällöin menettely aluksi lisää muuttujia malliin. Tämän jälkeen menettely vielä testaa valitun muuttujan poistamalla sen ja varmistaa näin erot- telukyvyyn voimakkuuden. Jos poistetun muuttujan myötä erottelukyky heikkenee, saa- daan selville sen olleen sittenkin oleellinen erottelija, ja se palautetaan malliin takaisin. Näin saadaan selville ryhmiä tilastollisesti merkitsevimmän erottelevat muuttujat. (Met- sämuuronen 2003, 705–706.)

7 Aineiston analysointi ja tulokset

Aiemmin todettiin, että empiiristä tutkimusta marginaalisuudesta ja identiteetistä yhdessä on tehty vähän. Tästä syystä tutkimukseni voidaan sanoa keskittyvän hyvin uuteen ilmiökokonaisuuteen. Olenkin päässyt pohtimaan hyvin monenlaisia kysymyksiä marginaalisuuden ja identiteetin yhdistämisessä ja näiden tarkastelemisessa nuoruuteen liittyvänä sekä lapsilähtöisesti ja elämänpolkujen kautta tarkasteltuna prosessina.

Haluni tarkastella nuoria lapsilähtöisesti ja ei-institutionaalisesti osin kyseenalaistuu analyysin alkumetreillä. Tähän on syynä tutkimukseni laajempiin kokonaisuuksiin ja yhteyksiin keskittyvä luonne sekä sosiaalityön ja sosiaalityöntekijän institutionaalinen asema. Sosiaalityöntekijän asiakkaana oleva nuori määrittyy sosiaalityöstä käsin institutionaalisesti niin sosiaalityön asiakkaana, koululaisena kuin perheen jäsenenäkin (ks. Jokinen 1995, 128). Sosiaalityön vuorovaikutustilanteet ovat kuitenkin niin monimuotoisia, etteivät ne voi määrittää vain esimerkiksi institutionaalisesti tai ongelmalähtöisesti. Erityisesti uuden asiakkaan kohdatessaan sosiaalityöntekijän on syytä miettiä omia arvojaan, oletuksiaan ja työskentelynsä lähtökohtia. Nuori on tärkeää nähdä myös muussa valossa kuin institutionaalisesti tai ongelmalähtöisesti (ks. Pohjola 2001, 189; Hoikkala 1989, 22–25), kuten nuorta valtaistavasti yksilönä ja lapsilähtöisesti. Nostamalla lapsilähtöisyyden työskentelyn vahvaksi lähtökohdaksi sosiaalityöllä on mahdollisuudet ammatillisen identiteettityön avulla nostaa nuorten osallisuutta, toimijuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia kaikilla elämänalueilla tukien samalla nuorten mahdollisuuksia tavoitella itselle tärkeitä päämääriään (ks. Adams 2003, 8).

Aluksi analyysini lähestyy nuoria sosiaalisten ryhmien tasolla, koska tällaisella tiedolla on paljon annettavaa ryhmämuotoiselle sosiaalityölle. Ryhmiä tarkastelemalla on mahdollista hahmottaa toisilleen marginaalisten ryhmien tiettyihin piirteisiin yhteydessä olevat marginaliteetit. Tässä on yksi tutkimukseni yhdyskohdista lapsilähtöisyyteen: laajempien linjojen ymmärtäminen on lapsilähtöisyyden edellytys. Selvittämällä, mitkä marginaliteetit ”tuottavat” marginaalisuutta tietyille ryhmälle suhteessa toiseen ryhmään, on mahdollista ymmärtää, millaisiin marginaalisiin tiloihin identiteetiltään tietynlaisen

nuoren kokemusmaailma on mahdollisesti kytköksissä. Kun sosiaalityöntekijällä on tietoa nuorten marginaalisuuden yhteyksistä identiteettiin, hänellä on mahdollisuus ymmärtää nuoren kanssa vuorovaikutuksessa ollessaan nuoren omaa elämänpolkua ja sen rakentumista sekä mahdollisesti rakentaa yhdessä nuoren kanssa identiteettityön avulla nuoren identiteettiä ja tulevaisuutta. Tämän tiedon tuottamiseksi lähdetään tutkimaan millaisiin ryhmiin nuoret jakautuvat ja miten he eroavat toisistaan, eli mitkä tekijät tuottavat nuorille marginaalisuutta suhteessa toisiin.

7.1 Sosiaalisuus, elämänasenne ja itseluottamus

Faktorianalyysin avulla aineistosta esille saadut nuorten identiteettiä kuvaavat osa-alueet ovat sosiaalisuus, elämänasenne ja itseluottamus. Summamuuttujat dikotomisoi- tiin, jolloin saatiin esille nuorten identiteetti- piirteet: sosiaaliset ja epäsosiaaliset, myön- teisen ja kielteisen elämänasenteen omaavat sekä vahvan ja heikon itseluottamuksen omaavat nuoret (ks. taulukko 13, s. 75).

Nuoret määrittyvät eri identiteetti- piirteryhmiin (esim. sosiaalisiksi ja epäsosiaalisiksi) suhteessa toisiinsa, marginaalisuuden keskeisen elementin: toiseuden kautta (ks. Helne 2002, 113–121; Hyväri 2001, 72; Granfelt 1998, 80). Toiseuden kautta tarkastellen ai- neistosta löydetään ne piirteet, jotka kuvastavat, miten nuoret määrittelevät toisensa erilaisuuden kautta: miten sosiaaliset erottautuvat epäsosiaalisista nuorista, miten myön- teisen elämänasenteen omaavat erottautuvat kielteisen elämänasenteen omaavista nuo- rista ja miten vahvan itseluottamuksen omaavat nuoret erottautuvat heikon itseluotta- muksen omaavista nuorista tai päinvastoin. Tässä yhteydessä on syytä huomata, että nuorten marginaalisuus ei määräydy toiseuden kokemuksen kautta (ks. Hyväri 2001, 71–74; Granfelt 1998, 80), vaan marginaalisuus määrittyy analyttisen toiseuden, eli analyysimenetelmän (keskipistejako) tuottaman luokittelun kautta (ks. Helne 2002, 183–184; Bauman 1999, 54, 186–187). Analyttisesti tuotettujen dikotomisten katego- rioiden tarkoituksena ei ole luokitella nuoria ongelmalähtöisesti eikä leimaavasti, vaan analyttisesti nimenomaan tulkinnan avuksi (ks. Pohjola 2001, 189; Hoikkala 1989, 22– 25; ks. myös Aapola 1999, 216, 350; Aapola & Kaarninen 2003, 12–13) .

Analyysitasolla erottautumisen kautta muodostuvien ryhmien tarkasteleminen tapahtuu seuraavasti. Aluksi tarkastelen ja kuvailen identiteetin osa-alueista muodostettuja identiteetti- ja marginaliteetti-tyyppejä, marginaliteetteja ja erilaisia taustamuuttujia suhteessa tarkasteltavaan identiteetti- ja marginaliteetti-tyyppiseen keskiarvojen ja korrelaatioiden avulla. Menetelmällisesti tämä tapahtuu t-testin, korrelaatioanalyysin ja erotteluanalyysin avulla. T-testi testaa kahden ryhmän välisiä keskiarvoeroja ja korrelaatio kuvastaa kahden muuttujan välistä riippuvuutta (Metsämuuronen 2003, 324, 303). T-testin avulla saadaan tietää eri marginaliteetti-tyyppien keskiarvot eri identiteetti-tyypeillä. Keskiarvojen pohjalta selviää, eroavatko kaksi tiettyä ryhmää tilastollisesti merkitsevästi toisistaan (Metsämuuronen 2003, 324–331; Robson 2002, 439–440). Pakottavan erotteluanalyysin avulla löydetyille ryhmille erotteleville tekijöille saadaan järjestys, mitkä tekijät erottelevat ryhmää voimakkaammin ja mitkä heikommin. Lisäksi askeltavan erotteluanalyysin avulla selviää merkitsevimmistä tekijöistä, jotka erottelevat ryhmää. Näin saadaan kuva, millaisia ovat tietyn identiteetti-tyypin omaavat nuoret. Vastaus löytyy sen tyyppisiin kysymyksiin kuin: onko tyttöjen ja poikien sosiaalisuudessa eroa sekä millaisiin marginaliteetteihin esimerkiksi kielteinen elämänsä on yhteydessä? Vastauksia ei etsitä suoranaisesti luokka-asteiden, nuorten perhemuotojen tai asuinalueiden välisiin eroihin. Nämä ovat mielenkiintoisia kysymyksiä, mutta tutkimusongelman kannalta epätarkoituksenmukaisia. Eroja kuitenkin tarkastellaan identiteetti-tyyppien kautta, jolloin mahdolliset tilastollisesti merkitsevät yhteydet tulevat esille.

On syytä muistaa, että poikittaistutkimuksella ei selvitetä erilaisten marginaalisten tilojen syitä ja seurauksia (Jokivuori 2002, 40). Toisin sanoen poikittaistutkimuksella ei selviää, mitkä eri marginaliteetit ovat *tuottamassa* nuorille eri identiteetti-tyyppejä tai mitkä marginaliteetit ovat *seurausta* eri identiteetti-tyyppien olemassaolosta. Sen sijaan on mahdollista selvittää, mitkä identiteetin osa-alueet ja marginaliteetit ovat yhteydessä eri identiteetti-tyyppeihin. Seuraavaksi käydään läpi erilaiset identiteetti-tyypit: ensimmäisenä sosiaalisuus, toisena elämänsä on yhteydessä ja kolmantena itseluottamus.

7.1.1 Sosiaaliset ja epäsosiaaliset

Erityisesti nuoruudessa korostuu sosiaalisuuden kaksijakoisuus. Itselle normaalina pidettävät ja opitut käyttäytymisen tavat eivät välttämättä ole toisille ihmisille normaaleja,

vaan he luokittelevat käyttäytymisen epäsosiaaliseksi (ks. Hyväri 2001, 124). Tästä syystä sosiaalisuutta ja epäsosiaalisuutta ei voida määritellä tietynlaisiksi piirteiksi. Sosiaalisuus tutkimuksessani on määrittynyt samankaltaisesti kuin Pulkkinen (1984, 208) on sen havainnut tutkimuksissaan kuvastuvan. Pulkkinen (1984, 208) mukaan myönteinen sosiaalinen kehitys kuvastuu ystävällisyytenä, tyytyväisyytenä, luottavaisuutena, sopeutuvaisuutena ja energisyytenä. Näillä nuorilla on yleensä kyky oman toiminnan syiden ja seurausten ymmärtämiseen sekä kyky toimia harkitusti yhteiseksi hyväksi (Pulkkinen 1984, 209). Epäsosiaalinen kehitys kuvastuu hyökkäävyytenä, oikullisuutena, malttinsa menettämisenä, itsepäisyytenä ja kiusantekovalmiutena. Sosiaalisuutta mittaavista muuttujista (ks. taulukko 5, s. 60) voidaan huomata, että sosiaalisuus tutkimuksessani määrittyy toisten ihmisten kanssa toimeen tulemisen ja siihen liittyvien asenteiden kautta, eikä esimerkiksi kriminologisen näkemyksen kautta (ks. esim. Salmi 2004, 86–89, 94–95, 101–106, 121–125).

Seuraavaksi käydään läpi sosiaalisia ja epäsosiaalisia nuoria kuvaavat piirteet. Olen koonnut taulukkoon 14 erilaiset tilastollisesti merkitsevät sosiaalisia ja epäsosiaalisia nuoria erottelevat identiteetin osa-alueet ja marginaliteetit erottelevuudeltaan vahvuusjärjestyksessä. On kuitenkin huomattava, että vaikka erot ryhmien välillä ovat tilastollisesti merkitseviä, kyse ei kuitenkaan ole äärimmäisestä nuorten heitteillejätöstä, vuorovaikutussuhteiden katkeamisista, koulussa heikosti pärjäämisestä tai äärimmäisestä päihteiden käytöstä. Erot kertovat toisilleen marginaalisten ryhmien välisistä eroista, jotka on osattava suhteellistaa nuorten arkielämään. Taulukko sisältää myös ryhmiä erottelevien tekijöiden korrelaation nuorten sosiaalisuuden kanssa. Taulukossa esiintyvä p-arvo mittaa t-testin avulla tarkasteltavien keskiarvoerojen, ei korrelaatioiden, tilastollista merkitsevyyttä¹⁶. Lihavoidulla merkityt marginaliteetit ja kursivoidulla merkityt identiteetin osa-alueet ovat faktorianalyysin kautta tuotettuja summamuuttujia. Osa-alueiden ja yksittäisten muuttujien keskiarvojen vaihteluväli suhteessa sosiaalisuuspiirteisiin on suurimmillaan 1–5¹⁷.

¹⁶ Tilastolliset merkitsevyytasot ovat seuraavat: $p < .001$ tarkoittaa tilastollisesti erittäin merkitsevää tulosta, $p < .01$ merkitsevää tulosta ja $p < .05$ melkein merkitsevää tulosta (Metsämuuronen 2003, 369).

¹⁷ Jos ryhmäkeskiarvo olisi 1, se kuvastaisi asian tilan olevan hyvin tarkasteltavan asian suhteen, esimerkiksi koulunkäynnin sujumista erittäin hyvin, oireilemattomuutta tai vahvaa itseluottamusta. Jos ryhmän keskiarvo olisi 5, se kuvastaisi täysin päinvastaista tilannetta tarkasteltavan asian suhteen, eli esimerkiksi koulunkäynnin sujumattomuutta, oirehtimista päivittäin tai heikkoa itseluottamusta. Jos keskiarvo olisi 3, se kuvastaisi keskivertotilaa, eli esimerkiksi koulunkäynnin keskinkertaista sujumista, oirehtimista silloin tällöin (n. 2 krt/kk) tai keskinkertaista itseluottamusta. Keskimmäisen vaihtoehdon (3) suhde pienimpään

TAULUKKO 14. Tilastollisesti merkitsevien marginaliteettien, identiteetin osa-alueiden ja yksittäisten muuttujien keskiarvot, keskiarvoerojen tilastolliset merkitsevyydet ja korrelaatiot suhteessa sosiaalisuuspiirteisiin¹⁸

Marginaliteetit ja <i>identiteetin</i> osa-alueet	keskiarvot ryhmittäin			t-testin p-arvo	korrelaatio
	sosiaaliset n=132	epäsosiaaliset n=51	kaikki N=183		
päihteet	1,48	2,47	1,76	<.001	.586
koulunkäynti	1,96	2,67	2,16	<.001	.556
perustarpeet	1,93	2,41	2,07	<.001	.537
terveys	1,85	2,27	1,97	.002	.267
<i>itseluottamus</i>	2,13	2,47	2,22	.004	.288
vaikuttaminen	1,75	2,00	1,82	.011	.265
vuorovaikutus/etäiset	3,13	3,47	3,22	.028	.235
Yksittäiset muuttujat					
viikonlopunvietto	1,76	3,25	2,17	<.001	.591
keskiarvo	2,81	3,63	3,05	<.001	.323
kiusaaminen	1,36	1,90	1,51	<.001	.338
suhde äitiin/äitipuoleen	1,52	2,02	1,65	<.001	.382
oleskelu perheen kanssa	2,80	3,27	2,93	.001	.332
harrastusten määrä	3,24	3,78	3,39	.005	.321
suhde isään/isäpuoleen	1,74	2,12	1,84	.022	.328
perheen perustaminen	1,70	2,16	1,83	.010	.272
yöt yksin	1,58	1,82	1,64	.036	.297

Pulkkisen (2002, 116) mukaan epäsosiaalinen toiminta osoittaa nuoren moraalisen ja eettisen arviointikyvyn puutteellisesta kehityksestä. Tällöin nuorella voi ilmetä vaikeuksia tunnistaa, ymmärtää ja arvostaa yhteisesti muodostettuja normeja ja arvoja, eli moraalisia periaatteita (ks. esim. Puolimatka 1996, 101). Tutkimuksen nuorten asenteet osoittavat epäsosiaalisten nuorten asennoituvan tarkasteltavana oleviin arvoihin ja normeihin sosiaalisia nuoria vapaammin. Aineiston mukaan he voisivat olla esimerkiksi yötä pois kotoa ilmoittamatta ja lintsata pari tuntia koulusta keskimääräistä useammin¹⁹.

Epäsosiaalisen käyttäytymisen on todettu olevan vahvasti yhteydessä ryhmäkäyttäytymiseen (ks. Jaatinen 2000, 41–47; Salmi 2004, 123). Ryhmän paine ikään kuin rajoittaa nuoren valinnanvapautta ja pakottaa nuoren ryhmälle ominaiseen toimintaan, kuten päihteiden käyttöön ja koulutunnilla häiriköimiseen (Jaatinen 2000, 41–47). Askeltavan erotteluanalyysin mukaan nuorten epäsosialisuuteen vahvimmin yhteydessä olevat

(1) ja suurimpaan (5) mahdolliseen arvoon on tarkasteltavissa tarkemmin kyselylomakkeelta (ks. liite 1) kunkin summamuuttujan muodostaneiden yksittäisten kysymysten vastausvaihtoehdoista.

¹⁸ Kaikissa luvun 7.1 identiteetti-piirretaulukoissa esitetään vain tilastollisesti merkitsevästi identiteetti-piirteitä erottelevat osa-alueet ja muuttujat. Lisäksi kaikkien jatkossa esiintyvien taulukoiden keskiarvojen vaihteluväli on 1–5.

¹⁹ Yötä pois kotoa ilmoittamatta (keskiarvot): sosiaaliset 1,41, epäsosiaaliset 3,27 (p<.001). Lintsata pari tuntia koulusta (keskiarvot): sosiaaliset 2,02, epäsosiaaliset 4,06 (p<.001).

marginaliteetit ovatkin päihteiden keskimääräistä runsaampi käyttö ja koulunkäynnin sujumattomuus. Nuoret eivät halua joutua leimatuksi alempiarvoisiksi: nöртеiksi tai nös-söiksi, vaan päästä kovien tyyppien tai kovien jätkien joukkoon (Salmi 2004, 86–87, 94, 123). Näin nuoret ajautuvat tekemään kenties omaa tahtoaan ja moraaliaan vastoin olevia tekoja, kuten aineiston mukaan epäsosiaalisille nuorille on tavanomaista: he käyttävät päihteitä, viettävät usein viikonloppuiltojaan kylällä ja kiusaavat toisia useammin.

Epäsosiaaliset nuoret ovat lisäksi harrastamattomampia ja heidän perustarpeistaan, erityisesti syömisestä ja yöunen määrästä ei huolehdita riittävästi, he oirehtivat ja suuntautuvat koulutuksellisesti ammatilliseen koulutukseen tai suunnittelevat välivuoden pitämistä. Epäsosiaalisilla nuorilla on heikompi itseluottamus ja heidän vuorovaikutussuhteensa lähinnä isään ja koulumaailmaan liittyviin aikuisiin ovat heikompia kuin sosiaalisilla nuorilla. Näistä tekijöistä nuoren päihteiden käyttö, harrastamattomuus ja se, ettei nuoren perustarpeista huolehdita riittävästi, ovat Pulkkinen (1997, 41) mukaan tekijöitä, jotka ennustavat nuorelle vaikeuksia yhteiskuntaan sopeutumisessa ja näin ollen marginaalisuuden kokemuksia.

Sosiaalisuus sukupuolittain tarkasteltuna

Seuraavana mielenkiinto kohdistuu sukupuolittain ilmenevään sosiaaliseen ja epäsosiaaliseen käyttäytymiseen. Pulkkinen (1984, 233) on huomioinut, että tutkimusten mukaan tyttöjen ja poikien sosiaalisuudessa ei ole eroja. Myös t-testi osoitti, että sukupuoli ei erottele sosiaalisia ja epäsosiaalisia toisistaan tilastollisesti merkitsevästi (keskiarvot: pojat 2,43 ja tytöt 2,24, $p=.144$). Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että poikien ja tyttöjen sosiaalisuus olisi samanlaista. On joitakin tyttöjen ja poikien sosiaalisuuden välillä olevia selviä eroja, jotka tulevat esiin taulukossa 15.

TAULUKKO 15. Marginaliteettien, identiteetin osa-alueiden ja yksittäisten muuttujien keskiarvot, korrelaatiot ja keskiarvoerojen p-arvot sukupuolittain suhteessa sosiaalisuuspiirteisiin

Pojat	keskiarvot ryhmittäin			t-testin	korrelaatio
Marginaliteetit ja identiteetin osa-alueet	sosiaaliset n=58	epäsosiaaliset n=28	kaikki pojat N=86	p-arvo	
koulunkäynti	1,93	2,74	2,19	<.001	.538
päihteet	1,42	2,39	1,74	<.001	.579
vaikuttaminen	1,61	2,16	1,79	.002	.459
perustarpeet	1,92	2,53	2,12	<.001	.570
<i>itseluottamus</i>	1,98	2,43	2,13	.008	.327
pelon tunteet/ryhmä elämänasenne	1,17	1,50	1,28	.022	.318
<i>elämänasenne</i>	2,00	2,33	2,10	.054	.327
terveys	1,57	1,88	1,67	.038	.343
vuorovaikutus/läheiset	2,17	2,56	2,29	.046	.253
vuorovaikutus/etäiset	2,75	3,20	2,89	.042	.240
Yksittäiset muuttujat					
viikonlopunvieto	1,86	3,25	2,31	<.001	.570
keskiarvo	3,22	4,00	3,48	.001	.326
oleskelu perheen kanssa	2,78	3,46	3,00	.001	.444
kiusaaminen	1,67	2,29	1,87	.003	.374
suhde isään/isäpuoleen	1,44	1,92	1,60	.008	.435
suhde äitiin/äitipuoleen	1,44	2,00	1,61	.006	.354
harrastusten määrä	2,93	3,75	3,20	.005	.415
yöt yksin	1,62	1,93	1,72	.042	.381
Tytöt					
Marginaliteetit ja identiteetin osa-alueet	sosiaaliset n=74	epäsosiaaliset n=23	kaikki tytöt N=97	t-testin p-arvo	
päihteet	1,53	2,57	1,78	<.001	.608
koulunkäynti	1,99	2,59	2,13	<.001	.580
perustarpeet	1,94	2,26	2,02	.001	.481
terveys	2,07	2,74	2,23	.001	.325
Yksittäiset muuttujat					
viikonlopun vietto	1,68	3,26	2,05	<.001	.607
suhde äitiin/äitipuoleen	1,59	2,05	1,69	.004	.440
keskiarvo	2,50	3,18	2,66	.005	.290
kiusaaminen	1,12	1,43	1,20	.017	.246
perheen perustaminen	1,73	2,30	1,87	.036	.280
kaverit kotiin	1,91	1,48	1,80	.043	-.318

Taulukosta on huomattavissa, että tyttöjen ja poikien sosiaalisuutta ovat kuvaamassa ensisijaisesti hyvin samanlaiset tekijät: koulunkäynti, päihteet, perustarpeet ja terveys. Näistä koulunkäynnin sujumattomuus ja keskimääräistä toistuvampi päihteiden käyttö ovat askeltavan erotteluanalyysin mukaan voimakkaimmin yhteydessä sekä tyttöjen että poikien epäsosiaalisuuteen. Tyttöjen ja poikien (epä)sosiaalisuutta kuvaavissa tekijöissä on kuitenkin myös eroja. Verrattaessa poikien ja tyttöjen epäsosiaalisuutta kuvaavia marginaliteetteja toisiinsa, poikien epäsosiaalisuutta ovat kuvaamassa omiin asioihin

vaikuttamisen heikkous, pelon tunteet ryhmätilanteissa ja vuorovaikutussuhteiden heikkous. Identiteetin osa-alueista epäsosiaalisilla pojilla on huomattavasti heikompi itseluottamus sekä kielteisempi elämänasenne kuin sosiaalisilla pojilla, mutta tyttöjen epäsosiaalisuuteen näillä ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä.

Tarkasteltaessa yksittäisiä muuttujia, jotka ovat yhteydessä poikien epäsosiaalisuuteen, muodostuu kokonaiskuva, jonka mukaan epäsosiaalisesti käyttäytyvien poikien suhteet vanhempiinsa ovat huonommat, he haluavat viettää vähemmän aikaa perheensä kanssa, heidän perustarpeistaan ei huolehdita riittävästi, he viettävät viikonloppuiltojaan kylällä päihteitä käyttäen, viettävät useammin yksin öitä kotona, kiusaavat kavereitaan, voivat vaikuttaa vähemmän omiin asioihinsa ja ovat suhteellisen harrastamattomia. Aineiston mukaan epäsosiaalisuuden voi poikien kohdalla yhdistää heidän ympärillään olevien ihmisten jonkin asteiseen välinpitämättömyyteen poikien asioista ja elämästä.

Tyttöjen epäsosiaalisuus näyttää selittyvän hieman eri tavalla kuin poikien epäsosiaalisuus. Yksittäisistä muuttujista yhdessä marginaliteettien kanssa muodostuu kuva, jonka mukaan epäsosiaalistenkaan tyttöjen perustarpeista ei huolehdita riittävästi ja myös he viettävät aikaansa viikonloppuiltaisilla kylällä päihteitä käyttäen. Epäsosiaalisten tyttöjen suhde erityisesti äitiin on heikompi kuin sosiaalisilla tytöillä, he ovat kaikkia muita nuoria huomattavasti oireilevampia ja he haluavat mahdollisesti tulevaisuudessa harvemmin perustaa perheen. Mielenkiintoinen sukupuolittainen ero oli nähtävissä kavereiden osalta: epäsosiaaliset tytöt voivat tuoda kavereita kotiin useammin kuin sosiaaliset tytöt, mutta myös useammin kuin sosiaaliset ja epäsosiaaliset pojat (ks. taulukko 16).

TAULUKKO 16. Kavereiden kotiin tuominen (keskiarvot) sukupuolittain suhteessa sosiaalisuuspiirteisiin

	sosiaaliset		epäsosiaaliset	
	tytöt	pojat	tytöt	pojat
kaverit kotiin	1,91	1,84	1,48	2,00

Voisiko kyse olla vallitsevasta sukupuolittaisesta luottamuserosta ja kasvatuskulttuurista: pojat kylälle (pois silmistä), tytöt kotiin (valvonnan alle)? Näin tyttöjen epäsosiaalisuuden ei voida sanoa selittyvän niin vahvasti välinpitämättömyydellä, kuten pojilla, vaan tytöt pyrkivät enemmänkin rikkomaan heille asetettuja normeja, kuten päihteettö-

myyttä ja perheen perustamisvalmiutta. Näin he osoittavat, etteivät he ole perinteisiä kilttejä tyttöjä, vaan osoittavat kuuluvansa kovien joukkoon (Salmi 2004, 86–87, 94, 123).

7.1.2 Myönteinen elämänsenne ja kielteinen elämänsenne

Tutkimuksessani faktorianalyysin avulla mitattava nuorten elämänsenne kuvastuu nuorten yksinäisyyden ja huolestuneisuuden kokemusten, ulkonäkönsä tyytyväisyyden sekä iloisuuden ja onnellisuuden kautta. Seuraavaksi lähdetään tutkimaan, mitkä marginaliteetit ja identiteetin osa-alueet ovat yhteydessä nuorten elämänsenteeseen.

TAULUKKO 17. Marginaliteettien, identiteetin osa-alueiden ja yksittäisten muuttujien keskiarvot, korrelaatiot ja keskiarvoerojen p-arvot suhteessa elämänsennepiirteisiin

Marginaliteetit ja identiteetin osa-alueet	keskiarvot ryhmittäin			t-testin p-arvo	korrelaatio
	myönteinen elämänsenne n=137	kielteinen elämänsenne n=46	kaikki N=183		
terveys	1,74	2,63	1,97	<.001	.547
<i>itseluottamus</i>	2,04	2,77	2,22	<.001	.566
vuorovaikutus/etäiset	3,04	3,74	3,22	<.001	.376
perustarpeet	1,97	2,35	2,07	<.001	.377
turvattomuus/ulk. tekijät	2,15	2,82	2,32	<.001	.443
pelon tunteet/lähipiiri	1,31	1,69	1,40	<.001	.367
pelon tunteet/ryhmä	1,24	1,72	1,36	<.001	.406
vaikuttaminen	1,74	2,06	1,82	.001	.385
turvattomuus/kotiväkivalta	1,81	2,57	2,00	.001	.350
vuorovaikutus/läheiset	2,12	2,49	2,21	.006	.294
<i>sosiaalisuus</i>	2,25	2,57	2,33	.028	.201
koulunkäynti	2,10	2,36	2,16	.029	.315
Yksittäiset muuttajat					
kiusatuksi tuleminen	1,43	1,93	1,56	.003	.310
perheen perustaminen	1,71	2,17	1,83	.029	.175
suhde isään/isäpuoleen	1,68	2,33	1,84	.002	.423
muuttaminen paikkakunnalta	2,39	1,93	2,28	.021	-.236
yöt yksin	1,58	1,83	1,64	.048	.113

Askeltavan erotteluanalyysin mukaan nuorten kielteiseen elämänsenteeseen vahvasti yhteydessä oleva identiteetti-piirre kuvaa nuorten itseluottamuksen olevan heikompi kuin myönteisen elämänsenteen omaavilla nuorilla. Lisäksi vahvimmin kielteiseen elämänsenteeseen yhteydessä olevat marginaliteetit kuvaavat näiden nuorten olevan oirehtivia, heidän vuorovaikutuksensa etäiseksi koettuihin on heikkoa ja he kokevat tur-

vattomuutta suhteessa ulkoisiin tekijöihin, eli tekijöihin, joiden turvallisuuden tai turvattomuuden tasoon he eivät voi itse oleellisesti vaikuttaa.

T-testin ja pakottavan erotteluanalyysin avulla saatiin selville, että marginaliteettien osalta vain päihteiden käyttö ei ole nuorten kielteiseen elämänasenteeseen yhteydessä oleva tekijä. Yksittäisten muuttujien mukaan kielteisen elämänasenteen omaavat nuoret tulevat kiusatuiksi muita enemmän, ovat epävarmempia perheen perustamisen suhteen tulevaisuudessa, ovat varmempia paikkakunnalta muuttamisesta tulevaisuudessa sekä ovat useammin öitä yksin kotona kuin muut nuoret. Kaiken kaikkiaan kielteisen elämänasenteen omaavat nuoret ovat turvattomampia, pelokkaampia, oireilevampia ja vuorovaikutussuhteissaan varauksellisempia kuin myönteisen elämänasenteen omaavat nuoret.

On nähtävissä, että kielteisen elämänasenteen omaavilla nuorilla turvattomuus ja pelon tunteet ovat kaikkein voimakkaimpia. Erityisesti he ovat turvattomia sekä oman tulevaisuuden että maailman tilanteen osalta myönteisen elämänasenteen omaaviin nuoriin verrattaessa. Lahikainen (2000, 71) ymmärtää turvattomuuden tilaksi, jossa yksilön fyysisistä hyvinvointia ovat uhkaamassa erilaiset turvattomuutta aiheuttavat tekijät. Erityisesti lapsilla turvattomuus välittyy ruumiintilallisiksi aistimuksiksi, jotka heijastuvat yksilön psyykkisiin tiloihin, kuten hyvään mieleen, valoisuuteen, luottamukseen ja myönteisyyteen, yleisesti ottaen elämänasenteeseen (Lahikainen 2000, 71–72). Tässäkin tutkimuksessa on havaittavissa turvattomien ja pelokkaiden nuorten oirehtivan voimakkaasti ja olevan itseluottamukseltaan heikkoja. Kaiken lisäksi nämä kaikki tekijät ovat voimakkaasti yhteydessä nuorten elämänasenteeseen.

Elämänasenne sukupuolittain tarkasteltuna

Tarkasteltaessa nuorten elämänasennetta sukupuolittain selviää t-testin avulla, että tytöt ovat poikia kielteisempiä elämänasenteeltaan (keskiarvot: pojat 2,10 ja tytöt 2,71, $p < .001$). Lisäksi kielteisen elämänasenteen omaavia tyttöjä (36,1 %) on prosentuaalisesti enemmän kuin negatiivisen elämänasenteen omaavia poikia (12,8 %) suhteessa omaan sukupuoleen. Seuraavaksi on mielenkiintoista tarkastella erityisesti turvattomuuden ja pelon tunteiden osalta, muotoutuvatko ne erityisesti tyttöjen tai poikien kielteistä elämänasennetta selittäviksi tekijöiksi. Taulukosta 18 nähdään, että ne piirtyvät erityi-

sesti poikien kielteistä elämänsentettä selittäviksi tekijöiksi. Etenkin kotiväkivallan aiheuttama turvattomuus on kielteisen elämänsentteen omaavilla pojilla huomattavasti suurempaa kuin myönteisen elämänsentteen omaavilla pojilla, kun tyttöjen kielteiseen elämänsentteeseen se ei ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä.

TAULUKKO 18. Marginaliteettien, identiteetin osa-alueiden ja yksittäisten muuttujien keskiarvot, korrelaatiot ja keskiarvoerojen p-arvot sukupuolittain suhteessa elämänsenttepiirteisiin

Pojat	keskiarvot ryhmittäin			t-testin p-arvo	korrelaatio
	myönteinen elämänsentte	kielteinen elämänsentte	kaikki pojat N=86		
Marginaliteetit ja identiteetin osa-alueet	n=75	n=11	N=86		
perustarpeet	1,98	3,05	2,12	<.001	.538
<i>itseluottamus</i>	2,01	2,95	2,13	<.001	.569
turvattomuus/kotiväkivalta	1,53	3,18	1,74	<.001	.527
terveys	1,56	2,38	1,67	<.001	.514
pelon tunteet/ryhmä	1,18	1,97	1,28	<.001	.465
vaikuttaminen	1,69	2,48	1,79	<.001	.566
pelon tunteet/lähipiiri	1,19	1,69	1,26	<.001	.391
<i>sosiaalisuus</i>	2,32	3,18	2,43	.004	.327
turvattomuus/ulkoiset tekijät	1,97	2,89	2,08	.002	.476
päihteet	1,63	2,45	1,74	.011	.348
Yksittäiset muuttujat					
kiusatuksi tuleminen	1,59	2,82	1,75	<.001	.503
perheen perustaminen	1,63	2,82	1,78	.019	.285
kiusaaminen	1,75	2,73	1,87	.030	.295
viikonlopunvietto	2,19	3,18	2,31	.028	.242
Tytöt					
	keskiarvot ryhmittäin			t-testin p-arvo	korrelaatio
	myönteinen elämänsentte	kielteinen elämänsentte	kaikki tytöt N=97		
Marginaliteetit ja identiteetin osa-alueet	n=62	n=35	N=97		
<i>itseluottamus</i>	2,08	2,71	2,31	<.001	.565
terveys	1,96	2,70	2,23	<.001	.477
vuorovaikutus/etäiset	3,31	3,87	3,51	.001	.297
vuorovaikutus/läheiset	2,00	2,40	2,14	.007	.293
turvattomuus/ulk. tekijät	2,38	2,80	2,53	.012	.274
perustarpeet	1,95	2,13	2,02	.039	.322
pelon tunteet/ryhmä	1,32	1,64	1,44	.048	.348
Yksittäiset muuttujat					
kiusatuksi tuleminen	1,24	1,66	1,39	.010	.354
suhde isään/isäpuoleen	1,88	2,40	2,08	.038	.350

Ainoastaan pojilla elämänsentte on yhteydessä luokka-asteeseen. Tarkasteltaessa luokittain poikien elämänsenttettä sekä t-testien että ristiintaulukointien avulla saatiin selville, että poikien elämänsentte muuttuu myönteisemmästä kielteisemmäksi siirryttäes-

sä kahdeksannelta luokalta (keskiarvo 1,99) yhdeksännelle luokalla (keskiarvo 2,65, $p=.002$). Tällöin erilaiset poikien kielteistä elämänsentettä selittävät tekijät nousevat esiin.

Poikien tärkeimpiä kielteiseen elämänsentteeseen yhteydessä olevia tekijöitä askeltavan erotteluanalyysin mukaan ovat perustarpeista huolehtimisen heikkous, kotiväkivallan aiheuttama turvattomuus ja pelon tunteet ryhmässä. Pakottavan erotteluanalyysin mukaan poikien kielteiseen elämänsentteeseen yhteydessä olevia identiteetin osa-alueita ja marginaliteetteja ovat heikko itseluottamus, oirehtiminen, heikommat vaikuttamismahdollisuudet, pelon tunteet lähipiirissä, turvattomuus ulkoisten tekijöiden osalta sekä epäsosiaalinen käyttäytyminen ja siihen voimakkaasti yhteydessä oleva päihteiden käyttö.

Tärkeimpiä tyttöjen kielteiseen elämänsentteeseen yhteydessä olevia tekijöitä askeltavan erotteluanalyysin mukaan ovat muihin tyttöihin verrattuna heikompi itseluottamus, oirehtiminen ja vuorovaikutuksen heikkous suhteessa etäisiksi koettuihin. Lisäksi marginaalisista tiloista tyttöjen kielteiseen elämänsentteeseen ovat yhteydessä vuorovaikutussuhteiden heikkous suhteessa läheisiin, turvattomuuden kokemukset suhteessa ulkoiisiin tekijöihin, perustarpeista huolehtimisen vähäisyys ja pelon tunteet ryhmätilanteissa.

Vuorovaikutus on merkitsevä tekijä pelon tunteiden ja turvattomuuden kokemisessa. Yksilöllä itsellään on päätösvalta, kertooko hän vaikeista kokemuksistaan toisille. Vuorovaikutuksessa nuori voi kielen avulla kategorisoida kokemuksiaan, jakaa vaikean asian ja näin helpottaa oloaan. (Lahikainen 2000, 74.) Aineistossa turvattomuus ja pelon tunteet ovat yhteydessä erityisesti poikien kielteiseen elämänsentteeseen ja vuorovaikutuksen vaikeudet ovat yhteydessä tyttöjen kielteiseen elämänsentteeseen. Kuitenkin tarkasteltaessa tarkemmin turvattomuuden, pelon tunteiden ja vuorovaikutuksen vaikeuksien yhteyttä elämänsentteeseen kävi selville, että kielteisen elämänsenteen omaavien tyttöjen ja poikien asioistaan kertomisen vaikeudet kasvavat turvattomuuden tunteiden voimistuessa. Tyttöillä myönteinen elämänsenne helpotti asioista kertomista. Turvattomien, pelokkaiden ja koulukiusattujen nuorten osalta asioistaan kertomisen vaikeutuminen on ongelmallinen tilanne, koska heidän kannaltaan olisi tärkeää, että nuori voisi tuntea turvattomuuden ja pelon tunteiden olevan joko omassa tai läheistensä hallinnassa (ks. Kirmanen 2000, 142–143).

7.1.3 Vahva itseluottamus ja heikko itseluottamus

Keltikangas-Järvinen (2000, 18) pitää itsetuntoa ja itsearvostusta samaa tarkoittavina käsitteinä, joita voidaan kuvata itseluottamuksen ja itsevarmuuden määrällä. Toisin sanoen itseluottamus on itsetunnon osatekijä (Keltikangas-Järvinen 2000, 16, 18). Itseluottamusta sanotaan yksilön identiteetin kannalta yhdeksi merkittävimmistä ominaisuuksista, koska vahvan itseluottamuksen avulla yksilö kykenee tekemään valintoja ja hallitsemaan elämäänsä (Kotkavirta 2000, 10–12). Vahvaa uskoa omiin kykyihinsä yksilö tarvitsee tavoitellakseen ja kestääkseen vaadittavat ponnistukset onnistuakseen pääsemään asettamiinsa tavoitteisiin (Bandura 1997, 11).

Itseluottamusta mitataan tutkimuksessani yksilön kokemuksella, kuinka hyvin hän onnistuu toimissaan suhteessa asettamiinsa tavoitteisiin ja niiden saavuttamisessa sekä kuinka hyvä nuori kokee olevansa suhteessa toisiin nuoriin. Seuraavana tarkastellaan taulukosta 19 marginaliteetteja ja identiteetin osa-alueita, jotka ovat yhteydessä nuorten itseluottamukseen.

TAULUKKO 19. Marginaliteettien, identiteetin osa-alueiden ja yksittäisten muuttujien keskiarvot, korrelaatiot ja keskiarvoerojen p-arvot suhteessa itseluottamuspiirteisiin

	keskiarvot ryhmittäin			t-testin p-arvo	korrelaatio
	vahva itseluottamus n=146	heikko itseluottamus n=37	kaikki N=183		
Marginaliteetit ja identiteetin osa-alueet					
<i>elämänasenne</i>	2,26	3,08	2,42	<.001	.566
perustarpeet	1,96	2,47	2,07	<.001	.426
vaikuttaminen	1,72	2,22	1,82	<.001	.386
koulunkäynti	2,07	2,52	2,16	<.001	.374
pelon tunteet/ryhmä	1,28	1,68	1,36	.002	.379
turvattomuus/ulk. tekijät	2,22	2,72	2,32	.003	.244
turvattomuus/kotiväkivalta	1,84	2,62	2,00	.002	.186
terveys	1,88	2,30	1,97	.007	.275
pelon tunteet/lähipiiri	1,36	1,59	1,40	.018	.248
<i>sosiaalisuus</i>	2,25	2,64	2,33	.013	.288
vuorovaikutus/etäiset	3,14	3,55	3,22	.016	.279
päihteet	1,69	2,03	1,76	.048	.207
Yksittäiset muuttajat					
kiusatuksi tuleminen	1,45	2,03	1,56	.003	.313
harrastusten määrä	3,27	3,86	3,39	.005	.246
perheen perustaminen	1,73	2,22	1,83	.040	.229
yöt yksin	1,59	1,86	1,64	.037	.027

Askeltavan erotteluanalyysin mukaan nuorten itseluottamukseen ovat yhteydessä pääasiallisesti elämänasenne ja kuinka nuoren perustarpeisiin on vastattu. Tuloksen pohjalta voidaan yhtyä Kotkavirran (2000, 11) esittämään ajatukseen, että yksilön elämänasenteella, kuinka toiveikkaasti tai peläten hän suhtautuu tulevaisuuteen ja asioihin, on yhteyttä itseluottamukseen. Kotkavirran (2000, 12) mukaan heikon itseluottamuksen omaavat kokevat epävarmuutta, ahdistusta ja epätoivoa. Näin voidaan osoittaa myös aineiston pohjalta, koska pakottavan erotteluanalyysin mukaan nuoret kokevat askeltavan erotteluanalyysin tulosten lisäksi turvattomuutta ja pelon tunteita, heidän vuorovaiikutussuhteensa etäisiksi koettuihin ihmisiin ovat heikompia, he ovat epäsosiaalisempia, käyttävät päihteitä, tulevat kiusatuiksi, ovat harrastamattomampia ja viettävät useammin öitä yksin kuin vahvan itseluottamuksen omaavat nuoret.

On huomattava, että itseluottamukseen yhteydessä olevat marginaliteetit ja identiteetin osa-alueet ovat pääpiirteittäin samat kuin elämänasenteeseen yhteydessä olevat osa-alueet. Tämä johtuu siitä, että heikon itseluottamuksen omaavista nuorista 59,5 prosentilla (n=22) on myös kielteinen elämänasenne, jonka huomattiin jo erotteluanalyysin avulla olevan vahvasti yhteydessä heikkoon itseluottamukseen. Näin ollen osa itseluottamuksen yhteyksistä nuorten marginaalisiin tiloihin ja muihin identiteetin osa-alueisiin johtuu elämänasenteen vaikutuksesta.

Itseluottamus sukupuolittain tarkasteltuna

T-testin mukaan sukupuoli ei erottele vahvan ja heikon itseluottamuksen omaavia nuoria toisistaan (keskiarvot: pojat 2,13 ja tytöt 2,31, $p=.088$). Poikien ja tyttöjen itseluottamukseen yhteydessä olevissa tekijöissä ja niiden vahvuuksissa on kuitenkin eroja (ks. taulukko 20). Itseluottamuksen osalta kävi juuri ilmi, että heikon itseluottamuksen omaavista nuorista 59,5 prosentilla (n=22) on myös kielteinen elämänasenne. Sukupuolittain tarkasteltaessa tulos tarkentui siten, että näistä 22 nuoresta tyttöjä oli 17 (77,3 %). Tästä syystä ei voida yksiselitteisesti selvittää, mitkä tekijät ovat yhteydessä juuri tyttöjen itseluottamukseen, vaan osa itseluottamuksen ja marginaalisuuden välisistä yhteyksistä johtuu elämänasenteen vaikutuksesta.

TAULUKKO 20. Marginaliteettien, identiteetin osa-alueiden ja yksittäisten muuttujien keskiarvot, korrelaatiot ja keskiarvoerojen p-arvot sukupuolittain suhteessa itseluottamuspiirteisiin

Pojat	keskiarvot ryhmittäin			t-testin p-arvo	korrelaatio
	vahva	heikko	kaikki pojat		
Marginaliteetit ja identiteetin osa-alueet	itseluottamus n=71	itseluottamus n=15	kaikki pojat N=86		
perustarpeet	1,97	2,84	2,12	<.001	.480
<i>elämänasenne</i>	1,96	2,77	2,10	<.001	.569
vaikuttaminen	1,66	2,43	1,79	<.001	.492
koulunkäynti	2,08	2,71	2,19	.004	.428
päihteet	1,62	2,31	1,74	.014	.302
turvattomuus/kotiväkivalta	1,61	2,33	1,74	.047	.209
<i>sosiaalisuus</i>	2,33	2,89	2,43	.035	.327
Yksittäiset muuttujat					
kiusatuksi tuleminen	1,59	2,57	1,75	<.001	.400
kiusaaminen	1,73	2,53	1,87	.029	.339
harrastusten määrä	3,04	3,93	3,20	.014	.294
viikonlopun vietto	2,15	3,07	2,31	.022	.253
yöt yksin	1,65	2,07	1,72	.034	.058
Tytöt					
	keskiarvot ryhmittäin			t-testin p-arvo	korrelaatio
	vahva	heikko	kaikki tytöt		
Marginaliteetit ja identiteetin osa-alueet	itseluottamus n=75	itseluottamus n=22	kaikki tytöt N=97		
<i>elämänasenne</i>	2,53	3,30	2,71	<.001	.565
pelon tunteet/ryhmä	1,32	1,83	1,44	.004	.454
turvattomuus/ulk. tekijät	2,42	2,93	2,53	.007	.213
perustarpeet	1,96	2,22	2,02	.008	.406
terveys	2,11	2,65	2,23	.011	.333
koulunkäynti	2,06	2,39	2,13	.024	.331
vaikuttaminen	1,78	2,07	1,84	.028	.262
turvattomuus/kotiväkivalta	2,05	2,82	2,23	.030	.134
Yksittäiset muuttujat					
suhde isään/isäpuoleen	1,95	2,50	2,08	.040	.237

Askeltavan erotteluanalyysin mukaan marginaliteeteista ja identiteetin osa-alueista vahvimmin poikien heikkoon itseluottamukseen on yhteydessä perustarpeista huolehtimisen heikkous. Muita poikien heikkoon itseluottamukseen yhteydessä olevia marginaliteetteja ovat vaikuttamisen heikkous, koulunkäynnin sujumisen ongelmat, päihteiden käyttö ja kotiväkivallan tuottama turvattomuus. Identiteettiipiirteistä kielteinen elämänasenne ja epäsosiaalisuus ovat vahvasti yhteydessä heikkoon itseluottamukseen. Yksittäisistä muuttujista heikkoa itseluottamusta ovat selittämässä harrastamattomuus, viikonloppujen viettäminen kylällä, yksin vietettyjen öiden useus sekä kiusaaminen ja kiusatuksi joutuminen.

Lisäksi löytyi mielenkiintoinen yhteys, joka poikien perhemuodolla on heidän itseluottamukseensa. Taulukosta 21 on nähtävissä, että uusperheen poikien itseluottamus on heikompaa kuin ydinperheen poikien ja parhaan arvonsaaneiden yksinhuoltajaperheen poikien itseluottamus.

TAULUKKO 21. Poikien itseluottamuksen keskiarvot suhteessa perhemuotoon

pojat	uusperhe	ydinperhe	yksinhuoltajaperhe
itseluottamus	2,89	2,05	1,94

Aino Ritala-Koskinen (1993) on uusperheitä koskevassa tutkimuksessaan tuonut esille uusperheen heikkouksia ja vahvuuksia niin parisuhteelle, uusperheen lapsille kuin perhesuhteillekin ja todennut uusperheen olevan suhteissaan hyvin moninainen ja ristiriitainen. Voidaan siis sanoa, että on olemassa hyvin monenlaisia uusperheitä. Ritala-Koskinen (1993, 155) mukaan uudelle parisuhteelle rakentuva uusperhe, jossa lapset ovat ikään kuin aikuisten parisuhdetta häiritsevänä tekijänä, tuottaa lapsille kielteisiä seurauksia toisin kuin uusperhe, joka rakentuu lasta vahvistavan ja elämää rikastuttavan myönteisen ajattelun pohjalle. Tutkimukseni uusperheen (89 prosenttisesti äidin uusperheitä) pojilla on heikko itseluottamus, huomattavasti keskimääräistä huonompi suhde kotona asuvaan isäänsä tai isäpuoleensa, mutta myös äitiinsä tai äitipuoleensa. Lisäksi heidän perustarpeistaan ei huolehdita riittävästi, heidän pelon tunteensa lähipiirissä ovat voimakkaampia ja vaikuttamisen mahdollisuutensa heikompia kuin muiden poikien perheissä. Voidaan perustellusti kysyä, koetaanko nämä uusperheiden pojat ikään kuin perheen tai uuden parisuhteen häiriötekijöiksi, jolloin he jäävät vaille heille kuuluvaa myönteistä huomiota, hoivaa ja turvaa? Onkin hyvin merkityksellistä huomioida, millaiset perhesuhteet ovat erityisesti uusperheen pojilla. Tyttöillä vastaavaa yhteyttä ei löytynyt.

Tyttöjen heikkoon itseluottamukseen vahvimmin yhteydessä on kielteinen elämänasenne. Lisäksi tyttöjen heikkoon itseluottamukseen yhteydessä ovat erilaiset turvattomuuden ja pelon tuntemukset, perustarpeista huolehtimisen heikkous, koulunkäynnin heikkosujuminen sekä oirehtiminen. Yksittäisistä muuttujista nuoren suhteella kotona asuvaan isään tai isäpuoleen on yhteys tyttöjen heikkoon itseluottamukseen.

Voidaan huomata, että tyttöjen ja poikien itseluottamukseen yhteydessä olevat osa-alueet ovat erilaiset, erityisesti vahvuusasteiltaan. Turvattomuuden ja pelon tunteet piirtyivät tyttöjen heikkoa itseluottamusta selittäviksi tekijöiksi. Tämä johtuu siitä, että juuri tyttöjen osalta elämänasenne on niin vahvasti yhteydessä itseluottamukseen. Selkeästi esiin nousi kuitenkin se, että kotiväkivallan aiheuttama turvattomuus on yhteydessä nimenomaan tyttöjen osalta heikkoon itseluottamukseen.

7.1.4 Pohdintaa identiteetti- ja piirteistä

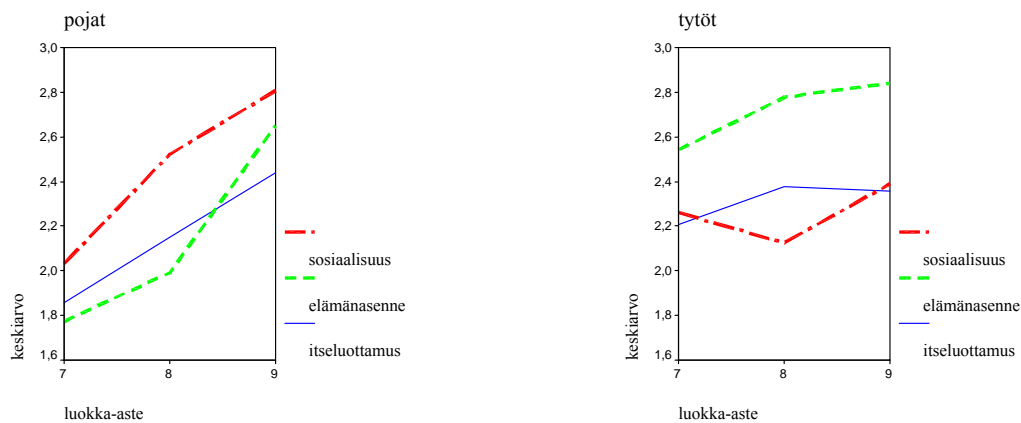
Tulosten aluksi lähdin liikkeelle nuorten sosiaalisuutta, elämänasennetta ja itseluottamusta kuvaavista tekijöistä. Kuvasin mitkä marginaliteetit ja identiteetin osa-alueet ovat yhteydessä erilaisiin identiteetti- ja piirteisiin. Voidaan huomata, että nuorilla erityisesti sosiaalisuus näyttäytyy hyvin omanlaisenaan piirteenä, kun elämänasenne ja itseluottamus ovat toisiinsa kietoutuneita, erityisesti tyttöjen osalta.

Epäsosiaalisuuden sekä pelon ja turvattomuuden tunteiden osalta tulokset ovat mielenkiintoisia: epäsosiaaliset nuoret eivät ole keskimääräistä turvattomampia, eivätkä pelokkaampia erilaisissa tilanteissa toisin kuin kielteisen elämänasenteen ja heikon itseluottamuksen omaavat nuoret. Onko niin, että keskimääräisen myönteinen elämänasenne suojaa epäsosiaalisia nuoria pelon ja turvattomuuden tunteilta? Pelon ja turvattomuuden tunteiden havaittiin aiemmin olevan hyvin voimakkaasti yhteydessä erityisesti kielteiseen elämänasenteeseen. Tämä yhteys varmistuu tarkasteltaessa sosiaalisuutta sukupuolittain. Ryhmätilanteet nousevat epäsosiaalisille pojille pelon tunteita nostattaviksi samalla kun heidän kielteisempi elämänasenteensa nousee epäsosiaalisuuteen yhteydessä olevaksi tekijäksi. Lisäksi tarkasteltaessa elämänasenteen yhteyttä epäsosiaalisten poikien ja tyttöjen pelon ja turvattomuuden tuntemuksiin selviää, että mitä kielteisemmäksi muuttuu elämänasenne, sitä enemmän nuorilla on pelon ja turvattomuuden tuntemuksia. Verrattaessa tulosta heikon itseluottamuksen omaavien nuorten pelon ja turvattomuuden tuntemusten määrään selviää, että elämänasenteella on samankaltainen, mutta ei niin suoraviivainen yhteys. Vastatakseni esittämäni kysymykseen yksiselitteisemmin: myönteinen elämänasenne on suoja erityisesti epäsosiaalisten nuorten pelon kokemuksia ja turvattomuuden tuntemuksia vastaan.

Sosiaalisuuden osalta voidaan päätyä tulkintaan, jonka mukaan epäsosiaaliset nuoret eivät saa kotona tarvitsemaansa huolenpitoa, eikä mahdollisesti tarvitsemaansa huomiota. Kenties tämän seurauksena heidän moraalinen kynnyksensä madaltuu ja he ovat alttiimpia ryhmäkäyttäytymiselle. Ryhmän paineen edessä nuorten valinnanvapaus vähenee, jolloin epäsosiaalinen käyttäytyminen vahvistuu muun muassa päihteisiin liittyvän viikonloppukäyttäytymisen ja koulukiusaamisen muodossa. Epäsosiaalisella käyttäytymisellä nuoret yrittävät saada kaipaamaansa huomiota pyrkien samalla välttämään nörtiksi ja nössöksi leimautumista sekä erityisesti tytöt pyrkivät vastustamaan vallitsevia normeja huomion kaipuudessaan pyrkien välttämään aikuisten silmissä kiltiksi tytöksi leimautumista. Tälle tulkinnalle voitaisiin löytää aineiston pohjalta mahdollisesti toisenlainenkin vaihtoehto, koska syitä ja seurauksia poikittaisaineistolla ei ole mahdollista löytää. Tulkinta on kuitenkin aikaisempien tutkimusten ja tutkimukseni aineiston pohjalta todennäköinen, mutta pitkittäistutkimusta edellyttävä, jotta sen voitaisiin sanoa olevan erittäin luotettava.

Pulkkisen (2002, 141) näkemyksen mukaan lapsilähtöinen vanhemmuus (mm. aito kiinnostus lasta kohtaan, ajan antaminen lapselle, kiittäminen, lapsen vertailun välttäminen toisiin lapsiin, rakkauden osoittaminen ja mallina oleminen lapselle) on yhteydessä sosiaaliseen käyttäytymiseen, jotka yhdessä ovat yhteydessä itseluottamukseen. Poikien epäsosiaalisuuden osalta tultiin aiemmin johtopäätökseen, jonka mukaan poikien läheisten ihmisten jonkin asteinen välinpitämättömyys poikien arjesta yhdistyi poikien epäsosiaalisuuteen. Tarkasteltaessa nuorten itseluottamukseen yhteydessä olevia tekijöitä (ks. taulukko 19, s. 91), voidaan huomata epäsosiaalisuuden lisäksi monen marginaliteetin kuvaavan perheen tilannetta, nuoren suhdetta perheeseen ja nuoren tuntemuksia perheenjäsenenä. Näitä ovat nuoren perustarpeisiin vastaaminen, vaikuttamisen mahdollisuudet (erityisesti kotona, $p=.006$), kotiväkivallan tuottama turvattomuus, harrastusten määrä, pelon tunteet lähipiirissä (erityisesti pelkääminen kotona yöllä, $p=.003$) sekä yksin vietettyjen öiden määrä. Näin voidaan yhtyä Pulkkisen näkemykseen nuorten itseluottamukseen yhteydessä olevista tekijöistä. Samat tekijät ovat kuitenkin yhteydessä myös nuorten elämänasenteeseen, jolloin päädytään tulkintaan lapsilähtöisen vanhemmuuden tai ainakin riittävän vanhemmuuden myönteisistä vaikutuksista sekä itseluottamukseen että elämänasenteeseen. Tulkinta tukee tulosta, jonka mukaan nuorten elämänasenne on vahvasti yhteydessä itseluottamukseen: jos nuorella on vahva itseluottamus, hän on useimmiten elämänasenteeltaan myönteinen. Toisin päin yhteys ei ole yhtä

vahva. Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että kielteinen elämänasenne on identiteetti-
 re, johon marginaliteetit kasautuvat määrällisesti yhtä paljon ja voimakkuuksiltaan hiu-
 kan vahvemmin kuin heikkoon itseluottamukseen. Lisäksi perhemuodolla todettiin ole-
 van vahva yhteys poikien itseluottamukseen: uusperheen pojilla heikot perhesuhteet
 ovat yhteydessä heikkoon itseluottamukseen ja marginaalisiin tiloihin hoivan, vaikutta-
 misen ja lähipiirissä koettavien pelon tunteiden osalta. Tyttöjen identiteetti-
 perhemuodolla ei ole yhteyttä.

KUVIO 4. Poikien ja tyttöjen identiteetti- ja elämäntilanteiden keskiarvot luokka-asteittain

Aiemmin huomattiin, että sukupuoli ei itsenäisenä muuttujana ole yhteyttä nuorten
 identiteetti- ja elämäntilanteisiin, luokka-asteellakin vain poikien elämäntilanteeseen. Tarkasteltaes-
 sa näitä muuttujia yhtä aikaa kuvion 4 avulla, eroja löytyy. Erot tyttöjen ja poikien iden-
 titeetti- ja elämäntilanteissa ovat selviä: tytöt ovat selvästi poikia kielteisempiä elämäntilanteeltaan,
 itseluottamuksen ollessa suunnilleen samalla tasolla, mutta pojat ovat melkoisestikin
 tyttöjä epäsosiaalisempia sekä kahdeksannella että yhdeksännellä luokalla. Tyttöjen
 osalta tilastollisesti merkitseviä eroja luokittain ei esiinny, mutta poikien osalta voidaan
 huomata, että kaikkien identiteetti- ja elämäntilanteiden osalta tilanne heikkenee siirryttäessä vuosi-
 luokalta seuraavalle. Poikien sosiaalisuus muuttuu epäsosiaalisuudeksi erityisesti siirryt-
 täessä seitsemänneltä luokalta (keskiarvo 2,03) kahdeksannelle luokalle (keskiarvo 2,52,
 $p=0,036$). Lisäksi poikien elämäntilanne muuttuu selkeästi kielteisemmäksi siirryttäessä
 kahdeksannelta luokalta (keskiarvo 1,99) yhdeksännelle luokalle (keskiarvo 2,65,
 $p=0,002$). Näin ollen poikien kahdeksannelle luokalle siirtyminen on sosiaalisuuteen sekä
 yhdeksännelle luokalle siirtyminen on elämäntilanteeseen liittyvän identiteetti- ja elämäntilanteen
 osalta erityisen huomioon otavat ajanjaksot. On kuitenkin huomattava, että tyttöjen identiteetti-

piirteiden arvot lähtevät seitsemännellä luokalla melko korkealta pysytellen jatkuvasti suunnilleen samalla tasolla, kun poikien arvot lähtevät melko matalalta nousten vuosittain. Voisiko tämä johtua tyttöjen yleensä varhemmin alkavasta fyysisen kasvun ja sen psykologisten seurausten tuottamasta identiteetti- ja kielteisistä muutostuomuksista ja yksilöllistymisestä (ks. Aalberg & Siimes 1999, 15)?

Keltikangas-Järvisen (2000, 16) mukaan yksilön itseluottamuksen määrä vaihtelee elämän eri vaiheissa ja eri elämäntilanteissa niin pettymysten kuin onnistumistenkin seurauksena. Samoin on muiden identiteetti- ja kielteisistä piirteistä. Toiset identiteetti- ja kielteiset piirteet ovat pysyvämpiä, toiset vaihtelevampia, mutta kokonaisuudessaan ne ovat ajassa muuttuvia (Hall 2002, 223–225; Fornäs 1998, 277; Burr 1995, 30–31; vrt. Berger & Luckmann 1979, 190; 1994, 193). Koska nuorten identiteetti- ja kielteiset piirteet ovat muuttuvia, niitä on mahdollista tukea ammatillisella identiteettityöllä. On kuitenkin selvää, että seurauksen (kuten kielteisen elämänasenteen tai epäsosiaalisen käyttäytymisen ja niihin yhteydessä olevien marginaliteettien) jo synnyttyä tarvitaan hellittämätöntä ja pitkäjänteistä identiteettityötä nuoren marginaalisten tilojen helpottamiseksi. Esimerkiksi elämänasenne liittyy läheisesti yksilön kriisistä selviytymiseen: mikäli yksilöllä on kielteinen elämänasenne, hänelle muotoutuu marginaalisen tilan pitkittyessä kielteinen selviytymisstrategia, mikä taas tuottaa heikkoa kriisistä selviytymistä (ks. Hyväri 2001, 76). Eitoivottujen seurausten välttämiseksi tärkeintä olisikin ennaltaehkäisevä sosiaalityö kohdentavan identiteettityön muodossa.

Nuorilla itselläänkin on mahdollisuus saada murennettua marginaalisuuttaan vastapuheen avulla tunnustamalla asemansa itselle ja toiselle. Tämä tapahtuu identifikaation kautta ryhmän piirteistä riippuen samanaikaisesti jostakin erottautumalla ja johonkin samaistumalla tai päinvastoin (ks. Hyväri 2001, 162; Juhila 2004, 29–32). Tutkimuksen mukaan itselle tärkeistä tai itseä vaivaavista asioista kertominen on osalle nuorista kuitenkin vaikeaa. Vaikeinta se on epäsosiaalisille pojille ja kielteisen elämänasenteen omaaville tytöille. Asioista kertomisen osalta sekä näille nuorille että kaikille nuorille avainasemassa ovat nuorten arjessa toimivat läheisiksi koetut ihmiset: kaverit, sisarukset ja äiti. On pyrittävä luomaan nuorten vaikuttamisen mahdollisuuksia ja tilanteita, joissa nuorella on mahdollisuus ja uskallus kertoa itselleen tärkeistä tai vaikeista asioista. Erityisesti on luotava tilanteita, joissa on paikalla henkilöitä, joille nuorten on mahdollisimman helppo kertoa itselleen tärkeistä tai vaikeista asioista. Näitä henkilöitä etäi-

semmiksi koetuista ihmisistä tutkimuksen mukaan ovat isä, terveydenhoitaja ja opo. Kolme neljästä nuoresta ei kokenut asioistaan puhumista sosiaalityöntekijälle helpoksi, mikä vaatii asian huomioimista nuorten kanssa työskenneltäessä ja työskentelyedellytyksiä luotaessa.

7.1.5 Miten tästä eteenpäin?

Edellä on tarkasteltu nuorten sosiaalisuuteen, elämänasenteeseen ja itseluottamukseen yhteydessä olevia identiteetin osa-alueita ja marginaalisia tiloja ammatillisen identiteettityön kohdentamiseksi. Yksittäisinä identiteetti-ominaisuuksiin liittyvät erilaiset marginaliteetit ja tilanteet eivät ole pääasiallisesti äärimmäisen hälyttäviä. Nuorilla kuitenkin esiintyy samanaikaisesti hyvin monia marginaalisia tiloja, jotka ovat hyvin monella tavalla yhteydessä nuorten identiteettiin. Mieleen nouseekin kysymyksiä: voiko marginaalisuus kasautua, ja jos voi niin miten sekä mitä nuorten marginaalisille tiloille identiteetin näkökulmasta on mahdollista tehdä? Mikä tutkimuksen pääasiallinen anti on pyrittäessä löytämään työskentelyn kohteita nuorten marginaliteettien helpottamiseksi identiteettityön avulla?

Luvussa 7.1 saatiin selville erilaisia identiteettityön kohdentamisen painopistealueita ryhmämuotoisen sosiaalityön kohdentamiseksi, jotta nuorten marginaalisia tiloja saataisiin helpotettua mahdollisimman tehokkaasti. Parhaiten informaatiota marginaalisuuden prosessista suhteessa nuorten identiteettiin saataisiin pitkittäisaineiston avulla. Tämän aineiston ollessa poikittaisaineisto, saavutetaan prosessimaisuus identiteettipolkuvaihtoehtojen avulla. Samalla saavutetaan marginaliteettien kasautumisen sekä syvenemisen tai helpottumisen prosessit suhteessa identiteettiin (ks. Rönkä 1999, 181). Näin selviävät tarkemmin identiteettityön kohdentamisen painopistealueet, joka on tutkimuksen pääta-voite. Seuraavaksi nuorten vaihtoehtoisten identiteettipolkujen muodostamiseen.

Kuvailin aiemmin nuorten identiteetti-ominaisuudet: sosiaalisuuden ja epäsosiaalisuuden, myönteisen ja kielteisen elämänasenteen sekä vahvan ja heikon itseluottamuksen. Näiden kolmen identiteetti-ominaisuuden avulla muodostin jokaiselle nuorelle hänen identiteettiään vastaavan identiteettityypin. Erilaisia identiteettityyppejä muodostui kahdeksan, joista yhteen kukin nuori kuuluu. Nämä on esitelty identiteetti-ominaisuuksien mukai-

sesti taulukossa 22. Identiteettityypit ovat täysin satunnaisessa järjestyksessä. Ne eivät suuruus- tai paremmuusjärjestyksessä minkään tekijän suhteen, koska tarkoituksena ei ole asettaa nuoria eikä identiteettityyppejä toistensa suhteen mihinkään tiettyyn järjestykseen.

TAULUKKO 22. Nuorten identiteettityypit ja nuorten määrät identiteettityypeittäin

Identiteetti- tyyppi	n	Identiteetin osa-alueet ja identiteettipiirteet					
		sosiaalisuus		elämänasenne		itseluottamus	
		sosiaalinen	epäsosiaalinen	myönteinen	kielteinen	vahva	heikko
1	11	X			X		X
2	91	X		X		X	
3	31		X	X		X	
4	5		X		X	X	
5	19	X			X	X	
6	11	X		X			X
7	11		X		X		X
8	4		X	X			X

Taulukosta 22 nähdään, että identiteetti- ja elämäntilanteiden erilaisista yhdistelmistä muodostuu kahdeksan identiteettityyppiä. Esimerkiksi identiteettityyppiin 1 kuuluvat nuoret (n=11) ovat identiteetiltään sosiaalisia ja heillä on kielteinen elämänasenne ja heikko itseluottamus, kun identiteettityyppiin 2 kuuluvat nuoret (n=91) ovat eheän identiteetin omaavia, koska kukin identiteetti- ja elämäntilanteiden piirre on identiteetin kannalta myönteinen. Ammatillisen identiteettityön kohdentamisen kannalta ei ole tarkoituksenmukaista kuvailla jokaista identiteettityyppiä erikseen, vaan nyt huomiota kiinnitetään identiteettityypeistä muodostettaviin erilaisiin identiteettipolkuihin.

Muodostin kahdeksan erilaista identiteettityypin pohjalta vaihtoehtoisia polkuja, jotta löytäisin parhaan mahdollisen polun, jota kulkien nuoren olisi mahdollista työstää omaa identiteettiään ja näin saavuttaa eheä identiteetti, jolloin nuoren marginaliteetit olisivat mahdollisimman vähäiset. Toisin sanoen identiteettipolkujen avulla löydetään ammatillisen identiteettityön kohdentamisen painopistealueet, joihin identiteettityön tukeminen tulisi ensisijaisesti kohdentaa nuorten marginaalisten tilojen helpottamiseksi mahdollisimman tehokkaasti.

Tämän tutkimuksen kontekstissa on kuusi erilaista polkua kohti eheää identiteettiä. Ne rakentuivat siten, että muodostettiin vaihtoehtoisia, toistensa kanssa erilaisia polkuja pyrittäessä pois hajanaisen identiteetin ryhmästä joko yksilöllisen identiteettityön tai yksilön identiteettiä tukevan ammatillisen identiteettityön avulla kohti eheää identiteettiä (ks. taulukko 23). Erilaiset polut vaihtelevat sen mukaan mitä kielteisinä tai hajanaisina pidettäviä identiteetti- tai piirteitä nuori saa identiteettityön avulla työstettyä myönteiseksi tai vahvoiksi piirteiksi. Erittäin oleellista tässä tarkastelussa on, missä järjestyksessä kukin kielteisenä tai hajanaisena pidetty identiteetti- tai piirre vaihtuu myönteiseksi. Hajanaisen identiteetin omaavat nuoret ovat taulukosta 23 nähtävä ryhmä 7, jonka kaikki identiteetti- tai piirteet ovat kielteiset, eli he ovat epäsosiaalisia, elämänsenteeltään kielteisiä ja heidän itseluottamuksensa on heikko. Tähän ryhmään kuuluu 11 (6,0 %) nuorta. Eheän identiteetin omaavat nuoret ovat ryhmä 2, jonka kaikki identiteetti- tai piirteet ovat eheät, eli he ovat sosiaalisia, elämänsenteeltään myönteisiä ja heidän itseluottamuksensa on vahva. Tämä on suurin ryhmä ja siihen kuuluu 91 (49,7 %) nuorta.

TAULUKKO 23. Identiteettipolkujen siirtymävaihtoehdot hajanaisesta identiteetistä eri identiteettityypiryhmien kautta eheään identiteettiin

Identiteettipolku	Hajanainen identiteetti/ identiteettityypiryhmä nro	1. siirtymä identiteettityypiryhmään nro	2. siirtymä identiteettityypiryhmään nro	Eheä identiteetti/ 3. siirtymä identiteettityypiryhmään nro
1	7	8	6	2
2	7	1	6	2
3	7	1	5	2
4	7	4	5	2
5	7	4	3	2
6	7	8	3	2

Monet tutkijat, kuten Fornäs (1998, 277), Hall (2002, 223–225), Burr (1995, 30–31) ja Hyväri (2001, 79, 126) ovat vakuuttuneet identiteetin muutoksessa olevasta luonteesta. Identiteettipolkuja seuraamalla ja vertaamalla tulee esille identiteettityön seurauksena muuttuva identiteetti. Nuorten erilaiset, mahdolliset ja vaihtoehtoiset identiteettipolut eivät tarkoita polkuja, joita jokainen nuori tai edes suurin osa nuorista kulkee. Kyse on nimenomaan, kuten myös Marin (2001, 38) asian näkee, mahdollisista ja vaihtoehtoisista identiteettipoluista, joita nuoret voivat kulkea.

Polut kuvastavat vaihtoehtoja, joiden mukaisesti nuoren identiteetin on mahdollista muuttua identiteettityön prosessissa. Lähdettäessä liikkeelle esimerkiksi identiteettipolun 1 mukaisesti on ensimmäisenä vaihtoehtona siirtyä hajanaisesta identiteetistä (ryhmä 7) ryhmään kahdeksan, jolloin nuori olisi saanut työstettyä kielteisen elämänasenteen myönteiseksi. Tällöin nuori olisi identiteetiltään epäsosiaalinen, hänellä olisi heikko itseluottamus ja myönteinen elämänasenne. Seuraavaksi työstäessään identiteettiään nuori siirtyisi ensimmäisen identiteettipolun mukaan ryhmään kuusi, jolloin hän saisi työstettyä epäsosiaalisuuden sosiaalisuudeksi. Tällöin nuorella olisi heikko itseluottamus, mutta myönteinen elämänasenne ja hän olisi sosiaalinen. Viimeisenä hän saisi työstettyä heikon itseluottamuksen vahvaksi ja siirtyisi ryhmään kaksi. Tällöin hänellä olisi eheä identiteetti. Toisen identiteettipolun tapauksessa nuorella olisi ”lähtötilanteessa” toisten identiteettipolkujen lähtötilanteen mukaisesti hajanainen identiteetti. Ensinnäkin hän työstäisi epäsosiaalisuuden sosiaalisuudeksi, toisena kielteisen elämänasenteen myönteiseksi ja kolmantena heikon itseluottamuksen vahvaksi. Näitä erilaisia polkuja on kuusi, joista tarkempaan tarkasteluun otetaan identiteettityön ja marginaalisuuden kannalta tehokkain polku. Tehokkaimman identiteettipolun valinta tapahtui vertailemalla, missä järjestyksessä eri identiteetti- ja vaihtoehtoja työstäen saataisiin vaikuttavimmin vähennettyä nuorten erilaisia marginaalisia tiloja suhteessa eheän identiteetin nuoriin.

Kuten jo aiemmin todettiin: keskuksessa oleminen ja marginaalinen asema ovat aina suhteessa toisiinsa, erilaisiksi koettuihin ryhmiin (Bauman 1999, 25–26). Samoin marginaaliset ryhmät keskenään, kuten myös keskuksissa olevat ryhmät, ovat hyvin erilaisia ja näyttävät hyvin eri tavoin heitä tarkastelevalla riippuen tarkastelijan ryhmään kuulumisesta. On siis olemassa useita erilaisia keskuksia ja useita erilaisia marginaaleja. (Helne 2002, 186–192; ks. myös Jokinen ym. 2004, 10–12.) Jotta marginaalisten ja keskuksessa olevien ryhmien välisiin suhteisiin olisi mahdollista saada selvyttä, tarkasteltiin ja vertailtiin nuorten marginaalisia tiloja erilaisten identiteettipolkujen vaiheissa testin avulla. Näin löydettiin ryhmiä erottelevat marginaliteetit. Toisin sanoen: erilaisia identiteettityyppejä omaavien nuorten ryhmiä (ryhmät 1 ja 3–8) verrattiin eheän identiteetin omaavien nuorten ryhmään (ryhmä 2) erilaisten marginaalisten tilojen osalta eri identiteettipolkujen vaiheissa. Marginaliteettien keskiarvoeroista muodostettiin identiteettipolkuja vastaavat taulukot. Seuraavassa luvussa esittelen identiteettityön kohdentamisen kannalta vain merkityksellisimmän polun vaiheet. Muiden polkujen taulukot

ovat liitteenä (ks. liite 2) kiinnostuneille vertailtavuuden mahdollistamiseksi sekä tutkimuksen toistettavuuden ja luotettavuuden osoittamiseksi.

7.2 Identiteettityypit: identiteettipolulla kohti eheää identiteettiä

Tässä luvussa tarkastellaan tarkemmin identiteettipolkua kuusi (ks. taulukko 24, s. 106). Tämän identiteettipolun eri vaiheissa identiteetin työstäminen tapahtuu hajanaisesta identiteetistä eheään identiteettiin siten, että ammatillinen identiteettityö kohdistaa nuoren yksilöllisen identiteettityön tukemisen kielteisen elämänasenteen työstämiseen myönteiseksi, tämän jälkeen heikon itseluottamuksen työstämiseen vahvaksi ja lopuksi epäsosiaalisuuden työstämisen sosiaalisuudeksi. Tämän identiteettipolun mukaisesti kulkien nuoren marginaliteetit vähenevät tehokkaimmin. Identiteettipolkuja vertailtaessa huomio kiinnittyy marginaliteettien kasautumiseen ja voimakkuuksiin.

Svedbergin (1995, 42) mukaan on tärkeää tarkastella marginaalisuuden syvenemistä prosessin kautta. Vain tällä tavalla saadaan tietoa siitä, kuinka marginaalisuus syntyy ja kuinka marginaalisuuden kokemuksia voitaisiin ehkäistä. Marginaalisuustiloja ehkäisevän ja vähentävän identiteettipolun kuvailussa yhdistyvät prosessin ja tilan tarkasteleminen. Prosessia tarkastellaan identiteettityön myötä tapahtuvan liikkeen kautta siirtymisinä identiteettityypistä seuraavaan. Tilaa tarkastellaan sekä nuorten identiteettityyppien kuvausten että nuorten identiteettityypeille ominaisten marginaliteettien kautta. Toisin sanoen nuorten identiteettejä ja niihin liittyviä marginaalisia tiloja tarkastellaan poikittaisaineistolle ominaisen ”pysäytyskuvan” muodossa, johon on yhdistetty prosessinomainen identiteettien tarkastelu hajanaisesta identiteetistä eheään identiteettiin.

Kun tilan ja prosessin tarkasteleminen on saatu yhdistettyä nuorten identiteettityyppien ja niihin yhteydessä olevien marginaliteettien tarkastelemiseen tulee esille marginaliteettien kasautumisen tarkasteleminen. Tässä yhteydessä on syytä palauttaa mieleen luvussa 4.2 esiin tuotu keskustelu ongelmien kasautumisesta. Rögän (1999, 8) mukaan syrjäytymisen ehkäisemisen suunnitteleminen edellyttää ongelmatekijöiden kasautumisen tutkimusta. Tässä tutkimuksessa marginaliteettien kasautuminen otettiin huomioon aikaisemmin identiteettiipiirteitä kuvailtaessa, mutta erityisesti seuraavassa luvussa ta-

pahtuvassa identiteettipolkujen tarkastelussa ja vertailussa. Marginaliteetit voivat kasautua samalla peruseriaatteella kuin ongelmat Röngän (1999, 181) mukaan (ks. taulukko 2, s. 27). Marginaalisuudessa on lisäksi otettava huomioon marginaliteettien suhteellinen kasautuminen (ks. Helne 2002, 174–177). Tämä tarkoittaa marginaalisuustilojen määrän lisäksi niiden voimakkuuksia, suhdetta toisiinsa ja suhdetta tarkasteltavaan kohteeseen. Toisin sanoen identiteettipolkujen eroja on vertailtava kokonaisuutena marginaliteettien suhteen.

Seuraavaksi siirrytään ammatillisen identiteettityön kannalta tehokkaimman identiteettipolkutaulukon tulkintaan (ks. taulukko 24, s. 106). Oletin epäsosiaalisen käyttäytymisen olevan vahvimmin yhteydessä nuorten marginaalisiin tiloihin. Yleisessä keskustelussa nuorten epäsosiaalisuus on niin vahva nuoria ja nuoruutta leimaava tekijä, että olisin kuvitellut identiteettityön kohdentamisen painopistealueen olevan nuorten epäsosiaalisuuden työstämisessä sosiaalisuudeksi. Aineisto osoitti olettamukseni vääräksi. Ensimmäisenä työstettäväksi identiteettityön kohteeksi osoittautuikin elämänasenne.

Tulosluvuissa 7.2.1–7.2.4 esiteltävät tulokset ovat rakentuneet taulukon 24 pohjalta. Ensin tarkastellaan luvussa 7.2.1 hajanaisen identiteetin omaavien nuorten ryhmää eli ryhmää 7, jonka nuorilla (n=11) on kielteinen elämänasenne, heikko itseluottamus ja he käyttäytyvät epäsosiaalisesti. Kohdistettaessa identiteettityö kielteisen elämänasenteen muuttamiseksi myönteiseksi identiteettipolulla kuljetaan ryhmään numero 8, jonka epäsosiaalisilla nuorilla (n=4) on heikko itseluottamus (ja näin ollen myönteinen elämänasenne). Näitä heikon itseluottamuksen omaavia epäsosiaalisia nuoria ja heitä kuvaavia marginaliteetteja käydään lävitse luvussa 7.2.2. Seuraavana identiteettityön tuloksena muuttuu heikko itseluottamus vahvaksi itseluottamukseksi ja näin siirrytään ryhmään 3, jonka nuoret (n=31) ovat identiteetiltään epäsosiaalisia. Näitä vahvan itseluottamuksen ja myönteisen elämänasenteen omaavia epäsosiaalisia nuoria ja heidän marginaalisia tilojaan tarkastellaan tarkemmin luvussa 7.2.3. Viimeinen siirtyminen on siirtymä eheän identiteetin ryhmään numero 2, kun epäsosiaalisuus on työstetty sosiaalisuudeksi. Tämän ryhmän nuoret (n=91) ovat siis sosiaalisia, heillä on myönteinen elämänasenne ja vahva itseluottamus. Eheän identiteetin omaavien nuorten ryhmää tarkastellaan vain lyhyesti omana ryhmänään luvussa 7.2.4, koska heidän marginaaliset tilansa tulevat esille jo aiemmin tarkasteltaessa muita ryhmiä suhteessa eheän identiteetin ryhmään.

Sukupuolittain tarkasteltaessa poikien ja tyttöjen identiteettipoluksi valikoitui sama identiteettipolku. Toisin sanoen pojat ja tytöt eivät eroa toisistaan merkittävästi identiteettipolun siirtymien tai polun marginaliteettien vahvuuksien osalta (ks. liite 3). On kuitenkin huomattava, että sukupuolittain tarkasteltaessa ryhmäkoot ovat pieniä ja näin ollen tulokset ovat vain suuntaa antavia. Näistä syistä valittua identiteettipolkua ei tarkastella erikseen sukupuolittain, vaan erityiset sukupuolittaiset esille nousevat erot esitellään identiteettipolkujen siirtymien yhteydessä.

Taulukon arvojen pohjalta voidaan huomata, että hajanaisen identiteetin nuorilla marginaliteetit ovat kasautuneet määrällisesti eniten ja ne ovat vahvuuksiltaan voimakkaimpia. Heillä on kymmenen erilaista marginaalisuustilaa, joiden vahvuudet ovat 1,88-4,01²⁰, kun esimerkiksi epäsosiaalisilla nuorilla on neljä marginaliteettia vahvuudeltaan 2,04 ja 2,55 välillä suhteessa eheän identiteetin omaaviin nuoriin. Samanlainen marginaliteettien kasautumisen rakenne on nähtävissä tarkasteltaessa identiteettipolkua sukupuolittain (ks. liite 3). Verrattaessa valitun identiteettipolun marginaliteettiarvoja muiden identiteettipolkujen arvoihin (ks. taulukko 24 ja liite 2) nähdään marginaalisten tilojen vähenevän ja keskiarvojen pienenevän lähes suoraviivaisesti tarkasteltavalla identiteettipolulla siirryttäessä hajanaisen identiteetin omaavien nuorten ryhmästä kohti eheän identiteetin ryhmää.

²⁰ Eri marginaliteettien keskiarvojen vaihteluväli identiteettityyppiryhmien suhteen on suurimmillaan 1–5. Vaihteluväli ja sen tuottama tieto on ymmärrettävissä samalla tavoin kuin eri identiteetti-*piirteitä* tarkasteltaessa luvussa 7.1: Jos ryhmäkeskiarvo olisi 1, se kuvastaisi asian tilan olevan hyvin tarkasteltavan asian suhteen, esimerkiksi koulunkäynnin sujumista erittäin hyvin, oireilemattomuutta tai päihitteettömyyttä. Jos ryhmän keskiarvo olisi 5, se kuvastaisi täysin päinvastaista tilannetta tarkasteltavan asian suhteen, esimerkiksi koulunkäynnin sujumattomuutta, oirehtimista päivittäin tai erittäin runsasta päihteiden käyttämisestä. Jos keskiarvo olisi 3, se kuvastaisi keskivertotilaa, eli esimerkiksi koulunkäynnin keskinkertaista sujumista, oirehtimista silloin tällöin (n. 2 krt/kk) tai päihteiden melko runsasta käyttöä (nuorille vähäininkin määrä on runsasta). Keskimmäisen vaihtoehdon (3) suhde pienimpään (1) ja suurimpaan (5) mahdolliseen arvoon on tarkasteltavissa tarkemmin kyselylomakkeelta (ks. liite 1) kunkin summamuuttujan muodostaneiden yksittäisten kysymysten vastausvaihtoehdoista.

TAULUKKO 24. Identiteettipolku 6 hajanaisesta identiteetistä eheään identiteettiin: marginaliteettien keskiarvot suhteessa neljään erilaiseen identiteettityppiryhmään²¹

Identiteettityppi	hajanainen identiteetti n=11, r=7	1. siirtymä	2. siirtymä	3. siirtymä
		heikon itseluottamuksen omaavat epäsosiaaliset n=4, r=8	epä- sosiaaliset n=31, r=3	eheä identiteetti n=91, r=2
<i>marginaliteetit</i>				
turvattomuus/ulkoiset tekijät	2,93	1,93	1,86	2,20
pelko/lähipiiri	1,44	1,68	1,28	1,28
pelko/ryhmä	1,88	1,67	1,29	1,20
turvattomuus/kotiväkivalta	2,82	2,00	1,53	1,79
vuorovaikutus/etäiset	4,01	2,75	3,31	2,96
vuorovaikutus/läheiset	2,72	2,38	2,27	2,06
koulunkäynti	2,85	2,75	2,55	1,86
terveys	2,76	1,43	2,04	1,64
päihteet	2,76	2,08	2,37	1,44
perustarpeet	2,76	2,71	2,20	1,83
vaikuttaminen	2,34	3,00	1,76	1,66
<i>yksittäiset muuttujat</i>				
viihtyminen asuinalueella	2,18	2,50	1,94	1,62
suhde äitiin/äitipuoleen	2,00	1,75	2,04	1,44
suhde isään/isäpuoleen	2,67	1,25	2,00	1,60
keskiarvo, luokiteltu	3,20	3,75	3,63	2,86
viikonlopun vietto	2,73	3,00	3,29	1,71
harrastusten määrä	4,00	3,50	3,63	3,08
vaikuttamisyrietykset	3,55	3,50	4,63	4,47
päätöksentekoon osallistuminen	1,73	2,50	2,81	2,55
vastuun määrä	2,73	3,50	2,74	2,90
yöt yksin	2,09	1,50	1,77	1,52
kiusatuksi tuleminen	2,18	2,00	1,39	1,36
kiusaaminen	1,91	2,25	1,81	1,32
perheen perustaminen	2,27	1,50	2,19	1,53
aika perheen kanssa	3,00	3,50	3,32	2,79

Identiteettityössä ja marginaalisuudessa pelkkien marginaliteettien ja ongelmatekijöiden tarkasteleminen ei kuitenkaan saa olla ainoa ilmiöiden tarkastelemisen tapa, vaan myönteiset asiat, kuten voimavarat ovat keskeinen inkluusiiviseen marginaalisuuteen liittyvä kokonaisuus (ks. Helne 2002, 186–192). Fookin (2003, 82) mukaan voimavarat huomioidulla onkin mahdollista vähentää yksilön tai ryhmän leimautumista. Mitä tai millaisia marginaalisten voimavarat voivat olla ja miten saada ne esille nuorten voimavaraistamiseksi? Ristiriita marginaalisten kohtaamisessa on se, että heiltä vaaditaan aktiivisuutta ja

²¹ Taulukon 24 ohje: Taulukkoa luetaan siirtymisinä vasemmalta hajanaisen identiteetin ryhmästä oikealle kohti eheän identiteetin ryhmää. Taulukko on luettavissa marginaliteettien keskiarvojen osalta samoin kuin identiteettiirteitä läpikäydessä tulosluvussa 7.1: Marginaliteettien keskiarvot kuvaavat nuorten marginaalisia tiloja suhteessa kuhunkin identiteettityppiryhmään. Tilastollisesti merkitsevät keskiarvoerot (ryhmät 7, 8 ja 3 suhteessa ryhmään 2) ovat tummennetulla. Tummennetulla merkityt kursivoidut arvot tarkoittavat myös tilastollisesti merkitsevää keskiarvoeroa, mutta koska kyseessä on eheän identiteetin omaavien nuorten marginaalinen tila, niin tämä ryhmä on marginaalinen suhteessa kursivoidulla merkittyyn identiteettityppiryhmään.

oma-aloitteisuutta oman paikan ja yhteisyyden löytämiseksi, mutta samalla heidät nähdään voimattomina ja passiivisina, mikä osaltaan passivoi heitä lisää (Helne 2002, 95). Tärkeää identiteettipolkujen muodostamisessa marginaalista keskukseen onkin varmistaa toimivien polkujen syntyminen ja ehkäistä sulkujen syntymistä marginaalisten poluille kohti keskustaa. Toimivien identiteettipolkujen muodostamisessa on syytä muistaa Fiskén (2003, 134; ks. myös Goffman 1986, 131) näkemys vuorovaikutuksen tärkeydestä marginaalisuuden vähentämisessä: marginaaliryhmät ja keskuksessa olevat pitäisi saada vuorovaikutukseen keskenään, koska se edistää näiden ryhmien sisäistä tasa-arvoa ja hyväksyntää. Yksilön voimavarojen löytämiseksi ja käyttämiseksi dialogi työntekijän ja nuoren välillä sekä erityisesti nuoren minän ja rooliminän välillä on keskeinen keino. Dialogin tasolle nostetut voimavarat ovat mahdollisuus auttaa nuoria näkemään toisin toimimisen vaihtoehdot.

Voimavarapuheeseen kuuluu kuitenkin oleellisesti myös asiakkaan ongelmallinen tilanne, joten ongelmapuheeltakaan ei voida vältyä. Aivan kuten Svedberg (1995, 33–34) esittää, että tärkeää olisi pystyä kuvailemaan mahdollisimman tarkasti sekä rakentavat että tuhoisat piirteet, jotka kenties ovat marginaalisuuden tuottamia piirteitä, mutta jotka myös voivat olla myötävaikuttamassa marginaalisen aseman syntymisessä. Kielteiseksi koettavia piirteitä ei voida jättää huomioimatta, eikä myöskään tarkastella pelkkiä ryhmien yhteneväisiä piirteitä, koska tällöin marginaalisuuden prosessista jäisi jotain olennaista huomaamatta. Vanhala (2000, 262) tarkentaa, että voimavarat, ongelmat ja näiden suhde sosiaalityöntekijän ja asiakkaan puheessa on neuvottelun tulos ja myös edelleen neuvoteltavissa.

Sosiaalityöntekijän ja nuoren käydessä tätä refleksiivistä dialogia on muistettava, etteivät nuorten marginaliteetit ja voimavarat saa määrittyä pelkästään toisten, eli valtaa käyttävien sosiaalityöntekijöiden määrittelyiden tai nuoresta koottujen asiakirjojen pohjalta. Dokumentoinnin tyyli on usein asiakasta ja tilannetta kategorisoivaa ja ongelmamäärittynyttä, jotka osaltaan saattavat vahvistaa ongelmatulkintoja (Vanhala 2000, 262–264). Dokumentoinnin kieli saattaa siirtyä muotoilemaan asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välistä puhetta ongelmallisesti (Vanhala 2000, 263–264). Niin nuorta kuvaavien marginaalisten tilojen kuin voimavarojenkin on löydettävä yksilöstä itsestään. Tätä kuvaa sosiaalityöntekijä täydentää omalla näkemyksellään neuvotellen yhdessä nuoren kanssa. Se, mitä vuorovaikutustilanteessa tulkitaan ongelmiksi ja voimavaroiksi ja mitä

merkityksiä näille annetaan, on refleksiivisen dialogin tulos. Näin nuoren omaa identiteettiä tukevassa ammatillisessa identiteettityössä varmistuu lapsilähtöisen työskentelyn perusajatus: nuorten äänen kuuluville saaminen sekä nuorten osallisuutta ja toimijuutta kasvattavat lähtökohdat (ks. myös Sosiaalialan korkeakoulutettujen... 2005, 8).

7.2.1 Hajanaisen identiteetin omaavat nuoret

Hajanaiseksi identiteetiksi nimetyssä ryhmässä, johon kuuluvilla nuorilla on kielteinen elämänasenne, heikko itseluottamus ja jotka käyttäytyvät epäsosiaalisesti, on 11 nuorta, joista 4 on poikia ja 7 tyttöjä. Noin puolet (n=6) ryhmän nuorista on yhdeksännellä luokalla, pojista kaikki. Hajanaisen identiteetin nuorilla (ryhmä 7) on useita erilaisia marginaalisuustiloja verrattaessa heitä identiteetin osalta täysin päinvastaiseen ryhmään (ryhmä 2) eli eheän identiteetin omaaviin nuoriin. Vahvimmat näitä ryhmiä erottelevat marginaliteetit ovat askeltavan erotteluanalyysin mukaan terveys, päihteet, pelon tunteet ryhmässä, perustarpeet ja turvattomuus suhteessa ulkoisiin tekijöihin. Näiden marginaliteettien olemassaolo tarkoittaa sitä, että nuoret, joilla on hajanainen identiteetti, oirehtivat runsaasti, käyttävät päihteitä runsaasti, kokevat pelon tunteita ryhmätilanteissa, heidän perustarpeistaan (erityisesti syöminen ja perustarvikkeiden saatavuus) ei huolehdita riittävästi ja lisäksi he kokevat turvattomuutta tilanteissa, joihin eivät itse pysty olennaisesti vaikuttamaan (erityisesti oma tulevaisuus, seksuaalinen häirintä, koulukiusaaminen, rikollisuus ja liikenne). Muita hajanaisen identiteetin omaavien nuorten marginaalisuustiloja ovat voimakas kotiväkivallan aiheuttama turvattomuus, vuorovaikutuksen heikkoudet, koulunkäynnin sujumisen heikkous ja vaikuttamisen vaikeudet.

Tarkennettaessa hajanaisen identiteetin ryhmän kuvaa yksittäisten muuttajien avulla, huomataan että nuorten suhteet vanhempiin ovat heikommat, he viettävät öitä yksin kotona, he ovat harrastamattomampia, viettävät viikonloppujaan kylällä, tulevat useammin kiusatuiksi ja kiusaavat toisia useammin kuin eheän identiteetin nuoret. Sukupuolittain tarkasteltaessa selvisi, että erityisesti perustarpeista huolehtimisen riittämättömyys, päihteiden käyttö ja pelon tunteet ryhmätilanteissa piirtyivät poikien hajanaisista identiteettiä kuvaaviksi. Tytöillä näitä olivat runsas oirehtiminen ja koulunkäynnin sujumattomuus. Voidaan huomata, että näiden hajanaisen identiteetin omaavien nuorten

olisi kyettävä ylläpitämään ja muokkaamaan identiteettiään tilassa, johon liittyy runsaasti marginaalisuutta (Hyväri 2001, 100).

Mikä näitä hajanaisen ja eheän identiteetin omaavien nuorten ryhmää sitten yhdistää? Ainoa yhdistävä marginaliteetti on se, että molemmat ryhmät kokevat lähestulkoon yhtä vähän pelkoa lähipiirissä, eli kotona, koulumatkalla ja vapaa-ajalla, pojat erityisen vähän. Yhdistäviä tekijöitä on vähän, koska ryhmät ovat toisilleen identiteetin osalta vastakkaiset. Koska eheän ja hajanaisen identiteetin omaavilla nuorilla on tällainen yhdistävä tekijä, voidaan ajatella lähipiirissä koettavien pelon tuntemusten vähäisyyden olevan hajanaisen identiteetin nuorten voimavarana. Lahikainen (2000, 75) onkin sitä mieltä, että turvattomuudella ei ole pelkästään kielteisiä merkityksiä, vaan turvattomuus sopivissa määrin on elämää suojeleva ja yksilön kehityksen kannalta nähtävissä myös voimavaraksi. Mietin kuitenkin, miksi nämä hajanaisen identiteetin omaavat nuoret kokevat turvallisuutta lähipiirissä, jos he ovat turvattomia kotiväkivallan osalta ja heidän vuorovaikutussuhteensa läheisiin ovat heikot. Tarkasteltaessa lähipiirissä koettavan turvattomuuden ilmenemistä tarkemmin, selvisi että hajanaisen identiteetin omaavat pojat kokevat turvattomuutta kotona öisin. Pojille harrastuksiin ja kavereihin liittyvät asiat eivät aiheuta turvattomuuden kokemuksia, vaan ne ovat heidän voimavaranaan. Näin ollen poikien vapaa-ajan paikat näyttäytyvät pakopaikkoina, joihin voi vetäytyä turvaan kodin turvattomuudelta ja välinpitämättömyydeltä, erityisesti kun otetaan huomioon, että pojat haluaisivat viettää aikaa kotona vähemmän kuin mitä viettävät. Tytöt eivät koe turvattomuutta lähipiirissä kovinkaan paljon, mutta he oirehtivat, ovat turvattomia ulkoisten tekijöiden suhteen ja heidän perustarpeisiinsa ei vastata riittävästi. Tyttöjen asiat kotona näyttävät olevan kuitenkin paremmin kuin pojilla. Ehkä tästä syystä he haluavat viettää enemmän aikaa perheensä kanssa, ja tähän tarpeeseen tulisikin vastata.

Sukupuolittain tarkastellen poikien voimavarana on lisäksi turvattomuuden vähäisyys ulkoisten tekijöiden osalta. Tyttöillä voimavaroja on useampia: pelon kokemisen vähäisyys ryhmätilanteissa, vuorovaikutuksen helppous läheisten kanssa sekä vaikuttamismahdollisuuksien runsaus. Kotiväkivallan tuottaman turvattomuuden ”vähäistä” määrää ei kuitenkaan voi mitenkään pitää voimavarana, koska kotiväkivalta on kaikessa suhteessa marginaalisuutta tuottava, kielletty niin lain kuin moraalien nojalla. Sosiaalityöntekijöiden on huomioitava kotiväkivallan tuottama turvattomuus perheen kanssa tehtävää sosiaalityötä vaativaksi työn kohteeksi. Näin ollen sosiaalityö ei näyttäydy vain

nuorten kanssa tehtävänä identiteettityönä, vaikka kohderyhmä alun perin tämä olisikin, vaan kaikki nuoren perheenjäsenet (jossakin tapauksessa kaverit, opettajat jne.) voivat olla yksilöllistä identiteettityötä tukevan ammatillisen identiteettityön kohteena.

7.2.2 Ensimmäinen siirtymä: kielteisestä elämänasenteesta myönteiseen elämänasenteeseen

Kohdennettaessa identiteettityötä hajanaisen identiteetin omaavien nuorten elämänasenteeseen siten, että nuoret suhtautuvat elämään kielteisen sijasta myönteisesti, nuorilla on mahdollisuus jättää moni marginaalinen tila kokonaan tai ainakin osittain pois elämästään. Hajanaisen identiteetin omaavien nuorten elämänasenteen muuttuessa myönteiseen suuntaan marginaliteetit vähenevät kymmenestä neljään, mikä on suuri muutos nuorten elämässä. Tärkeä yhteys, joka on syytä huomata kielteisen elämänasenteen muuttuessa positiiviseksi: samalla tapahtuu muutoksia nuoren itseluottamuksessa. Elämänasenne korreloi todella vahvasti itseluottamuksen kanssa ($r=.566$, $p<.001$), joten tehtäessä identiteettityötä nuoren elämänasenteen kanssa, ylläpidetään tai tuetaan samalla nuoren itseluottamusta vahvemmassi.

Heikon itseluottamuksen omaavia epäsosiaalisia nuoria ($n=4$, kaikki poikia), erottaa eheän identiteetin nuorista askeltavan erotteluanalyysin mukaan vahvimmin koulunkäynnin sujumisen heikkous ja vaikuttamisen vähäisyys omiin asioihinsa. Lisäksi heidän perustarpeistaan huolehditaan riittämättömästi. Siirtymä heikon itseluottamuksen omaavien epäsosiaalisten nuorten ryhmään (ryhmä 8) vahvasti nuorten kokemia pelon tunteita lähipiirissä niin, että siitä aiheutuu nuorille marginaalisuuden kokemuksia. Myös vaikuttamisen mahdollisuuksien osalta on huomattava, että vaikuttamismahdollisuudet omiin asioihin vähenevät melkoisesti²².

Yksittäiset muuttajat osoittavat tämän ryhmän nuorten viettävän runsaasti aikaa viikonloppuisin kylällä, kiusaavan ja kokevan, että heillä on aivan liian vähän vastuuta elä-

²² Oletin lähipiirissä koettavien pelon tunteiden ja vaikuttamisen määrän korreloivan tilastollisesti merkitsevästi. Ajattelin, että jos nuori on pelokas lähipiirissään, hän kokisi vaikuttamismahdollisuutensa vähäiseksi. Ryhmän pienuudesta johtuen näiden kahden marginaalisuustilan välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. Myöhemmin tullaan kuitenkin huomaamaan ryhmän 3 osalta, että yhteys tosiasiaassa löytyy vahvana. Tästä tarkemmin luvussa 7.2.3.

mässään. Tämän ryhmän osalta on kuitenkin huomattava, että ryhmään kuuluu vain neljä nuorta, joten kovin vahvojen johtopäätösten tekeminen tämän ryhmän perusteella ei ole suositeltavaa.

Yhdistävinä tekijöinä heikon itseluottamuksen omaavien epäsosiaalisten poikien ja eheän identiteetin omaavien nuorten välillä ovat pelon kokemusten vähäisyys ryhmätilanteissa, kotiväkivallan aiheuttama turvattomuuden vähäisyys, vuorovaikutuksen helppous, oirehtimisen määrän vähäisyys ja päihteiden käytön useus. Päihteiden käytön keskiarvon ollessa 2,08, ei tätä kuitenkaan voi pitää heikon itseluottamuksen omaavien epäsosiaalisten poikien voimavarana, vaan ehdottomasti päihitteettömyyteen tukemisen tulee olla ammatillisen identiteettityön kohteena. Yhdistävistä marginaalisuustiloista muut paitsi kotiväkivallan aiheuttama turvattomuus ovat samanlaisuuden kokemuspohjaa nuorille tuottavia tekijöitä. Yhdistävien tekijöiden tärkeys on ryhmiä yhdistävän voiman merkityksessä. Näiden tekijöiden vallitessa nämä ryhmät (ryhmät 8 ja 2) ovat yhdessä kokematta toisiaan marginaalisiksi. Vasta siirryttäessä erottavien marginaliteettien toiminta- tai kokemuskentille erottavat tekijät nousevat esiin ja ryhmät kokevat toisensa erilaisiksi. Kuten Helne (2002, 46, 51, 79, 176, 186–192) marginaalisuuden relationaalisuuden näkee: marginaaliset määrittyvät sen mukaan, mistä heitä katsotaan ja kuka tahansa voi olla niin keskuksessa kuin marginaalissakin (ks. myös Hyväri 2001, 72–73; Järvinen & Jahnukainen 2001, 143–144).

7.2.3 Toinen siirtymä: heikosta itseluottamuksesta vahvaan itseluottamukseen

Työstäessään heikon itseluottamuksen vahvaksi nuori siirtyy epäsosiaalisten nuorten ryhmään (ryhmä 3), johon kuuluu 18 poikaa ja 13 tyttöä. Nuorista lähes puolet (42 %) on kahdeksannella luokalla, seitsemännellä luokalla on kolmasosa ja yhdeksännellä luokalla neljäsosa nuorista.

Kohdennettaessa identiteettityötä heikon itseluottamuksen omaavien epäsosiaalisten nuorten elämänsentteeseen ja itseluottamukseen siten, että saadaan vahvistettua nuorten itseluottamusta, vahvistuu²³ samalla nuorten sosiaalinen käyttäytyminen ja marginaalisuuden painopistealueet muuttuvat. Siirtymä heikon itseluottamuksen omaavien epäso-

²³ Itseluottamuksen ja sosiaalisuuden korrelaatio on .288, $p < .001$.

siaalisten nuorten ryhmästä epäsosiaalisten nuorten ryhmään vähentää lähipiirissä koettavia pelon tunteita ja lisää nuorten vaikuttamismahdollisuuksia. Näiden marginaliteettien välillä on tilastollisesti merkitsevä korrelaatio sekä tässä ryhmässä ($r=.517$, $p=.003$) että koko aineistossa ($r=.391$, $p<.001$). Näin ollen voidaan vetää johtopäätös, että lähipiirissä koettavien pelon tunteiden määrä on voimakkaasti yhteydessä vaikuttamisen määrään²⁴.

Askeltavan erotteluanalyysin mukaan epäsosiaalisesti käyttäytyviä nuoria eheän identiteetin nuorista vahvimmin erottelee koulunkäynnin sujumattomuus, päihteiden käytön runsaus ja perustarpeisiin vastaamisen heikkous. Lisäksi nuoria erottelee vielä oirehtimisen runsaus, joka piirtyy lopulta tyttöjen erottelevaksi tekijäksi. Yksittäisistä muuttujista voidaan huomata, että nuoren ollessa epäsosiaalinen, muuttuu hänen käyttäytymisensä perheestä pois päin kohti viikonlopun päihdekäyttämistä ja heikompia vuorovaikutussuhteita vanhempiin nähden. Tuettaessa epäsosiaalisen nuoren heikkoa itseluottamusta vahvemiksi, sosiaalityössä on huomioitava nuoren suhtautuminen päihteisiin: nuorten päihteettömyyttä on tuettava, koska aineisto osoittaa, että epäsosiaalisen nuoren itseluottamuksen vahvistuessa vahvistuu myös nuoren uskallus koettaa ja käyttää päihteitä.

Yhdistäviä tekijöitä näiden kahden ryhmän (epäsosiaalisten nuorten ja eheän identiteetin omaavien nuorten) välillä ovat pelon tunteiden vähäisyys lähipiirissä ja ryhmässä, kotiväkivallan aiheuttaman turvattomuuden määrä, vuorovaikutussuhteiden sujuminen ja vaikuttamisen määrä, pojilla lisäksi oirehtimisen vähäisyys. Näistä vuorovaikutussuhteet ja vaikuttaminen ovat sellaisia todellisia yhdistäviä tekijöitä, joiden pohjalta nuoret osaavat arvioida toisiaan ja pohjata samanlaisuutta identiteettityössään yhteiseen kokemusmaailmaan. Tällöin epäsosiaaliset nuoret kokevat olevansa samanlaisia, mutta erotavien marginaliteettien osalta erilaisia kuin eheän identiteetin omaavat nuoret.

Erityisenä voimavarana epäsosiaalisilla nuorilla on kaikista ryhmistä kaikkein vähäisin turvattomuuden ja pelon kokemisen määrä. Sukupuolittain tarkastellen tämä määrittäytyy poikien voimavaraksi. Voimavara saattaa kuitenkin olla hiukan kyseenalainen, koska heidän tietynlaista pelottomuuden ja turvattomuuden määrää saattaa selittää heidän

²⁴ Yhteys voidaan yleistää myös niihin ryhmiin, joissa ryhmän pienuuden vuoksi ei tilastollisesti merkitsevää yhteyttä löytynyt (ks. esim. heikon itseluottamuksen omaavien epäsosiaalisten ryhmä 8, s. 110).

asennoitumisensa ”koviksi” ja ”pelottomiksi tyypeiksi”, jolloin pelottomuus näiden epä-sosiaalisten poikien ryhmässä saattaa olla hyvinkin peiteltyä. Katsottaessa identiteetti-polun 5 identiteettityyppiryhmää 4 (ks. liite 2), jonka nuoret ovat kielteisen elämänasenteen omaavia epäsosiaalisia, käy selville, että nämä nuoret ovat todellakin turvattomia ja heillä on pelon kokemuksia. Tästä tuloksesta ei käy ilmi, johtuuko vähäinen turvattomuuden ja pelottomuuden määrä pelottoman ja kovan tyyppin roolista, jota tulee pitää yllä, mutta selkeästi se on ainakin myönteisen elämänasenteen mukanaan tuomaa turvallisuutta, asennetta kohdata erilaisia pelkoja.

7.2.4 Kolmas siirtymä: epäsosiaalisuudesta sosiaalisuuteen

Nuoren työstäessä epäsosiaalisuuden sosiaalisuudeksi, hän on eheän identiteetin omaavien nuorten ryhmässä (ryhmä 2), johon kuuluu 91 nuorta. Luokittain tarkastellen 7.-luokkalaisia on ryhmässä hiukan vajaa puolet, 8.-luokkalaisia kolmasosa ja 9.-luokkalaisia neljäsosa. Tämä osoittaa nuorten identiteettien muuttuvan marginaalisemmiksi siirryttäessä luokka-asteelta seuraavalle. Ryhmän sukupuolijakauma on tasainen: poikia on 47 ja tyttöjä 44. Pojat eroavat tytöistä siten, että pojat kokevat vähemmän pelon tunteita lähipiirissä, pojat voivat kertoa asioistaan helpoimmin etäisiksi koetuille, pojat oirehtivat vähemmän sekä voivat vaikuttaa asioihinsa enemmän.

Keskuksessa oleminen, kuten marginaalistenkin asemat, ovat jatkuvasti liikkeessä ja suhteessa toisiksi koettuihin (Bauman 1999, 25–26; ks. myös Helne 2002, 46, 51, 79, 176, 189). Marginaalisuuden relationaalisuus tulee erinomaisesti esille tarkasteltaessa turvattomuutta ulkoisten tekijöiden suhteen. Eheän identiteetin omaavat nuoret ovat muiden marginaliteettien osalta keskuksessa, mutta turvattomuuden osalta suhteessa ulkoisiin tekijöihin tilanne on toisin: eheän identiteetin omaavat nuoret ovat marginaalissa epäsosiaalisten nuorten ryhmään nähden. Lahikainen (2000, 86) toteaa, että turvattomuus on yleisessä puheessa haluttu sijoittaa vain marginaalisten kokemukseksi. Aineisto osoittaa, ettei marginaalisuus ainakaan turvattomuuden osalta ole kenenkään yksinoikeus ja näin ollen tukee Helneen (2002, 186–188; ks. myös Järvinen & Jahnukaisen 2001, 138) väitettä, että kuka tahansa voi olla marginaalinen.

Lisäksi yksittäisiä muuttujia tarkasteltaessa eheän identiteetin nuoret ovat marginaalissa hajanaisen identiteetin nuorten suhteen vaikuttamisyrietyksissä ja päätöksentekoon osallistumisessa siten, että eheän identiteetin omaavat nuoret eivät yritä vaikuttaa asioihinsa eivätkä haluaisi osallistua päätöksentekoon niin usein kuin hajanaisen identiteetin omaavat nuoret. Tämä johtuu kenties marginaalisuuteen keskeisesti liittyvästä elementistä eli kyseenalaistamisen mahdollisuudesta (Hyväri 2001, 123). Marginaalisilla on mahdollisesti oman marginaalisen asemansa kautta kasvanut tarve ja kyky kyseenalaistaa itseään, toisia ihmisiä ja erityisesti omaa marginaalista asemaansa. Tämä tuottaa vastapuhetta, jolla nuori pyrkii refleksiivisesti kyseenalaistamaan rutiininomaisia toimintoja ja asenteita sekä tuomaan julki omaa marginaalista asemaansa ja identiteettiään (Juhila 2004, 29; ks. myös Fornäs 1998, 62). Marginaalisuuden kohdanneet nuoret ovat heränneet kyseenalaistamaan asemaansa ja vaatimaan oikeuksiaan pyrkimällä vaikuttamaan erilaisiin asioihin toisin kuin eheän identiteetin omaavat nuoret. Eheän identiteetin omaavien nuorten ei ole tarvinnut kyseenalaistaa asemaansa pyrkimällä vaikuttamaan ja päättämään asioista, koska heidän tilanteensa on hyvä: heillä ei kenties ole tarvetta muuttaa vallitsevia olosuhteita.

7.3 Yhteenveto

Nuorten identiteetin ja marginaalisuuden välisten yhteyksien perusteella voidaan yhtyä Helneen (2002, 46, 51, 79, 176, 186–192; ks. myös Hyväri 2001, 72–73; Järvinen & Jahnukainen 2001, 143–144) näkemykseen, että kuka tahansa voi olla marginaalinen. Tulokset eivät kuitenkaan kerro äärimmäisestä nuorten heitteillejätöstä tai elämäntilanteen äärimmäisistä vaikeuksista, vaan valtaosalla nuorista elämä näyttäytyy sekä identiteetin että marginaalisuuden osalta hyvältä. Huolestuttava on kuitenkin niiden nuorten (n=11, 6 %) tilanne, joille eri marginaliteetit ovat kasautuneet: he esimerkiksi käyttävät päihteitä, heidän perustarpeistaan ei huolehdita riittävästi, he oirehtivat ja heidän vuorovaikutussuhteensa ovat heikkoja. Nämä hajanaisen identiteetin omaavat nuoret ovat äärimmäisen marginaalisia, koska he ovat marginaalisia niin identiteetin kuin marginaalisten tilojen suhteen. Erityisesti pojat ovat tilanteessa, jossa kotoa pois pysyttelemineen on kenties ainoa keino jaksaa ja selviytyä. Kaiken kaikkiaan mitä hajanaisempi identiteetti nuorilla on, sitä marginaalisempia nuoret ovat erilaisten tarkasteltujen marginali-

teettien osalta ja sitä vähemmän nuorilla on voimavaroja. Sekä identiteettipiirteiden että identiteettipolkujen kautta selvisi vastaus varsinaiseen tutkimuskysymykseen: tärkein identiteettityön kohdentamisen painopistealue on elämänasenne.

Nuorten epäsosiaalisuus melko omanlaisenaan identiteettipiirteenä liittyy riittämättömän huolenpidon ja mahdollisesti huomiontarpeen esiin nostamaan vähemmän perhekeskeiseen ryhmäkäyttäytymiseen (mm. toistuvampi viikonloppuihin liittyvä päihteiden käyttö; erityisesti tyttöjen osalta, koulukiusaaminen ja halu viettää vähemmän aikaa perheen kanssa). Ryhmäkäyttäytyminen vähentää nuorten refleksiivistä omaksumista ja ryhmän rooleihin ja toimintaan kiinnittyvä refleктоimatton samaistuminen lisääntyy ja epäsosiaalisuuden voisi olettaa vahvistuvan (ks. esim. Jaatinen 2000, 41–47). Pojat kenties pyrkivät osoittamaan olevansa ”kovien tyyppien” joukossa muun muassa kielteisen käyttäytymisen kautta, kun tytöt pyrkivät vastustamaan vallitsevia normeja ja näin välttämään kiltin tytön leimaa (ks. Salmi 2004, 86–87, 94, 123). Pojilla tähän osin ehkä huomiohakuiseen epäsosiaalisuuteen liittyy vähäinen turvattomuuden ja pelon kokemuksen määrä. Voiko tätä lähestyä voimavarana vai peiteltyinä pelokkuutena? Vähäinen turvattomuus ja pelottomuus voi olla ”pelottoman ja kovan tyyppin” roolia, jota tulee pitää yllä, mutta vielä selkeämmin se näyttää olevan myönteisen elämänasenteen mukanaan tuomaa turvallisuutta. Myönteinen elämänasenne onkin suoja pelon kokemuksia ja turvattomuuden tuntemuksia vastaan erityisesti epäsosiaalisilla, mutta myös yleisesti kaikilla nuorilla.

Tulosten mukaan turvattomien nuorten itselle tärkeistä tai itseä vaivaavista asioista kertominen vaikeutuu, mitä kielteisempi elämänasenne heillä on. Kaikista nuorista vaikeinta asioista kertominen on epäsosiaalisille pojille ja kielteisen elämänasenteen omaaville tytöille sekä identiteettityypeistä hajanaisen identiteetin omaaville nuorille. Näille nuorille, mutta myös kaikille muillekin nuorille asioista kertomisen osalta avainasemassa ovat nuorten arjessa toimivat läheisiksi koetut ihmiset: kaverit, sisarukset ja äiti. Etäisemmiksi koetuista ihmisistä nuorten oli helpoin kertoa asioistaan isälle, terveydenhoitajalle ja opolle. Kolme neljästä nuoresta ei kokenut asioistaan puhumista sosiaalityöntekijälle helpoksi, mikä vaatii asian huomioimista nuorten kanssa työskenneltäessä ja työskentelyedellytyksiä luotaessa.

Sukupuolittaisina tärkeinä eroina identiteettityön kohdentamisessa nousivat esille perhemuodon ja identiteettipiirteiden pysyvyyden erot sekä erot voimavaroissa. Uusperheeseen kuuluvien poikien perhetilanne ja perhesuhteet osoittautuivat keskimääräistä heikommiksi ja näiden todettiin olevan yhteydessä muun muassa heikkoon itseluottamukseen. Identiteettipiirteiden pysyvyyden osalta 13–16-vuotiailla tytöillä elämänasenne, itseluottamus ja sosiaalisuus pysyvät koko ajan melko vakaana, kun pojilla nämä ominaisuudet muuttuvat kielteisemmiksi siirryttäessä vuosiluokalta seuraavalle. Tytöillä identiteettipiirteiden arvot lähtevät kuitenkin melko korkealta pysytellen jatkuvasti suunnilleen samalla tasolla kuin poikien identiteettipiirteiden arvot yhdeksännellä luokalla. Voimavaroja tarkasteltaessa hajanaisen identiteetin omaavien poikien voimavaroja ovat oma vapaa-aika sekä vähäinen turvattomuuden kokeminen suhteessa ulkoisiin tekijöihin eli sellaisiin asioihin, joiden olemassaoloon ei itse oleellisesti ole mahdollista vaikuttaa. Tytöillä voimavaroina ovat suhteellisen turvallinen elinympäristö (lähipiiri ja ryhmätilanteet), suhteellisen hyvät vuorovaikutussuhteet läheisten kanssa, vaikuttamisen määrä sekä halu viettää enemmän aikaa perheen kanssa. Tähän tarpeeseen vastattaessa voimistetaan entisestään vaikuttamisen ja osallisuuden kokemuksia ja näin itseluottamuksen vahvistumisen kautta marginaalisuuden lieventymistä. Nuorten yksilöllistä identiteettityötä tukien on mahdollista auttaa nuorta löytämään omia vahvuuksiaan, voimistaa ja lisätä nuorten voimavaroja ja osallisuutta ja tämän myötä auttaa nuorta tekemään valintoja elämänsä suhteen ja rakentaa omaa yksilöllistä elämänpolkuaan.

Poikittaisaineiston avulla ei voida esittää selkeitä ja varmoja kausaalisuuspäätelmiä. Menetelmävalintani ja identiteettipolkujen tuottama tieto teoriaan nivoutuen antavat kuitenkin mahdollisuuden suuntaa antaviin syy-seuraus pohdintoihin. Kielteiseen elämänasenteeseen ja heikkoon itseluottamukseen oli selkeästi yhteydessä nuorten perustarpeista huolehtimisen vähäisyys. Kun tähän marginaliteettiin yhdistyi keskimääräistä kielteisempi elämänasenne sekä muita marginaalisuustekijöitä, jotka olivat vastakkaisia lapsilähtöiselle vanhemmuudelle, kuten vaikuttamisen heikkoudet ja turvattomuuden tuntemukset, rakentuu nuorille aikaa myöten heikompi itseluottamus. Tämä vaikuttaa nuorten turvattomuutta ja oirehtimista lisäävästi sekä vuorovaikutussuhteita heikentävästi, mikä tuottaa nuorille entistä kielteisempää elämänasennetta ja voimavarojen vähenemistä. Epäsosiaalisuuteen nämä marginaalisuuden ja identiteetin väliset yhteydet eivät näytä johtavan, vaan epäsosiaalisuus näyttäytyy enemmän omanlaisenaan identiteettipiirteenä. Elämänasenne ja itseluottamus ovat vahvasti toisiinsa kietoutuneita, mut-

ta ovat oleellisesti suhteessa myös sosiaalisuuspiirteeseen. Tämän suuntaa antavan kausaalisen ketjun purkaminen tapahtuu päinvastaisessa järjestyksessä. Tuettaessa erityisesti nuorten elämänsäntettä myönteisemmäksi ja samalla itseluottamusta vahvemmmaksi lieventyvät monet nuorten marginaliteetit vähitellen.

8 Johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa on selvitetty identiteettityön kohdentamisen painopistealueita, joita selvittäessä lähestyttiin identiteetin ja marginaalisuuden välistä prosessia inklusiivisen eli mukaansa lukevan marginaalisuuden näkökulmasta. Tällöin keskeisenä ajatuksena on, että kuka tahansa voi olla marginaalinen, mutta kukaan ei ole totaalisen ulkopuolinen. Yksilö on aina suhteessa johonkin: toiseen yksilöön, ryhmään tai vähintään yhteiskuntaan. (Helne 2002, 186–188.) Käsite myös mahdollistaa sekä kasautuvan marginaalisuuden että yksilön voimavarojen yhtäaikaisen tarkastelun. Identiteettityön kohdentamisen taustalla on ajatus identiteetin muuttuvasta ja kehittyvästä luonteesta: yksilön identiteetti muuttuu identiteettityön tuloksena elämänpolun varrella identiteettipiirteiden esillä olemisen vahvuuden ja myönteisyyden vaihdellessa roolitalanteista ja elämäntilanteista johtuen (Fornäs 1998, 277; Hall 2002, 223–225; Burr 1995, 30–31; vrt. Berger & Luckmann 1995, 193). Lapsilähtöisen ammatillisen identiteettityön tavoitteena on etsiä ja nostaa käyttöön yksilön voimavarat ja tukea yksilöllisen identiteettipolun rakentumista, jossa nuoren marginaaliset tilat olisivat mahdollisimman vähäiset.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää identiteettityön kohdentamisen painopistealueet nuorten marginaalisten tilojen vähentämiseksi ja helpottamiseksi mahdollisimman tehokkaasti. Analyysin aluksi selvitin eksploratiivisen faktorianalyysin avulla pienen maalaiskunnan 13–16-vuotiailta nuorilta kerätystä aineistosta esiin nousevat nuorten (N=183) identiteetin ja marginaalisuuden osa-alueet. Kyseisten nuorten identiteetin osa-alueista esille nousivat sosiaalisuus, elämänasenne ja itseluottamus. Nämä jaettiin identiteettipiirteiksi, jolloin nuoret jakautuivat sosiaalisiksi ja epäsosiaalisiksi, myönteisen ja kielteisen elämänasenteen omaaviksi sekä vahvan ja heikon itseluottamuksen omaaviksi. Eri identiteettipiirteiden yhdistelmästä muodostui kahdeksan identiteettityyppiryhmää, joista rakennettiin kuusi vaihtoehtoista identiteettipolkua. Identiteettipoluista valittiin identiteettityön kohdentamisen kannalta tarkoituksenmukaisin polku, jonka myötä nuorten marginaaliset tilat (marginaliteetit) osoittautuivat vähenevän ja helpottuvan tehokkaimmin. Kyselyyn vastanneiden nuorten marginaalisuuden osa-alueina aineistosta esille nousivat turvattomuus ulkoisten tekijöiden suhteen, pelon tunteet lähipiirissä, pe-

lon tunteet ryhmässä, kotiväkivallan aiheuttama turvattomuus, vuorovaikutus etäisiksi koettuihin, vuorovaikutus läheisiksi koettuihin, koulunkäynti, terveys, päihteet, perustarpeet sekä vaikuttaminen.

Marginaliteettien yhteyttä identiteettiin tutkittiin pääasiassa t-testin, erotteluanalyysin ja korrelaatioiden avulla. Tulokset ovat kuvausta nuorten identiteetin ja marginaalisuuden välisistä suhteista tietynä hetkenä. Tärkeää tuloksissa on nuorten identiteetin ja marginaalisuuden välisten suhteiden tuottama informaatio, joka antaa nuorten kanssa työskenteleville mahdollisuuden ymmärtää ja tukea nuorten yksilöllistä identiteettityötä ja elämässä vallitsevia marginaliteetteja ammatillisen identiteettityön avulla.

Esittelen tutkimuksen teoriasta ja tuloksista nousseet johtopäätökset ammatillisen identiteettityön kohdentamisessa huomioitaviksi teemoiksi. Seuraavaksi esiteltävien teemojen kautta esille nousevat identiteettityön kohdentamisen aihealueet eivät ole kaikenkattavia, koko identiteettityön prosessia yksityiskohtaisesti kuvaavia. Teemojen tarkoituksena on antaa sosiaalityöntekijöille tietoa lapsilähtöisyyden näkökulmasta ammatillisen identiteettityön kohdentamiseksi nuorten yksilöllisen identiteettityön tueksi. Ensin tarkastellaan ammatillisen identiteettityön reunaehdoja eli yleisiä identiteettityössä huomioitavia peruseriaatteita ja tämän jälkeen identiteettityön kohdentamista nuorten yksilöllisen identiteettityön tukemiseksi. Lopuksi vielä tarkastellaan ammatillisen identiteettityön tuottamia haasteita sosiaalityölle.

Ammatillisen identiteettityön reunaehdot

Kasautuvan marginaalisuuden huomioiminen

Inklusiivinen marginaalisuus tarkastelee toiseutta pääasiallisesti suhteessa olemisen kautta. Kuitenkin oleellista on myös kasautuvan marginaalisuuden huomioiminen. Aineisto osoitti, että kuusi prosenttia nuorista on sekä identiteetin että erilaisten tarkastelujen marginaliteettien osalta kasautuvasti marginaalisia. Tällainen tilanne tuottaa nuorille muun muassa terveydellisiä haittoja, mutta myös vaikeuksia identiteettityön toteuttamiselle: kuinka ylläpitää ja muokata identiteettiään tilassa, johon liittyy runsaasti marginaalisuutta (Hyväri 2001, 100). Sosiaalityössä onkin selvitettävä nuorille marginaalisuuden kokemuksia tuottavat tekijät ja niiden määrä. Tämä tulisi toteuttaa esimerkiksi

alueellisesti käytännön sosiaalityössä tutkimuksellisin menetelmin koko ikäryhmän osalta että yksilötasolla erityisesti ammatillisen identiteettityön alkuvaiheessa.

Nuorten voimavarojen huomioiminen

Yksilöllisen identiteettityön tukemisessa on tärkeää ottaa huomioon nuorten voimavarat. Myös hajanaisen identiteetin omaavilla nuorilla on voimavaroja. Nuori ei välttämättä kuitenkaan näe eikä tiedosta omia voimavarojaan ja erityisesti kielteisen elämänasenteen omaava voi ajatella itselleen tyypilliseen tapaan voimavaroihin liittyvät tuntemuksensa kielteisesti (ks. Helkama ym. 1999, 363). Tästä syystä voimavarat on nostettava identiteettityön avulla nuoren tietoisuuteen ja käyttöön elämänhallinnan vahvistamiseksi.

Identiteettityö: nykyhetken suhteuttaminen menneeseen ja tulevaan

Tärkeää yksilöllisen identiteettityön tukemisessa on yksilön kuunteleminen ja herättelemineen kuulostelemaan itseään sekä yksilön oman itseymmärryksen tukeminen (Hankamäki 2003, 241). Tällöin yksilö pohtii, millainen hän on ja on ollut, millaiseksi hän haluaa ihmisenä kasvaa sekä tulevaisuudensuunnitelmiaan ja unelmiaan (Giddens 1995, 114; Kotkavirta 2000, 7) sekä erityisesti mitä voimavaroja hänellä on. Sosiaalityössä työntekijän tehtävänä on pohtia näitä yhdessä nuoren kanssa, olla kunnioittavana pohdintojen peilauspintana, vaihtoehtojen esiin tuojana sekä identiteettityöhön kannustavana ja tukea antavana työntekijänä. Keskeistä on selvittää, kipuileeko nuori jonkin ryhmän tai yksilön (esim. perhe, ystävä, luokkakaverit) yhteisyydestä erottautumisesta (ks. Lahikainen 2000, 78). Keskustelujen pohjalta sosiaalityöntekijän ja nuoren on tärkeää luoda suunnitelmaa kohti yksilön tavoittelemaa tulevaisuutta ja sen myötä identiteettiä: millainen nuori haluaa olla ja mitä hänen tulee tehdä tavoitteeseen päästäkseen.

Identiteettityön mahdollistaminen ja refleksiivisyys

Vaikka toisaalta nuoruudessa voi olla paljonkin aikaa oman elämänsä reflektoinnille, siihen ei kuitenkaan välttämättä ole riittäviä voimavaroja, eikä aikaa jää pysähtymiseen asti kaikkien muutosten ja tapahtumien keskellä. Muun muassa media asettaa erityisesti nuorten identiteettien muokkautumiselle haasteita ja ristiriitaisia vaatimuksia (ks. esim. Aaltonen 2001, 119). Silti nuorten pitäisi pystyä kehittämään terve minäkuva. Kuinka paljon nuoret ehtivät ja jaksavat kehittää identiteettiään identiteetin kehittämisvaateiden ja samaistumiskohteiden vain lisääntyessä? Tässä pohdinnassa olennaista ovat valinto-

jen tekemisen perusteet, rehellisyys ja reflektio. Ammatillisen identiteettityön tehtävänä on pohtia yhdessä nuoren kanssa, mihin hän perustaa valintansa, kuinka hän reflektoi ja mihin hän valintansa pohjalta samaistuu, mutta myös tilanteen seuraaminen, ettei esimerkiksi nuoren refleksiivisyys vahvistu liialliseksi ja kielteiseksi itsetarkkailuksi. Sosiaalityössä tärkeää onkin nuoren kanssa työskentelyn rauhoittaminen ja identiteettityön mahdollistaminen.

Ongelmalähtöisyydestä lapsilähtöisyyteen: nuorten toimijuuden ja osallisuuden vahvistaminen

Nuoria tarkasteltaessa pitäisi siirtyä ongelmakategorioiden kautta määrittävästä nuoruudesta ja sosialisatiolähtöisestä ajattelusta kohti lapsilähtöistä ajattelua. Tällöin nuoret nähdään pätevinä kertomaan ja tuottamaan omaa elämäänsä koskevaa tietoa (Ritala-Koskinen 2001, 68–70). Tärkeänä nähdään nuorten omat tulkinnat ja toiveet sekä refleksiivisyyden kautta rakentunut yhteisymmärrys luodusta tulkinnasta nuoren sekä nuoren rooliminnan ja minän kanssa (ks. Fornäs 1998, 253–254, 261; ks. myös Bauman 1999, 285). Tällöin vältetään väärin kategorisoimiselta ja näin toiseuden tuottamiselta (Fook 2003, 71; Hyväri 2001, 116, 123), mutta myös ongelmallista tilannettaan peiteläkseen nuoren tahallisesti väärin tuottaman identiteettikonstruktion tuottamasta väärsätä arviosta (ks. Baumeister 1997, 196; Hall 2002, 151; Helkama ym. 1999, 373). Lapsilähtöisellä ajattelutavalla tuetaan nuoria toimijuuteen ja osallisuuteen elämän eri alueilla (ks. Alanen 2001, 173; Ridge 2002, 6). Nuorten perustarpeista huolehtimisen heikkouksien havaittiin olevan vahvasti yhteydessä sekä nuorten kielteiseen elämänasenteeseen, heikkoon itseluottamukseen että epäsosiaalisuuteen. Sosiaalityössä tehtävän identiteettityön tärkeänä tehtävänä näenkin korostaa lapsilähtöistä ajattelutapaa tukien sekä perheen sisäistä, mutta myös yhteiskunnallista toimintaa lapsilähtöisemmin toimivaksi. Lapsilähtöinen ajattelutapa vahvistaa nuorten itseluottamusta, myönteistä elämänasennetta ja sosiaalisuutta vähentäen samalla nuorten marginaalisuutta sekä lisäten nuorten voimavaroja.

Tärkeää on myös nuorten äänen kuuluville saamisen mahdollistaminen. Myönteinen ja voimavarakeskeinen dialogi pyrkii purkamaan marginaalisia tiloja, ulos totutuista rooleista, luomalla yksilöille uusia näkökulmia tilanteeseensa, kyvykkyyden, osaamisen ja toivon tunteita sekä mahdollisuuden polkuja kohti osallisuutta ja yhteisyyttä (Hyväri 2001, 145–148). Näin nuoret itse ovat keskeisessä asemassa marginaalisuuden purkami-

sessä ja oman yksilöllisen identiteettipolun rakentamisessa. Tästä syystä tulisikin tukea niitä tilanteita, joissa nuori pääsee vaikuttamaan ja kertomaan mielipiteensä sekä tilanteita, joissa nuorten ääneen sanomisen uskaltaminen ja äänen kuuluville saaminen mahdollistuvat. Erityisesti on luotava tilanteita, joissa on paikalla henkilöitä, joille nuorten on mahdollisimman helppo kertoa itselleen tärkeistä tai vaikeista asioista. Tässä on huomioitava se, kuinka helppoa nuorten on kertoa asioistaan muille ihmisille, erityisesti sosiaalityöntekijälle? Erityisenä ryhmänä ovat ne nuoret, jotka ovat kielteisen elämänsänteen omaavia ja turvattomia. Heille tärkeistä ja vaikeista asioista kertominen on erityisen vaikeaa. Sosiaalityöntekijän ja nuoren väliseen luottamukselliseen ja avoimen suhteen rakentamiseen tulee kiinnittää paljon huomiota, mutta myös siihen, kuinka tunnettu sosiaalityöntekijä on nuorten parissa ja kuinka helppo häntä on lähestyä.

Identiteettityön kohdentaminen

Pojille seitsemännellä luokalla, tytöille kuudennella luokalla

Poikien osalta kahdeksannelle luokalle siirryttäessä sosiaalisuudessa tapahtuva muutos on huomioitava erityisesti identiteettityön kohdentamisen ajankohdassa. Tätä ennen tapahtuvalla poikien yksilöllisen identiteettityön tukemisella on mahdollista vähentää tehokkaasti heidän marginaalisuuttaan suhteessa erilaisiin tekijöihin. Samaan aikaan on syytä aloittaa poikien elämänsänteen tukeminen yhdeksännelle luokalle tapahtuvaa kielteistä muutosta ennakoiden. Tyttöjen identiteetti-aihteiden arvot lähtevät jo seitsemännellä luokalla melko korkealta pysytellen jatkuvasti samalla tasolla kuin poikien vastaavat arvot korkeimmillaan ollessaan (9.-luokalla). Tästä syystä tyttöjen yksilöllisen identiteettityön tukeminen tulisi aloittaa jo kuudennen luokan aikana vaikuttavien tulosten mahdollistamiseksi.

Ensisijainen painopistealue on elämänsänteen tukeminen

Identiteetti-aihteiden sekä identiteettipolkujen kautta tarkasteltaessa selvisi, että erilaiset nuorten marginaliteetit kasautuivat sekä voimakkuuksiltaan että määrällisesti eniten identiteetti-aihteista kielteisen elämänsänteen omaaville nuorille. Tuettaessa nuoria asennoitumaan myönteisesti kohdattaviin asioihin, nuorten marginaalisuus vähenee vähitellen. Myönteinen elämänsänteen on suoja erityisesti pelon kokemuksia ja turvattomuuden tuntemuksia vastaan yleisesti kaikilla, mutta etenkin epäsosiaalisilla nuorilla. Sosiaalityössä tärkeää on huomioida myönteisen elämänsänteen merkitys myös kieltei-

sen selviytymisstrategian ehkäisemisessä, jolloin tarkoituksena on elämänhallintakeinojen vahvistaminen (ks. Hyväri 2001, 76).

Itseluottamuksen tukeminen elämänasenteen tukemiseen nivoutuen

Heikon itseluottamuksen omaavalla nuorella on useimmiten kielteinen elämänasenne. Elämänasenne ja itseluottamus ovatkin niin yhteen nivoutuneita, että niiden eriyttäminen identiteettityöskentelyssä olisi vaikeaa. Sosiaalityössä on huomattava aloittaa elämänasenteen tukemisen ohella nuorten itseluottamuksen tukeminen vahvemmaksi. Näiden identiteetti- ja käyttäytymispiirteiden vahvistuessa nuorten asenteilla ja käyttäytymisellä on hyvät edellytykset muuttua sosiaalisemmiksi.

Epäsosiaalisten nuorten päihitteettömyyden, refleksiivisyyden ja perhesuhteiden tukeminen

Epäsosiaalisten nuorten riittämätön huolenpito ja mahdollinen huomion tarve näyttää johtavan vähemmän perhekeskeiseen ryhmäkäyttäytymiseen. Tällöin nuori ikään kuin ajautuu ryhmän mukana kauemmas perheen piiristä viikonlopun päihdekäyttäytymiseen ja näin mahdollisesti lisääntyvään epäsosiaaliseen käyttäytymiseen. Sosiaalityössä on tarpeen tukea nuorten perheen sisäisiä perhesuhteita ottamalla koko perhe identiteettityön piiriin sekä tukea kaikkien työskentelyssä osallisten kykyä refleksiivisyyteen. Nuorten osalta refleksiivisyyden tukemisella on mahdollista vähentää ryhmäkäyttäytymistä ja sen mukanaan tuomia marginaliteetteja.

Epäsosiaalisten nuorten osalta on myös kiinnitettävä huomiota siihen, että erityisesti itseluottamuksen vahvistuessa on huomioitava nuorten päihitteettömyyden tukeminen. Muutoin nuorella saattaa vahvistua uskallus päihdekokeiluihin. Epäsosiaalisilla nuorilla, erityisesti tytöillä viikonlopun päihdekäyttäytyminen on runsainta kaikista nuorista. Näin ollen sosiaalityössä on kiinnitettävä yleisestä mielikuvasta poiketen nimenomaan tyttöjen päihitteiden käyttöön.

Uusperheen poikien perhemuodon huomioiminen ja perhesuhteiden tukeminen

Poikien osalta identiteettityön kohdentamisessa tärkeää on huomioida perhemuoto: uusperheen poikien heikot perhesuhteet heijastuvat heikkona itseluottamuksena sekä perushoivan ja vaikuttamisen puutteina ja lähipiirissä koettavina pelon tunteina. Identiteettityöhön tulee sisällyttää pohdintaa omista vuorovaikutustaidoista ja keinoista vaikuttaa

omaan osallisuuteensa perheen sisäisissä suhteissa, mutta ennen kaikkea kohdentaa identiteettityö koko perheen tasolle nuoren perhesuhteiden tukemiseksi.

Hajanaisen identiteetin omaavien nuorten kokonaisvaltainen tukeminen

Hajanaisen identiteetin omaavat nuoret ovat kasautuneesti marginaalisia. Heidän tilanteensa on heikoin sekä identiteetin hajanaisuuden että marginaliteettien osalta. Nämä nuoret tarvitsevat kokonaisvaltaista ammatillista identiteettityötä yksilöllisen identiteettityön tueksi. Erityisen tärkeänä esiin nostettavana seikkana nostan esille kotiväkivallan aiheuttaman turvattomuuden määrän. Sosiaalityössä keskeistä on huomioida erityisesti kasautuneesti marginaalisten nuorten korkea kotiväkivallan riski.

Kaikkien nuorten yksilöllisen identiteettityön tukeminen

Kaikille nuorille tulisi järjestää yhteistä toimintaa muun muassa erilaisten tapahtumien muodossa. Sekä hajanaisen että eheän identiteetin omaavat nuoret ovat marginaalisia erilaisten tekijöiden suhteen suhteessa toisiin nuorten ryhmiin. Tässä esiin nousee Fiskin (2003, 134; ks. myös Goffman 1963, 131) näkemys vuorovaikutuksen tärkeydestä marginaalisuuden vähentämisessä. Vuorovaikutus marginaalisten ja keskuksessa olevien välillä edistää näiden kahden ryhmän sisäistä tasa-arvoa ja hyväksyntää ja näin luo yhdessä toimimisen edellytyksiä sekä mahdollisuuden yksilöllisen identiteettityön toteuttamiselle.

Ammatillisen identiteettityön kautta esiin nousevat haasteet

Identiteettityön prosessimainen luonne ja muun muassa arvoiltaan monimuotoistuva yhteiskunta nostaa esiin haasteita sekä yksilöllisen että ammatillisen identiteettityön toteuttamiselle (ks. Fornäs 1998, 294; Kotkavirta 2000, 10; Lahikainen 2000, 84). Niin media kuin tuloerotkin tuottavat yksilöille hyvin erilaisia samaistumis- ja erottautumiskohteita. Pohdinnassa tärkeällä sijalla ovat nuoren samaistumisen kohteet: millaisiin piirteisiin nuori samaistuu ja millaisten ryhmien yhteisyyttä nuori tavoittelee? Nuoren samaistuessa ja omaksuessa refleksiivisesti tavoittelemiaan identiteetti- ja piirteitä sekä identiteetin marginaalisuus että siihen läheisesti yhteydessä olevat marginaliteetit alkavat ikään kuin liueta nuoren kokemuspöydästä ja ne muuttuvat enemmän ja enemmän kokemuksiksi yhteisyydestä, kuulumisesta johonkin (ks. Hyväri 2001, 155). Identifioituminen toisiin voi kuitenkin tapahtua paitsi tiedostaen myös tiedostamatta (Burr 2004,

158; Hankamäki 2003, 238–239). Tämä on haaste sosiaalityölle: kuinka saada nuorten tiedostamattomat tarpeet ja samaistumiskohteet selville? Lisäksi haasteita ammatilliselle identiteettityölle tuovat nuorten kontekstisidonnaiset roolit ja identiteetit. Sosiaalitoimistossa esille nouseva identiteetti ei ole ainoa identiteetti, joka nuorella on. (Jokinen 1995, 146; ks. myös Hyväri 2001, 102–109; Kivikuru 2002, 322–323; Hall 2002, 23.) Vapaa-ajallaan ja koulussa hän on toisenlaisissa rooleissa ja roolit, jotka nuori kokee itselleen tärkeimmiksi samaistumiskohteiksi, tulevat huomioiduiksi. Tärkeää on se, millaiseen rooliin sosiaalityössä neuvotellut identiteetit nousevat toisenlaisessa kontekstissa (Jokinen 1995, 146). On haastavaa mahdollistaa ja osoittaa näiden yhdessä tuotettujen identiteettien mielekkyys, että nuoret kokisivat ne itselleen tärkeiksi samaistumiskohteiksi myös ammatillisen identiteettityön keskustelukäytäntöjen ulkopuolella.

Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusehdotukset

On muistettava, että erilaiset marginaalisuustekijöiden yhteydet identiteettiin ovat minun tutkijana valitsemien tilastollisten menetelmien kautta esiin tulevia, eikä tulosten pohjalta ole vedettävissä johtopäätöstä, jonka mukaan nuorten marginaalisuus olisi äärimmäistä toiseutta. Marginaalisuustekijöiden olemassaolo ei välttämättä tuota nuorille tiedostettua haittaa, ongelmia tai marginaalisuuden kokemusta. Lukujen kautta luodut päätelmät antavat meille tietoa erilaisten identiteettipolkujen hyvydestä tai huonoudesta, valitun identiteettipolun tehokkuudesta, siihen yhteydessä olevien marginaalisuustekijöiden vahvuuksista nuorten elämässä sekä identiteettityön kohdentamisen painopistealueista.

Vastausprosentin ollessa lähes 90 tulosten voidaan sanoa kuvaavan oikein hyvin tarkastellun kunnan nuorten identiteetin ja marginaalisuuden välistä suhdetta. Tulokset ovat yleistettävissä tukemaan sekä tarkastellun kunnan että vastaavan kokoisten kuntien (pienehkö maalaiskunta) ammatillista identiteettityötä, mutta tulokset antavat suuntaa myös yleisesti sosiaalityössä tehtävälle identiteettityölle. Toisin sanoen tutkimuksen päälinjat ovat yleistettävissä laajalti sosiaalityössä tehtävään ammatilliseen identiteettityöhön nuorten yksilöllisen identiteettityön tukemiseksi.

Vastausten luotettavuutta nostaa vastaustilanteessa tapahtunut tarvittavien kysymysten ja mittaristojen kuvailu sekä riittävän pitkän vastausajan, rauhallisen ilmapiirin ja yksi-

tyisyyden takaaminen. Näin nuorille mahdollistettiin omaa tilannetta parhaiten kuvaavien vaihtoehtojen valitseminen kuhunkin kysymykseen. Tutkimusprosessin mahdollisimman tarkka kuvaus, valintojen pohtiminen ja tehtyjen valintojen perusteleminen nostaa tutkimuksen luotettavuutta. Rakennettujen summamuuttujien reliabiliteetit (ks. taulukko 12, s. 73) osoittavat mittareiden olevan sisäisesti yhtenäisiä. Arvot eivät kuitenkaan kerro mittareiden sisällön validiteetista. Validiteetti kuvaa mittarin rakentamista, mittarin avulla saatuja tuloksia ja sen avulla tehtyjä tulkintoja (ks. Jokivuori & Hietala 2005, 14). Tuloksissa nousi esille, että elämänasenne ja itseluottamus ovat toisiinsa läheisesti kietoutuneita piirteitä, kun sosiaalisuus on omanlaisensa identiteetti-*piirre*. Jatkossa olisikin tarpeen täsmentää, ovatko elämänasenne ja itseluottamus näin vahvasti toisiinsa yhteydessä olevia identiteetti-*piirteitä* vai tulisiko näitä *piirteitä* vastaavia kysymyksenasetteluita hieman tarkentaa. Selvää kuitenkin on, että identiteetin eri osat alueet eivät ole toisistaan täysin erillisiä, vaan läheisesti suhteessa toisiinsa.

Yksilöllistä identiteettityötä tehtäessä erityisesti nuoruudessa on epäselvää, millainen on oma identiteetti ja millaiseksi on muuttumassa ihmisenä. Ajateltaessa identiteettityötä yksilöllisen elämänpolun kautta yksilö voi (joiltain osin) kulkea paikallaan, edetä hyvin päämäärätietoisesti tai vaikka palata niihin identiteettikokemuksiin ja valintoihin, jotka tuntuvat mielekkäiltä tai tarpeellisilta (Marin 2001, 29). Mielenkiintoista olisi selvittää nuorten identiteettipolkujen rakentumista sisältäen muun muassa tietoa nuorten merkittävistä identiteettikokemuksista, identiteettityön prosessista, millä perusteella nuoret tekevät valintojaan ja asettavat tavoitteitaan sekä erityisesti tätä tutkimusta laajemmin sitä, miten marginaalisuus on yhteydessä nuorten erilaisiin identiteettipolkuihin.

Mielenkiintoista olisi myös syventyä tarkemmin ammatillisen ja yksilöllisen identiteettityön väliseen suhteeseen, esimerkiksi miten nuorten elämänasennetta tulisi tukea myönteisemmäksi, jotta sillä olisi vaikuttavia tuloksia nuorten marginaalisuuden vähentämiseksi. Toisin sanoen miten identiteettityötä tulisi käytännössä toteuttaa ja mitkä elementit ovat yhteydessä vaikuttavan identiteettityön toteuttamiseksi. Olisiko mahdollista luoda sosiaalityöntekijöille uusi työmalli, joka tukisi sosiaalityöntekijöiden käytännön työn tekemistä ja vaikuttavuutta?

Toivon tutkimukseni tuovan teoreettiseen keskusteluun ajatuksia, jotka voisivat suunnata joitakin käsitteellisiä negaatioita avarampaan ja dialogisempaan suuntaan. Itselleni

tämä tutkimus on antanut paljon: uuden (kvantitatiivisen) maailman, uuden kielen, jota tässä uudessa maailmassa puhutaan (tutkimusmetodologia), pienen tutkimuksen valta-
van käsiteverkoston, ymmärryksen sosiaalityön ja sosiaalisen toimintakentän monimuo-
toisuudesta ja laajuudesta ja se, mikä ehkä tärkeintä: uuden ymmärryksen itseeni, kuka
minä olen suhteessa menneeseen ja haaveisiini. Olen huomannut, että onnistuneen iden-
titeettityön edellytyksenä on halu ja uskallus muuttua.

Lähteet

- Aalberg, Veikko & Siimes, Martti, A. 1999: Lapsesta aikuiseksi: nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki: Nemo.
- Aaltonen, Sanna 2001: Ruumiin rajat ja sukupuolinen häirintä. Teoksessa: Puuronen, Anne & Välimaa, Raili (toim.): Nuori ruumis. S. 107-120. Helsinki: Gaudeamus.
- Aapola, Sinikka & Kaarninen, Mervi (toim.) 2003: Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 32. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 909. Helsinki: SKS.
- Aapola, Sinikka & Kaarninen, Mervi 2003: Näkökulmia suomalaisen nuoruuden ja nuorison historiaan. Johdanto. Teoksessa: Aapola, Sinikka & Kaarninen, Mervi (toim.): Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia. S. 9-31. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 32. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 909. Helsinki: SKS.
- Aapola, Sinikka 1999: Murrosikä ja sukupuoli. Julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 763. Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 9/99. Helsinki: SKS.
- Adams, Robert 1996: Social Work and Empowerment. Basingstoke: Macmillan.
- Adams, Robert 2003: Social Work and Empowerment. Third edition. New York: Palgrave Macmillan.
- Alanen, Leena 2001: Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä. Teoksessa: Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.): Lapsuudesta vanhuuteen: iän sosiologiaa. S. 161-186. Tampere: Vastapaino.
- Ashmore, Richard, D. (toim.) 1997: Self and Identity: Fundamental Issues. New York: Oxford University Press, Incorporated.
- Bandura, Albert 1997: Self-efficacy: the Exercise of Control. New York: Freeman.
- Bauman, Zygmunt 1999: Sosiologinen ajattelu. Alkup. 1997. Suomentanut: Vainonen, Jyrki. Tampere: Vastapaino.
- Baumeister, Roy, F. & 1997: The Self and Society: Changes, Problems, and Opportunities. Teoksessa: Ashmore, Richard, D. (toim.) 1997: Self and Identity: Fundamental Issues. S. 191-217. New York: Oxford University Press, Incorporated.
- Beck, Ulrich 1995: Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa: Beck, Ulrich, Giddens, Anthony & Lash, Scott: Nykyajan jäl-

- jillä: refleksiivinen modernisaatio. S. 11-82. Suom. Lehto, Leevi. Tampere: Vastapaino.
- Beck, Ulrich, Giddens, Anthony & Lash, Scott 1995: Nykyajan jäljillä: refleksiivinen modernisaatio. Suom. Lehto, Leevi. Tampere: Vastapaino.
- Bemmel, Brian 1995: Dual Commitment. Unique Construct or Epiphenomenon? *Journal of Labour Research*, Vol. 16 (4), 401-422.
- Berger, Peter, L. & Luckmann, Thomas 1979: *The social construction of reality: a treatise in the sociology of knowledge*. Harmondsworth.
- Berger, Peter, L. & Luckmann, Thomas 1994: *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma*. Suom. ja toim: Raiskila, Vesa. Helsinki: Gaudeamus.
- Burr, Vivien 1995: *An introduction to social constructionism*. London: Routledge.
- Burr, Vivien 2004: *Sosiaalipsykologisia ihmiskäsityksiä*. Suomentanut: Vainonen, Jyrki. Tampere: Vastapaino.
- Cullberg, Johan 1991: *Tasapainon järkkyyessä: psykoanalyttinen ja sosiaalipsykiatrinen tutkielma*. Suom. Rutanen, Mirja. Helsinki: Otava.
- Erikson, Erik, H. 1982: *Lapsuus ja yhteiskunta*. Alkuperä. 1962. Suomentanut Huttunen, Esko. Jyväskylä: Gummerus.
- Erikson, Erik, H. 1994a: *Identity and the life cycle*. Alkuperä. 1959. New York: Norton.
- Erikson, Erik, H. 1994b: *Identity; youth and crisis*. Alkuperä. 1968. New York: Norton.
- Fiske, John 2003: *Toimi maailmanlaajuisesti, ajattele paikallisesti*. Suom. Herkman, Juha. Teoksessa: Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.): *Erilaisuus*. S. 131- 153. Tampere: Vastapaino.
- Fook, Jan 2003: *Social work: critical theory and practice*. London: Sage.
- Fornäs, Johan 1998: *Kulttuuriteoria: myöhäismodernin ulottuvuuksia*. Suom. Lehtonen, Mikko. Tampere: Vastapaino.
- Forsberg, Hannele 2004: *Lapsilähtöisyyden haaste sosiaalityössä*. 11.3.2004. Dosentti-luentosarja, Jyväskylän yliopisto.
- Giddens, Anthony 1995: *Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa*. Teoksessa: Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott: *Nykyajan jäljillä: refleksiivinen modernisaatio*. S. 83-152. Tampere: Vastapaino.
- Goffman Erving 1986: *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Alkuperä. 1963. Harmondsworth: Penguin Books.

- Granfelt, Riitta 1998: Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hacking, Ian 1997: Lasten hyväksikäytön muodostaminen ja muovaaminen. Teoksessa: Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko (toim.): Biovallan kysymyksiä. Kirjoituksia köyhyyden ja sosiaalisten uhkien hallinnoimisesta. S. 197-251. Helsinki: Gaudeamus.
- Hall, Stuart 2002: Identiteetti. Alkup. 1999. Suom. ja toim. Lehtonen, Mikko & Herkman, Juha. Tampere: Vastapaino.
- Halvorsen, Knut (toim.) 1996: Mestring av marginalitet: Å leve og overleve som sosialklient. Oslo: J. W. Cappelens Forlag AS.
- Halvorsen, Knut 1996a: Hva boka handler om. Teoksessa: Halvorsen, Knut (toim.): Mestring av marginalitet: Å leve og overleve som sosialklient. S. 11-18. Oslo: J. W. Cappelens Forlag AS.
- Halvorsen, Knut 1996b: Utsatt posisjon i arbeidsmarkedet – en hovedvei til bidragsavhengighet. Teoksessa: Halvorsen, Knut (toim.): Mestring av marginalitet: Å leve og overleve som sosialklient. S. 93-125. Oslo: J. W. Cappelens Forlag AS.
- Hankamäki, Jukka 2003: Dialoginen filosofia: teoria, metodi ja politiikka. Helsinki: Yliopistopaino.
- Harinen, Päivi 2000: Valmiiseen tulleet: tutkimus nuoruudesta, kansallisuudesta ja kansalaisuudesta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko (toim.) 2000: Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkilä, Matti 2000: Syrjäytymisen tutkimus 1990-luvulla. Teoksessa: Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko (toim.): Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. S. 167-181. Helsinki: Gaudeamus.
- Helkama, Klaus, Myllyniemi, Rauni & Liebkind, Karmela 1999: Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Edita.
- Helne, Tuula & Karisto, Antti 1992: Syrjäytymisen ongelma. Teoksessa: Riihinen, Olavi (toim.): Sosiaalipolitiikka 2017: näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen. S. 517-531. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- Helne, Tuula 2002: Syrjäytymisen yhteiskunta. Stakes tutkimuksia 123. Helsinki: Stakes.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2004: Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

- Hoikkala, Tommi 1989: Nuorisokulttuurista kulttuuriseen nuoruuteen. Helsinki: Gaudeamus.
- Hoikkala, Tommi 1993: Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus?: aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Helsinki: Gaudeamus.
- Hyväri, Susanna 2001: Vallattomuudesta vastuuseen: kokemuksen politiikan sankaritarinoita. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 3/2001. Helsinki: Tietosanomama Oy.
- Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko (toim.) 1997: Biovallan kysymyksiä. Kirjoituksia köyhyyden ja sosiaalisten uhkien hallinnoimisesta. Helsinki: Gaudeamus.
- Isaacs, William 2001: Dialogi ja yhdessä ajattelemisen taito: urauurtava lähestyminen liike-elämän viestintään. Suomentanut: Tillman, Maarit. Helsinki: Kauppakaari.
- Jaatinen, Jaana 2000: Viattomuuden tarinoita: nuoret päihdekulttuurinsa kuvaajina. Helsinki: Stakes.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja (toim.) 1995: Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat. Konstruktionistinen näkökulma. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.
- Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (toim.) 2000: Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja 1995: Neuvottelu asiakkaan identiteeteistä. Teoksessa: Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja (toim.): Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat. Konstruktionistinen näkökulma. S. 127-154. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.
- Jokinen, Arja, Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.) 2004: Puhua vastaan ja vaieta: neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Arja, Huttunen, Laura & Kulmala, Anna 2004: Johdanto: neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta. Teoksessa: Jokinen, Arja, Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.): Puhua vastaan ja vaieta: neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. S. 9-19. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokivuori, Pertti 2002: Sitoutuminen työorganisaatioon ja ammattijärjestöön: kilpailevia vai täydentäviä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavilla myös muodossa: <http://selene.lib.jyu.fi:8080/vaitos/studies/studeduc/9513913503.pdf>. [online, viitattu 20.6.2005].
- Jokivuori, Pertti & Hietala, Risto 2005: Monimuuttujamenetelmien käyttö yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Käsikirjoitusversio kevät 2005.

- Juhila, Kirsi 2004: Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa: Jokinen, Arja, Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.): Puhua vastaan ja vaieta: neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. S. 20-32. Helsinki: Gaudeamus.
- Junttila, Seppo & Lautala, Saara 2001: Muuttuva sosiaalipolitiikka -hanke [online, viitattu 12.9.2005] Saatavilla [www-muodossa: http://www.sttk.fi/fi/muusosiaaliturva/musohanke/](http://www.sttk.fi/fi/muusosiaaliturva/musohanke/).
- Järventie, Irmeli & Sauli, Hannele (toim.) 2001: Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Järventie, Irmeli & Sauli, Hannele 2001: Johdanto. Teoksessa: Järventie, Irmeli & Sauli, Hannele (toim.): Eriarvoinen lapsuus. S. 7-17. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Järventie, Irmeli 1999: Syrjäytyvätkö lapset?: tutkimus 1990-luvun lasten perushoivasta, hyvinvoinnista ja lastensuojelupalvelujen käytöstä Helsingissä. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Järventie, Irmeli 2000: Lasten syrjäytyminen – laiminlyöty alue tutkimuksessa ja politiikassa. Teoksessa: Heikkilä, Matti & Karjalainen Jouko (toim.): Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. S. 135-153. Helsinki: Gaudeamus.
- Järventie, Irmeli 2001: Eriarvoisen lapsuuden muotokuvia. Teoksessa: Järventie, Irmeli & Sauli, Hannele (toim.): Eriarvoinen lapsuus. S. 83-124. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Järvinen, Tero & Jahnukainen Markku 2001: Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa: Suutari, Minna (toim.) 2001: Vallattomat marginaalit: yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. S. 125-151. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. [online, viitattu 27.4.2004] Saatavilla myös [www-muodossa: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/pdf/vallattomat.pdf](http://www.nuorisotutkimusseura.fi/pdf/vallattomat.pdf).
- Kajanoja, Jouko 2000: Syrjäytymisen hinta. Teoksessa: Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko (toim.): Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. S. 233-249. Helsinki: Gaudeamus.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 2000: Hyvä itsetunto. Alkuperäinen 1994. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- Kirmanen, Tiina 2000: Pelon hallinta ja lapsen turvallisuus. Teoksessa: Niemelä, Pauli & Lahikainen, Anja Riitta (toim.): Inhimillinen turvallisuus. S. 119-146. Tampere: Vastapaino.

- Kivikuru, Ullamaija & Kunelius, Risto (toim.) 2002: Viestinnän jäljillä: näkökulmia uuden ajan ilmiöön. Alkup. 1998. Helsinki, Porvoo: WSOY.
- Kivikuru, Ullamaija 2002: Identiteetit viestinnässä. Samastumisen ja erottautumisen kierre. Teoksessa: Kivikuru, Ullamaija & Kunelius, Risto (toim.): Viestinnän jäljillä: näkökulmia uuden ajan ilmiöön. S. 319-338. Alkup. 1998. Helsinki, Porvoo: WSOY.
- Kotkavirta, Jussi & Tuomi, Arvi (toim.) 2000: Toivo ja luottamus epävarmuuksien maailmassa: filosofisia ja teologisia puheenvuoroja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kotkavirta, Jussi 2000: Toivo, luottamus ja identiteetti. Teoksessa: Kotkavirta, Jussi & Tuomi, Arvi (toim.): Toivo ja luottamus epävarmuuksien maailmassa: filosofisia ja teologisia puheenvuoroja. S. 5-17. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kuuluvainen, Jari & Valsta, Lauri 2005: Metsäekonomian perusteet. [online, viitattu 12.9.2005] Saatavana [www-muodossa: http://honeybee.helsinki.fi/~valsta/metsaekonomia-v1.pdf](http://honeybee.helsinki.fi/~valsta/metsaekonomia-v1.pdf).
- Lahikainen, Anja Riitta 2000: Turvallisuus identiteettikysymyksenä. Teoksessa: Niemelä, Pauli & Lahikainen, Anja Riitta (toim.): Inhimillinen turvallisuus. S. 61-89. Tampere: Vastapaino.
- Laki maa- ja puutarhatalouden kansallisista tuista 1559/2001.
- Lehtonen, Heikki & Heinonen, Jari & Rissanen, Pekka 1986: Syrjäytymiskäsitteen käytön ongelmia: Sosiaalihuollon toimeentuloprojekti. Helsinki: Sosiaalihuolto.
- Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.) 2003: Erilaisuus. Tampere: Vastapaino.
- Marin, Marjatta 2001: Tarkastelukulmia ikään ja ikääntymiseen. Teoksessa: Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.): Lapsuudesta vanhuuteen: iän sosiologiaa. S. 17-48. Tampere: Vastapaino.
- Mayall, Berry 2002: Towards a sociology for childhood: thinking from children's lives. Buckingham: Open University Press.
- Mead, George, H. 1963: Mind, self & Society from the Standpoint of a Social Behaviourist. Edited and with an Introduction by Morris, Charles W.
- Metsämuuronen, Jari 2003: Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International Methelp.
- Mustonen, Anu 2001: Mediapsykologia. Helsinki: WSOY.
- Niemelä, Pauli & Lahikainen, Anja Riitta (toim.) 2000: Inhimillinen turvallisuus. Tampere: Vastapaino.
- Packard, Vance 1962: The hidden persuaders. 9th impr. London: Longmans, Green.

- Park, Robert, E. 1967: *On Social Control and Collective Behavior: Selected Papers*. Edited and with an Introduction by Turner, Ralph, H. Chicago.
- Pohjola, Anneli 2001: Nuorten myyttinen ongelmallisuus. Teoksessa: Suutari, Minna (toim.): *Vallattomat marginaalit: yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. S. 187-204. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. [online, viitattu 27.4.2004] Saatavilla myös [www-muodossa: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/pdf/vallattomat.pdf](http://www.muodossa.fi).
- Pulkkinen, Lea 1984: *Nuoret ja kotikasvatus*. Helsinki: Otava.
- Pulkkinen, Lea 1997: *Lapsesta aikuiseksi*. Alkuperä. 1996. Jyväskylä: Atena.
- Pulkkinen, Lea 2002: *Mukavaa yhdessä: sosiaalinen pääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys*. Jyväskylä PS-kustannus.
- Puolimatka, Tapio 1996 (1999): *Kasvatus ja filosofia*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Puuronen, Anne & Välimaa, Raili (toim.) 2001: *Nuori ruumis*. Helsinki: Gaudeamus.
- Raatikainen, Panu 2004: *Ihmistieteet ja filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Raitakari, Suvi 2004: *Nuoren elämänhallinta: toivottua arkea ohjeistamalla?* Teoksessa: Jokinen, Arja, Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.): *Puhua vastaan ja vaieta: neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. S. 56-73. Helsinki: Gaudeamus.
- Raitanen, Marko 2001: *Aikuistuminen*. Teoksessa: Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.): *Lapsuudesta vanhuuteen: iän sosiologiaa*. S. 187-224. Tampere: Vastapaino.
- Rantamaa, Paula 2001: *Ikä ja sen merkitykset*. Teoksessa: Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.): *Lapsuudesta vanhuuteen: iän sosiologiaa*. S. 49-95. Tampere: Vastapaino.
- Raunio, Kyösti 2004: *Oleellinen sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ridge, Tess 2002: *Childhood poverty and social exclusion: from a child's perspective*. Bristol: Policy press.
- Riihinen, Olavi (toim.) 1992: *Sosiaalipolitiikka 2017: näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- Ritala-Koskinen, Aino 1993: *Onko uusperheestä perheeksi?: tutkimus uusperheen kulttuurisesta kuvasta suomalaisten naisten- ja perhelehtien konstruoimana*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Ritala-Koskinen, Aino 2001: *Mikä on lapsen perhe?: tulkintoja lasten uusperhesuhteista*. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto.

- Robson, Colin 2002: Real world research: a resource for social scientists and practitioner-researchers. 2nd ed. Oxford Blackwell.
- Rönkä, Anna 1999: The accumulation of problems of social functioning: outer, inner, and behavioural strands. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Salmi, Venla 2004: Varhaisnuorten normirikkomukset – ongelma vai osa nuoruutta?: helsinkiläisten 12–13-vuotiaiden kielletyn ja rikollisen toiminnan laajuus, piirteitä ja merkityksiä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura.
- Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.) 2001: Lapsuudesta vanhuuteen: iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino.
- Sewpaul, Vishanthie & Jones, David 2004: Global Standards for the Education and Training of the Social Work Profession. Final document adopted at the general assemblies of IASSW and IFSW, Adelaide, Australia. [online, viitattu 6.11.2005]. Saatavilla [www-muodossa: http://www.iassw-aiets.org/en/About_IASSW/GlobalStandards.pdf](http://www.muodossa:www-iassw-aiets.org/en/About_IASSW/GlobalStandards.pdf).
- Siljander, Pauli & Ulvinen, Veli-Matti (toim.) 1996: Syrjäytymisestä selviytymiseen: vaikeuksien kautta elämönhallintaan. Oulu: Oulun yliopisto.
- Siljander, Pauli 1996: Syrjäytyminen – aatteiden murroksen kriisi. Teoksessa: Siljander, Pauli & Ulvinen, Veli-Matti (toim.): Syrjäytymisestä selviytymiseen: vaikeuksien kautta elämönhallintaan. S. 7-14. Oulu: Oulun yliopisto.
- Sipilä, Jorma 1982: Lasten sosiaaliset ongelmat alueellisessa rakenteessa: nuorten poikkeava käyttäytyminen ja yhteisön rakenne. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Snape, Ed & Chan, Andy W. 2000: Commitment to Company and Union. Evidence from Hong Kong. *Industrial Relations*, Vol. 39 (3), 445-459.
- Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2005: Arki, arvot, elämä, etiikka: sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry: Ammattieettinen lautakunta.
- Sulkunen, Pekka 1989: Johdatus sosiologiaan. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- Suutari, Minna (toim.) 2001: Vallattomat marginaalit: yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. [online, viitattu 27.4.2004] Saatavilla myös [www-muodossa: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/pdf/vallattomat.pdf](http://www.muodossa:www-nuorisotutkimusseura.fi/pdf/vallattomat.pdf).
- Svedberg, Lars 1995: Marginalitet: ett socialt dilemma. Lund: Studentlitteratur.

Liitteet

KYSELYLOMAKE

Liite 1 I(8)

1. Millä luokalla olet? 1. seitsemännellä
2. kahdeksannella
3. yhdeksännellä
2. Sukupuoli 1. poika
2. tyttö
3. Tämän hetkinen asuinalueesi _____
4. Viihdytkö asuinalueellasi? erittäin hyvin kohtalaisesti erittäin huonosti
1 2 3 4 5
5. Keitä kotonasi asuu?
- 1. isä
 - 2. isäpuoli
 - 3. äiti
 - 4. äitipuoli
 - 5. isoisä ja/tai isoäiti
 - 6. muita aikuisia
 - 7. sisaruksia, kuinka monta _____
 - 8. sisko- tai velipuolia, kuinka monta _____
 - 9. muita lapsia, kuinka monta _____
6. Millaiseksi kuvailisit suhdettasi kotona asuvaan äitiisi tai äitipuoleesi?
- kotona ei asu äitiä/äitipuolta erittäin hyvä erittäin huono
9 1 2 3 4 5
7. Millaiseksi kuvailisit suhdettasi kotona asuvaan isääsi tai isäpuoleesi?
- kotona ei asu isää/isäpuolta erittäin hyvä erittäin huono
9 1 2 3 4 5
8. Paljonko keskiarvosasi oli viimeisimmässä todistuksessasi? _____
9. Miten koulunkäyntisi sujuu? erittäin hyvin erittäin huonosti
1 2 3 4 5
10. Onko sinun helppo keskittyä tekemääsi asiaan (esim. läksyihin, lukemiseen yleensä)?
- erittäin helppo erittäin vaikea
1 2 3 4 5

11. Ovatko läksyt sinulle pääosin helppoja vaikeita?

hyvin helppoja					hyvin vaikeita
1	2	3	4		5

12. Koetko saavasi tietojasi ja taitojasi vastaavia arvosanoja?

paljon parempia					paljon huonompia
1	2	3	4		5

13. Mitä olet suunnitellut tekeväsi peruskoulun päättymisen jälkeen?

1. Jatkaa lukioon
2. Jatkaa ammatilliseen koulutukseen
3. Pitää väli vuoden
4. Hakea töitä
5. Muuta, mitä? _____

14. Onko sinulla kavereita?

1. minulla ei ole kavereita
2. yksi kaveri
3. 2-4 kaveria
4. minulla on useampia kavereita eri elämäntilanteilla (esim. kotona, harrastuksissa ym.)
5. olen yleensä isossa porukassa

15. Onko sinulla parasta kaveria?

1. kyllä
2. ei

16. Voitko tuoda kavereitasi kotiisi aina silloin kun haluat tai kun kaverit haluavat tulla teille?

aina		silloin tällöin		en koskaan
1	2	3	4	5

17. Kuinka usein vietät viikonloppuiltaisin aikaa kylällä?

1. joka viikonloppu sekä perjantai- että lauantai-iltana
2. joka viikonloppu perjantai- tai lauantai-iltana
3. joka toinen viikonloppu
4. kerran kuussa
5. en ollenkaan

18. Montako sellaista harrastusta sinulla on, joita harrastat säännöllisesti?

1. ei yhtään
2. yksi
3. kaksi
4. kolme
5. neljä tai useampi

19. Saatko harrastaa itse valitsemiasi harrastuksia?

en ollenkaan					enimmäkseen kyllä
1	2	3	4		5

20. Saatko riittävästi harrastaa mieleisiä harrastuksia?

liian vähän				riittävästi
1	2	3	4	5

21. Koetko saavasi välttämättömäksi kokemasi välineet/tavarat (esim. musiikki- ja harrastusvälineet)?

en saa ollenkaan		saan osan		saan kaiken minkä haluan
1	2	3	4	5

22. Koetko saavasi välttämättömäksi kokemasi määrän elämiseen tarvittavia perustarvikkeita (esim. vaatteet, hygienia- ja kauneudenhoitotuotteet)?

en riittävästi		lähes riittävästi		saan kaiken minkä tarvitsen
1	2	3	4	5

23. Mikä seuraavista vaihtoehdoista kuvaa parhaiten nuuskan käyttöäsi ja/tai tupakointiasi?

1. En ole koskaan tupakoinut tai nuuskannut
2. En tupakoi/nuuskaa, mutta olen kokeillut
3. Tupakoin/nuuskaan harvemmin kuin kerran viikossa
4. Tupakoin/nuuskaan viikoittain, en kuitenkaan päivittäin
5. Tupakoin/nuuskaan päivittäin _____ kappaletta/kertaa päivässä

24. Kuinka usein kaiken kaikkiaan käytät alkoholia?

1. 1-2 kertaa viikossa
2. 1-2 kertaa kuukaudessa
3. 3-4 kertaa vuodessa
4. kerran vuodessa tai harvemmin
5. En käytä alkoholijuomia

25. Oletko koskaan itse kokeillut tai käyttänyt huumeita (esimerkiksi marihuana, kannabis)?

1. en koskaan
2. kerran
3. kaksi kertaa
4. 3-4 kertaa
5. viisi kertaa tai useammin

26. Päätöksentekoon voidaan vaikuttaa monella tavalla. Oletko itse (tai ryhmässä) yrittänyt vaikuttaa asioihin kunnassasi (esimerkiksi kirjoittamalla yleisönosastokirjoituksen, ottanut yhteyttä kunnan viranomaiseen, laatinut kehittämissuosituksen, osallistunut kokouksiin, vaikuttanut harrastustoimintaan tms.)?

useita kertoja	2	satunnaisesti	4	en koskaan
1	2	3	4	5

27. Kuinka paljon voit mielestäsi vaikuttaa omiin asioihisi?

	paljon	aika paljon	kohta- laisesti	liian vähän	en yhtään
A. koulussa	1	2	3	4	5
B. kotona	1	2	3	4	5
C. vapaa-aikana	1	2	3	4	5

28. Haluaisitko osallistua päätöksentekoon kotona vanhempiesi kanssa yhteisistä asioista päätettäessä (esimerkiksi kesälomamatkoista, sisustuksesta, harrastusvälineistä)?

paljon enemmän	2	3	4	paljon vähemmän
1	2	3	4	5

29. Onko sinulla mielestäsi sopivasti vastuuta elämässäsi (esim. lemmikkieläimistä, läksyistä)?

liian vähän	2	sopivasti	4	liikaa
1	2	3	4	5

30. Syötkö kouluruoan **lisäksi** lämpimän aterian joka päivä?

en koskaan	2	3	4	joka päivä
1	2	3	4	5

31. Kuinka usein käyt suihkussa ja/tai saunassa viikon aikana?

1. harvemmin kuin kerran viikossa
2. kerran viikossa
3. kaksi kertaa viikossa
4. kolme kertaa viikossa
5. neljä kertaa viikossa tai useammin

32. Oletko joskus öisin yksin kotona ilman aikuisia?

1. en koskaan
2. harvemmin kuin kerran viikossa
3. 2-3 kertaa viikossa
4. 4-5 kertaa viikossa
5. 6-7 kertaa viikossa

33. Kuinka pitkät yöunet nukut?

maanantai	_____	tuntia
tiistai	_____	tuntia
keskiviikko	_____	tuntia
torstai	_____	tuntia
perjantai	_____	tuntia
lauantai	_____	tuntia
sunnuntai	_____	tuntia

34. Oletko tyytyväinen omaan ulkonäköösi?

	hyvin tyytyväinen				hyvin tyytymätön
	1	2	3	4	5

35. Koetko olevasi iloinen ja onnellinen?

aina				en koskaan
1	2	3	4	5

36. Ollaanko kotona kiinnostuneita sinusta, tekemisistäsi, elämästäsi (esimerkiksi kaveristasi, harrastuksistasi jne.)?

ei ollenkaan				hyvin kiinnostuneita
1	2	3	4	5

37. Jos sinua pyydetään tekemään kotitöitä (esim. siivousta tai puiden hakua), mutta et itse halua, niin mitä silloin teet?

tottelen aina		tottelen silloin tällöin		en tottele koskaan
1	2	3	4	5

38. Syntyykö sinulla usein ja helposti erimielisyyksiä ja vaikeuksia ihmisten (esim. vanhempien, opettajien, kavereiden) kanssa?

hyvin usein				hyvin harvoin
1	2	3	4	5

39. Kiusataan sinua tai kiusaanko itse muita oppilaita tai tuttaviasi koulussa, koulumatkalla tai vapaa-ajalla?

	silloin				
	ei koskaan	harvoin	tällöin	joka viikko	joka päivä
A. Miten usein sinua kiusataan?	1	2	3	4	5
B. Miten usein itse kiusaat?	1	2	3	4	5

40. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä omalla kohdallasi?

A. Koulusta voi olla pois pari tuntia silloin tällöin ilman perusteltua syytä.

täysin samaa mieltä						täysin eri mieltä
1	2	3	4	5		

B. Minusta on hauska aiheuttaa välikohtauksia ja riidellä opettajien ja/tai vanhempieni kanssa.

täysin samaa mieltä						täysin eri mieltä
1	2	3	4	5		

C. Voisin olla yötä pois kotoa ilmoittamatta siitä etukäteen vanhemmilleni.

täysin samaa mieltä						täysin eri mieltä
1	2	3	4	5		

D. Minusta on mukava käydä koulua.

täysin samaa mieltä						täysin eri mieltä
1	2	3	4	5		

E. Haluan tulevaisuudessa perustaa perheen.

täysin samaa mieltä						täysin eri mieltä
1	2	3	4	5		

F. Muutan tulevaisuudessa pois paikkakunnalta esimerkiksi työn perässä.

täysin samaa mieltä						täysin eri mieltä
1	2	3	4	5		

41. Kun pyrit johonkin tavoitteeseen (millaiseen tahansa), kuinka hyvin koet yleensä onnistuvasi toimissasi ja tavoitteen saavuttamisessa?

onnistun aina					epäonnistun aina
1	2	3	4	5	

42. Koetko olevasi yhtä hyvä kuin muut nuoret?

				en ole koskaan
olen yhtä hyvä				yhtä hyvä
1	2	3	4	5

43. Kuinka usein koet olevasi yksinäinen?

joka päivä	joka viikko	silloin tällöin	harvoin	en koskaan
1	2	3	4	5

44. Oletko huolestunut erilaisista asioista? Vaivaavatko asiat mieltäsi?

en/ei koskaan				hyvin usein
1	2	3	4	5

45. Onko sinulla viimeksi kuluneen puolen vuoden aikana ollut jotakin seuraavista oireista ja kuinka usein?

	harvoin tai ei koskaan	n. kerran kuussa	n. 2 kertaa kuussa	n. kerran viikossa	lähes joka päivä
vaikeuksia päästä uneen tai heräilemistä öisin	1	2	3	4	5
selkä- tai hartiakipuja	1	2	3	4	5
vatsakipuja tai huonovointisuutta	1	2	3	4	5
hermostuneisuutta / kiukunpurkauksia	1	2	3	4	5
päänsärkyä	1	2	3	4	5
väsymystä tai heikotusta	1	2	3	4	5
ruokahaluttomuutta	1	2	3	4	5

46. Miten helppoa tai vaikeaa sinun on kertoa seuraaville henkilöille asioistasi, jotka ovat sinulle tärkeitä tai jotka todella vaivaavat sinua?

	hyvin helppoa	helppoa		vaikeaa	hyvin vaikeaa
A. isälle	1	2	3	4	5
B. äidille	1	2	3	4	5
C. tyttö/poikakaverille	1	2	3	4	5
D. sisaruksille	1	2	3	4	5
E. parhaalle ystävälle	1	2	3	4	5
F. kaverin vanhemmille	1	2	3	4	5
G. isovanhemmille	1	2	3	4	5
H. opettajalle	1	2	3	4	5
I. opolle	1	2	3	4	5
J. sosiaalityöntekijälle	1	2	3	4	5
K. terveydenhoitajalle	1	2	3	4	5
L. jollekin muulle, kenelle _____	1	2	3	4	5

47. Aiheuttavatko seuraavat asiat sinulle turvattomuuden tunnetta?

	paljon		jonkin verran		ei lainkaan
A. alkoholin käyttö/käyttäjät	1	2	3	4	5
B. huumeiden käyttö/käyttäjät	1	2	3	4	5
C. liikenne	1	2	3	4	5
D. kouluväkivalta/kiusaaminen	1	2	3	4	5
E. rikollisuus	1	2	3	4	5
F. seksuaalinen häirintä / ahdistelu	1	2	3	4	5
G. jengit / kaveriporukat	1	2	3	4	5
H. kotiväkivalta	1	2	3	4	5
I. maailmantilanne / tulevaisuus	1	2	3	4	5
J. oma tulevaisuutesi	1	2	3	4	5

48. Onko sinua pelottanut seuraavissa tilanteissa? (vastaa jokaiseen kohtaan)

	ei koskaan		joskus		usein
A. liikenteessä	1	2	3	4	5
B. koulumatkalla	1	2	3	4	5
C. tunnilla koulussa	1	2	3	4	5
D. kouluruokailussa	1	2	3	4	5
E. kaveriporukassa	1	2	3	4	5
F. kotona					
-päivällä	1	2	3	4	5
-yöllä	1	2	3	4	5
-viikonloppuna	1	2	3	4	5
G. ulkona vapaa-aikana	1	2	3	4	5
H. harrastuksissa	1	2	3	4	5
I. illalla kaupungilla	1	2	3	4	5
J. kaverin luona	1	2	3	4	5
K. muualla, missä _____ ja miten usein	1	2	3	4	5

49. Koetko, että sinulle annetut lupaukset pidetään/täytetään?

aina					ei koskaan
1	2	3	4	5	

50. Haluaisitko viettää enemmän aikaa perheesi kanssa (esim. keskustellen, pelaillen, tv:tä katsellen)?

paljon enemmän					paljon vähemmän
1	2	3	4	5	

SUURET KIITOKSET VASTAUKSISTASI!

Identiteettipolku 1 hajanaisesta identiteetistä eheään identiteettiin: marginaliteettien keskiarvot suhteessa neljään erilaiseen identiteettityypiryhmään (n)

Identiteettityyppi	hajanainen identiteetti n=11, r=7	1. siirtymä heikon itseluottamuksen omaavat epäsosiaaliset n=4, r=8	2. siirtymä heikko itseluottamus n=11, r=6	3. siirtymä eheä identiteetti n=91, r=2
<i>marginaliteetit</i>				
turvattomuus/ulkoiset tekijät	2,93	1,93	2,69	2,20
pelko/lähipiiri	1,44	1,68	1,51	1,28
pelko/ryhmä	1,88	1,67	1,30	1,20
turvattomuus/kotiväkivalta	2,82	2,00	2,63	1,79
vuorovaikutus/etäiset	4,01	2,75	3,15	2,96
vuorovaikutus/läheiset	2,72	2,38	2,11	2,06
koulunkäynti	2,85	2,75	2,55	1,86
terveys	2,76	1,43	1,86	1,64
päihteet	2,76	2,08	1,58	1,44
perustarpeet/huolenpito	2,76	2,71	2,23	1,83
vaikuttaminen	2,34	3,00	1,89	1,66

Identiteettipolku 2 hajanaisesta identiteetistä eheään identiteettiin: marginaliteettien keskiarvot suhteessa neljään erilaiseen identiteettityypiryhmään (n)

Identiteettityyppi	hajanainen identiteetti n=11, r=7	1. siirtymä kielteinen elämänsen ja heikko itseluottamus n=11, r=1	2. siirtymä heikko itseluottamus n=11, r=6	3. siirtymä eheä identiteetti n=91, r=2
<i>marginaliteetit</i>				
turvattomuus/ulkoiset tekijät	2,93	2,82	2,69	2,20
pelko/lähipiiri	1,44	1,79	1,51	1,28
pelko/ryhmä	1,88	1,88	1,30	1,20
turvattomuus/kotiväkivalta	2,82	2,64	2,63	1,79
vuorovaikutus/etäiset	4,01	3,78	3,15	2,96
vuorovaikutus/läheiset	2,72	2,44	2,11	2,06
koulunkäynti	2,85	2,09	2,55	1,86
terveys	2,76	2,52	1,86	1,64
päihteet	2,76	1,73	1,58	1,44
perustarpeet/huolenpito	2,76	2,35	2,23	1,83
vaikuttaminen	2,34	2,14	1,89	1,66

Identiteettipolku 3 hajanaisesta identiteetistä eheään identiteettiin: marginaliteettien keskiarvot suhteessa neljään erilaiseen identiteettityyppiryhmään (n)

Identiteettityyppi	hajanainen identiteetti n=11, r=7	1. siirtymä kielteinen elämänsenne ja heikko itseluottamus n=11, r=1	2. siirtymä kielteinen elämänsenne n=19, r=5	3. siirtymä eheä identiteetti n=91, r=2
<i>marginaliteetit</i>				
turvattomuus/ulkoiset tekijät	2,93	2,82	2,86	2,20
pelko/lähipiiri	1,44	1,79	1,65	1,28
pelko/ryhmä	1,88	1,88	1,49	1,20
turvattomuus/kotiväkivalta	2,82	2,64	2,32	1,79
vuorovaikutus/etäiset	4,01	3,78	3,56	2,96
vuorovaikutus/läheiset	2,72	2,44	2,38	2,06
koulunkäynti	2,85	2,09	2,05	1,86
terveys	2,76	2,52	2,47	1,64
päihteet	2,76	1,73	1,47	1,44
perustarpeet/huolenpito	2,76	2,35	2,04	1,83
vaikuttaminen	2,34	2,14	1,88	1,66

Identiteettipolku 4 hajanaisesta identiteetistä eheään identiteettiin: marginaliteettien keskiarvot suhteessa neljään erilaiseen identiteettityyppiryhmään (n)

Identiteettityyppi	hajanainen identiteetti n=11, r=7	1. siirtymä kielteisen elämänsenteen omaavat epäsosiaaliset n=5, r=4	2. siirtymä kielteinen elämänsenne n=19, r=5	3. siirtymä eheä identiteetti n=91, r=2
<i>marginaliteetit</i>				
turvattomuus/ulkoiset tekijät	2,93	2,44	2,86	2,20
pelko/lähipiiri	1,44	2,15	1,65	1,28
pelko/ryhmä	1,88	1,87	1,49	1,20
turvattomuus/kotiväkivalta	2,82	2,80	2,32	1,79
vuorovaikutus/etäiset	4,01	3,80	3,56	2,96
vuorovaikutus/läheiset	2,72	2,50	2,38	2,06
koulunkäynti	2,85	3,00	2,05	1,86
terveys	2,76	3,17	2,47	1,64
päihteet	2,76	2,80	1,47	1,44
perustarpeet/huolenpito	2,76	2,67	2,04	1,83
vaikuttaminen	2,34	1,95	1,88	1,66

Identiteettipolku 5 hajanaisesta identiteetistä eheään identiteettiin: marginaliteettien keskiarvot suhteessa neljään erilaiseen identiteettityyppiryhmään (n)

Identiteettityyppi	hajanainen identiteetti n=11, r=7	1. siirtymä kielteisen elämänsenteen omaavat epäsosiaaliset n=5, r=4	2. siirtymä epäsosiaaliset n=31, r=3	3. siirtymä eheä identiteetti n=91, r=2
<i>marginaliteetit</i>				
turvattomuus/ulkoiset tekijät	2,93	2,44	1,86	2,20
pelko/lähipiiri	1,44	2,15	1,28	1,28
pelko/ryhmä	1,88	1,87	1,29	1,20
turvattomuus/kotiväkivalta	2,82	2,80	1,53	1,79
vuorovaikutus/etäiset	4,01	3,80	3,31	2,96
vuorovaikutus/läheiset	2,72	2,50	2,27	2,06
koulunkäynti	2,85	3,00	2,55	1,86
terveys	2,76	3,17	2,04	1,64
päihteet	2,76	2,80	2,37	1,44
perustarpeet/huolenpito	2,76	2,67	2,20	1,83
vaikuttaminen	2,34	1,95	1,76	1,66

Poikien identiteettipolku 6 hajanaisesta identiteetistä eheään identiteettiin: marginaliteettien keskiarvot suhteessa neljään erilaiseen identiteettityyppiryhmään (n)

Pojat		1. siirtymä	2. siirtymä	3. siirtymä
Identiteettityyppi	hajanainen identiteetti	heikon itseluottamuksen omaavat epäsosiaaliset	epä- sosiaaliset	eheä identiteetti
<i>marginaliteetit</i>	n=4, r=7	n=4, r=8	n=18, r=3	n=91, r=2
turvattomuus/ulkoiset tekijät	2,18	1,93	1,76	1,95
pelko/lähipiiri	1,29	1,68	1,15	1,16
pelko/ryhmä	2,00	1,67	1,24	1,13
turvattomuus/kotiväkivalta	3,00	2,00	1,18	1,55
vuorovaikutus/etäiset	3,96	2,75	3,12	2,71
vuorovaikutus/läheiset	3,50	2,38	2,41	2,15
koulunkäynti	3,08	2,75	2,59	1,83
terveys	2,46	1,43	1,73	1,50
päihteet	3,33	2,08	2,22	1,35
perustarpeet/huolenpito	3,58	2,71	2,19	1,80
vaikuttaminen	3,13	3,00	1,71	1,56

Tyttöjen identiteettipolku 6 hajanaisesta identiteetistä eheään identiteettiin: marginaliteettien keskiarvot suhteessa neljään erilaiseen identiteettityyppiryhmään (n)

Tytöt		1. siirtymä	2. siirtymä	3. siirtymä
Identiteettityyppi	hajanainen identiteetti	heikon itseluottamuksen omaavat epäsosiaaliset	epä- sosiaaliset	eheä identiteetti
<i>marginaliteetit</i>	n=7, r=7	n=0, r=8	n=13, r=3	n=44, r=2
turvattomuus/ulkoiset tekijät	3,36		2,01	2,47
pelko/lähipiiri	1,53		1,46	1,41
pelko/ryhmä	1,81		1,36	1,27
turvattomuus/kotiväkivalta	2,71		2,00	2,05
vuorovaikutus/etäiset	4,03		3,56	3,21
vuorovaikutus/läheiset	2,27		2,07	1,97
koulunkäynti	2,71		2,49	1,89
terveys	2,93		2,46	1,78
päihteet	2,43		2,56	1,55
perustarpeet/huolenpito	2,29		2,22	1,86
vaikuttaminen	1,89		1,83	1,77